

DIPLOMACIE

Pozdněstředověká diplomacie

Po období zpochybňování dominantního postavení dějin diplomacie a zahraniční politiky v osvícenské i pozitivistické historiografii, které bylo na úkor studia jiných společenských jevů, dochází od 80. let 20. století opět k určitému oživení „politické historie.“ Jestliže platí, že nezbytným předpokladem existence diplomacie a zahraniční politiky je vysoce rozvinutá státnost a mezinárodní systém suverénních států, čelí současná medievistika podezření z anachronizmu, když si z nedostatku vlastní terminologie nekriticky vypomáhá moderním pojmoslovím. Přesto se dosavadní bádání většinou shoduje v tom, že zmíněný předpoklad není pro existenci zahraniční politiky zcela nezbytný.⁸² Na druhou stranu je nutno přiznat, že historikové si dosud nevypracovali vlastní koncepce, které by jim umožnily tento jev dostatečně uchopit a reflektovat, a proto subsidiárně používají politologické modely. Jedním z důvodů může být i to, že ve středověku nebyla vypracována samostatná teorie zahraniční politiky ani neexistovaly vědecké traktáty o mezinárodních vztazích. Není proto divu, že organizátoři berlínské konference z března 1999 Dieter Berg, Martin Kintzinger a Pierre Monnet předložili vědecké komunitě celkem samozřejmé, ale přesto principiální otázky, které pak určily další směr uvažování: Jak probíhalo ve středověku to, co dnes označujeme jako zahraniční politiku nebo mezinárodní vztahy? Jakým způsobem ji lze popsat? Jak byla tato praxe vnímána,

---

82 Přehled bádání o zahraniční politice ve vrcholném a pozdním středověku viz BERG, Dieter: *Deutschland und seine Nachbarn 1200–1500*. München 1997, s. 47–58; PLÖGER, Karsten: *Foreign Policy in the Late Middle Ages*. Bulletin. German Historical Institute London 28, 2006, s. 35–46; PÉQUIGNOT, Stéphane: *Europäische Diplomatie im Spätmittelalter. Ein historiographischer Überblick*. Zeitschrift für Historische Forschung 39, 2012, s. 65–95.

hodnocena a přijímána současníky? Kudy vedla hranice – pokud vůbec existovala – mezi „vnitřními“ a „vnějšími“ záležitostmi jednotlivých politických útvarů.⁸³

Uvedené otázky otevírají široké spektrum možných odpovědí, interpretací a úvah, které však nepochybně vedou k tomu, že pozdněstředověká diplomacie a zahraniční politika už nejsou pojímány jako prostý lineární proces a vývojový předstupeň moderní Evropy. Donedávna byl takto chápán např. vznik stálých zastupitelstev v Itálii v 15. století, jenž byl tradičně považován za jakýsi milník na cestě k modernitě.⁸⁴ V historiografii převažují zatím dvě navzájem se doplňující definice, které určují zahraniční politiku buďto jako aktivity krále a reprezentantů monarchie s úkolem hájit společné zájmy nebo odvracet vnější nebezpečí ohrožující celek (Sabine Wefers),⁸⁵ anebo jako politickou aktivitu vykračující za hranice území ovládaného panovníkem, jenž s využitím vhodných prostředků politické komunikace sleduje různé cíle (Dieter Berg).⁸⁶

Pozdněstředověká diplomacie se dnes jeví jako určitý komplex činností a zvláštní výkon moci, jehož podoba se utvářela rozdílně podle míry legitimacy a autonomie příslušného politického útvaru. Obecně řečeno, řízení vnějších záležitostí bylo v rukou panovníků a jejich rádců nebo stavovských shromáždění. Jelikož neexistovaly samostatné instituce pro zahraniční záležitosti, musela si pozdněstředověká diplomacie vystačit s intenzivnější činností kanceláře (vyhotovování dokumentů) a pružnou reakcí panovnické komory na finanční potřeby poselstev. Vyslanci pocházeli z rozmanitých prostředí (dvůr, kancelář, cizinci, šlechta, města atd.) a o jejich výběru rozhodovaly různé kvalifikace (loajalita, věrnost, znalost jazyků a cizího prostředí, výřečnost, společenské postavení apod.). Nemůžeme proto předpokládat specializaci na zahraniční politiku v dnešním pojetí.⁸⁷

83 *Auswärtige Politik und internationale Beziehungen im Mittelalter (13. bis 16. Jahrhundert)*. Hg. v. Dieter BERG – Martin KINTZINGER – Pierre MONNET. Bochum 2002, s. 14–19. Na vzájemnou funkční propojenost vnitřní a vnější politiky ukazují výsledky bádání dílčích témat jako plánovaná setkání panovníků, diskuze na (říšských) sjezdech, vleklá jednání o sňatcích, vyjednávání smluv, demonstrativní udílení privilegií atd. Hranice mezi „vnitřními“ a „vnějšími“ záležitostmi nebyla fixní, nýbrž byla vždy znovu generována průnikem konkurenčních zájmů jednotlivých protagonistů, viz *Außenpolitisches Handeln im ausgehenden Mittelalter: Akteure und Ziele*. Hg. v. Sonja DÜNNEBEIL – Christine OTTNER unter Mitarbeit von Anne-Katrin KUNDE. Köln – Weimar 2007 (RI Beihefte 27), s. 9–20.

84 Kritiku tradičního přístupu viz LAZZARINI, Isabella: *Communication and conflict. Italian diplomacy in the early Renaissance (1350–1520)*. Oxford 2015.

85 Cit. podle KINTZINGER, Martin: *Auswärtige Politik und internationale Beziehungen im mittelalterlichen Westeuropa. Einführung zur Konzeption*. In: *Auswärtige Politik*, s. 15–19, zde s. 17; dále viz WEFERS, Sabine: *Das Primat der Außenpolitik. Das politische System des Reichs im 15. Jahrhundert*. Berlin 2013.

86 BERG, D.: *Deutschland*, s. 1.

87 Zde je třeba upozornit na dvě významné práce, které kladou důraz na diplomatická poselstva, jejich složení a činnost; na rozhodovací procesy a podíl jednotlivých osob z panovnickova okolí; na dvorské hodnosti (familiarita, consiliarita atd.) a dvorský ceremoniál, viz REITEMEIER, Arnd: *Außenpolitik im Spätmittelalter. Die diplomatischen Beziehungen zwischen dem Reich und England 1377–1422*. Paderborn u. a. 1999; KINTZINGER, Martin: *Westbindungen im spätmittelalterlichen Europa. Auswärtige Politik zwischen dem Reich, Frankreich, Burgund und England in der Regierungszeit Kaiser Sigmunds*. Stuttgart 2000.

Mezi významné faktory určující kvalitu, podobu a úspěch či neúspěch zahraniční politiky jsou řazena poselstva (*Gesandtschaftswesen*), jejichž výzkum probíhá z několika perspektiv: jak z hlediska prosopografického, strukturálního a diplomatického (listiny, kanceláře), tak i ceremoniálního a rituálního,⁸⁸ přičemž se poukazuje na vzorovou roli misí papežských legátů, které se rozvíjely již dříve.⁸⁹ Na jedné straně sdílela poselstva mnoho podobných atributů, jako např. pověřovací a zplnomocňující listiny (kredenční listiny, prokuratoria, glejty, instrukce atd.),⁹⁰ na straně druhé mohl být průběh a složení poselstev či původ a role jednotlivých poslů velmi variabilní. V této souvislosti je třeba uvést výsledky bádání o poselstvech mezi králem Zikmundem Lucemburským a říšskými stavy (zejména kurfiřty) z hlediska komunikačních teorií, reprezentace a prosopografie. Podle Olivera Daldrupa neměli v té době nositelé, forma ani funkce poselstev pevnější obrysy, avšak nepochybně vyslanci a poslové (*ambaxsiatores, oratores, nuntii* atd.) nacházeli ve vladařské praxi panovníka stále a různorodé uplatnění – od prostého zprostředkování informace až po zplnomocněné zastupování vládce.⁹¹

Řádová a polsko-litevská diplomacie a poselstva

Nezastupitelnou roli v diplomacii Řádu německých rytířů i Polsko-litevské unie měla poselstva, k jejichž charakteristice je však třeba s ohledem na rozdílnou povahu obou politických útvarů uvést širší souvislosti.

V případě řádu je nutno mít na paměti skutečnost, že velmistr německých rytířů, který od roku 1309 natrvalo přesídlil do Malborku, plnil jak funkci představeného duchovní korporace působící po téměř celé Evropě (říše, Itálie, Francie), tak zeměpána řádového státu v Pobaltí, přičemž druhá role vystupovala stále více do popředí a zejména v 15. století se těsný svazek velmistra s livonskou větví řádu a dalšími provinciemi na území říše postupně fakticky rozvolňoval.⁹² Tato skutečnost zásadně určovala směřování zahraniční politiky řádového vedení v Malborku, které se orientovalo zejména na vztahy s říší,⁹³ hanzou, Dánskem, Švédskem, ne-

88 *Gesandtschafts- und Botenwesen im spätmittelalterlichen Europa*. Hg. v. Rainer C. SCHWINGES – Klaus WRIEDT. Ostfildern 2003 (VuF 60).

89 *Aus der Frühzeit europäischer Diplomatie. Zum geistlichen und weltlichen Gesandtschaftswesen vom 12. und 15. Jahrhundert*. Hg. v. Claudia ZEY – Claudia MÄRTL. Zürich 2008.

90 REITEMEIER, A.: *Außenpolitik*, s. 35–63.

91 DALDRUP, Oliver: *Zwischen König und Reich. Träger, Formen und Funktionen von Gesandtschaften zur Zeit Sigismunds von Luxemburg (1410–1437)*. Münster 2010.

92 HOFMANN, Hanns Hubert: *Die Krise des deutschen Ordens*. In: *Die Welt zur Zeit des Konstanzer Konzils*, s. 63–81 viděl kořeny postupného rozvolňování vztahu mezi jednotlivými větvemi řádu (zejména mezi velmistrem v Prusích a německým mistrem v říši) v rozdílném politickém, správním a sociálním vývoji v Prusích a v říši, které sahaly do doby kostnického koncilu.

93 Zmínka o říši v zahraničněpolitických souvislostech se může jevit jako problematická. Legitimita

mluvě o osudovém potýkání se s Polskem a Litvou. V historiografii rozšířený názor o cílené expanzivní politice velmistra a jeho řádu byl v poslední době zpochybněn alespoň v případě velmistra Konráda z Jungingenu, za jehož vlády (1393–1407) došlo paradoxně k největšímu rozšíření řádového teritoria.⁹⁴

K otázce praktických prostředků a technik vedení diplomacie Řádu německých rytířů přispěly nejvíce práce Klause Neitmanna a Jan-Erika Beuttela. V prvním případě se jedná především o diplomacii velmistra z perspektivy pruské větve řádu a týkající se vztahu se sousedními mocnostmi (Polsko, Litva, Dánsko).⁹⁵ Monografie o stálém generálním prokurátorovi u římské kurie se dotýká celého Řádu německých rytířů a kombinuje perspektivu globální (vztah k papeži, císaři, koncilům) s každodenními problémy a záležitostmi jednotlivých řádových provincií, komend, jednotlivých bratrů a kněží atd.⁹⁶

Rozhodovací proces o složení řádových diplomatických poselstev je v odborné literatuře reflektován pouze částečně. Na základě prosopografického a (částečně) statistického studia dospěl Klaus Neitmann k závěru,⁹⁷ že větší roli při výběru hrály osobní vlastnosti kandidátů než zaujímané stanovisko. Zdá se, že většina komturů se alespoň jednou zúčastnila nějakého zahraničního poselstva. Zároveň nebyla zcela bez významu řádová hodnost a držení úřad. Ti, jejichž komendy např. sou-

---

řádového státu byla totiž založena nejen na papežských, ale rovněž na královských a císařských privilegích (zejména Filipa Švábského, Oty IV., Fridricha II. a Ludvíka IV. Bavora). Zvláštní právní postavení řádu spočívalo v tom, že velmistr a řád disponoval pravomocemi říšských knížat, ale současně je papež vybavil lenní exempcí (*Lehnsexemption*; ve starší literatuře byl používán termín *passive Lehnsunfähigkeit*), tzn. že velmistr a řád nemohl být v lenním vztahu ke světskému panovníkovi. Po roce 1466 (2. toruňský mír) se to týkalo rovněž polského krále. Rozporuplné postavení velmistra a řádu našlo své rozuzlení až v sekularizaci řádového panství v roce 1525, viz MATISON, Ingrid: *Die Lehnsexemption des Deutschen Orden und dessen staatsrechtliche Stellung in Preußen*. DA 21, 1965, s. 194–248; STOV, WERMINGHOFF, Albert: *Der Hochmeister des Deutschen Ordens und das Reich bis zum Jahre 1525*. HZ 110/3, 1913, s. 473–518; STENGEL, Edmund Ernst: *Hochmeister und Reich. Die Grundlagen der staatsrechtlichen Stellung des Deutschordenslandes*. ZRG GA 58, 1938, s. 178–213; ISRAEL, Ottokar: *Das Verhältnis des Hochmeisters des Deutschen Ordens zum Reich im 15. Jahrhundert*. Marburg 1952 a BOECKMANN, Hartmut: *Die Vertretung des Deutschen Ordens auf den spätmittelalterlichen Reichstagen*. In: Nord und Süd in der deutschen Geschichte des Mittelalters. Akten des Kolloquiums veranstaltet zu Ehren von Karl Jordan, 1907–1984, Kiel, 15.–16. Mai 1987. Hg. v. Werner PARAVICINI. Sigmaringen 1990, s. 97–108. Další literaturu viz WIPPERMANN, W.: *Der Ordensstaat*, s. 34–40.

94 KUBON, Sebastian: *Die Außenpolitik des Deutschen Ordens unter Hochmeister Konrad von Jungingen (1393–1407)*. Göttingen 2016, který na příkladu získání Žmudi (1398), Nové marky (1402) a ostrova Gotlandu (1398/1399–1408) a na základě zevrubné analýzy řádové korespondence ukázal, že velmistr byl spíše ve vleku událostí než cílevědomým politickým stratégem.

95 NEITMANN, K.: *Die Staatsverträge*.

96 BEUTTEL, Jan-Erik: *Der Generalprokurator des Deutschen Ordens an der römische Kurie. Amt, Funktion, personelles Umfeld und Finanzierung*. Marburg 1999.

97 NEITMANN, K.: *Die Staatsverträge*, s. 619–638 podal seznam řádových zahraničních poselstev (místo, datum a personální složení) za léta 1382–1449. Přestože autor zřejmě vycházel z edic diplomatického materiálu a rukopisného materiálu řádového archivu uloženého dnes v GStA–PK Berlin (Ordensbriefarchiv, Ordensfolianten), seznam není pravděpodobně úplný.

sedily s nepřátelským územím (Žmud', Litva, Polsko apod.), byli kvůli zkušenosti s projednáváním záležitostí častěji povolováni jako poslové právě do těchto zemí. Jinak se mezi vyslanci řádu nejvíce setkáváme s nejvyššími hodnostáři jako velký komtur (*Großkomtur*), řádový maršál (*Oberster Marschall*) atd., což lze podle Klause Neitmanna vysvětlit tím, že výběr vyslanců probíhal ve velmistrově širší nebo užší radě, jejímiž členy byli zmínění hodnostáři.⁹⁸ Nezbytnou složkou poselstev byli rovněž vzdělaní juristé, kteří nejčastěji zastávali biskupský úřad nebo drželi kanovnickou prebendu v jedné z pruských diecézí. Na juristech spočívala hlavní tíha právní argumentace při sporech o vedení hranic nebo hájení řádových práv a privilegií, nemluvě o péči nad vyhotovením mezinárodních smluv a jiných souvisejících dokumentů. Mezi vyslanci nechyběli ani příslušníci pruského rytířstva a měšťanstva (purkmistři a radní), i když jejich častější účast lze v pramenech zaznamenat až po bitvě u Grunvaldu (1410). Ze strany řádu šlo o ústupek před požadavky vlastních poddaných, ale současně díky spravedlivějšímu zastoupení reprezentovalo řádové poselstvo na panovnických dvorech západní Evropy celou společnost žijící na řádovém území, nikoli pouze jeho vedení.⁹⁹

V případě Polského království a Litevského velkoknížectví tkví problém nejen v historicko-právních a správních aspektech, ale již v pouhém označení mocenského útvaru, jenž vznikl v letech 1385–1386 přijetím litevského knížete Jagella za polského krále polskými velmoži (při rozhodujícím vlivu malopolských pánů). Vzhledem k rozdílným tradicím a východiskům národních historiografií (polská, litevská, ruská) nabývala charakteristika polsko-litevského vztahu často velmi rozdílných podob, které se pohybovaly mezi dvěma krajnostmi: od bezvýhradné inkorporace Litvy do Polského království k personální unii dvou autonomních celků spojených pouze osobou panovníka. Přes přetrvávající názorové rozdíly zakotvil v odborné literatuře termín „Polsko-litevský stát,“ resp. „Polsko-litevská unie,“ jenž je však nutné chápat jako určitý projekt nebo proces, který v roce 1386 teprve za-

98 NEITMANN, K.: *Die Staatsverträge*, s. 15–39. O správě řádového území v Prusích a kompetencích jednotlivých úřadů viz THIELEN, Peter Gerrit: *Die Verwaltung des Ordensstaates Preussen vornehmlich im 15. Jahrhundert*. Köln – Graz 1965, avšak nověji a přesněji viz JÓZWIAK, Sławomir: *Centralne i terytorialne organy władzy zakonu krzyżackiego w Prusach w latach 1228–1410. Rozwój – Przekształcenia – Kompetencje*. Toruń 2012². O velmistrově radě viz také TYŻ – TRUPINDA, Janusz: *Organizacja życia na zamku krzyżackim w Malborku w czasach wielkich mistrzów (1309–1457)*. Malbork 2011², s. 188–196, kteří ale nerozlišují mezi tzv. širší a užší radou. Centrální hodnosti jako velký komtur, řádový maršál, velký špitálník apod. byly obsazovány po vzoru starších rytířských řádů (johanité, templáři) už od počátku 13. století. Po přesídlení velmistra do Malborku v roce 1309 byly tyto hodnosti střídavě sjednocovány s teritoriálními úřady. Např. velký špitálník byl současně elbinským komturem, velký drapiér dzierzgońským komturem a řádový maršál královeckým komturem. Jindy však tyto hodnosti existovaly samostatně v hlavní komendě v Malborku. Rozsah jejich kompetencí neodpovídal vždy přesně příslušné hodnosti. Velký drapiér (*Oberster Trappier*) se např. nestaral o oblečení a ložní prádlo celého řádu, jak by to naznačoval jeho titul, dále viz THIELEN, P. G.: *Die Verwaltung*, s. 68–83 a JÓZWIAK, S.: *Centralne i terytorialne organy*, s. 104–114.

99 NEITMANN, K.: *Die Staatsverträge*, s. 39–71.

počal a vyvrcholil až v roce 1569 uzavřením tzv. Lublinské unie. Její tvůrci (především polská šlechta a Jagello, později i jeho příbuzní a litevští bojaři) měli o tomto unijním projektu od počátku velmi rozdílné a často protichůdné představy. Bez upřesnění vztahu mezi Polským královstvím a Litevským velkoknížectvím v určitém období nelze hovořit o formálně-právní jednotlosti takto pojmenovaného politického útvaru.¹⁰⁰

K pochopení společného soužití Polska a Litvy v jeho počáteční fázi na přelomu 14. a 15. století je nutno především zmínit hlavní politicko-dynastické plány realizované polským králem Vladislavem II. Jagellem a litevským velkoknížetem Vitoldem.¹⁰¹ Z rivality mezi četnými syny Olgerda a Kejistuta, dvou bratrů vládnoucích svorně na Litvě do roku 1377, vyšel v první polovině 80. let 14. století vítězně právě Jagello, jenž byl svým otcem Olgerdem vybrán z hojného potomstva jako jediný nástupce velkoknížecího stolce. Právě ve chvíli, kdy Jagello soustředil a upevnil vládu nad celým panstvím, jež vedle otcovského dědictví na Litvě zahrnovalo také určitá území dávné Kyjevské Rusi dobytá jeho otcem, a politicky si podřídil své bratry a bratrance (syny Olgerda a Kejistuta), přijal nabídku polských velmožů, kteří mu za přijetí katolické víry a christianizaci Litvy byli ochotni dát ruku polské královny Hedviky z Anjou a přijmout ho za polského krále.¹⁰² Od momentu uzavření dohody v Krevě (14. srpna 1385), křtu, při němž přijal jméno Vladislav,

100 Z těch nejznámějších historiografických koncepcí o Polsko-litevské unii (vyčerpávající přehled zde není možný) viz KOLANKOWSKI, Ludwik: *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów. Tom I. 1377–1499*. Oświęcim 2014 (reedice z roku 1930), který byl zastáncem inkorporace. Lenní podřízení Litvy Polské koruně zastával Henryk Łowmiański (ŁOWMIAŃSKI, Henryk: *Polityka Jagiellonów*. Red. Krzysztof PIETKIEWICZ. Poznań 1999) a Juliusz Bardach (BARDACH, Juliusz: *Krewa i Lublin. Z problemów unii polsko-litewskiej*. In: *Týž: Studia z ustroju i prawa Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVII w.* Warszawa 1970, s. 11–67), který to vysvětloval rozdílným stupněm vývoje polské a litevské „státnosti“ – nadpersonální koncepcí *Corona Poloniae* a patrimoniální pojetí vlády na Litvě. Koncepci personální unie reprezentovali HALECKI, Oskar: *Dzieje unii jagiellońskiej. Tom I. W wiekach średnich*. Kraków 1919 a Oswald Balzer. Na nedostatečnost všech dosavadních koncepcí správně poukázal v pozoruhodné knize FROST, Robert: *The Oxford History of Poland-Lithuania. Vol. I: The Making of the Polish-Lithuanian Union, 1385–1569*. Oxford 2015, který realizaci unie vidí jako střetávání a hledání kompromisu mezi protichůdnými záměry jednotlivých aktérů bez křečovitě snahy odhalit jednotné „státoprávní“ uspořádání hrozící anachronizmem. Podle něj byly dějiny unie napsány naposled O. Haleckim, avšak témuž tématu věnoval monografii rovněž BLASZCZYK, Grzegorz: *Dzieje stosunków polsko-litewskich. Tom II. Od Krewa do Lublina. Część I*. Poznań 2007, který se snaží skloubit koncepci příslušnosti Litvy k Polské koruně při zachování své samostatnosti (autonomie). Přes bohatý faktografický materiál jsou však jeho závěry diskutabilní. Další literaturu k této problematice viz NIKODEM, Jarosław: *Polska i Litwa wobec husyckich Czech w latach 1420–1433. Studium o polityce dynastycznej Władysława Jagielly i Witolda Kiejstutowicza*. Oświęcim 2015², s. 29, pozn. 9.

101 Lit. Vytautas. K němu viz naposledy NIKODEM, J.: *Witold. Wielki książę litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430)*. Kraków 2013. Ze starších prací stojí za zmínku: PROCHASKA, Antoni: *Ostatnie lata Witolda. Studium z dziejów intrygi dyplomatycznej*. Warszawa 1882 a PFITZNER, Josef: *Großfürst Witold von Litauen als Staatsmann*. Brünn – Prag – Leipzig – Wien 1930. Jak se v historické tradici stal z Vitolda litevský národní hrdina velmi zajímavě analyzuje MICKŪNAITĖ, Giedre: *Making a Great Ruler: Grand Duke Vytautas of Lithuania*. Budapest – New York 2006.

102 Ve skutečnosti nevíme, od koho vlastně vyšla iniciativa k tomuto projektu: zda od malopolských

svatby s Hedvikou (18. února 1386) a korunovace (4. března 1386) usiloval Jagello po celou dobu své vlády († 1. června 1434) především o zajištění nástupnictví svým potomkům jak v polském království, tak na Litvě. V prvním případě musel čelit nároku polských velmožů na svobodnou volbu příštího panovníka, ve druhém zase dědickým požadavkům ostatních litevských knížat, z nichž si největší moc a určitou autonomii na Jagellovi postupně vydobyl jeho bratranec Vitold († 27. října 1430), syn Kejstuta.¹⁰³

Vztahy nejen mezi Jagellem a ostatními litevským knížaty, ale rovněž Polským královstvím a Litevským velkoknížectvím měly regulovat veřejné dohody uzavřené v letech 1385–1386 (Krevo),¹⁰⁴ 1401 (vilensko-radomská unie)¹⁰⁵ a 1413 (horodelská unie).¹⁰⁶ V listině vydané 14. srpna 1385 v Krevě se Jagello zavázal, že *terras suas Litvanie et Russiae coronae regni Poloniae perpetuo applicare*, což ještě nemuselo znamenat ani uzavření unie, natož inkorporaci Litvy do Polského království.¹⁰⁷ Následující dva právní akty již shodně upravují nástupnictví jak v Polském království, tak v Litevském velkoknížectví. Z pověření polského krále Vladislava II. Jagella, který ovšem nepřestával být nejvyšším vládcem Litvy (*Lytwanie supremus princeps*), se Vitold stal doživotně velkoknížetem (*magnus dux*) Litvy. Pozice, kterou si Jagellův

---

pánů nebo samotného Jagella. Tyto možnosti se nevylučují, protože polsko-litevské spojenectví dávalo oběma stranám velký politický potenciál.

103 KOLANKOWSKI, L.: *Dzieje Wielkiego Księstwa I*, s. 29–175.

104 Vedle dokumentu vydaného 14. srpna 1385 v Krevě, jimž se Jagello zavázal splnit určité podmínky, aby se mohl oženit s Hedvikou, dědičkou Polské koruny, a stát se polským králem, viz *Akta unji Polski z Litwy 1385–1791*. Wyd. Stanisław KUTRZEBA – Władysław SEMKOWICZ. Kraków 1932, s. 1–3, č. 1, jsou důležité rovněž holdovní akty, které později skládala litevská a ruská knížata polskému králi, královně a Polské koruně, viz AU, s. 6–7, č. 7–9; s. 12–14, č. 16–17; s. 16–26, č. 19–28. Největší pozornost bádání však stejně přitahuje krevský akt. Naposledy k němu viz *Lietuvos užsienio politikos dokumentai XIII–XVIII a., 1385 m. rugpjūčio 14 d. Krevos Aktas*. Sudare Jūratė KIAUPIENĖ. Vilnius 2002 (neměl jsem k dispozici). Publikace vyvolala v Polsku živou diskuzi nad povahou dokumentu a samotné unie, pokud vůbec termín „unie“ je v této souvislosti přiměřený, srov. KIAUPIENĖ, Jūratė: *Akt krewski z 14 sierpnia 1385 r.: gdzie kryje się problem – w dokumencie czy w jego interpretacjach?* KH 108, 2001, s. 47–62; BŁASZCZYK, Grzegorz: *Czy była unia krewska?* KH 110, 2003, s. 83–96; KIAUPIENĖ, Jūratė: *W związku z polemiką Grzegorza Błaszczyka w sprawie unii krewskiej*. KH 110, 2003, s. 97–98.

105 AU, s. 34–47, č. 38–44.

106 Tamtéž, s. 50–72, č. 49–51. Nověji byly tři dokumenty horodelské unie vydány včetně překladů do polského a litevského jazyka ve *1413 m. Horodles aktai (dokumentai ir tyrinejimai). Akty horodelskie z 1413 roku (dokumenty i studia)*. Sudare/Pod redakcją Jūratė KIAUPIENĖ – Lidia KORCZAK. Parengė/Opracowali Jūratė KIAUPIENĖ – Lidia KORCZAK – Piotr RABIEJ – Edmundas RIMŠA – Jan WRONISZEWSKI. Vilnius – Kraków 2013 (*Lietuvos užsienio politikos dokumentai XIII–XVIII a.*), s. 19–53, č. 1–3. Dále viz *Unia w Horodle na tle stosunków polsko-litewskich. Od Krewa do Zaręczenia wzajemnego Obojga Narodów*. Red. Słowomir GÓRZYŃSKI. Warszawa 2015.

107 AU, s. 2, č. 1. Stephan C. Rowell dává pojem *applicare* do souvislosti se slibou věrnosti, jež skládala litevská a ruská knížata Vladislavu II. Jagellovi a Hedvice po jejich korunovaci, v nichž se zavazují, že krále, královně a Polskou korunu nikdy neopustí (*nec eos aut coronam regni Poloniae deserere*), cit. podle KORCZAK, Lidia: *Horodlo. Na drodze ku dziedzicznej monarchii jagiellońskiej*. In: *1413 m. Horodles*, s. 60, pozn. 13.

bratranec v Litvě vydobyl, mu zajistila velkou autonomii ve vnitřních záležitostech, avšak samostatná politika vůči sousedům mu byla zapovězena (ne vždy se tomuto omezení podřizoval). Po jeho smrti mělo Litevské velkoknížectví opět připadnout polskému králi a Polské koruně a litevští bojaři měli za svého pána přijmout opět pouze Vladislava II. Jagella nebo jeho legitimního nástupce. V případě Jagellovy smrti bez legitimních potomků přísahali bojaři, že nebudou přijímat na knížecí stolec nikoho bez svolení polských velmožů.¹⁰⁸

Jednoznačně vyznívající zápisy horodelské unie o inkorporaci Litvy do Polského království příliš neomezovaly velkoknížete Vitolda, jednoho z nejschopnějších panovníků své doby, aby prosazoval vlastní dynastickou politiku, která na konci jeho vlády vyvrcholila neúspěšným pokusem o získání královské koruny.¹⁰⁹ Cílem, jenž však nakonec nebyl realizován, bylo získat Litvu do výlučné držby, a tím pro svou vlastní dynastii.

V určitých obdobích své vlády Vitold zdárně využíval spojenectví s Řádem německých rytířů, aby mohl vyvíjet nátlak na svého bratrance Vladislava II. Jagella, který byl pak přinucen ustoupit a poskytnout litevskému velkoknížeti širokou autonomii. Velkokníže Vitold darovanou možnost využil a soustředil vládu na Litvě do svých rukou, centralizoval litevskou vládu na ruských územích a získal širokou podporu mezi elitou litevských bojarů. Jindy se Vitoldovi vyplatila úzká spolupráce

108 Zejména zápisy dohod uzavřených 2. října 1413 v Horodle měly pro další polsko-litevské soužití epochální význam. Hned první bod listiny vydané společně Vladislavem II. Jagellem a Vitoldem vzbuzuje dojem, že k inkorporaci Litvy došlo s jednohlasným svolením všech litevských knížat a bojarů již v roce 1386, kdy Jagello přijal katolickou víru a Polskou korunu, viz 1413 m. *Horodles*, s. 38, č. 3: [...] *eo tempore, quo almo Spiritu inspirante fidei catholice recepta et cognita claritate coronam Regni Poloniae assumpsimus, pro christiane religionis incremento et bono statu et comodo terrarum nostrarum Lyttwanie predictarum ipsas [...] prefato Regno nostro Poloniae apropiavimus, incorporavimus, coniunximus, univimus, adiunximus, confederavimus de consensu unanimi nostro et aliorum fratrum nostrorum et omnium baronum, nobilium, procerum et bayorum eiusdem terre Lyttwanie accedente et assensu*. Ačkoliv další ustanovení srovnávala litevskou šlechtu katolického vyznání (*catholici et Romane Ecclesie subiecti*) v právech a privilegiích s tou polskou zejména v otázce majetkové držby a dědických práv a vybrané litevské rody obdržely heraldické znaky určitých polských šlechtických rodů, klíčový passus o inkorporaci se na dlouhá desetiletí stal jablkem sváru mezi Polskem a Litvou, jejichž šlechtické reprezentace k němu zaujímaly zcela odlišné postoje, dále viz KLAUPIENĚ, Jüratė: *Istnienie i funkcjonowanie dokumentów horodelskich z 1413 r.* In: 1413 m. Horodles, s. 289–318.

109 K tomu viz zejména BŁASZCZYK, Grzegorz: *Burza koronacyjna. Dramatyczny fragment stosunków polsko-litewskich w XV wieku*. Poznań 1998, jehož některé závěry správně korigoval NIKODEM, J.: *Spory o koronację wielkiego księcia Litwy Witolda w latach 1429–1430. Część 1. „Burza koronacyjna” w relacji Jana Długosza*. Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica 6, 1994, s. 55–75; *Część 2: Próba rekonstrukcji wydarzeń*. Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica 7, 1997, s. 155–171. Naposledy TÝŽ: *Dlaczego jesienią 1430 r. Witold zrezygnował z planów koronacyjnych?* Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica 14, 2012, s. 155–168. Krize unie pokračovala i po Vitoldově smrti roku 1430, kdy přerostla v několikaletou válku mezi litevskými knížaty Švidrigellem a Zikmundem Kejstutovičem se střídavou podporou reprezentantů Polského království jednomu či druhému knížeti, viz LEWICKI, Anatol: *Powstanie Świdrygielty. Ustęp z dziejów unii Litwy z Koroną*. Kraków 1892; KOLANKOWSKI, L.: *Dzieje Wielkiego Księstwa I*, s. 177–232, nejnověji POLECHOV, Sergej: *Nasledniki Vitouta. Dinastičeskaja vojna v Velikom knjažestve Litovskom v 30e gody XV veka*. Moskva 2015.

s Vladislavem II. Jagellem proti řádu, zejména během tzv. velké války (1409–1411) a v následujících letech včetně období kostnického koncilu. Nicméně vždy to byla dynastická politika obou panovníků, která určovala jednou společný, jindy odlišný či přímo protichůdný postup ve vnitřních i vnějších záležitostech Polsko-litevské unie.¹¹⁰

Ať už si byla polsko-litevská diplomacie tohoto vnitřního napětí vědoma či nikoli, musela se vážně zabývat následujícími problémy: spory s řádem a Zikmundem Lucemburským, účast na všeobecných koncilech (Pisa, Kostnice, Basilej), mezinárodní arbitráže před římským králem a papežem, postoj k husitským Čechům a diplomatické kontakty s východní Evropou.¹¹¹ Hlavním tvůrcem zahraniční politiky byl panovník, který však zřejmě postupoval v souladu s královskou radou složenou z prelátů a světských hodnostářů.¹¹² Nezastupitelnou roli hrála královská kancelář nejen kvůli řádnému vyhotovení potřebných dokumentů k diplomatickým misím, nýbrž také personálně – kancléř a místokancléř se na misích aktivně podíleli. Kancelář byla rovněž zodpovědná za přijímání cizích poselstev.¹¹³ Členové poselstev pocházeli z okruhu královské rady, kanceláře a dvora. Vedle toho kancelář využívala i cizince, kteří byli vysíláni zpravidla do své vlasti. Z. H. Nowak evidoval za vlády Vladislava II. Jagella 46 osob podílejících se na diplomatických misích s upozorněním, že jde pouze o orientační číslo.¹¹⁴ Polovina příslušela k duchovnímu stavu a jedna třetina se honosila univerzitním titulem. Účast učených právníků byla stejně jako v případě řádových poselstev nenahraditelná.¹¹⁵ Jak konkrétně vypadala v pozdním středověku organizace a technické aspekty diplomacie krakovského dvora vůči řádovému státu v Prusích, víme díky výzkumům Adama Szwedey. Jeho práce je zaměřena na způsoby rozhodování o zahraniční politice ve vzájemné interakci mezi panovníkem, královskou radou, kanceláří apod., na písemnosti včetně korespondence a bezprostřední diplomatické kontakty, které autor formálně člení na audience poselstev u velmistra, resp. polského krále, a jejich bilaterální setkání, ať už k nim došlo v přítomnosti panovníka, resp. velmistra, či nikoli.¹¹⁶

110 Na dynastickou politiku jako určující motivaci jednání obou panovníků klade velký důraz NIKODEM, J.: *Polska i Litwa*, který dokládá, že např. přijetí nabídky české koruny bylo pro velkoknížete Vitoldu taktéž určitým politickým nástrojem, který mu dovolil vynutit si na králi Vladislavovi II. Jagellovi ještě větší nezávislost.

111 NOWAK, Z. H.: *Dyplomacja*, s. 315–393.

112 SROV. MALECZYŃSKA, Ewa: *Spoleczeństwo polskie pierwszej połowy XV wieku wobec zagadnień zachodnich. Studia nad dynastyczną polityką Jagiellonów*. Wrocław 1947.

113 NOWAK, Z. H.: *Dyplomacja*, s. 356–365; srov. KRZYŻANIAKOWA, Jadwiga: *Kancelaria królewska Władysława Jagielly. Studium z dziejów kultury politycznej Polski w XV w. Część 1–2*. Poznań 1972–1979.

114 NOWAK, Z. H.: *Dyplomacja*, s. 367–370.

115 OŻÓC, K.: *Uczeni*.

116 SZWEDA, A.: *Organizacja*.

Písemnosti diplomacie

Mezi nezbytné nástroje vedení diplomacie v pozdním středověku patřily písemnosti, jejichž výčet a klasifikaci podává Arnd Reitemeier:¹¹⁷ ochranné listy,¹¹⁸ glejty¹¹⁹ a dokumenty bezprostředně spojené s diplomatickým provozem, jako jsou pověřovací neboli kredenční listiny (*litterae commendatoriae*, *litterae credenciales*), zplnomocnění (*procuratoria*) a nakonec instrukce obsahující seznam úkolů pro posly. K tomu je třeba připočítat ještě dílčí a závěrečné relace z probíhajícího nebo proběhnuvšího poselstva.

Z uvedených písemností byly nejdůležitější pověřovací listiny a zplnomocnění. Pověřovací listiny se předkládaly osobě přijímající poselstvo ještě před zahájením jednání z toho důvodu, aby bylo doloženo, že příslušný posel nebo poselstvo má skutečně pověření k jednání od svého zmocnitele (zpravidla vrchnosti) a je tedy plně důvěryhodné. Druhým, ještě o něco důležitějším dokumentem bylo zplnomocnění neboli udělení plné moci (*litterae procuratoriae*, *litterae de potestate*, *mandatum*), kde bylo důkladně uvedeno, o čem má poselstvo jednat a jaký má rozsah pravomocí. V praxi se však nemuselo jednat o dva exempláře listů, resp. listin, nýbrž o jednu písemnost obsahující jak pověření, tak zplnomocnění.¹²⁰ Kterými konkrétními písemnostmi bylo tedy vybaveno řádové polsko-litevské poselstvo do Kostnice?

Konečné rozhodnutí o vyslání poselstva padlo nejpozději současně s uzavřením dvouletého příměří u Brodnice¹²¹ 7. října 1414 mezi velmistrem Michalem Kűchmeisterem na jedné straně a králem Vladislavem II. Jagellem a velkoknížetem Vitoldem na straně druhé.¹²² Nedlouho poté udělil velmistr svému poselstvu

117 Viz pozn. 90.

118 *Schutzbrieŕe* (*littera de protectione*) sloužily k ochraně majetku a práv určitého posla v době jeho účasti na zahraniční misi, viz REITEMEIER, A.: *Außenpolitik*, s. 36–38.

119 S ohledem na hrozící nebezpečí při cestování bylo udělování glejtů (*Geleitbrieŕe*; *salvus conductus*) velmi časté, i když nikoli nutné. Glejt je zvláštní ochrana, kterou může udělit oprávněná osoba (zpravidla panovník, velkokníže) jiné osobě na svém území skrze list nebo doprovod. Písemné glejty lze zpravidla rozdělit na dvě skupiny. V prvním případě bral panovník svého diplomata pod svou ochranu po celou dobu jeho cesty. Byl mu vystaven doporučující list (*litterae recommendatoriae*) s žádostí, aby mu na příslušných místech byl udělen glejt místní vrchností. Daleko častější byl však druhý typ: žádost o vystavení glejtu od konkrétní teritoriální vrchnosti. Putujícímu byla ochrana při pohybu na pevnině i vodě (*per terra quam per mare*) a před násilím, škodami a obtěžováním garantována příslušnou vrchností buď skrze ochranný doprovod nebo příslibem potrestat každé překročení jejího příkazu, více viz tamtéž, s. 39–48 a KINTZINGER, M.: *Cum salvo conductu. Geleit im westeuropäischen Spätmittelalter*. In: *Gesandtschafts- und Botenwesen*, s. 313–363.

120 REITEMEIER, A.: *Außenpolitik*, s. 49–54.

121 Polsko, kujavsko-pomořské vojvodství (kdysi Strasburg in Westpreußen).

122 Viz listinu Vladislava II. Jagella a Vitolda v SDOP I, s. 107–109, č. 105, zde s. 108: [...] *federa unionis perpetue inter nos ex utraque parte [...] ad concilium in Constancia de mense Novembre in proximo celebrandum [...] queri debent et tractari*.

plnou moc listinou ze dne 14. října¹²³ a polský král spolu s litevským velkoknížetem zplnomocnil své poselstvo 6. listopadu téhož roku.¹²⁴

Obě písemnosti obsahují jak pověření, tak zplnomocnění (*plenum mandatum*, resp. *plena potestas*). Velmistr se přímo odvolává na brodnické příměří, jehož pasáže jsou v listině citovány,¹²⁵ a zplnomocňuje poselstvo na základě společného rozhodnutí s řádovými hodnostáři,¹²⁶ neboť vyslaná delegace měla zastupovat nejen velmistra, nýbrž celý řád, jeho spojence a poddané.¹²⁷ Polský král Vladislav II. Jagello udělil plnou moc nejen svým jménem, nýbrž také jménem velkoknížete Vitolda, hnězdenského arcibiskupa a dalších biskupů (włocławského, plockého a poznaňského), velmožů a poddaných Polského království a nakonec i jménem mazovských vévodů Zemovíta IV. (1352–1426) a Jana I. Staršího (1346–1429), vévody Bohuslava VIII. Slupského řeč. Magnus (1368–1418) a jejich spojenců a poddaných. Rozsah kompetencí obou poselstev odpovídal ustanovení brodnického příměří, podle něhož jejich hlavním úkolem mělo být dosažení dohody ohledně osoby rozhodčího soudce,¹²⁸ byť se v jednotlivých dokumentech obou stran vyskytují určité drobné, ne však zcela nepodstatné, rozdíly v juristických formulacích, které souvisely s vedením rozhodčího procesu a které později také způsobily určité neshody při jednáních.

Ještě než poselstva vyrazila směrem k Bodamskému jezeru, byla vybavena doporučujícími listy a bezpečnostními glejty. V případě řádu máme doloženy pouze doporučující listy, jejichž obsah známe jen z dochovaných regestů. Není vůbec vyloučeno, že podobné listy rozesílala rovněž polská strana. Velmistr se těmito listy (všechny jsou datovány 13. října 1414) s prosbou o všestrannou podporu řádové delegace obracel na papeže Jana XXIII.,¹²⁹ římského krále Zikmunda (dokonce dvakrát!),¹³⁰ duchovní kurfiřty,¹³¹ světské kurfiřty a knížata¹³² a zástupce

123 Originální pergamenovou listinu viz GSTA–PK Berlin, XX. HA, Perg-Urk., Schiebl. 65, Nr. 3. Srov. *Russisch-Livländische Urkunden*. Gesammelt v. K. E. NAPIERSKY. St. Petersburg 1868, s. 155–156, č. 188; *Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten*. Bd. VI. Ed. Friedrich Georg von BUNGE. Riga 1867, sl. 389–392, č. 3001; *Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*. Bd. I (1233–1435). Hg. v. Max TOEPPEN. Leipzig 1878, s. 257, č. 202 (jen jména poslů); RHD II, s. 209, č. 1818; BGDO II, s. 222–223, č. 110; RBDO II, s. 123–124, č. 85.

124 Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka Książąt Czartoryskich, Zbiór Dokumentów Pergaminowych, č. 306. Srov. CESDQ II, s. 64–67, č. 56.

125 LivUB VI, sl. 390, č. 3001: [...] *prout in litteris, desuper confectis, sigillis utriusque partis sigillatis, plenius continetur*.

126 Tamtéž: [...] *de omnium praeceptorum nostrorum unanimi consilio, voluntate et consensu* [...].

127 Tamtéž, sl. 391, č. 3001: [...] *pro nobis ac dicto nostro ordine et adhaerentibus, coadiutoribus et subditis nostris* [...].

128 Tím mohl být papež, římský král, koncil nebo kterýkoliv církevní nebo světský velkokníže, srov. SDOP I, s. 108, č. 105.

129 RBDO II, s. 122, č. 82.

130 Tamtéž, s. 121, č. 79; s. 122, č. 83.

131 Tamtéž, s. 121, č. 80.

132 Tamtéž, s. 120, č. 78.

pařížské univerzity.¹³³ Podobné doporučující listy určené např. duchovním kurfiřtům, würzburgskému biskupovi, norimberským purkrabím, uherskému palatinovi Mikuláši z Gary (ca. 1367–1433), rakouským vévodům Arnoštovi (1377–1424) a Albrechtovi Habsburskému (1397–1439) a královně Barboře Celské (1390/1395–1451), manželce Zikmunda Lucemburského, vystavila velmistra kancelář ještě 4. prosince 1414.¹³⁴

Vzájemné udělení bezpečnostních glejtů bylo dohodnuto na jednáních 19. listopadu 1414 v místě zvaném Raciažek, kde byly precizovány podmínky brodnického příměří.¹³⁵ Polský král ovšem vydal svůj glejt pro řádové poselstvo už 6. listopadu,¹³⁶ zatímco velmistr pro polsko-litevské poselstvo až 25. listopadu.¹³⁷ Oba glejty lze typologicky zařadit mezi doporučující listy (*litterae recommendatoriae*). Jejich vydavatelé se obrátili za prvé na vrchnosti v říši i mimo její území, kterým mělo poselstvo směřující do dějiště koncilu projíždět, a za druhé na své vlastní úředníky a poddané, které vybízeli k zajištění bezpečného průjezdu příslušným územím.¹³⁸ Glejt polského krále neobsahuje na rozdíl od velmistra konkrétní jména členů řádového poselstva, neboť v době jeho vystavení zřejmě nebyla královská kancelář ještě známa.

Na dobu trvání jednoho poselstva zpravidla nestačilo jedno pověření a zplnomocnění, zvláště pokud šlo o víceletou misi. K vystavení nových písemností docházelo tehdy, když byla skladba poselstva obměněna nebo doplněna nebo když se v průběhu projednávání příslušné záležitosti vyskytly nové skutečnosti. Po naléhání řádových vyslanců v Kostnici i samotného krále Zikmunda Lucemburského na velmistra, aby bylo řádové poselstvo doplněno o další osoby, vyslal Michal Kuchmeister na počátku března 1417 další tři komtury s doporučujícím listem pro římského krále, jehož text se však nedochoval.¹³⁹ Polské poselstvo obdrželo v polovině února 1418 nové

133 Tamtéž, s. 121, č. 81.

134 Dochovaly se jen registry, viz tamtéž, s. 131, č. 99–100.

135 SDOP I, s. 110, č. 108, art. 4; dále viz pozn. 692.

136 Originál glejtu s přivěšenou královskou ebovní pečetí viz v GStA-PK Berlin, XX. HA, Perg.-Urk., Schiebl. 65, Nr. 4. Srov. RHD II, s. 209, č. 1819.

137 Soudobý opis glejtu viz v GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2171. Srov. RHD I/1, s. 135, č. 2171.

138 GStA-PK Berlin, XX. HA, Perg.-Urk., Schiebl. 65, Nr. 4: *Universis et singulis principibus tam spiritalibus quam secularibus ducibus, marchionibus, langraviis, comitibus, baronibus, nobilibus, militibus, capitaneis, [...] per nostras et Almannie [sic!] terras et alias ubilibet constitutis [...].* Řádoví zplnomocnění poslové, kteří byli charakterizováni pouze obecně jako *reuerendi in Christo patres, domini archiepiscopi, episcopi, prelati, commendatores, abbates et canonici ecclesiarum ordinis beate Marie virginis domus Theutonycorum de Prussia ambasiatores et nuncii venerabilis et religiosi domini Michaelis Kochmeyer prefati ordinis magistri generalis*, požadovali od polského krále bezpečnostní glejt na celou cestu do Kostnice (*nostrum saluumconductum per terras nostras et alias provincias et loca, per que ituri sunt ad [...] concilium*). Moderní opis (na základě ztracené středověké formulářové sbírky) ochranného glejtu, který vydal Václav IV. pro polsko-litevské poselstvo směřující do Kostnice přes české země viz MZA Brno, fond G 37 Berthold Bretholz, kart. 16, fol. 370r-371r.

139 Viz jen regist v BGDO II, s. 392–393, č. 200; RBDO II, s. 233, č. 300.

zplnomocnění od svého panovníka z jiného důvodu. Po volbě nového papeže chtěla polská strana svěřit arbitráž do rukou Martina V. a Zikmunda Lucemburského. Nová plná moc se obsahově příliš nelišila od předešlé z listopadu 1414, která byla doplněna o podmínku, že platnost plné moci je časově omezená pouze na dobu, kdy papež a římský král budou spolu pobývat v Kostnici.¹⁴⁰

Kompetence vyslanců vyplývající z udělených plných mocí nepokrývaly všechny kauzy, které na koncilu vyvstaly v souvislosti se sporem mezi řádem a Polskem. Kvůli žalobě na řád podané u koncilu wrocławským biskupem Janem Kropidlem požádal generální prokurátor Petr Wormditt velmistra o plnou moc k zastupování řádu v této kauze. Před koncem září 1415 dokonce poslal návrh znění požadovaného dokumentu.¹⁴¹ Tento postup nebyl nijak neobvyklý, neboť řádový prokurátor byl už poučen z vlastní zkušenosti, že z Prus posílaná zplnomocnění někdy neodpovídala formálně-právním standardům, a musel pak žádat o jejich opravu.¹⁴² Dne 28. října 1415 vystavil velmistr Kűchmeister plnou moc, v níž jmenoval vedle Petra Wormditta ještě další dva členy řádové delegace (Jana Abeziera a Kašpara Schuwenpfluga) jako své zástupce ve sporu wrocławského biskupa s řádem.¹⁴³

Vedle pověřovacích a zplnomocňujících dokumentů byly důležité také všechny podklady a důkazní materiál ke sporné záležitosti, která se měla v Kostnici řešit. Řádový prokurátor radil velmistrovi ohledně takových písemností ještě v době, kdy nebylo rozhodnuto, že do Kostnice pojede oficiální řádové poselstvo. V létě 1414, tedy ještě před uzavřením brodnického příměří, psal Kűchmeisterovi, aby nechal sepsat obsah sporu s Polským královstvím a tento spis předal papežskému legátovi, který u něj pobývá, ale brzy jistě odcestuje vzhledem k blížícímu se zahájení koncilu.¹⁴⁴ Kromě toho jej žádal o plnou moc pro sebe. O správnou stylizaci jejího obsahu měl velmistr požádat své juristy.¹⁴⁵ Tento požadavek mimochodem dokládá, že v té době prokurátor Wormditt ještě nepočítal s tím, že do Kostnice bude vyslána zvláštní řádová delegace.

140 CESDQ II, s. 103, č. 84: [...] *duraturum ipsum compromissum et potestas, in vim illius per ipsos ambasiatores nostros data, solum et dumtaxat per tempus et tempora, quibus ipsi sanctissimus dominus noster et prefatus dominus Romanorum rex simul in Constancia permanserint.*

141 BGDO II, s. 266–267, č. 126.

142 Zejména se to týkalo zplnomocnění od zemského mistra livonské větve řádu pro zastupování ve sporu s řížskou kapitulou, viz tamtéž, s. 280, č. 133; s. 290–291, č. 139; s. 467, č. 243 (ve věci sporu s poznaňským biskupem).

143 Text plné moci viz tamtéž, s. 278–279, č. 132. Více o zplnomocnění řádového prokurátora u římské kurie viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 111–123.

144 Prokurátor Wormditt nevěděl, že papežský legát byl zdržen v Krakově, dokud neustaly boje na prusko-polské hranici, viz list prokurátora z 18. července 1414 v BGDO II, s. 215–216, č. 105 a také list ze 16. srpna téhož roku tamtéž, s. 218–219, č. 107.

145 Tamtéž, s. 216, č. 105: *so geruchet mir ein instrument czu senden uwer gewalt, als uch des uwer juristen wol werden undirwisen.*

Polská strana rovněž s sebou vezla důkazní materiál, o jehož rozsahu a obsahu však mnoho nevíme. Hnězdenský arcibiskup Mikuláš Trąba vzpomínal ve své svědecké výpovědi před papežským nunciem v roce 1422, že do Kostnice vezl odpovědní list, kterým řád vypověděl válku polskému králi.¹⁴⁶ Na základě dostupných pramenů nelze bezpečně určit, zda žalobní články a juristické traktáty, které pak byly předkládány koncilu, byly sepsány v Kostnici, nebo ještě před cestou na koncil.

Poselstva velmistra a řádu

Bezprostřední okolnosti, během nichž došlo k jmenování jednotlivých osob do poselstev, nelze z dostupných pramenů detailně rozpoznat. Samotné rozhodnutí o vyslání poselstva se však nezrodilo ze dne na den, nýbrž bylo výsledkem delšího zvažování, což lze potvrdit alespoň v případě Řádu německých rytířů.

Papež Jan XXIII. sice už 3. března 1413 oznámil, že následující koncil bude slavnostně zahájen 1. prosince, avšak záměrně neuvedl, kde se uskuteční. Místo konání koncilu se muselo teprve dohodnout se Zikmundem Lucemburským, který tehdy pobýval v severní Itálii. Krále navštívilo v Como oficiální papežské poselstvo v září téhož roku, kde po několikátýdenních rozhovorech král Zikmund vydal list, v němž oznamuje, že papežovi vyslanci s jeho královským svolením rozhodli, že příští koncil se bude konat ve svobodném říšském městě Kostnici a bude zahájen 1. listopadu 1414. Zikmundův list z 30. října 1413 se obracel na všechny říšské stavy, které dopisem zval na koncil a mezi něž je třeba rovněž počítat Řád německých rytířů.¹⁴⁷ Skutečnou konvokační bulou byla až papežská listina z 9. prosince 1413 *Ad pacem et exaltacionem*, jejíž vydání bylo výsledkem osobního setkání Jana XXIII. a Zikmunda Lucemburského v Lodi.¹⁴⁸ Její opis poslal řádový prokurátor velmistrovi už v lednu následujícího roku¹⁴⁹ a o necelé dva měsíce později zaslal originál s žádostí o instrukce k zaujetí stanoviska k celé záležitosti.¹⁵⁰

146 *Lites ac res gestae*. Ed. S. JÓZWIAK – A. SZWEDA – S. SZYBKOWSKI, s. 376: [Mikuláš Trąba – PB] *vidit litteras diffidacionis et secum habuit in civitate Constanciensi [...]*.

147 V jejich archivu se dodnes dochoval notářský instrument obsahující onen Zikmundův zvací list, viz GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2004 (RHD I/1, s. 123, č. 2004). Více o jednání v Como viz BRANDMÜLLER, W.: *Das Konzil I*, s. 49–58, který zdůrazňuje, že koncil mohl pravomocně svolat výlučně papež Jan XXIII., zatímco Zikmundovy listy byly pouze pozvánkami na církevní sněm.

148 O kongresu v Lodi a dalších souvislostech viz tamtéž, s. 59–66.

149 List prokurátora z 15. ledna 1414, BGDO II, s. 186–187, č. 87: *Aber das ist offenbar gescheen, das der herre bobst mit der bulle bestetigt hat das concilium czu Constanz czu halden [...]* [prokurátor Wormditt – PB] *übersendet eine copia der bulle [...]*.

150 List prokurátora z 29. března 1414, tamtéž, s. 190–191, č. 89: [...] *habe er [prokurátor Wormditt – PB] dem HM und dem Erzbischof von Riga auch die bulle vom concilio nebst seiner eigenen Stellungnahme überbringen lassen, wozu er nunmehr die Weisungen des HMs erbitte. Opis ani originál papežské buly se však v řádovém archivu nedochoval.*

Na přelomu roku procházelo vedení řádu krizí vyvolanou nesouhlasem většiny vysokých řádových hodnostářů s konfrontační politikou velmistra Jindřicha z Plavna (velmistrem v letech 1410–1413).¹⁵¹ Krize vyvrcholila jeho sesazením (v říjnu 1413) a zvolením dosavadního řádového maršála Michala Kūchmeistera (velmistrem v letech 1414–1422) na jeho místo.¹⁵² Nový velmistr sice záhy (14. března 1414) obdržel gratulace ke svému zvolení od Zikmunda Lucemburského, jejíž součástí byla také pozvánka na připravovaný koncil,¹⁵³ avšak celková situace se vůbec nejevila jednoznačně a spíše nabádala k opatrnosti. Kūchmeister především zdědil po svém předchůdci od téhož krále pozvání k účasti na slavnostní vyhlášení jeho rozhodčího výroku v Budíně,¹⁵⁴ jenž by v případě kladného výsledku relativizoval potřebu vyslání poselstva do Kostnice.

Navíc z Itálie přicházely do Malborku rozporuplné zprávy jak od prokurátora Petra Wormditta, který kvůli nemoci a finančním potížím nemohl být nablízku klíčovým jednáním v Lodi mezi papežem a římským králem,¹⁵⁵ tak od německého

151 Ještě v předvečer tzv. velké války (1409–1411) byl Jindřich z Plavna málo významným řádovým komturem, kterému bylo velmistrem pověřeno zajištění ochrany západní hranice řádového území. Nebojoval tedy u Grunvaldu, avšak zásluhy za organizaci a vedení obrany Malborku, dobývaného více než osm týdnů, ho vynesly do čela duchovní korporace (9. listopadu 1409). Jako velmistr čelil vážné finanční a organizační krizi řádu, způsobenou povinnostmi zaplatit odškodnění Polskému království. Po svém sesazení (v říjnu 1413) byl držen v přísném vězení, které bylo zmírněno až po smrti jeho nástupce v roce 1422, více viz PELECH, Markian: *Heinrich von Plauen*. In: *Die Hochmeister des Deutschen Ordens 1190 bis 2012*, s. 118–122, kde je uvedena další literatura.

152 Michal Kūchmeister byl v letech 1405–1409 správcem Žmudi, jeden rok správcem Nové marky (1410) a častým členem diplomatických poselstev. Dlouhodobě nesouhlasil s politikou velmistra, proto jeho zvolení svědčí o zásadní změně politického kurzu ve vedení řádu, více viz NÖBEL, Wilhelm: *Michael Kūchmeister. Hochmeister des Deutschen Ordens 1414–1422*. Bad Godesberg 1969 (QSGDO 5), s. 59–73.

153 GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2041/2042 (RHD I/1, s. 126, č. 2041/2042). List vydal W. Altmann v *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Kaiser Sigmunds*. Hg. v. Wilhelm ALTMANN. *MIÖG* 18/4, 1897, s. 592–593, č. 4, zde s. 593: [...] *so begern wir, daz du din erbere und treffliche botschaft mit voller macht zu uns uf das vorgeant concilium sendest, desgelichen wir dem von Polan ze tün ouch geschriben und emboten haben; so wollen wir uns selber durch der ganzen kristenheit des ordens und ewr bedersit bestes willen dorin erbeitten nach allem unserm vermoegen und wir ie genzlich hoffen euch zu versünen*. STOV. BRANDMÜLLER, W.: *Das Konzil I*, s. 126, podle něhož odeslal král Zikmund pozvánku velmistrovi teprve 4. září.

154 Viz list Zikmunda Lucemburského z 15. ledna 1414, GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2030 (RHD I/1, s. 125, č. 2030); *Codex diplomaticus Lithuanie e codicibus manuscriptoris, in archivo secreto regiono montano asservatis*. Ed. Eduardus RACZYŃSKI. Vratislaviae 1845, s. 175–178.

155 Viz list prokurátora velmistrovi z 15. ledna 1414 z Benátek, BGDO II, s. 184–188, č. 87, zde s. 186. Ačkoliv prokurátor Wormditt nebyl v Lodi osobně, dozvěděl se od jednoho z přítomných biskupů, že *der bobst, die cardinal und der romissche konig vil heimlicher tedinge han gehalden, der man nicht wol mochte erfaren. Aber das ist offenbar gescheen, das der herre bobst mit der bulle bestetigt hat das concilium czu Constanz czu halden noch all der wisse* [...]. Období po červnu 1413, kdy prokurátor Wormditt při nedobrovolném odchodu z Říma, který byl obsazen vojskem neapolského krále Ladislava, přišel o peníze, stříbro, koně, cennosti atd., ačkoliv mu byla garantována ochrana jeho osoby a majetku (Tamtéž, s. 171–173, č. 82), nepatřilo mezi nejradostnější. Kvůli ušetření osobních nákladů nenásledoval Petr Wormditt jako obvykle římskou kurií, neboť v místech jejího pobytu se na místním trhu automaticky zvedaly spotřební ceny. Přes Sienu a Florencii dorazil prokurátor do Boloně, kde kvůli nemoci zůstal kolem šesti týdnů

mistra Konráda z Egloffsteinu, který byl v kontaktu se Zikmundovým dvorem.¹⁵⁶ V únoru 1414 sdělil Egloffstein velmistrovovi své obavy, že papež i římský král hodlají uvalit na duchovenstvo zvláštní daň na pokrytí koncilních nákladů.¹⁵⁷ O téměř tři měsíce později vyjádřil dokonce pochybnost založenou na názoru určitých „moudrých lidí“, že k zahájení plánovaného koncilu nemusí vůbec dojít.¹⁵⁸ Tyto zprávy mohly velmistra zneklidňovat zvláště z toho důvodu, že německý mistr měl podle Zikmundova přání sdělovat velmistrovovi diskrétní informace, jež římský král nechtěl svěřovat papíru.¹⁵⁹ Naproti tomu generální prokurátor psal do Malborku v odlišném tónu, který lze chápat jako polemiku s názorem německého mistra. Ještě na konci června 1414 přesvědčoval velmistra, že konání koncilu je vysoce pravděpodobné a dokládal to vysláním jednoho z kardinálů do Kostnice, aby tam pro papeže a jeho dvůr zajistil odpovídající ubytování.¹⁶⁰

Velmistr a řád byli samozřejmě samotnou papežskou konvokační bulou zavázáni k vyslání svých zástupců na blížící se koncil, avšak rozsah jejich pravomocí tím nebyl nijak stanoven. Mohlo tedy jít jen o reprezentativní delegaci bez speciálního pověření vést jednání ve věci prusko-polského sporu. Sám řádový prokurátor byl obecně skeptický k vyslání mimořádných pruských slavnostních poselstev k římské kurii, která prý neměla efektivnější nástroje k vyřizování řádových záležitostí než on sám jako stálý zástupce, nemluvě o nesrovnatelně vyšších finančních nákladech s tím spojených.¹⁶¹ Velmistrovu mysl však zaměstnávaly pochybnosti jiného druhu. Michal Kuchmeister si nedělal iluze, že blížící se ohlášení rozhodčího

---

(do konce října 1413). Zájmy řádu u římské kurie působící tehdy ve Florencii přechodně zastupoval Wormdittův pomocník Jiří (Georg) Fredeland (Tamtéž, s. 179, č. 84).

156 Viz list Zikmunda Lucemburského z 10. ledna 1414 (soudobá kopie v GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2028; srov. RI XI, č. 860; RHD I/1, s. 125, č. 2028), v němž sděluje německému mistrovovi Konrádovi novinky z Itálie (těžkosti s Ladislavem Neapolským) a posílá k němu svého dvořana a rádce (*unsern rat und lieben getruwen*), rytíře Ehrenfrieda ze Seckendorffu, jenž s ním měl hovořit zejména o plánovaném koncilu.

157 Viz list Konráda z Egloffsteinu velmistrovovi z 21. února 1414, ISRAEL, O.: *Das Verhältnis*, s. 89–90, č. 12.

158 Viz list Konráda z Egloffsteinu velmistrovovi z 12. května 1414, BGDO II, s. 201–202, č. 95: *Hinsichtlich des Konzils, worüber er dem HM geschrieben habe, seien einige wüße w'te der Ansicht, daz daz nit vor sich gen werde, alz daz u'wir gnade lichte vernemen wirt dann ich von dem procurator und andern.*

159 List Zikmunda velmistrovovi z 21. července 1414, GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2115 (RI XI, č. 1059; RHD I/1, s. 131, č. 2115): *[...] wir haben etwas trefflicher und ernstlicher sachen dich und dinen orden grösslich antreffend, die nit zu schreiben wären, mit dem erwidrigen Conraten vom Eglofstein meister Tutschs ordens in tutschen und welschen landen unserm rate und lieben getruen gerett und von im begert solich sache an din liebe zubringen und begeren, biten und raten dir ouch dorinn zuvolgen und das beste zu tund.*

160 BGDO II, s. 209, č. 101. Podle Wormditta byla tehdy většina kardinálů pevně rozhodnuta jet do Kostnice bez ohledu na to, jak bude postupovat papež Jan XXIII. Stejný postoj zaujímal také Zikmund Lucemburský.

161 V listu z 8. května 1414 píše prokurátor velmistrovovi, že byl často jeho předchůdcem neprávem obviňován ze zanedbávání řádových záležitostí. Jindřichovi z Plavna se zdálo, že zvláštní řádové poselstvo vyřídí víc než jeden prokurátor, avšak poselstvo jen utratilo hodně peněz a domů se vrátilo s prázdným měšcem bez vyřízení dotyčné záležitosti, viz tamtéž, s. 199, č. 94: *euwer vorfar schreip mir von wil sach[en], die do nicht*

výroku v Budíně nebo bilaterální jednání s polským králem přinesou řádu něco pozitivního, proto už během března a dubna 1414 vedení řádu zvažovalo vyslat do Kostnice řádové poselstvo, aniž by se ještě nějak detailněji promýšlelo jeho pověření a zplnomocnění. Význam prokurátora jako stálého zástupce řádu tím samozřejmě neměl být nijak zpochybněn.¹⁶²

Küchmeisterovy úvahy o přípravě poselstva přerušily přípravy na obranu země před chystaným útokem polsko-litevské armády v létě 1414. Římský král Zikmund Lucemburský však nedovolil velmistrovovi na přípravu poselstva zapomenout a v červenci, kdy nepřátelské oddíly pustošily zejména pohraničí řádového území, vyslal do Malborku německého mistra Konráda z Egloffsteinu s tajným ústním poselstvím pro velmistra.¹⁶³ Jeho obsah neznáme, ale ze Zikmundova listu je patrná žádost, aby se Michal Küchmeister vyhnul válce s polským králem a na koncil vyslal delegaci.¹⁶⁴ Tuto výzvu král Zikmund zopakoval ještě dvakrát: na počátku září, kdy příměří ještě zdaleka nebylo ve výhledu,¹⁶⁵ a na počátku listopadu, kdy už naopak bylo o vyslání poselstva definitivně rozhodnuto.¹⁶⁶

Zikmundově žádosti bylo vyhověno jedním z ustanovení brodnického příměří uzavřeného 7. října 1414, v němž se obě strany zavázaly, že na nadcházejícím koncilu dosáhnou věčného míru.¹⁶⁷ O způsobu zastupování a složení poselstev se více dozvídáme z obsahu plných mocí vystavených v říjnu a listopadu 1414. Jejich členové jsou označeni četnými funkcemi jako *consiliarii*, *nuntii* a *procuratores*. Kromě těchto společných termínů se ve velmistrově listině vyskytují ještě navíc pojmy jako *actores*, *factores*, *negotiorum gestores* a *sindici* a v listině polského krále označení *oratores* a *ambasiatores*.¹⁶⁸

---

woren usczurichten. Wenn ich denn schreib, das es nicht mochte seyn, so sante er denn eyne[n] sunderliche botschaft her und lies ims faste kosten. Die schufen denn als vil als ich und quomen mit ledigen butel wider heym.

162 V listu z 23. března 1414 hovoří velmistr o apelaci ke koncilu (Tamtéž, s. 188–190, č. 88); list velmistra z 9. dubna 1414, tamtéž, s. 192, č. 90: Zu dem geplanten Konzil in Konstanz wolle er [velmistr – PB] eine Abordnung entsenden, sei sich aber über das Vorgehen im einzelnen noch nicht klar. Wir haben ouch unserm procuratori alle sachen eygentlichen geschreiben und befohlen, das her czu dem heylgen vater dem pabste und czu dem romisschen koninge, die nu nohe byenander legen, sal reiten und mit fleisseger sorgfeldekeit unser sache arbeyten [...].

163 Pověření pro německého mistra z 21. července 1414 viz pozn. 159.

164 Viz list krále Zikmunda pro velmistra z 21. července 1414, GStA–PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2114 (RI XI, č. 1058; RHD I/1, s. 131, č. 2114).

165 List Zikmunda ze 4. září 1414, viz RTA VII, s. 271, č. 177: *wir begeren doru'mb ouch von dir mit ganzem ernste und flysse, das du dyn und dines ordens treffliche botschaft aller sache wol underwijset ouch besteltest in dem vorgenanten concilio uff allerheiligen tag der schierist ku'mpt zu Costentz zu haben, so hoffen wir zu got, das wir uns mit rate und hilfe der kirchen preleten unserr und des richs ku'rfursten, fu'rsten und redlicher cristen, der, als wir nicht tzweyfeln, ein grobe menig dar kommen wirdet, in den vorgenanten sachen also erbeiten wollen, das sy zu fride und gutem ende bracht werden*; RI XI, č. 1171.

166 Tamtéž, č. 1276.

167 SDOP I, s. 107–109, č. 105.

168 LivUB VI, sl. 389–392, č. 3001; CESDQ II, s. 64–67, č. 56.

K zastupování řádu na koncilu a před římským králem obdrželi plnou moc řížský arcibiskup Jan z Wallenrode (*Iohannem sancte Rigensis ecclesie archiepiscopum*), německý mistr Konrád z Egloffsteinu (*Conradum de Egloffstein, preceptorem per Alamaniam*), dzierzgoňský komtur¹⁶⁹ a velký drapiér Fridrich z Weldenu (*Fredericum de Welden supremum trapparium, commendatorem in Cristburg*), generální prokurátor u římské kurie Petr Wormditt (*Petrum Wormedith procuratorem in Romana curia*), varmijský probošt, papežský auditor a doktor dekretů Jan Abezier (*Johannem Abecz hier prepositum Wormiensem ac sacri apostolici palatii auditorem*), varmijský kanovník Kašpar Schuwenpflug (*Caspar Schuempflug canonicum*), rytíř Jan z Orsichau (*strenuum virum Johannem de Orsechau militem*)¹⁷⁰ a chelminský purkmistr Konrád Kesselhut (*providum virum Conradum Kesselhut magistrum civium opidi Culmensis*).¹⁷¹ Vyrovnaný poměr řádových bratrů a nečlenů (varmijszí kanovníci, rytíř a purkmistr) v poselstvu (4:4), které mělo očividně reprezentovat celou pruskou společnost a nejen řád jako duchovní instituci, nebyl zřejmě náhodný. Před řádovou delegací však záhy vyvstal naléhavější problém než otázka jejího reprezentativního složení, a sice jak efektivně hájit řádové zájmy, což mělo být jejím hlavním úkolem.

Jmenovaní zástupci netvořili v době vydání plné moci fakticky jednotnou delegaci. Každý z nich pobýval jinde a jen někteří se na cestu do Kostnice vydali přímo z Prus. Platilo to zejména pro arcibiskupa Jana z Wallenrode a dzierzgoňského komtura, kteří k Bodamskému jezeru dorazili někdy na počátku prosince 1414.¹⁷² Prokurátor Wormditt, který se po většinu doby zdržoval u římské kurie v Itálii, dorazil do Kostnice zřejmě už na slavnostní zahájení koncilu.¹⁷³ Německý mistr Konrád z Egloffsteinu se 8. listopadu 1414 zúčastnil Zikmundovy korunovace v Cáchách a 19. listopadu v Bonnu mu král potvrdil všechna řádová privilegia.¹⁷⁴ Do Kostnice zavítal s úctyhodným doprovodem (asi 150 nebo 200 koní) 12. ledna 1415.¹⁷⁵

Na rozdíl od probošta Jana Abeziera a chelminského purkmistra Kesselhuta máme podrobnější informace o okolnostech cesty kanovníka Kašpara Schuwenpfluga a rytíře Jana z Orsichau. Na přelomu září a října totiž oba hodnostáři

169 Nēm. Christburg.

170 Pol. Orzechowo (dnes vojvodství kujavsko-pomořské), kolem 40 km severovýchodně od Toruně.

171 Viz pozn. 123.

172 ACC II, s. 189; srov. BGDO II, s. 223, č. 111, pozn. 1. Můžeme předpokládat, že arcibiskup a řádový hodnostář zvolili jednu z tradičních tras, po níž řádoví prokurátoři putovali k římské kurii do Itálie: přes Novou marku směrem na Lipsko, Norimberk a Bolzano (jižní Tyrolsko) se samozřejmě odbočkou na Kostnici, srov. BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 125–126.

173 Naposledy psal velmistřovi z Boloně 18. září 1414, viz BGDO II, s. 221, č. 109.

174 RTA VII, s. 248–249, č. 170; RI XI, č. 1321, dále viz pozn. 750.

175 Richentalovu zprávu o devíti komturech z Prus (*Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 29) vztahuje H. Koeppen právě na německého mistra Konráda z Egloffsteinu a jeho doprovod (BGDO II, s. 225, č. 112, pozn. 3), srov. *Ulrich Richental*. Bearb. v. O. FEGER, s. 169.

jednali jménem řádu s králem Václavem IV. v Praze. Oba řádoví poslové ještě nevěděli o uzavřeném brodnickém příměří (7. října 1414) ani o volbě řádového poselstva do Kostnice. Nevíme, zda předpokládali, že se stanou součástí delegace. V závěru své relace odeslané z Prahy 9. října 1414 (*am tage Dyonisii*) poslové informují velmistra o svých příštích záměrech.¹⁷⁶ Následující den chtěli vyrazit na cestu do Norimberku, kde se měli setkat s králem Zikmundem Lucemburským,¹⁷⁷ v jehož doprovodu se nacházel německý mistr Konrád z Egloffsteinu. Z Norimberku měl velmistr posílat další instrukce týkající se jejich posláním. Dále poslové velmistra ujišťují, že koncilní jednání budou opravdu zahájena, a proto doporučují vyslat řádové poselstvo. Můžeme předpokládat, že se Kašpar Schwenpflug a Jan z Orsichau připojili k doprovodu římského krále a během cesty obdrželi od velmistra pověření zastupovat řád na koncilu. Kdy přesně dorazili do Kostnice, nevíme. V pramenech je jejich pobyt doložitelný až od počátku března 1415.¹⁷⁸

Počet a složení vyslanců nebylo po celou dobu koncilu neměnné. Někteří opustili město docela záhy, jako např. rytíř Orsichau a purkmistr Kesselhut.¹⁷⁹ Nedlouho poté, co se Zikmund Lucemburský vydal na diplomatickou cestu po západní Evropě, odjel z Kostnice do Prus také dzierzgoňský komtur a velký drapiér Fridrich z Weldenu, který na konci září 1415 opustil komturský úřad a krátce nato zemřel. Jeho roli na koncilu převzal toruňský komtur Jan ze Selbachu, který k Bodamskému jezeru dorazil nejdříve v říjnu téhož roku a stal se aktivním členem řádové delegace.¹⁸⁰ Na počátku roku 1416 odeslal do Malborku list, v němž velmistrotvi sdělil námítky rýnského falckraběte Ludvíka III., podle něhož není řád na koncilu dostatečně reprezentován, a proto komtur požádal velmistra o vyslání dalších osob. Rovněž Zikmund Lucemburský si všiml, že složení řádového

176 Relaci řádových poslů viz GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2147 (RHD I/1, s. 133, č. 2147): *Morgen fru' so werden wir mit der hul'fe Gotes reiten mit gutem geferte ken Nuremberg, do wir ab Got wil finden werden den von Ungarn und bei ym den meister von du'tschen landen und grosse hirschaft als uns herre Conrad Trokczes, der hie ist, hat undirweiset, dohyn mag uns ewer gnade schreiben, was ir czu rathe werdet. Och so wisse ewer gnade, das das concilium gancz vor sich get, dorumb so gedenket uff eyne redeliche bo'tschaft darczu senden, wen euch und deme orden gar grose macht doran leit noch rate alle ewer und ewers orden fru'nden und gunner.* NIEBOROWSKI, P.: *Deutsche Orden*, s. 136 chybně uvádí místo vydání (Lipsko!) zprávy.

177 Zikmund Lucemburský pobýval v Norimberku do 5. října, odkud vyrazil do Rothenburgu ob der Tauber (tam byl do 11. října), viz *Itinerar König und Kaiser Sigismunds von Luxemburg 1368–1437*. Hg. v. THOMAS KEES – JÖRG K. HOENSCH. Warendorf 1995 (Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit 6), s. 93; SFOV. ENGEL, Pál – C. TÓTH, Norbert: *Itineraria regum et reginarum (1368–1438)*. Budapest 2008 (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1), s. 98.

178 BGDO II, s. 223, č. 111, pozn. 1 a s. 231, č. 116, pozn. 9.

179 Jan z Orsichau se chtěl vrátit už v březnu 1415 kvůli obavě o své hospodářství. Dzierzgoňský komtur se za něj přimlouval u velmistra, aby vypomohl rytířově rodině dodávkou obilí, viz tamtéž, s. 231, č. 116. V souvislosti s koncilem se však zmiňovaný rytíř ani purkmistr v pramenech později nevyskytují.

180 Tamtéž, s. 264, č. 125, pozn. 9; srov. *Johann von Posilge, nebst Fortsetzung*. In: SSPr III. Hg. v. ERNST STREHLKE. Leipzig 1866, s. 357–358.

poselstva neodpovídá důležitosti jeho mise.¹⁸¹ Kanovník Kašpar Schuwenpflug si dokonce dovolil doporučit konkrétní jména¹⁸² a podle řádového prokurátora se celá delegace shodla na tom, že by bylo nanejvýš žádoucí vyslat ještě gdaňského (později elbinského) komtura Jindřicha Holta, který byl Zikmundovým dvořanem a jehož názorům římský král ochotně naslouchal.¹⁸³

Velmistr Kūchmeister se nechal doporučením částečně řídit, avšak doplnění delegace odložil zřejmě z důvodu nepřítomnosti Zikmunda Lucemburského v Kostnici až na březem následujícího roku (1417). Ostatně sám prokurátor Wormditt mu doporučoval počkat na jistější zprávy o příjezdu krále Zikmunda do Kostnice.¹⁸⁴ V listu z 8. prosince 1416 bylo velmistrotvi sděleno, že právě teď nastala ta správná chvíle na vyslání dalšího poselstva.¹⁸⁵

V doporučujícím listu římskému králi jmenoval velmistr tři řádové hodnostáře: elbinského komtura a velkého špitálního Jindřicha Holta, gniewského¹⁸⁶ komtura a velkého drapiéra Jana ze Selbachu (bývalý toruňský komtur) a balžského¹⁸⁷ komtura Oldřicha Zengera.¹⁸⁸ Delegace byla však zřejmě o něco početnější, neboť v listinách, jimiž král Zikmund prodloužil brodnické příměří, resp. se ujal role mediátora mezi spornými stranami, je vyjmenováno třináct řádových zástupců. Vedle původních jmen, jako byli arcibiskup Wallenrode, varmijský biskup Jan Abezier (do Kostnice přijel jako probošt) nebo kanovník Kašpar Schuwenpflug, a nově jmenovaných vyslanců nalezneme i následující osoby: německého mistra Dětricha z Wittershausenu, doktora dekretů Františka Kuhschalze z Rößelu, rytíře Namira z Hohendorfu a Otu z Machwitz a dva měšťany a radní Liffarta Blumentala (Toruň) a Jana Baisenera (Gdaňsk).¹⁸⁹

181 List toruňského komtura z 5. ledna 1416, BGDO II, s. 293, č. 140: [...] und der König habe geäußert, *im wundere, wie wir so geringe bothen ussenden und unsirs ordens sachen so geringe wegen.*

182 Kanovník Schuwenpflug navrhl rytíře Namira z Hohendorfu a purkmistry Starého města Toruň: Jana von der Merse nebo Albrechta Rote. Jmenovaní měli zřejmě nahradit rytíře Jana z Orsichau a chelminského purkmistra Konráda Kesselhuta, viz tamtéž, s. 292–294, č. 140, zde s. 293.

183 Tamtéž, s. 380, č. 192: weil er dem römischen König *wol bekant sei, und vormag in, also das her syns willen bas von im undirwiset mochte werden denne ymands anders, und mochte im ouch myt ernstlicher ermanunge czusprechen denn eyn ander.*

184 Tamtéž, s. 341, č. 164, pozn. 24; s. 367, č. 182.

185 List prokurátora Wormditta, tamtéž, s. 378, č. 191: *Dorumb moget ir uwe gebiteger usrichten, herczukomen.* Petr Wormditt vycházel z dostupných, ale nepřesných zpráv o brzkém příjezdu krále do Kostnice, ke kterému došlo jak známo až na konci ledna 1417.

186 Pol. Gniew, něm. Mewe.

187 Pol. Balga, něm. Balga.

188 Tamtéž, s. 392–393, č. 200.

189 Prodloužení brodnického příměří viz CESDQ II, s. 84–86, č. 72, kde na s. 85 jsou vyjmenováni poslové řádu: [...] *Johannes archiepiscopus Rigensis, Johannes episcopus Warmiensis, religiosique et fratres Theodericus [de] Vintershusen [...] ordinis per Alamaniam et Italiam preceptor, Henricus de Holczen summus hospitalarius in Elbingo, Johannes de Zelbach supremus trapiarius in Mewa, Ulricus Czenger de Balga, ordinis [...] commendatores, Ffranciscus de Resel decretorum doctor, Casparus Schuwenpflug canonicus Warmiensis,*

Posily kostnické delegace se vydaly na cestu 7. března 1417. Po cestě se připojily k doprovodu míšeňského markraběte Fridricha IV. Bojovného (1370–1428) a kurfiřta Rudolfa III. Saského (1373–1419), kteří přijeli do Kostnice na pozvání Zikmunda Lucemburského.¹⁹⁰ Když se 15. dubna 1417 slavnostní průvod Fridricha Míšeňského čítající kolem 500 jezdců (!) blížil k městu, vyjel mu naproti sám Zikmund Lucemburský v doprovodu říšských knížat.¹⁹¹

Po několika měsících dva řádoví bratři Jan ze Selbachu a Oldřich Zenger uvažovali o návratu do Prus, ačkoliv přání římského krále bylo odlišné. Důvodem byl jednak nedostatek finančních prostředků na pokrytí nákladů jejich pobytu,¹⁹² jednak skutečnost, že spory o to, zda má přednost reforma církve nebo volba nového papeže, oddalovaly vidinu brzkého ukončení koncilu.¹⁹³ Balžský komtur Oldřich Zenger odcestoval do Prus v polovině srpna 1417 a o měsíc později opustil Kostnici také gniewský komtur Selbach, který však doputoval nejdál do Würzburgu.¹⁹⁴ O jeho opětovném návratu do Kostnice rozhodly jak zprávy o připravovaném konkláve, tak velmistrem Kűchmeisterem slíbené peníze na pokrytí nákladů jeho pobytu.¹⁹⁵ Vedle toho však delegace požadovala ještě návrat balžského komtura Oldřicha Zengera nebo jiných hodnostářů,¹⁹⁶ jichž bylo v Kostnici zejména po zvolení nového papeže 11. listopadu 1417 zapotřebí téměř okamžitě. Proslýchalo se

strennuique Nanmyr de Horndorff et Otto de Machwicz milites, Liffhardus Blomental de Thoron et Johannes dictus Baysenn de Danck, opidaní et consules [...]. Druhou nedatovanou listinu, v níž král Zikmund vystupuje jako mediátor sporu, datoval editor do 14. května 1417 s otazníkem, viz tamtéž, s. 86–88, č. 73, srov. RI XI, č. 2301. Více k toruňskému radnímu, který byl purkmistrem Starého města Toruň v letech 1422–1434, viz CZAJA, Roman: *Urzednicy miejscy Torunia. Spisy. Cześć I: do roku 1454.* Toruń 1999 (podle rejstříku) a ke gdaňskému viz ZDRENKA, Joachim: *Urzednicy miejscy Gdańska w latach 1342–1792 i 1807–1814. Biogramy. Tom II.* Gdańsk 2008 (Fontes Commentationesque ad Res Gestas Gedani et Pomeraniae 2), s. 15–16 a *Poczet soltysów, burmistrzów, nadburmistrzów, przewodniczących Miejskiej Rady Narodowej i prezydentów Gdańska od XIII do XXI wieku.* Pod red. Beaty MOŻEJKO. Gdańsk 2015, s. 50–52.

190 Jednání římského krále s říšskými stavy v Kostnici neměla zřejmě charakter říšského sjezdu, viz ANNAS, Gabriele: *Hoftag – Gemeiner Tag – Reichstag. Studien zur strukturellen Entwicklung deutscher Reichsversammlungen des späten Mittelalters (1349–1471). Bd. I.* Göttingen 2004. Na druhou stranu WEFERS, S.: *Das politische System Kaiser Sigmunds.* Stuttgart 1989, s. 44–45 označuje projednávání světských říšských záležitostí na koncilu jako „*de facto Hoftagsgeschehen.*“

191 *Johann von Posilge.* Hg. v. E. STREHLKE, s. 368: *Dese botin zcogin von Marienburg Reminiscere und fundin den herrin her Frederich, marggraffin von Misin, und den herczogin von Sachsin, unterwegs, mit den sy sicher zcogin dorch dy lant ungehindert bis ken Costenicz;* srov. BGDO II, s. 393, č. 200. Podle J. Aschbacha, který uvádí velký počet jezdců v doprovodu markraběte, patřil slavnostní vjezd míšeňského markraběte mezi nejhonosnější za celou dobu koncilu, viz ASCHBACH, Joseph: *Geschichte Kaiser Sigmund's. Bd. II.* Hamburg 1839, s. 241–242.

192 BGDO II, s. 414, č. 210. Německý mistr půjčil delegaci 2 000 zlatých, které ovšem stačily jen na 4 týdny.

193 Tamtéž, s. 423–424, č. 218.

194 24. září je doložen jeho pobyt v Ulmu, odkud napsal list prokurátorovi (Tamtéž, s. 422–423, č. 217), a 10. října ve Würzburgu (Tamtéž, s. 427–428, č. 219).

195 Tamtéž, s. 429–431, č. 221.

196 Tamtéž, s. 416, č. 211; s. 428, č. 219. Velmistr na tyto prosby odpověděl 17. října 1417, že komtur

totiž, že papež Martin V., k němuž se upínaly naděje takřka všech delegací, chce dějiště koncilu co nejdříve opustit.¹⁹⁷

Počet plnomocných zástupců řádu, kteří pobývali delší nebo kratší dobu v Kostnici a které jsme schopni identifikovat v pramenech, obsahuje 17 osob; jejich význam v zastupování a hájení řádových záležitostí nebyl stejnoměrný. Jaké byly předpoklady jednotlivých členů delegace pro splnění daného úkolu a nakolik byla naplněna očekávání velmistra, nám pomůžou odhalit stručné biogramy některých významnějších osobností s důrazem na jejich aktivity během kostnického koncilu.

Členové řádových poselstev během kostnického koncilu		
Jméno	Titul, hodnost ¹⁹⁸	Čas a místo pobytu
Jan z Wallenrode	řížský arcibiskup (1393–1418), lutyšský arcibiskup (1418–1419), rádce Zikmunda Lucemburského	prosinec 1414–červenec 1415 (Kostnice); srpen 1414–únor 1416 (cesta s dvorem Zikmunda Lucemburského po západní Evropě); únor 1416 v Kostnici; únor–duben 1416 (diplomatická cesta do Malboroku); před 5. červnem 1416–květen 1418 v Kostnici
Konrád z Eglloffsteinu	zemský mistr řádu (<i>Deutschmeister</i>) v říši a Itálii (1396–1416)	12. ledna 1415 (příjezd do Kostnice); 1416 (skon)
Fridrich z Weldenu ¹⁹⁹	velký drapiér a dzierzgoňský komtur (1412–1415)	léto 1415 (opustil Kostnici)
Petr Wormditt	řádový kněz a generální prokurátor řádu u římské kurie (1403–1419)	listopad 1414 – květen 1418 (Kostnice)
Jan Abezier	varmijský probošt (od 1408) a biskup (1415–1424), papežský auditor (1411) a doktor dekretů	dobu příjezdu do Kostnice neznámá; brzy po polovině května 1418 odjel z Kostnice
Kašpar Schuwenpflug	varmijský kanovník (od 1401) a probošt (od 1417); koadjutor (1418–1420) a biskup (1420–1423) v Ōsel-Wiek v Livonsku	podzim 1414 do května 1418; březen – květen 1416 delegace do Paříže k Zikmundovi Lucemburskému (spolu s Janem ze Selbachu a Markvartem z Königseggu)
Jan z Orsichau	pruský rytíř	pobyt v Kostnici doložen v březnu 1415, brzy na to pak opustil město

Oldřich Zenger je připraven odcestovat, pokud mu bude sděleno kdy, viz tamtéž, s. 430, č. 221. Došlo k tomu ale až následujícího roku.

197 Podle listu komtura Jana ze Selbachu velmistřovi ze 14. listopadu 1417 (Tamtéž, s. 440–441, č. 227) panovala mezi řádovými posly obava, že *unser heiliger vater der bobst nicht gar lange enthalden werde und unser sache vor in fredesamkeit und in bestehen brengen werde*.

198 Podle JÄHNIG, Bernhart: *Dostojnicy Zakonu Krzyżackiego w Prusach*. In: *Zakon Krzyżacki w Prusach*, s. 289–329 jsou uvedeny důležitější komturské úřady (pomímám vojtské a prokurátorské hodnosti).

199 V literatuře vystupuje někdy jako Fryderyk von Weiden (JÄHNIG, B.: *Dostojnicy*, s. 294), nebo jako Friederich von Wellen (VOIGT, J.: *Namen-Codex*, s. 12).

Členové řádových poselstev během kostnického koncilu		
Jméno	Titul, hodnost	Čas a místo pobytu
Konrád Kesselhut	chelmínský purkmistr	Kostnici opustil někdy na jaře 1415
Jan ze Selbachu	toruňský (1414–1416) a gniewský (1416–1422; 1422–1431) komtur; velký drapiér (1416)	od října 1415 v Kostnici; březen–květen 1416 delegace do Paříže k Zikmundovi Lucemburskému (spolu s Kašparem Schuwenpflugem a Markvartem z Königseggu); od června 1416 do března 1417 v Prusích;
		od 15. dubna 1417 v Kostnici; v září a říjnu 1417 v Ulmu a Würzburgu; návrat do Kostnice v době konkláve; Kostnici opustil na konci ledna 1418
Jindřich Holt	komtur v Papově Biskupském ²⁰⁰ (1410–1411), Radyni Chelmínské ²⁰¹ (1411), v Ostródě (1411–1413), Toruni (1413–1414), Gdaňsku (1413–1416) a Elblągu ²⁰² (spojeno s hodností velkého špitálního; 1416–1428) a Královci (spojeno s hodností řádového maršála; 1428/1429–1431) a fojt v Bratian (1431–1434) ²⁰³	od 15. dubna 1417 v Kostnici
Oldřich Zenger	komtur klajpedský (1404–[1411]), balžský (1412–1418), toruňský (1418–1420), tucholský (1420–1421) královecký a řádový maršál (1422)	od 15. dubna do srpna 1417 v Kostnici; na koncil byl opět vyslán v první polovině dubna 1418 (!), ale do Kostnice zřejmě už nedorazil
Dětřich z Wittershausenu	marburský komtur a zemský mistr řádu (<i>Deutschmeister</i>) v říši a Itálii (1416–1420)	1417 v Kostnici
František Kuhschmalz z Rößelu	jurista, varmijský kanovník, probošt (1420–1424) a biskup (1424–1457); světící vratislavský biskup (1455–1457)	od 15. dubna 1417 do května 1418 v Kostnici; brzy po polovině května 1418 odjel z Kostnice
Namir z Hohendorfu	rytíř	od 15. dubna 1417 v Kostnici
Ota z Machwitz	rytíř	od 15. dubna 1417 v Kostnici
Liffart Blumental	radní a purkmistr Starého města Toruně (1422–1434)	od 15. dubna 1417 v Kostnici
Jan Baisener	gdaňský radní a ve 20. letech 15. století první a druhý gdaňský purkmistr	od 15. dubna 1417 v Kostnici

200 Něm. Papau.

201 Něm. Rehden.

202 Něm. Elbing.

203 JÄHNIG, B.: *Dostojnicy*, s. 293, 302, 308–310, 315 a 317–318.

Jan z Wallenrode

V mnoha ohledech výjimečnou osobností mezi řádovými posly byl bezesporu řížský arcibiskup Jan z Wallenrode,²⁰⁴ o němž by se bez nadsázky mohlo říci, že svůj život zasvětil diplomacii. S Řádem německých rytířů byl díky rodinným vazbám svázán již od svého mládí. Řád jej také finančně podporoval během univerzitních studií v Boloni v době, kdy jeho strýc Konrád z Wallenrode zastával hodnost řádového velmistra, a do řádu byl nakonec i přijat.²⁰⁵ V jeho povýšení na řížského arcibiskupa spatřovali velmistr i livonský zemský mistr řešení letitých sporů mezi livonskou větví řádu a arcibiskupstvím, které vyvrcholily útekem arcibiskupa Jana Soesta a většiny kanovníků z Rigy (nejčastěji pobývali v Lübecku). Se svolením papeže Bonifáce IX. a po zaplacení příslušných servicií zasedl mladý Jan z Wallenrode na konci roku 1393 na uprázdněný arcibiskupský stolec. V Livonsku musel ovšem překonávat aktivní odpor nejen vlastních vazalů a tartuského (dorpatského) biskupa,²⁰⁶ ale kupodivu i livonského zemského komtura. Členství v téže řádové instituci nedokázalo překlenout most nad zakořeněnými rozpory mezi oběma největšími pozemkovými vlastníky v Livonsku (řížský arcibiskup a zemský mistr). Jan z Wallenrode zřejmě ztratil zájem bojovat s větrnými mlýny a roku 1405 přistoupil na urovnání, které spočívalo v předání arcibiskupských statků livonskému mistrovi do dvanáctiletého pronájmu. Mistr měl arcibiskupovi jako *vicarius in temporalibus* vyplácet roční rentu ve výši 4 000 zlatých.²⁰⁷

S takovým finančním zabezpečením a církevní hodností nebyl pro Jana z Wallenrode problém se prosadit jako diplomat na dvorech papežů a římských králů. První zkušenosti získal ve službách krále Ruprechta Falckého,²⁰⁸ po jehož smrti byl jmenován legátem Řehoře XII.²⁰⁹ V téže době usilovali velmistři Oldřich z Jungingu a Jindřich z Plavna o zapojení arcibiskupa do svých vlastních diplomatických aktivit, což vyústilo v jeho vyslání jako zplnomocněnce řádu na jednání o prvním toruňském míru a na sjezd panovníků a knížat do Budína v roce 1412.²¹⁰

204 V hodnocení osoby arcibiskupa a jeho činnosti na koncilu se většinou opírám o cennou biografii, kterou napsal JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*. Budoucí arcibiskup pocházel z rytířského rodu z horních Frank. Narodil se kolem r. 1360 ve Wasserknoden (severně od Bayreuthu) a rodiče pro něj určili církevní dráhu, viz tamtéž, s. 1–5.

205 Ke studiu Jana z Wallenrode viz BOECKMANN, Hartmut: *Die Rechtsstudenten des Deutschen Ordens. Studium, Studienförderung und gelehrter Beruf im späteren Mittelalter*. In: Festschrift für Hermann Heimppel zum 70. Geburtstag am 19. September 1971. II. Band. Göttingen 1972 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 36/II), s. 342–343.

206 Něm. Dorpat.

207 JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 7–43.

208 Kontakty s královským dvorem jsou doloženy od druhé poloviny roku 1403, viz MORAW, Peter: *Beamtentum und Rat König Ruprechts*. Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins NF 77, 1968, s. 119–120.

209 JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 45–69.

210 Tamtéž, s. 71–78.

Wallenrodovu začínající spolupráci s řádovým vedením nelze oddělit od dvou důležitých událostí z počátku téhož roku, které zásadně určily další směřování jeho profesní kariéry. Dne 8. února 1412 byl jmenován rádcem a familiářem Zikmunda Lucemburského²¹¹ a někdy v téže době, ne-li dříve, se rozhodl v souladu s řádovou politikou přestoupit k obedienci papeže Jana XXIII.²¹²

Dřívější napětí a neshody mezi arcibiskupem a řádovým vedením asi nebyly zcela zapomenuty. Přesto nakonec převážily několikaleté zkušenosti z diplomacie a kontakty s římskou kurií a dvorem římského krále, stejně jako spolupráce s budoucím velmistrem (od roku 1414) Michalem Kűchmeisterem během poselstva v Budíně 1412, které rozhodly o začlenění arcibiskupa do kostnické delegace. Kumulace hodností a funkcí (řádový bratr, familiář a rádcem na Zikmundově dvoře a arcibiskup) představovaly na jedné straně výhodu, na druhé straně mohly vést k určitému napětí v souvislosti s dvojí loajalitou vůči řádu a římskému králi, ačkoliv taková konstelace nebyla v pozdním středověku výjimečným jevem. Na podzim roku 1414 nic neznámého budující potíže, a tak z pohledu řádových zájmů by šlo o vážnou taktickou chybu, kdyby arcibiskup Jan z Wallenrode nebyl pověřen diplomatickou misí do Kostnice.

Prostý výčet Janových aktivit v Kostnici, které nesouvisely bezprostředně se záležitostmi prusko-polského sporu, je celkem úctyhodný. Wallenrode byl např. zodpovědný za hlídání Jana Husa a Jeronýma Pražského, kteří byli podezřelí z kacířství.²¹³ O celkové situaci na koncilu Wallenrode informoval velmistra ve dvou listech z února a března 1415.²¹⁴ V srpnu téhož roku jej koncil pověřil poselstvím, které mělo přimět krále Zikmunda, pobývajícího v Narbonne, aby dojednal příměří mezi Anglií a Francií a brzy se vrátil do Kostnice (*ad redeundum celeriter ad concilium*).²¹⁵ Z Narbonne, Perpignanu a Avignonu Wallenrode posílal koncilu zprávy o probíhajících jednáních s obediencí Benedikta XIII.²¹⁶ V králově blízkosti však spíše vystupoval v roli rádce a familiáře, než jako zástupce koncilu. Zikmund Lucemburský jej chtěl dokonce pověřit poselstvím do Paříže a pak až do Anglie, aby

211 RI XI, č. 189. Před zářím 1414 nelze ovšem doložit jeho činnost pro krále Zikmunda.

212 O vůli Jana z Wallenrode poslat Janu XXIII. prohlášení, které se nedochovalo, o přistoupení k jeho obedienci se ve svém listu z 26. února 1412 řádovému prokurátorovi zmínil velmistr Jindřich z Plavna, viz BGDO II, s. 142, č. 69; dále viz JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 70.

213 Tamtéž, s. 102–104.

214 BGDO II, s. 227–228, č. 114; s. 228–230, č. 115. O jeho dobré informovanosti svědčí zmínka o možném útěku papeže Jana XXIII. z Kostnice, srov. JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 105.

215 ACC II, s. 257–258; srov. JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 108, který píše, že úkolem Jana z Wallenrode bylo urychlit jednání ohledně obnovení církevní jednoty.

216 Relace se nedochovaly. Víme o nich jen z listů, které z Kostnice posílal Petr z Pulkau vídeňské univerzitě, viz FIRNHABER, Friedrich: *Petrus de Pulka. Abgesandter der Wiener Universität am Concilium zu Constanz*. AÖG 15, 1856, s. 35–43.

tam připravil půdu pro jednání o podmínkách anglicko-francouzského příměří. Z Paříže však arcibiskup zamířil přímo do Kostnice (únor 1416).²¹⁷

Že byl Wallenrode na koncilu jedním z hlavních mluvčích římského krále, svědčí nejen Zikmundův list odeslaný 4. června 1416 z Westminsteru, v němž je arcibiskup žádán, aby spolu s královými spojenci urovnal v Kostnici všechny neshody,²¹⁸ ale rovněž jeho příslušnost ke čtveřici vlivných církevních hodnostářů, jimž se dostalo podle počátečních písmen jejich titulatury označení MARS.²¹⁹ Wallenrode byl Zikmundovi platný nejen jako prezident německého koncilního národa (červenec 1416) a jeden z jeho volitelů v konkláve, ale podílel se i na světských záležitostech např. jako přísedící říšského dvorského soudu (*Reichshofgericht*).²²⁰

Není divu, že takto zaměstnaný církevní hodnostář a diplomat neměl dostatek času, aby se dokázal věnovat všem záležitostem s náležitou péčí. Ostatní členové delegace mu vytýkali, že zanedbává řešení prusko-polského sporu. Zejména prokurátor Petr Wormditt si postěžoval velmistřovi, že Jan z Wallenrode kvůli diplomatickým aktivitám ve službách římského krále nepodnikl v zásadě nic, co by pomohlo ve věci prodloužení brodnického příměří mezi Polskem a řádem. Více si prokurátor sliboval od prostého posla Petra Wargela pobývajícího tehdy na Zikmundově dvoře.²²¹ Uvítací slavnostní řeči proslovené arcibiskupem v Kostnici před papežem a římským králem na přelomu roku 1414/1415 však naznačují, že prospěch řádu mu přece jen ležel na srdci.²²² Kritizovaná Wallenrodova údajná nečinnost mohla být způsobena vnějšími okolnostmi. Podle jeho vlastních slov řešení církevních záležitostí (papežské schizma dostalo na koncilu přednost).²²³ Nej-

217 JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 109–111.

218 BESS, B.: *Johannes Falkenberg*, s. 449: [...] *bieten dich mit allem fliesse, das du dich mit allen unseren fründin in dem concilio arbeiten und da für sein wollest, das sulch runorer gestillet werden, und auch das kein newung geschee, die uns zu unrat komen möhte [...]*.

219 Milánský arcibiskup Bartolomeo della Capra, antiošský patriarcha Jan Mauroux, řížský arcibiskup Jan Wallenrode a saliburský biskup Robert Hallum (někdy Hallam, Halam nebo Alum). Viz Fillastrův deník v ACC II, s. 114–115: [...] *in isto concilio fuit publicum dictum, quod Mars regebat concilium, exponendo Mars per litteras: M: Mediolanensis, A: Antiochenus, R: archiepiscopus Rigensis de ordine beate Marie Theutonicorum, S: Sarisberiensis*. Ačkoliv vůči počínání této čtveřice zaujal kardinál kritický postoj, u Jana z Wallenrode zaznamenal obrat k lepšímu, viz tamtéž, s. 115: *Sed Rigensis, licet ab inicio tenuerit partes illorum, tamen conversus est in bonum et postea multa bona dixit regi [Zikmundovi – PB], corripuens eum de modis, quos tenebat*. Srov. A. FRENKEN, *König und sein Konzil*, s. 213–214.

220 Dále viz JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 112–123.

221 BGDO II, s. 296–297, č. 143: [...] *schreip der ercebischoff von Rige dem electo [von Ermland], wie das in der romische koning gesant habe czu dem koninge von Engeland mit dem grosgraffen. Unde her [arcibiskup Jan z Wallenrode – PB] hat mit dem herren koninge umb eynen lengern frede czwischen den Polen und dem orden nichts bestalt, als wol notdurft gewest were. Glichwol so hat mans Peter Wargel geschriben, als verre her noch bey dem koninge ist, das hers mit im bestelle, und ouch, das der koningh dem concilio schreibe, das der frede vorlenget werde*. JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 93.

222 ACC II, s. 391–393; JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 89.

223 Arcibiskup psal o tom v listech velmistřovi v únoru a březnu 1415, viz BGDO II, s. 227, č. 114; s. 229, č. 115.

více kritických poznámek pocházelo od prokurátora Wormditta, který se ve svých relacích snažil vyzdvihnout hlavně svoje vlastní zásluhy.²²⁴

V hodnocení, zda si arcibiskup počíná ve prospěch řádu, se delegáti zřejmě lišili, ale největší kritika mířila na jeho hlavu přímo z Malborku. Na počátku roku 1416 informoval toruňský komtur Jan ze Selbachu velmistra, že řádový prokurátor odmítá dále vyplácet peníze řížskému arcibiskupovi, ačkoliv podle komtura právě od něj byl odvislý úspěch, či neúspěch řádových záležitostí.²²⁵ Petr Wormditt měl sice výhrady vůči arcibiskupovým finančním požadavkům, přesto rozhodnutí nevyplatit určité částky nebylo jeho, ale dostal k němu instrukce od velmistra Kūchmeistera.²²⁶

Důvodem, proč Michal Kūchmeister nehodlal dál finančně podporovat řížského arcibiskupa, nemusela být pouze jeho liknavost, nýbrž jednání, které řád zjevně poškozovalo a které vyvrcholilo na jaře 1416, kdy se arcibiskup a braniborský markrabě Fridrich VI. z Zollernu dostavili coby zplnomocněnci krále Zikmunda dostavili do Malborku a přednesli vůči řádu ultimativní podmínky příměří: lenní podřízenost říši, rozsáhlé finanční závazky a územní ústupky v Zikmundův prospěch.²²⁷ O chystané delegaci informovali z Kostnice velmistra toruňský komtur a prokurátor, ale obsah poselstva jim nebyl znám.²²⁸

Petr Wormditt a komtur Jan ze Selbachu mohli mít pro velmistrovu rozmrzelost pochopení, přesto ho z pragmatických důvodů odrazovali od příliš tvrdého postupu vůči prelátovi.²²⁹ Až po návratu z Prus se Wallenrode někdy v první půli června s překvapením dozvěděl, že mu za jeho služby řádový prokurátor vyplatí posledních tisíc zlatých. Byl prý udiven, že mu toto rozhodnutí nebylo sděleno

224 Např. v líčení důležitých jednání sporných stran před králem Zikmundem několik dní před jeho odjezdem z Kostnice v červenci 1415 vystupuje prokurátor jako nejvýznamnější obhájce řádových práv a privilegií. Arcibiskup Wallenrode spolu s ostatním poselstvem prý stál za dveřmi (!?) a až na prosbu prokurátora byli Zikmundem přivzváni k jednání, viz tamtéž, s. 251–256, č. 121, zvl. s. 253: *Libin gnedingen herren, der herre ertzbischoff von Rige und der kumpthur und ander sendeboten des ordens stehen do vorne, geruht si herinn czu desen sachen czu ruffen. Also wurden si hin in geruffen.*

225 Tamtéž, s. 292, č. 140. Komtur Selbach verweist wegen des Standes in der Frage der Kircheneinheit auf den Bericht des OPs. Da dieser aber dem Erzbischof von Riga, dessen Rückkehr bevorstehe, kein Geld usrichten wolle, befürchte er, das man en unwillig in unsirn sachen wurde machen, obwohl die Hilfe des EBs sehr wichtig sei, da alle Sachen des Ordens vaste an im legen.

226 Zmínil se o nich v listu z 28. května 1416, viz tamtéž, s. 330–331, č. 160: [...] *es scheine ihm nicht gut, daß der HM dem Erzbischof also stümplich absage, im nicht me czu geben.* Prokurátor dále radí velmistrovii odložit tak radikální rozhodnutí a vyčkat další vývoj událostí: *der HM möge lieber zunächst abwarten, wie sich uwer sachen wellen machen. Und dornoch moget ir syn mit guten ledig werden; her mochte uch sust gros schedelich werden.*

227 List velmistra z 22. dubna 1416 viz tamtéž, s. 323, č. 157; dále viz JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 95–96.

228 BGDO II, s. 304, č. 146; s. 305, č. 147; s. 310, č. 150: *Ouch so kompt der herre erczbisschoff von Rige in botschaft czu uch. Der botschaft ich [prokurátor Wormditt – PB] nicht weis.*

229 Arcibiskup by naopak mohl svým vlivem řád poškodit, viz tamtéž, s. 330–331, č. 160; s. 334, č. 162; s. 335, č. 163.

osobně, když ještě pobýval s královským poselstvem v Malborku. Zařídil by se totiž podle toho jinak a do Kostnice by už nejel.²³⁰

Sebevědomá prohlášení z obou stran hrozila přerůst v otevřený konflikt, který by ovšem řádovým záležitostem nijak neprospěl. Obě strany nakonec dospěly k přesvědčení, že se navzájem potřebují, i když mezi nimi nevládnou vřelé vztahy. Jan z Wallenrode si byl sice vědom, že je pro řád nepostradatelný, přesto nechtěl velmistra dráždit až do krajnosti. Svědčí o tom jeho list odeslaný velmistrovi z Kostnice 28. června 1416. Co se týče finanční výpomoci, nemá prý arcibiskup nikoho, na koho by se mohl obrátit, než právě velmistra, jemuž slibuje věrnost a spolehlivé vyřízení jeho záležitostí. Vedle pokorné žádosti splnil arcibiskupův list ještě jednu funkci, a sice doporučení vlastní osoby. K listu byla totiž přiložena kopie listu Zikmunda Lucemburského, jenž žádal svého dvořana, aby využil veškerý svůj vliv a jménem krále uklidnil atmosféru na koncilu, rozjitřenou nepřítomností římského krále. Jan z Wallenrode tím chtěl ukázat, jak velkému významu a vážnosti se těší na královském dvoře.²³¹

Roztržka mezi velmistrem a arcibiskupem byla nakonec zažehnána i díky přímluvám řádového prokurátora, který zdůrazňoval arcibiskupovy rozličné zásluhy pro velmistra a řád. V listu z 15. července 1416 se Wormditt více rozepsal o důvodech, proč by měl být velmistr vůči arcibiskupovi vstřícnější a finančně štedřejší.²³² Není totiž pochyb, že se Wallenrode v posledních měsících koncilu celkem intenzivně angažoval v předkládání několika návrhů řešení prusko-polského konfliktu. Tyto návrhy však zohledňovaly nejen zájmy řádu, ale rovněž dvou rozhodujících autorit – papeže a římského krále.²³³

230 Tamtéž, s. 335, č. 163: *hette hers in Prußen gewust und hettet irs im gesagt, her welde syn sachen anders han bestalt und welde nicht wider her syn komen.*

231 List arcibiskupa byl vydán u BESS, B.: *Johannes Falkenberg*, s. 448–449; srov. BGDO II, s. 335, č. 163, pozn. 3.

232 Tamtéž, s. 345, č. 167: [Prokurátor – PB] bittet, dem Erzbischof von Riga für sein Entgegenkommen zu danken und es anders mit ihm zu bestellen, worauf er schon oft hingewiesen habe: *ir sullet im ofte uwer briffe schriben und fruntlichen und gute wort geben, und ouch eczwas geldes erwegen, im czu geben, als lange bis das deße sache mit den Polan ein ende gewynne. Ir moget das selber wol merken, sintdem mole das die sache in des romisschen konings hant steet, den her mechtlich und alle andere fursten des ordens frunde hat noch synem willen. So ist uch nicht gut, das her an uweren briffen, worten oder czerunge erkenne, das ir im nicht wol wellet; es kumpt uch czu schaden. Hinge die sache in geistlichem gerichte, so wurde sie wol entricht ane in. Das sei sein eigener Rat; der HM möge jedoch die Sachlage auch mit seinen Gebietigern beraten.*

233 JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 98–101. Ke smíření také přispělo vstřícné gesto samotného preláta, který o něco slevil ze svých finančních nároků.

Petr Wormditt

Dalším mužem aspirujícím na vůdčí postavení v delegaci byl řádový prokurátor Petr Wormditt, který tuto funkci vykonával od července 1403.²³⁴ Jeho kariéra ve strukturách Řádu německých rytířů se podle dobových měřítek odvíjela standardní cestou. Pocházel z měšťanského prostředí.²³⁵ V devadesátých letech 14. století pracoval jako písař v sambijské kapitule či pro některé významnější komtury. Od roku 1399 jej nalezneme jako písaře a notáře ve velmistrově kanceláři. Mezitím určitý čas studoval na právnické fakultě v Praze. V roce 1402 byl dvakrát vyslán jako řádový posel do Říma (tzv. *Romläufer*), což pak zřejmě určilo jeho další životní dráhu. Není známo, kdy přesně vstoupil do řádu a zda byl do něj přijat už jako kněz, nebo se jím stal později. Kromě let 1408–1409 a 1410–1411, kdy byl povolán do Prus, pobýval celou dobu poblíž římské kurie. Jeho přání dožít poslední dny svého života v rodné zemi, se mu nesplnilo. Zemřel dne 27. srpna 1419 ve Florencii.²³⁶

Wormdittova činnost během kostnického koncilu se příliš nelišila od jeho každodenní práce prokurátora v minulých letech, jen byla o něco intenzivnější.²³⁷ Pole jeho působnosti bylo nesmírně široké, neboť u papežského dvora formálně zastupoval celý Řád německých rytířů, tedy nejen velmistra a nejvyšší řádové hodnostáře, nýbrž i obě řádové větve v Livonsku a v Římsko-německé říši. Na prokurátora se obraceli i ostatní řádoví bratři a ještě častěji klérus řádového státu s prosbou o vyřízení provizí, zaplacení servicií apod. Před římskou kurií se dostávaly také právní spory řádových poddaných (města, rytíři), jejichž záležitosti vedl zpravidla právě prokurátor.²³⁸

234 Biografie prokurátora od Paula Nieborowského z roku 1915 pod názvem *Peter von Wormditt. Ein Beitrag zur Geschichte des Deutschen Ordens* byla o devět let později (1924) vydána pod změněným názvem: *Der Deutsche Orden und Polen in der Zeit des größten Konflikts*, který svědčí o aktualizaci tématu učiněnou autorem pod vlivem společensko-politických změn. Jeho práce vykazuje určité nedostatky v samotných faktech a jejich interpretaci. Na většinu z nich poukázal a korigoval je editor prokurátorových zpráv Hans Koeppen, viz BGDO II, passim nebo nověji KOEPPEN, Hans: *Peter von Wormditt, Gesandter des Deutschen Ordens am päpstlichen Hof 1403–1419*. In: *Das Preußenland als Forschungsaufgabe. Eine europäische Region in ihren geschichtlichen Bezügen*. Festschrift für Udo Arnold zum 60. Geburtstag. Gewidmet von den Mitgliedern der Historischen Kommission für Ost- und Westpreußische Landesforschung. Hg. v. Bernhart JÄHNIG – Georg MICHELS. Lüneburg 2000, s. 17–36. Obecně o práci a funkci řádového prokurátora velmi podrobně pojednává BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*.

235 Město Wormditt (pol. Orneta) se nachází na východ od Elblágu ve varmijsko-mazurském vojvodství.

236 BGDO II, s. 29–30.

237 Svědčí o tom např. neobvykle četnější podávání zpráv řádovému vedení ve srovnání s předkoncilním obdobím, viz pozn. 611. Od odeslání první zprávy z 18. prosince 1414 (Tamtéž, s. 223–225, č. 111) do poslední z 16. května 1418 (Tamtéž, s. 506–509, č. 262) se prokurátor Wormditt zřejmě po celou dobu zdržoval v Kostnici.

238 Aktivity prokurátorů tím ovšem zdaleka nejsou vyčerpány, dále viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 138–345.

Dlouholeté zkušenosti ve velmistrově kanceláři a pak ve funkci prokurátora u římské kurie učinily z Petra Wormditta kompetentního úředníka, který dokázal přesně posoudit obsahovou i formální správnost různých typů listin a listů a neméně se orientoval v poměrech vládnoucích na papežském dvoře a v dalších úřadech. Jeho osobnost asi nejlépe vystihl editor prokurátorových zpráv Hans Koeppen.²³⁹ Podle něj byl Petr Wormditt sebevědomý, loajální, trpělivý, pečlivý v psaní zpráv, dbalý o všechny svěřené úkoly a také schopný zákulisních jednání. Souhrně řečeno patřil prý mezi nejschopnější prokurátory, které Řád německých rytířů při římské kurii vůbec kdy měl.²⁴⁰ S tímto hodnocením lze do značné míry souhlasit, jen je nutno upozornit, že je v zásadě založeno na jeho vlastních zprávách, v nichž prokurátor Wormditt dával různými způsoby najevo svou důležitost a nepostradatelnost pro zastupování velmistra a řádu, o čemž svědčí několik následujících příkladů.

Po svém nastupu do funkce velmistra (9. ledna 1414)²⁴¹ byl Michal Kuchmeister opakovaně prokurátorem nabádán, aby co nejdříve poslal do Říma oznámení o svém zvolení spolu s příslušnými dary pro papeže a kardinály. Po několika měsících nečinnosti přišel velmistr s návrhem, že místo oznámení vyšle z Malborku slavnostní poselstvo. Na tento návrh prokurátor zareagoval zamítavě a připomněl Kuchmeisterovi zkušenost z doby jeho předchůdce. Tehdy si velmistr Jindřich z Plavna stěžoval, že prokurátor nevyřizuje všechny věci tak, jak má. Proto vyslal i přes Wormdittovo varování zvláštní a velmi nákladné poselstvo, které však nevyřídilo o nic víc než on sám, pouze se vrátilo s prázdným měšcem.²⁴² Proto Petr Wormditt naléhal, aby bylo vysláno pouze oznámení, v němž ovšem musí být uvedena omluva za zpoždění a současně vysvětlení, že posel s dřívějším oznámením byl na cestě oloupen. Takové vysvětlení zpoždění totiž prokurátor předal již papeži.²⁴³

V létě 1414 přesvědčoval Petr Wormditt velmistra, že je schopen ovlivnit rozhodování papeže při osobní audienci. Po vyslechnutí relace o neúspěšném budínském jednání mezi Polskem a řádem, vzrůstajícím napětím a hrozící válce, papež Jan XXIII. zvažoval, že pošle list nebo posla. Na to prokurátor zareagoval s tím, že pokud Poláci budou souhlasit s rozhodčím řízením římského krále podle práva,

239 BGDO II, s. 30–34.

240 Tamtéž, s. 30: *Peter von Wormditt war zweifellos einer der fähigsten Ordensdiplomaten an der Kurie.*

241 NÖBEL, W.: *Michael Kuchmeister*, s. 69.

242 List prokurátora z 8. května 1414, BGDO II, s. 199, č. 94: *Euwer vorfar schreip mir von vil sach[en], die do nicht woren uszurichten. Wenn ich denn schreip, das es nicht mocht gesyn, so sante her denn eyne<n> sunderliche botschaft her und lies ims faste kosten. Die schufen denn als vil als ich und quomen mit ledigem butel wider heym.*

243 Tamtéž, s. 200, č. 94. Navíc prokurátor předal instrukce, jak napsat (odkázal na biskupa pomezanského a chelminského) a komu adresovat ona oznámení: papeži a kardinálskému kolegiu, kardinálovi, jenž byl protektorem řádu a dalším třem nebo čtyřem kardinálům, jejichž jména nemá velmistr v oslovení uvádět; dopíše je sám prokurátor až na místě.

není třeba nikoho posílat. Pokud by však polská strana zaútočila, což zatím není známo, pak by papežská intervence byla více než potřebná. Na to prý papež zareagoval slovy: „Učiním tedy to, co ty považuješ za prospěšné, abych učinil.“²⁴⁴

Do třetice je třeba uvést prokurátorovo zevrubné líčení několikadenního jednání před římským králem z července 1415.²⁴⁵ Došlo k němu vlastně neplánovaně v době, kdy se král Zikmund loučil s deputací čtyř koncilních národů před svým odjezdem na diplomatickou misi. Tehdy povstal poznaňský biskup Ondřej Łaskarzyc s prosbou, aby král splnil jeden z bodů budínského výroku týkajícího se nároků wrocławského biskupství a proboštví. Než stačil kdokoliv zareagovat, promluvil prý jako první prokurátor Wormditt, jenž byl z řádové delegace přítomen jako jediný (*des was nimand von des ordins wegin dobei wenne ich*): když se polská strana domáhá uvedení budínského výroku v život, nechť začne platit jako celek, nikoli jen jeden z bodů. Po své promluvě požádal Wormditt krále Zikmunda, aby byl do místnosti vpuštěn řížský arcibiskup Wallenrode a ostatní řádoví zplnomocněnci čekající venku.²⁴⁶ V pokračujících jednání už osoba prokurátora nevystupuje tak výrazně jako na začátku.

Řádový prokurátor dokonce neopomněl zmínit nepřijemnosti, které ho při pracovních povinnostech potkávaly. Pomineme-li finanční a materiální potíže, o nichž je pojednáno na jiném místě, stal se Petr Wormditt alespoň jednou terčem nevybíravého chování jednoho církevního preláta. V souvislosti s informováním velmistra, kolik záležitostí musí kostnická delegace současně řešit a že proti řádu jsou na kostelní vrata veřejně vyvěšována obvinění, poukázal na saliburského biskupa Roberta Halluma, dvořana Zikmunda Lucemburského, který na něj jako řádového zástupce křičel tak hlasitě a hrubými slovy, jak se mu to od papeže nebo kardinálů dosud nepříhodilo. Důvodem biskupova hlasitého rozhořčení byla skutečnost, že v Kostnici není nikdo více kritizován za poškozování církve než řád, který byl přece určen k její podpoře a ochraně. Polský král má prý v takovém případě plné právo potrestat řád za jeho zločiny.²⁴⁷

244 Tamtéž, s. 210, č. 101: *Do sprach ich [prokurátor Wormditt – PB]: welden die Polen czu rechte geen mit dem orden vor dem romisschen konige, so weres nicht notdurft, boten czu senden oder czu schriben. Aber welden sie aber ein krig ansloen, des ich noch nicht enuwuste, so weres grosse notdurft. Do sprach her [papež – PB]: wes dich gut dunket, das ich thun sulle, das wil ich gerne thun.*

245 Tamtéž, s. 251–256, č. 121.

246 Tamtéž, s. 253, č. 121.

247 Viz jeho list velmistrovi z 29. září 1415, tamtéž, s. 264–265, č. 125: *Er selber sei von dem Bischof Sarisbrigensis [!] von Engelant, einem der 4 Richter des Konzils, mit schreienden bözen worten vor vil volkes offenlich angegriffen worden, wie es ihm noch nie von Pápsten oder Kardinälen geschehen sei. Her wuste mir czu sagen, wir weren gestift, die kirchen czu befreden und czu beschirmen. Nu quemen obir nymandes somliche clagen von vorderbunge wegen der kirche als ober uns, das es nicht umbillich were, das der konig von Polan uns dorumb strofete. Es mochte dorczu komen, wo wir nicht dovon liessen, es mochten alle cristenkonige und fursten dorumb ober uns beweget werde.*

Můžeme se jen domýšlet, jak prokurátor Petr Wormditt snášel fakt, že během koncilu nebyl jedinou osobou (vedle něho to byli zejména arcibiskup Jan z Wallenrode, komtur Jan ze Selbachu, kanovník Kašpar Schuwenpflug), která informovala velmistra o průběhu jednání v Kostnici. Určitě nepochyboval o tom, že jeho rady nebo doporučení patřily mezi nej kvalifikovanější. Netýkaly se jen praktického diplomatického provozu, např. posílání darů papeži a kardinálům, správného vyhotovení zplnomocnění a jiných písemností, nýbrž také obecných otázek souvisejících s vnitřní i zahraniční politikou řádu nebo dokonce se samotnou jeho existencí.

V souvislosti s velmistrovou snahou dosadit svého kandidáta na místo varmijského biskupa, který byl vedením řádu za svůj postoj během tzv. velké války 1409–1411 považován za zrádce, což odporovalo jednomu z ustanovení toruňského míru i budínského výroku, upozorňoval Petr Wormditt na neblahé důsledky, které by mohly nastat nepatřičným zasahováním do prerogativ apoštolského stolce. Připomínal velmistřovi papežská privilegia ze 13. století, podle nichž mělo být dobyté pohanské území rozděleno mezi řád a církve (biskupství) v podílu 2:1. Ve správě oněch dvou třetin území není řád ničím omezen. Necitlivé ingerence do správy církevních dominií bez papežského svolení však mohou dostat řád do nepříjemné situace, z níž se nemusí tak snadno dostat. Papež může totiž během zasedání jediné konzistoře a jedinou bulou odvolat všechna řádová privilegia a svobody. Prokurátor jako varovný příklad pro současné řádové vedení v Malborku připomíná tragický osud templářů.²⁴⁸

Jak velké vážnosti se prokurátor Petr Wormditt těšil u svých spolubratří a jaký význam dal zastávanému úřadu díky svému zaujetí a pracovnímu nasazení, nejlépe dokládá reakce na jeho odvolání, které bylo naplánováno na počátek roku 1418 a jehož důvodem byla starost o jeho silně podlomené zdraví. Zpráva vyvolala značnou nejistotu mezi ostatními řádovými zástupci. Zejména varmijský probošt Kašpar Schuwenpflug, který se měl pravděpodobně stát Wormdittovým nástupcem, označil dobu odvolání za velmi nešťastnou, neboť u papeže Martina V. právě kulminovalo jednání o co nejdelší prodloužení příměří. Nová osoba na pozici prokurátora by potřebovala mnoho času, než by se zapracovala a zorientovala ve spletech kuriální politiky. Jakékoliv zdržení nebo improvizace by v této chvíli

248 List prokurátora Wormditta z 18. října 1413, tamtéž, s. 181–182, č. 84: *Ir schribet ouch, ir wellet den von Swarczþurg [kandidát řádu na varmijské biskupství – PB] in das bischtum setzen, es gee uch dorumb, wie got welle etc. Ich rote uch in ganczen truwen, das irs nicht thut. Ir komet in die busse umb des konigs usspruch wille und thut wider den bobst, das ir im in syn lehen griffet. Ir wisset wol, das von bobstlicher bestetungen dem orden vorlegen ist, was her von der heidenschaft lande [ge]wynnet, das der orden dovon czwey teil haben und die kirche das dritteil. Mit uweren czweien teilen moget ir thun, was ir wellet. Ir vorleihet uwer wertliche lehen, uwer pfarkirchen, uwer komþthurampt; do hindert her uch nicht ane. Dorumb ist ouch moglich, das ir uch in syne lehne nicht enstoþet ane synen willen. Thut irs [...] ober, ir moget uweren orden in sulche umbequemkeit brengen, do her bey unsern cziten nymmer uskumþt. Her mag in eynem consistorio mit eyner bullen alle des ordens privilegia, friheit und gnade widerrufen, do her nochmols villichte nymmerme were wider so gancz czu komen. Habt ir nicht gehort, wie die Tempelherren von des bobstes gebote an eynen tagen vil, noch alle in allen landen wurden vortylget? Dorumb weget eynen bobst nicht czu geringe und griffet im nicht in das syne.*

li mohlo přinést řádu velké škody. Probošt sám odmítal přijmout tak zodpovědný úkol.²⁴⁹ Někdy před 22. červencem 1418 se Petr Wormditt dozvěděl, že zůstává ve funkci, kterou hodlal nadále zastávat s co největším nasazením a zaujetím.²⁵⁰ Poté co papež Martin V. se svým dvorem opustil Kostnici, musel prokurátor opět namáhavě cestovat na velké vzdálenosti a přes Alpy. I to mohla být jedna z příčin Wormdittovy nemoci, na kterou za necelý rok skonal.²⁵¹

Jan Abezier

Pozdější varmijský biskup přišel na svět někdy kolem roku 1375 v domě jistého toruňského kupce Tomáše.²⁵² Kanonické právo odešel studovat nejdříve do Prahy²⁵³ a později do Boloně, kde v roce 1405 získal titul doktora dekretů.²⁵⁴ O tři roky později došlo v jeho kariéře k prvnímu zásadnímu zlomu, když se zřejmou podporou velmistra Oldřicha z Jungingenu byl jmenován proboštem varmijské kapituly.²⁵⁵

249 List probošta Schuwenpfluga z 13. května 1418, tamtéž, s. 498–499, č. 259: *Och, gnediger herre, ist mir vorkomen, wie das ewer gnaden den procuratorem zu lande zu komen hat geruffen. [...] halte er [Kašpar Schuwenpflug] das für ungeroten, weil alle Hoffnungen zu eyne ewigen frede gänzlich beim Papst lägen und dem OP alle sachen ku'ntlich seien, wie sie denne obirall gehandelt syn. Ee denne eyn ander, den ir an syne stad heer us senden wu'rde, des bobstes, der cardinal und der loufe der sachen, die io, als ir selben wol dirkennet, swer syn, dirkennen und vornemen wu'rde, könnte der Orden zu gromen vorsu'mnisse kommen. Och so dirkennet wol ewer herlichkeit, ee denne die houptsache des ordens als von fredes wegen wirt geendet, das nicht zu tun ist, das ir sulche grosse sorge mir alleine bevelen su'ldet, wen mir die io alleine zu swer zu tragen wu'rde.* Srov. NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 237.

250 Viz jeho list z 22. července 1418, BGDO II, s. 521, č. 270: [...] *das ich im hoffe noch blibe, als lange des ordens sachen werden bas beleitet, und das ich dorbei flüssig sey etc, wolle er gern sein Bestes tun und lyden, was ich mag.*

251 KOEPPEN, H.: *Peter von Wormditt*, s. 25–26.

252 Základní údaje viz *Johannis Plastwici, decani Warmiensis, Chronicon de vitis Episcoporum Warmiensium*. In: *Scriptores rerum Warmiensium oder Quellenschriften zur Geschichte Ermlands*. Bd. I. Hg. v. Carl Peter WOELKY – Johann Martin SAAGE. Braunsberg 1866 (*Monumenta historiae Warmiensis* 3), s. 86–87; KOPIEC, Jan: *Johann Abezier (um 1375–1424)*. In: BRHH, s. 185–186; *Słownik biograficzny kapituły Warmińskiej*. Red. Jan GUZOWSKI. Olsztyn 1996, s. 7 (některé biografické údaje chybně) a BOOCKMANN, H.: *Laurentius Blumenau. Fürstlicher Rat – Jurist – Humanist (ca. 1415–1484)*. Göttingen – Berlin – Frankfurt 1965, s. 51.

253 Tam v roce 1393 získal titul bakaláře svobodných umění a v roce 1401 mistrovský titul, viz MHUP I/1, s. 290 a 360.

254 Někdy se chybně uvádí, že řečený titul obdržel Abezier až v roce 1408 ve Vídni, např. BGDO II, s. 104, č. 42, pozn. 3. V matrice vídeňské juristické fakulty však není uveden, srov. *Die Matrikel der Wiener Rechtswissenschaftlichen Fakultät. Matricula Facultatis Juristarum Studii Viennensis. Bd. I. 1402–1442*. Hg. v. Kurt MÜHLBERGER. Bearb. v. Johannes SEIDL unter Mitarbeit von Andreas BRACHER und Thomas MAISEL. Wien – Köln – Weimar 2011. Dále srov. KNOD, Gustav C.: *Deutsche Studenten in Bologna (1289–1562)*. Berlin 1899, s. 2; BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 45, pozn. 46.

255 Starší literatura uváděla na základě listiny varmijské kapituly (CDW III, s. 467, č. 466), že titul probošta užíval až od roku 1411.

Stalo se tak ovšem v jeho nepřítomnosti, neboť v téže době byl zplnomocněncem kardinálů, kteří odstoupili od papeže Řehoře XII. a rozhodli se svolat koncil do Pisy. Jejich jménem měl Abezier vyřídít pozvání na pisánský koncil některým říšským knížatům, rakouským vévodům, vídeňské univerzitě a Řádu německých rytířů.²⁵⁶ Za uvedení zde stojí zejména zvací list kardinálů z 6. září 1408 pro velmistra, protože v jeho závěru je vyslanec kardinálského kolegia titulován nejen jako doktor dekretů, ale i auditor kardinálů a služebník velmistra (*domino Iohanne Abeczyer decretorum doctore auditore nostro predilecto, vestro servitore [...] devotissimo*).²⁵⁷

Zda již tehdy Jan Abezier vstoupil do služeb velmistra jako právní expert, není úplně zřejmé.²⁵⁸ V každém případě se 15. dubna 1409 vrátil z Prus na pisánský koncil a po následujících několik let působil jako auditor Roty. Na žádost velmistra Jindřicha z Plavna byl jurista Abezier povolán v roce 1411 (ne dříve než po 12. dubnu) zpět do Prus a musel se při tom vzdát funkce auditora papežského soudu.²⁵⁹ V arbitráži vedené Zikmundem Lucemburským v letech 1412–1414 plnil spolu s varmijským kanovníkem Schuwenpflugem důležitou úlohu právního experta. Kromě redakce odpovědi na žalobní články polské strany vyhotovili oba kanovníci varmijské kapituly notářský instrument, v němž se wrocławský biskup slavnostně zavázal dodržovat ustanovení toruňského míru potvrzeného budínským výrokem v srpnu 1412.²⁶⁰ Někdy v téže době byl varmijský probošt požádán, aby vypracoval posudek na spis dominikána Jana Falkenberga zvaný *Satira*, jenž se měl později v Kostnici stát důvodem k obvinění autora z kacířství. Abezierovo dobrozdání se sice nedochovalo, ale z pozdějšího svědectví řádového prokurátora vyplývá, že podle Abeziera obsahoval zkoumaný spisek mnoho nespravedlivých a skandálních tezí.²⁶¹

256 V přípisu k pozvánce kardinálů pro toruňského komtura je uvedeno, že podobné zvací listy byly *per [...] dominum Johannem Albiczier [!] ambasiatorem* odeslány např. zemským komturům v Čechách a Rakousích, řádovému maršalovi, velkému komturovi a elbinskému komturovi, viz BGDO II, s. 101–102, č. 39. Listy rakouským vévodům a vídeňské univerzitě viz GÜNTHER, Otto: *Zur Vorgesichte des Konzils von Pisa. Unbekannte Schriftstücke aus einer Danziger Handschrift*. Neues Archiv der Gesellschaft für Ältere Deutsche Geschichtskunde 41, 1919, s. 633–676.

257 Tamtéž, s. 674–675. Srov. BGDO II, s. 103–105, č. 42. Velmistr pak na základě poselstva, které mu bylo vyřízeno skrze *venerabilem virum dominum Johannem Abeczier prepositum Warmiensem, decretorum doctorem*, vystavil 5. února 1409 plnou moc pro řádového prokurátora k zastupování řádu na pisánském koncilu, viz tamtéž, s. 105–106, č. 43.

258 Tamtéž, s. 104, č. 42, pozn. 3.

259 Tamtéž, s. 128–129, č. 61. V Prusích je jeho pobyt doložen od 19. srpna 1411, viz pozn. 255.

260 BGDO II, s. 162, č. 78; dále viz BORAWSKA, Teresa: *Kaspar Schuwenpflug i jego rola w procesach polsko-krzyżackich w pierwszej połowie XV wieku*. ZH 79, 2014/2, s. 11–12.

261 List prokurátora Wormditta velmistrovi z 13. května 1418, BESS, B.: *Johannes Falkenberg*, s. 457; BGDO II, s. 493–494, č. 258: [prokurátor Wormditt – PB] *sprach, das magister Jo[hannes] Valkenberg das vorgeante buk [Satira – PB] gemachet in Prussen. Und als hers gemachet hatte, quam her czu unserm homeister und wisete im das buk. Und dasselbe buk gap unser homeister czu besehende dem probste von Brunsberge, der itczunt bisschoff czum Brunsberge ist [Jan Abezier – PB]. Und als her das buk besehen hatte, gap hers unserm*

Odkud a kdy přesně dorazil varmijský probošt do dějiště koncilu, sice nevíme, ale zřejmě záhy byl opět jmenován *auditorem causarum sacri palatii apostolici*.²⁶² Jeho angažovanost v prusko-polském sporu není v dochovaných pramenech tak zřetelná. Zejména bychom s ohledem na jeho dosavadní profesní dráhu očekávali jeho vlastní právní expertizu. Řádová delegace však objednávala juristické traktáty výlučně u cizích expertů. Jan Abezier a Kašpar Schuwenpflug považovali tyto posudky za *conditio sine qua non*, ale překvapivě sami podobné posudky nevypracovávali.²⁶³ Jinak se ale Jan Abezier osobně účastnil všech důležitých jednání před papežem, římským králem nebo koncilem. Na jedno z nich konané v červenci 1415 vzpomínal ještě po letech (únor 1419). Nebyla to však spontánní vzpomínka, nýbrž byl k ní přiveden konkrétním dotazem velmistra Kuchmeistera. Abezier příliš nezdůrazňoval svůj vlastní podíl na jednáních, což zřejmě odpovídalo skutečnosti.²⁶⁴

Plná moc, kterou Jan Abezier, prokurátor Wormditt a varmijský kanovník Schuwenpflug obdrželi od velmistra 15. října 1415 k zastupování řádu ve sporu s wrocławským biskupem,²⁶⁵ byla potvrzením dobré spolupráce této trojice, jež vystupovala společně i při jiných příležitostech. Abezierova role spočívala nejčastěji v udílení rady nebo využití kontaktů k ovlivnění rozhodnutí ve prospěch řádu. Komtur Jan ze Selbachu např. radil prokurátorovi, aby se před posláním listu velmistrovi poradil s řížským arcibiskupem a Janem Abezierem.²⁶⁶ Kandidáti na pruská biskupství se na něj obraceli s prosbou, aby svým vlivem a konexemi zajistil potvrzení jejich zvolení.²⁶⁷ Kromě zastupování velmistra a řádu byl totiž Jan Abezier také prokurátorem některých pruských biskupů.²⁶⁸ V květnu 1418 se prokurátor Wormditt chlubil velmistrovi, že dokázal zařídít, aby apelaci polské delegace dostal k vyřízení auditor Roty, který se dobře znal s Janem Abezierem.²⁶⁹

---

homeister wider und sprach, her sulde das buk nicht ufnehmen, wendt es innehelde vil unredlicher artikel, der ezliche weren stand [...].liche iniuriosi [emendace: der ezliche weren scandalosi, ezliche iniuriosi – PB] etc.; dále viz BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 45.

262 Nejstarší pramenný doklad však pochází až z 11. března 1416, ACC II, s. 762.

263 BGDO II, s. 292, č. 140: Der Elekt [von Ermland] und Kaspar [Schuwenpflug] [...] hielten es für ratsam, wenn man *etliche doctores und gelarte herren* durch *erunge* gewönne, wie es die Polan auch täten.

264 Více viz pozn. 763.

265 BGDO II, s. 278–279, č. 132.

266 Tamtéž, s. 423, č. 217.

267 Viz list velmistra řížskému arcibiskupovi ohledně Jana Saalfelda usilujícího o biskupství sambijské, tamtéž, s. 358–359, č. 175 a list elekta pomezanského Gerharda Stolpmanna prokurátorovi Wormdittovi, tamtéž, s. 418, č. 213.

268 Jako svědci schválení Narbonneké kapitulace (*capitula Narbonensia*) koncilem jsou uvedeni: *Joannes Neomoslo, Johannes episcopus* [tehdy pouze ještě elekt – PB] *Wormiensis, procuratores Pomezaniensis, Culmensis et Sambiensis episcoporum*, viz Hardt IV, sl. 601–602. Podle BGDO II, s. 298, pozn. 12 byl Abezier prokurátorem pouze biskupa chelminského a sambijského.

269 Tamtéž, s. 501, č. 260.

Kostnický koncil byl pro varmijského probošta osobně důležitý ještě ze dvou důvodů. První důvod souvisel s jeho intelektuálními zájmy a kulturním rozhledem²⁷⁰ a druhý s kariéřním postupem, jehož průběh nebyl kvůli papežské sedisvakanci zcela standardní. Čtyři dny po smrti varmijského biskupa Jindřicha IV. Heilsberga z Vogelsangu 4. června 1415 byl Abezier jednohlasně zvolen kapitulou za jeho nástupce. V polovině února 1416 požádal řížského arcibiskupa jako příslušného metropolitu o potvrzení této volby. Ten tak učinil 13. dubna 1416 ve farním kostele v Malborku, když tam právě pobýval s diplomatickou misí římského krále.²⁷¹ Vysvěcení elekta proběhlo až po návratu arcibiskupa do Kostnice 29. června téhož roku nebo o něco později. Nově zvolený papež Martin V. udělil dodatečně potvrzení volby 1. prosince 1417 a slavnostní uvedení do úřadu proběhlo až v červnu nebo červenci 1418.²⁷² Neobyklý průběh se odrazil i v používání biskupského titulu, neboť Abezier byl i po potvrzení a konsekraci arcibiskupem Wallenrodem stále titulován jako elekt. Řádový prokurátor o něm začal hovořit jako o *herre vom Brunsperge*, nebo jen *der vom Brunsperge*, někdy od října 1416, zatímco sám Abezier zřejmě ještě před papežským potvrzením biskupský titul už používal.²⁷³

Vedení řádu si práce varmijského probošta a později biskupa zřejmě dost cenilo. Odpovídajícím způsobem, byť z počátku nepravidelně, mu proto také hradilo náklady na pobyt v Kostnici. Z částky 2 000 rýnských zlatých, které prokurátor obdržel na podzim 1415, dostal toruňský komtur, varmijský elekt Abezier a kanovník Schuwenpflug 1 200 zlatých a o něco později jen poslední dva ještě 417 zlatých.²⁷⁴ Po 22. říjnu 1415 si měli Jan Abezier a Kašpar Schuwenpflug rozdělit 200 rýnských a 100 uherských zlatých.²⁷⁵ Abezierův požadavek, aby dostával 60 zlatých, a jeho kolega Schuwenpflug 40 zlatých měsíčně, schválil řádový prokurátor s přihlédnutím k cenám místních komodit.²⁷⁶ Později – od června 1417 – byla tato částka navýšena na 150 zlatých pro oba.²⁷⁷ Občas se objevily problémy s vyplácením uvedených finančních částek. Těsně před Vánocemi 1417 psal prokurátor Wormditt

270 Jan Abezier nebyl jediným účastníkem koncilu s humanistickými zájmy, který usiloval o získání rukopisů obsahujících díla antické literatury. Z jeho soukromé knihovny se dochovalo několik v Kostnici skvostně napsaných a upravených rukopisů (*scripte Constancie tempore Concilii generalis sub anno domini 1418*) s díly Cicerona, Seneky, pozdně antickými kompendii (Eutrop, Festus) a historicko-biografickými spisy od Petrarkey a Boccaccia. Nikdo z jeho předchůdců a dlouho i nástupců neodkázal biskupské knihovně tak významná díla antické a humanistické literatury, dále viz SCHMIDT, Peter Lebrecht: *Eine Cicero-Handschrift des ermländischen Bischofs Johannes Abeczier*. Rheinisches Museum für Philologie NF 109, 1966, s. 170–184.

271 CDW III, s. 521–524, č. 512.

272 BGDO II, s. 250, č. 120, pozn. 9.

273 Tamtéž, s. 402, č. 206; s. 420, č. 215.

274 Tamtéž, s. 258–259, č. 123, pozn. 1.

275 Tamtéž, s. 270, č. 127.

276 Viz jeho list velmistřovi z 9. října 1416, tamtéž, s. 366, č. 182.

277 Tamtéž, s. 416–417, č. 211, pozn. 11.

velmistřovi, že dluží Abezierovi 300 zlatých za dva měsíce (myšleno včetně částky pro Schuwenpfluga), což může mít za následek jeho menší nasazení v řádových záležitostech.²⁷⁸ Dlužná částka byla varmijskému elektovi vyplacena někdy před 18. lednem 1418 od gniewského a balžského komtura, kteří do Kostnice přivezli 2 000 zlatých od německého mistra Dětricha z Wittershausenu.²⁷⁹

Přes uvedené potíže při vyplácení nelze velmistra a vedení řádu vinit z neochoty platit za Abezierův pobyt a jeho práci v Kostnici. Nicméně místní kapitula a možná i sám varmijský biskup to viděli jinak. Děkan Jan Plastwich, autor biografického katalogu varmijských biskupů z poloviny 15. století, nezakrýval zklamání nad postojem duchovní korporace, které oblíbenec papeže Martina V. Jan Abezier věrně sloužil během kostnického koncilu, aniž by pro sebe žádal mimořádnou finanční odměnu. Jediné, o co prosil, bylo vstřícné zacházení s jeho diecí.²⁸⁰

Kašpar Schuwenpflug

Varmijského kanovníka a později probošta Kašpara Schuwenpfluga pojilo s řádovým prokurátorem Petrem Wordmitem nejen prostředím, z něhož pocházel, nýbrž i podobná kariévní dráha. Oba pocházeli ze středně zámožné rodiny, základní vzdělání získali pravděpodobně buď v biskupské škole v Heilsbergu,²⁸¹ nebo v katedrální škole ve Fromborku, a po jejím absolvování získali místo písaře v kancelářích. Kašpar byl od roku 1398 notářem varmijského biskupa, za což mu byly brzy uděleny dvě prebendy – kanovnická ve Fromborku a farní v Heilsbergu.²⁸²

Možná se právě Petr Wormditt přimluvil u velmistra, aby finančně podpořil studium Schuwenpfluga na italských univerzitách. Na padovské univerzitě, kde mohl poznat své pozdější oponenty Ondřeje Łaskarzyce a Pavla Włodkowice, zastával v letech 1404–1405 funkci rektora. Studium práva však z neznámých důvodů neověnil doktorskou promocií.²⁸³ Místo toho byl po návratu do Prus svědkem válečných událostí v letech 1409–1411.

278 Tamtéž, s. 446, č. 231; s. 448, č. 232: [...] Erzbischof von Riga und den Bischof von Ermland, denen man Geld schulde und die *unwilling* seien *yn unser sache czu thun* [...].

279 List prokurátora Wormditta z 18. ledna 1418, tamtéž, s. 453, č. 234; srov. tamtéž, s. 461, č. 240.

280 *Johannis Plastwichi*. Hg. v. C. P. WOELKY – J. M. SAAGE, s. 87: *Ipse quoque dominus Johannes episcopus, quia erat domino papae Martino quinto [...] sincere dilectus, magnam magistro et ordini assistentiam faciebat, scribendo, advocando et sollicitando, nihil mercedis praeter ecclesiae suae favorem affectans*. K osobě autora kroniky viz SBKW, s. 189–190.

281 Pol. Lidzbark Warmiński.

282 Základní údaje k němu viz JÄHNIG, Bernhart: *Kaspar Schuwenpflug († 1423)*. In: BRHH, s. 497–498; SBKW, s. 218–219; více k jeho působení nejen na kostnickém koncilu viz BORAWSKA, T.: *Kaspar Schuwenpflug*, s. 7–28.

283 BOOCKMANN, H.: *Die Rechtsstudenten*, s. 343–344.

Po tzv. velké válce nastaly pro varmijskou diecézi nelehké časy. Velmistr považoval hold složený biskupem Jindřichem IV. Heilsbergem z Vogelsangu polskému králi za zrádný čin, ačkoliv se ve skutečnosti mohlo jednat jen o zoufalou snahu ochránit biskupské majetky před poškozením nebo zničením. Biskup proto raději zvolil útek z diecéze a velmistr se ujal její správy. Podle jednoho z bodů toruňského míru měl být sice biskup Vogelsang opět uveden do svého úřadu, přesto vedení řádu usilovalo dosadit na neobsazený (z pohledu řádu) biskupský stolec pro sebe přijatelnějšího kandidáta.²⁸⁴

V této atmosféře vstoupil varmijský kanovník do služeb velmistra Jindřicha z Plavna a od té doby byl často využíván k nejrůznějším diplomatickým úkolům.²⁸⁵ Na jaře 1412 byl zplnomocněn zastupovat řád před rozhodčím soudem v Budíně. Vystupoval tam spolu s Janem Abezierem jako právní expert, který sestavoval žalobní články a odpovídal na argumenty protistrany. Stejná dvojice spolupracovala později při procesu vedeném Zikmundovým subarbitrem Benediktem z Makry. Schuwenpflug ostře polemizoval s právními argumenty wrocławského probošta Ondřeje Łaskarzyce a královského subarbitra obvinil z předpojatosti. Ačkoliv kanovník zřejmě nebyl zastáncem silového řešení sporu (nesouhlasil s konfrontační politikou velmistra Jindřicha z Plavna), přesto jeho stanovisko bylo neústupné, jak se ukázalo na jaře 1414 v Budíně, kde se rozhodovalo o vyhlášení rozhodčího výroku. Schuwenpflug sice ostře vystoupil proti polským územním nárokům, jejichž právoplatnou držbu řád dokládal řadou papežských a císařských privilegií, a opět odmítl uznat výsledky šetření juristy Benedikta z důvodu jeho údajné zaujatosti vůči jedné straně sporu, avšak tvrdit, že jeho stanovisko rozhodlo o krachu budínských jednání, je příliš nadnesené. Podobně nesmlouvavý postoj zaujala rovněž polská delegace v čele s Ondřejem Łaskarzycem, jenž za neúspěch nesl nejméně stejný díl zodpovědnosti.²⁸⁶

Varmijská diecéze byla těžce zkoušena rovněž během tzv. hladové války roku 1414, proto kanovník Schuwenpflug se zřejmou úlevou přijal zprávu o uzavřeném příměří. V té době však už pobýval mimo Prusy, konkrétně v Praze, kde jménem řádu informoval krále Václava IV. o nečestném jednání polského krále vůči velmistroví v souvislosti s rozhodčím procesem v Budíně na jaře téhož roku.²⁸⁷ Varmijský

284 K tomu více viz FLEISCHER, Franz: *Heinrich IV. Heilsberg von Vogelsang. Bischof von Ermland (1401–1415)*. ZGAE 12, 1899, s. 1–134; SCHMAUCH, Hans: *Ermland und der Deutschorden während der Regierung des Bischofs Heinrich IV. Heilsberg (1401–1415)*. ZGAE 22, 1926, s. 465–498.

285 Kašpar Schuwenpflug se v některých svých listech určených velmistroví Jindřichovi z Plavna a Michalovi Kuchmeisterovi (a dokonce v jednom listu určeném komturovi Janovi ze Selbachu!) označuje jako kaplan příslušného adresáta (*ewer capellan*). Titul měl zřejmě pouze devótní význam, protože funkcí velmistrova kaplana a současně šéfa velmistroví kanceláře (za vlády Michala Kuchmeistera) zastával Gregor z Bischofswerder, viz BGDO II, s. 394–395, č. 202, pozn. 1; BORAWSKA, T.: *Kaspar Schuwenpflug*, s. 10, pozn. 14.

286 Srov. BORAWSKA, T.: *Kaspar Schuwenpflug*, s. 13–14.

287 Viz relaci Jana z Orsichau a Kašpara Schuwenpfluga o jednání v Praze z 9. října 1414 GStA–PK

kanovník (spolu s rytířem Janem z Orsichau) jakožto člen řádové delegace zamířil tudíž k dějišti koncilu přímo z Čech.

Není snadné přesně určit, jak konkrétně a jak významně se podílel na práci řádového poselstva, byť vedle informací řádového prokurátora máme ještě k dispozici jeho vlastní zprávy, které posílal z Kostnice.²⁸⁸ Nápadná je koncentrace zpráv odeslaných v květnu 1418, což mohlo souviset s tím, že varmijský (tehdy už) probošt²⁸⁹ zůstal jako jeden z mála řádových zástupců přítomen až do konce koncilních jednání, avšak možná ještě více s otázkou, kdo v Rize nahradí arcibiskupa Jana z Wallenrode.

Na počátku února 1418 se začaly šířit fámy, že arcibiskup usiluje vyměnit Rigu za jiné výnosnější říšské biskupství, což okamžitě vyvolalo horečné úsilí najít vhodného kandidáta na výhledově volný arcibiskupský stolec. Kašpar Schuwenpflug a řádový prokurátor navrhovali papeži churského biskupa Jana Habundi, resp. papežského protonotáře Hermanna Dwerga, když se ukázalo, že první kandidát jeví spíše zájem o biskupství brixenské. Návrh Jana z Wallenrode, aby si kromě lutyšského biskupství, které mu bylo přislíbeno, mohl ponechat i Rigu *in commendam*, resp. aby tam byl dosazen jeho příbuzný Petr ze Schaumbergu (*Schawemberg*), papež Martin V. zamítl.²⁹⁰

Kolem poloviny května 1418 se o možných kandidátech ve svém listu adresovaném velmistroví rozepsal Kašpar Schuwenpflug. Ačkoliv papež podle Kašpara přislíbil schválit kandidáta přijatelného pro řádové vedení, ani jeden z výše uvedených návrhů není optimální. O churském biskupovi se šířila pověst tvrdošijného a lakomého člověka. Hermann Dwerg jako zasloužilý kuriál a papežův blízký spolupracovník se na první pohled jevil i kvůli svému vzdělání přijatelnější, proto Kašpar Schuwenpflug radil velmistroví podpořit nejdříve jeho kandidaturu. Wormditt ani Schuwenpflug však nebyli stoprocentně přesvědčeni o upřímnosti jeho slibů, domnívali se, že chce získat arcibiskupství hlavně kvůli urovnání sporu mezi metropolitou a livonskou větví řádu. Navíc byl papežský protonotář nadprůměrně bohatý, a tak hrozilo, že vzdálenou metropolii přiřadí ke svým ostatním aktivitám, aniž by ji osobně spravoval. Muselo se také počítat s variantou, že oslovený

Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2147 (RHD I/1, s. 133, č. 2147).

288 Celkem se dochovalo pět zpráv z Kostnice, viz BGDO II, s. 394–397, č. 202 (kolem 21. března 1417); s. 462–465, č. 241 (22. března 1418); s. 487–488, č. 256 (4. května 1418); s. 497–500, č. 259 (13. května 1418); s. 509–510, č. 263 (19. května 1418).

289 Kašpar Schuwenpflug obdržel papežskou provizi na varmijské proboštví 23. listopadu 1417, viz Rep. Ger. IV/1, sl. 321. Nebyl bezprostředním nástupcem Jana Abeziera, kterého papež Martin V. potvrdil v hodnosti varmijského biskupa 1. prosince 1417, nýbrž probošta Arnolda Huxera. Tehdy se Schuwenpflug vzdal fary v Heilsbergu výměnou za farní prebendu ve Wansen (vratislavská diecéze), více viz BGDO II, s. 440, č. 226, pozn. 4.

290 Tamtéž, s. 487–488, č. 256. Kromě těchto návrhů se na velmistra obrátil se svými dvěma kandidáty i livonský mistr, dále viz JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 127.

kurialista nakonec tuto nabídku odmítne. Nakonec Schuwenpflug opatrně navrhl vlastní osobu s poznámkou, že papež je i této variantě příznivě nakloněn.²⁹¹

Velmistr s rozhodnutím příliš dlouho otálel, což se pro varmijského probošta a jeho snahu získat arcibiskupský stolec stalo nakonec osudným. Doporučující list řádový prokurátor obdržel až 18. července 1418, kdy papež Martin V. už dávno opustil Kostnici, a překvapivě upřednostnil kandidaturu churského biskupa.²⁹² Přestože Petr Wormditt předložil papeži list, v němž velmistr doporučuje Kašpara Schuwenpfluga, Kašpar pallium nezískal. Neúspěšný kandidát obdržel pouze příslib, že mu papež při nejbližší příležitosti udělí uprázdněné biskupství nacházející se pod ochranou řádu. K tomu nakonec došlo, ale jmenování Kašpara koadjutorem livonského biskupství Ōsel-Wiek a později (1420) jeho biskupem sotva mohlo uspokojit probuzené ambice,²⁹³ jimiž se probošt Schuwenpflug nijak netajil. V jednom svém listu velmistřovi z 26. července 1418 otevřeně přiřkl zodpovědnost za neúspěch své kandidatury prokurátoru Wormdittovi, s nímž jinak udržoval kolegiální vztahy.²⁹⁴

291 List prokurátora Wormditta velmistřovi z 3. května 1418, BGDO II, s. 486, č. 255: *her [Hermann Dweg – PB] welde umb des ordens wille die kirche [von Riga] ufnehmen und welde den krig hinlegen und berichten mit dem orden und welde sie denne einem uftragen noch des ordens wille etc. Do wold ichs nicht gelouben.* List Schuwenpfluga velmistřovi z 13. května 1418, tamtéž, s. 500, č. 259: *Aus eczlichen merklichen czeichen und och worten entnehme er [Kašpar Schuwenpflug – PB], daβ der Papst ihm selber [in Sachen des Erzbistums Riga] gūnstig gesinnt sei, wurde das an ym gesucht.* Für diesen Fall hoffe er, die *sachen, die czwischen deme orden und der kirchen zu Ryge [in] czweitracht steet*, zu einem ersprieblichen Abschluß zu bringen, wobei er in jedem Falle die Rechte des Ordens wahren werde. Daher rate er dem HM, sich zunächst für Hermann Dweg einzusetzen. Sollte dieser ablehnen, bitte er, *als ferre ir zu mir geneiget weret*, den OP durch besondere briefe anzuweisen, *vor mich umb die kirche zu Ryge mit dem pabste zu reden*, aber auch den Papst brieflich zu bitten, *das er deme procuratori geruchte zu glouben, was er mit ym vor mich von derselbigen kirchen wegen reden wuřde*, wenn der Papst Hermann Dweg nicht für Riga gewinnen könne. Srov. tamtéž, s. 509–510, č. 263. Podle Schuwenpfluga měl Hermann Dweg tuto nabídku odmítnout právě s ohledem na svůj velký majetek, tamtéž, s. 488, č. 256: *[...] wen er sust zu reich ist.* Srov. SCHUCHARD, Christiane: *Die Deutschen an der päpstlichen Kurie im späten Mittelalter (1378–1447)*. Tübingen 1987, s. 302–305, která analyzuje jeho testament, zde s. 303: „Dweg galt den Zeitgenossen als einer der reichsten Männer von ganz Rom.“ Aktivnější v podpoře řádových záležitostí byl Hermann Dweg až za Wormdittova nástupce prokurátora Jana Tiergarta, viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 390–394.

292 Tamtéž, s. 519, č. 270.

293 Ještě větší zklamání prožil čerstvý biskup při převzetí diecéze, jež se rozkládala dílem na ostrovech Ōsel a Dagō u pobřeží dnešního Estonska a dílem také na pevnině, když zjistil její zoufalou ekonomickou situaci způsobenou zpronevěrou předešlým biskupem. To přimělo Schuwenpfluga, aby na přelomu 1420/1421 požádal osobně v Římě papeže o udělení jiného a materiálně lépe vybaveného biskupství na území říše, viz JÄHNIG, B.: *Kaspar Schuwenpflug* a BORAWSKA, T.: *Kaspar Schuwenpflug*, s. 23–24, kde je však více exponována jeho role zplnomocněnce řádu.

294 BGDO II, s. 523–527, č. 272. Varmijský probošt poděkoval velmistřovi za jeho podporu a přízeň, přestože doporučení jeho osoby na říšské arcibiskupství určené papeži a instrukce poslané prokurátorovi Wormdittovi, aby za něj loboval v této věci, již nemohly být využity. Rozhodl se však velmistřovi preferovat, jak ke jmenování nového říšského arcibiskupa prý ve skutečnosti došlo. Papež Martin V. měl dát na jeho radu a radu prokurátora Wormditta, aby s jmenováním nového arcibiskupa počkal na doporučující list od velmistřa. S tímto rozhodnutím papežský dvůr opustil město Kostnici (16. května 1418). Kašpar Schuwenpflug se k němu připojil později, avšak dříve než řádový prokurátor

Vedle Wormditta a Abeziera vystupuje Kašpar Schuwenpflug v Kostnici nejčastěji. Jednou z příčin bylo, že všechny tři vyslance velmistr zplnomocnil vést proces s wrocławským biskupem Janem Kropidlem.²⁹⁵ S jinou dvojicí (toruňský komtur Jan ze Selbachu a elsaský komtur Markvart Königsegg) Schuwenpflug cestoval na přelomu zimy a jara 1416 do Paříže na jednání o prodloužení brodnického příměří. Ještě před tím se zúčastnil generální kongregace koncilu, na níž řádoví advokáti odpovídali na žalobu polsko-litevské delegace z 13. února 1416. Bakalář dekretů Jindřich z Pira (*de Piro*) se čtením zdlouhavé právní argumentace po čase unavil, proto byl vystřídán Kašparem Schuwenpflugem.²⁹⁶

Na Kašparovo nemalé nasazení v prusko-polském sporu poukazuje všeobecně rozšířené mínění o jeho nevraživosti vůči polsko-litevské delegaci. Papež Martin V., který mu od počátku svého pontifikátu prokazoval mnoho přízně,²⁹⁷ jej nemohl

---

a další dva komtuři, které pak informoval na jedné straně o trvale příznivém postoji papeže vůči řádu, a na druhé straně o svých obavách ohledně churského biskupa Jana Habundi, který před papežským dvorem vystupoval jako prokurátor a rádce římského krále (Tamtéž, s. 525: *Und wiewol ich yn allen [...] sagte, das mir fast vor deme von Cu'r grausele, wen er hie als konyges procurator were und lege uff syne egene ko'ste, und als ich vorneme, so were er des konyges geswornen rat*). Dokonce se obával, že v případě jeho úspěšné kandidatury hrozilo přetvoření arcibiskupství v říšské léno (Tamtéž, s. 526: *[...] es were zu besorgen, wurde ym die kirche zu Ryge, das er dorumb nicht wurde vorlysen wellen des koniges so grose gnade, in der er were, und vielleicht deme ko'nige och holden und die kirche von ym zu lene emphohen, dovon io deme orden gruntliche vorterbnisse an deme orte ensprissen mo'chte, wen das reich domete sinen fu's tief, weit und feste setzete in den orden*). Proto trval na dřívějším postoji vyčkat na doporučující list velmistra (*[...] das mich dorumb das beste du'chte, ewer briefe zu beiten, so ku'nden wir doran nicht gefelen*). Prokurátor Wormditt a dva komtuři však prý bez Schuwenpfluga navštívili churského biskupa, a pak opět v nepřítomnosti varmijského probošta jednali s papežem, jemuž sdělili, že velmistr nebyl požádán o doporučující list a řádovým kandidátem je řečený churský biskup (*[...] das ewer briefe nicht gebetet ist und das der Cu'r ist erzbischoff zu Ryge*). Na tomto zvratu jednání nemá prý Schuwenpflug vinu (*[...] byn ich doran unschuldig*). Pokud by prokurátor Wormditt nebo někdo jiný tvrdil, že papež rozhodl předat onomu biskupovi říšskou metropoli už v Kostnici, není to pravda. Jako důkaz uvedl rozhovor, který ještě během koncilu vedl churský biskup s řádovým advokátem Ardicinem della Porta. Ten mu potvrdil, že papež Martin V. jeho kandidaturu zamítl právě kvůli podpoře římského krále. Řečený biskup prý na to sebejistě prohlásil, že dokáže zařídít, aby řád navrhl papeži právě jeho jméno. Tak se i stalo (*[...] der von Cu'r fragete [...] den advocaten, [...] worumb der pabst ym also vorsaget hette. Doruff hatte er ym geantwert, er gloubte dorumb, das der konyng vor yn gebeten hette. Do hatte der von Cur gesprochen, das er das och gloubete. Und sprach, er welde wol schaffen, das die von dem orden vor yn bitten sulden. Und also ist es och dar gegangen*). Prokurátor Wormditt se naopak hájil tím, že v době, než dorazily instrukce a doporučující list od velmistra, král Zikmund na papeže opakovaně tlačil návrhy svých kandidátů na uprázdněné arcibiskupství, z nichž někteří mohli pro řádové zájmy představovat daleko větší riziko než churský biskup. Petru Wormdittovi nezbyvalo, než s jeho osobou – pro řád nikoli optimálním, avšak přijatelným kandidátem – souhlasit, srov. tamtéž, s. 502–506, č. 261; s. 519–521, č. 270.

295 Tamtéž, s. 278, č. 132: HM Michael Küchmeister ernennet [...] *dominos Johananem [!] Abeczier electum et Casparum] Schuwenpflug canonicum Warmien[ses]* zu Bevollmächtigten in allen Angelegenheiten.

296 Hardt IV, sl. 616; NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 176.

297 Ta se projevovala i vůči řádu, jenž měl mít papežskou podporu a ochranu, dokud budou papeži Martinovi V. stačit síly, viz list Schuwenpfluga komturovi Janovi ze Selbachu ze 4. května 1418, BGDO II, s. 487, č. 256; LivUB VI, sl. 356, č. 2231: *[...] so wil er [papež – PB] den orden nimmer gelasen, sunder im beisteen und in bis in den tod beschirmen*.

právě s ohledem na záporný postoj polské delegace jmenovat svým komorníkem (něm. *heimlicher kemerer*, lat. *cubicularius secretus*).²⁹⁸ Papež tak mohl učinit až po odjezdu vyslanců polského krále z Kostnice.²⁹⁹ Podle papežova mínění považovali Poláci varmijského probošta mezi své největší nepřátele.³⁰⁰

Kašpar Schuwenpflug souhlasil se strategií řádového prokurátora přenést spor z rukou římského krále do výlučné pravomoci koncilu a později papeže. Tento krok souvisel s nátlakem vyvíjeným Zikmundem Lucemburským na řádovou delegaci a její vedení, které se mělo jednoznačně přihlásit k lenní podřízenosti říši. Činil tak nejen vysláním poselstev do Malborku, ale rovněž na veřejných zasedáních koncilu a před polskou delegací.³⁰¹ Řádové stanovisko, že duchovní korporace přináležejí stejnou měrou k říši i svaté církvi, považoval Zikmund za alibismus, a proto dokonce pohrozil, že vojensky podpoří polského krále. Schuwenpflug psal velmistřovi s určitou ironií, že pokud bude římský král pomáhat polskému králi tak, jako dosud pomáhal řádu, není se čeho obávat.³⁰²

Při celkovém zhodnocení činnosti Kašpara Schuwenpfluga na koncilu je třeba zohlednit fakt, že varmijský probošt nebyl členem Řádu německých rytířů. Třebaže za svou kariéru v řádové diplomacii vděčil všestranné podpoře prokurátora Worm-

298 Někdy před 30. lednem 1419 se stal papežským familiárem, viz BGDO II, s. 440, č. 226, pozn. 4.

299 Viz list varmijského probošta z 12. března 1418, v němž neopomněl zdůraznit, že pozice papežského komorníka vyžaduje důstojnou reprezentaci v podobě alespoň šesti koní, tamtéž, s. 463, č. 241: *Überdies müsse er jetzt schwer darunter leiden, daß er sich im Interesse des HMs gegen die Polen gestellt habe, da ihn der Papst schon lange gern zu syme camerer genommen hätte, aber mit Rücksicht auf die Polen davon abgesehen habe, damit es nicht hieße, er were serer zu dem Orden als zu den Polen geneiget. Daher solle er erst nach der Abreise der Polen in die päpstliche camer, wo er dem Orden sehr nützlich zu werden hoffe, was jedoch erheblichen Aufwand verursache, da er mindestens 6 Pferde halten müsse.*

300 Viz list prokurátora Wormditta velmistřovi z 22. července 1418, tamtéž, s. 520, č. 270: *Der Papst [...] sei über die gute Meinung des HMs über Schuwenpflug erfreut, weil dieser [wegen seiner Tätigkeit für den Orden] me vintschaft von den Polen gehabt habe denne alle andere.*

301 Polská delegace měla podle Nieborowského dokonce podporovat římského krále v tomto postoji svým prohlášením, že řádové stanovisko v této věci je urážkou říše a císařské cti. Podle něj měl Schuwenpflug na toto zareagovat větou: *Ať Bůh odpustí těm, kteří toto vštěpují římskému králi do myslí, pokud jsou však toho hodni (NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 186).* Ačkoliv se tato věta v listu, jehož regest uvádí sám Paul Nieborowski (Tamtéž, s. XIX, č. 95; stov. BGDO II, s. 394–397, č. 202), nenachází, přesto je citována i v novější literatuře, stov. BORAWSKA, T.: *Kaspar Schuwenpflug*, s. 18.

302 Viz list Schuwenpfluga velmistřovi z doby kolem 21. března 1417, ISRAEL, O.: *Das Verhältnis*, s. 91, č. 14 (datován na březen až červenec 1417); BGDO II, s. 394–397, č. 202, zde s. 396: *Och so hat konyng alhie in kegenwertikeit des von Gnyzen und viel grosser herren und prelaten gesprochen, er ku'ne nicht gewissen, ab ir und der orde under deme reiche adder der kirche sei, wen wir ym doruff geantwert haben, das der orde sei beide under der kirchen und och under deme reiche, und werdet ir nicht under deme reiche aleyne bleiben, so mu'sse er seine bruder deme ko'nige von Polan weder euch helfen; ISRAEL, O.: *Das Verhältnis*, s. 91, č. 14: [...] so durfet ir euch keines vor im besorgen, wen er dem konige also viel als euch denne mag zuhulffe komen.* Královny výhrůžky nebyly však zcela plané, neboť nařídil braniborskému markraběti, aby zabránil případným žoldnéřským a jiným pomocným jednotkám v průchodu jeho územím, pokud by směřovaly na pomoc řádu, viz tamtéž: [...] *bevolen deme burgraven, das er kein volk sal durch sein land lassen deme orden zu hulffe reiten [...].*

ditta, nelze mu upřít velkou snahu svědomitě plnit úkoly řádového vedení. Díky podpoře velmistřů získal varmijské proboštví a později biskupství v Ösel-Wieku.³⁰³

Od října 1416 Kašpar dostával z řádových peněz společně s Abezierem částku 100 zlatých měsíčně (jemu připadlo 40 zlatých), která byla později zvýšena na 150 zlatých. Po uzavření koncilních jednání bylo jeho stravné stanoveno opět na 40 zlatých, což ho přimělo omezit počet svého služebnictva.³⁰⁴ Kašpar Schuwenpflug se nicméně cítil nedoceněn s ohledem na vše, co vykonal ve prospěch řádu. Svou nespokojenost dal najevo v listu velmistrovi z 12. března 1418, v němž poukázal na to, že ve službě řádu nikdy nešetřil ani svůj majetek, ani zdraví.³⁰⁵ Není pochyb, že Schuwenpflug upřímně zastával a bránil zájmy řádu, avšak právě velká angažovanost v řádových záležitostech a chybějící titul doktora práv byly překážkou profesní dráhy, která se zřejmě neodvívěla a nezavršila podle jeho představ.

Jindřich Holt

U tohoto řádového bratra poněkud překvapuje, že byl mezi vyslance na koncil jmenován až v březnu 1417 a to ještě na výslovnou žádost kostnické delegace z ledna téhož roku.³⁰⁶ Nic nenasvědčuje tomu, že by velmistr vůči Jindřichu Holtovi, který střídal postupně jednotlivé komturské hodnosti, až dosáhl na post řádového maršála, projevoval nějakou nedůvěru. Dokonce jej vyslal k polskému králi někdy v druhé polovině března 1414. Jeho úkolem bylo zjistit, zda Vladislav II. Jagello stále souhlasí s dohodnutým termínem osobní schůzky s velmistrem stanoveným na 22. dubna, bez ohledu na pozvání římského krále do Budína k vyslechnutí definitivního výroku rozhodčího soudce. Zpráva, kterou tehdejší gdaňský komtur Holt poslal velmistrovi, nedávala moc nadějí na nalezení kompromisu.³⁰⁷

Hlavním argumentem řádových diplomatů pro vyslání Jindřicha Holta byla jeho vážnost a oblíbenost, již se těšil u krále Zikmunda Lucemburského, který

303 Poté, co selhala rovněž snaha o obsazení biskupské hodnosti v Revalu (est. Tallinn), chtěl Schuwenpflug dokončit studium práv v Boloni snad s tím záměrem, aby s doktorským titulem měl větší šance na získání lepší církevní prebendy, viz BOOCKMANN, H.: *Die Rechtsstudenten*, s. 344.

304 BGDO II, s. 366, č. 182; BORAWSKA, T.: *Kaspar Schuwenpflug*, s. 25–26.

305 BGDO II, s. 462–463, č. 241: [...] er selber bisher noch leibes noch gutis zu dinste und fürderunge der Sache des Ordens ny^t geschonet adder gespartet habe.

306 Tamtéž, s. 380, č. 192: Die Ordensdelegation halte es einmütig für gut, den Komtur von Danzig nach Konstanz zu entsenden, weil er dem römischen König wol bekant sei, und vormag in, also das her syns willen bas von im undirwiset mochte werden denne ymands anders, und mochte im ouch myt ernstlicher ermanunge czusprechen denn eyn ander. Velmistrovo pověření z 4. března 1417 viz tamtéž, s. 392–393, č. 200.

307 Viz list velmistra řádovému prokurátorovi z 23. března 1414, BGDO II, s. 188–189, č. 88. Zpráva Jindřicha Holta se nedochovala, ale stručně o ní referoval velmistr ve svém listu z 9. dubna 1414, tamtéž, s. 192, č. 90.

s ním navázal kontakt pravděpodobně ještě před tzv. velkou válkou 1409–1411.³⁰⁸ Jinak ale o jeho diplomatických aktivitách ve službách římského krále nevíme až do 19. května 1417, kdy mu král Zikmund vystavil glejt a vyslal ho *in unsern bottschef-ten und des richs ernstlichen gescheften*.³⁰⁹ Z dalších souvislostí vyplývá, že jeho mise směřovala do Prus, kam měl doručit roční prodloužení brodnického příměří.³¹⁰ Velmistr, který se o prodloužení dozvěděl o něco dříve před příjezdem elbinského komtura Holta, jej záhy jmenoval vyslancem na jednání polských a řádových zástupců (26. července 1417 na ostrově na řece Visle nedaleko dnešního města Solec Kujavský), kde se měly probrat problémy vzniklé v pohraničí po předcházejícím prodloužení příměří.³¹¹

Jindřich Holt už na koncil zřejmě nikdy nezavítal, ale velmistr ho i nadále pověřoval úkoly souvisejícími s prusko-polským sporem. Před 6. březnem 1418 se zúčastnil bilaterálních rozhovorů v Toruni týkajících se pravděpodobně podmínek dalšího prodloužení brodnického příměří.³¹² Jelikož se opět zdálo, že dohoda nebude nalezena, bylo potřeba se předběžně připravit na vojenskou konfrontaci. Proto elbinský komtur záhy odcestoval do Míšeňska, kde měl verbovat žoldnéře do vojenské služby pro řád. Mezitím však bylo díky papeži a římskému králi příměří prodlouženo. Řádový prokurátor Wormditt přebývajícím stále v Kostnici se pokusil Jindřicha Holta o této skutečnosti neprodleně informovat a vyzýval ho, aby zanechal verbování žoldnéřů.³¹³

Nelze jednoznačně konstatovat, zda si byl velmistr vědom výhod, které mu Holtův podvojný status vyslance současně římského krále a řádu mohl poskytnout, a nakolik se tuto skutečnost snažil využít, nebo se rozhodl ji po zkušenostech s arcibiskupem Wallenrodem raději nepřeceňovat. Král Zikmund naopak využíval všechny možnosti. V polovině května 1415 psal Lucemburk z Kostnice elbinskému komturovi, aby ovlivnil velmistra v jeho rozhodování ohledně své žádosti poskytnout zásobování

308 Viz list Zikmunda Lucemburského velmistrovi Pavlovi z Russdorfu z 9. dubna 1427, v němž vzpomíná, že před velkou válkou hovořil s dvěma řádovými bratry o možnosti přenesení řádu na uherské území kvůli obraně před tureckým nebezpečím, RI XI, č. 6887: [...] *und doruf hetten wir noch vor dem grossen streit mit bruder Josten Hohkircher und Heinrichen Holt geredt* [...]; srov. JOACHIM, Erich: *König Sig-mund und der Deutsche Ritterorden in Ungarn 1429–1432*. MIÖG 33, 1912, s. 90.

309 Komtur Jindřich Holt je v Zikmundově glejtu označen jako *unsern lieben andechtigen*, viz GStA-PK Berlin, XX. HA, Perg.-Urk., Schiebl. 24, Nr. 7. Srov. RI XI, č. 2321.

310 Viz list livonského mistra velmistrovi z 9. července 1417, LivUB V, sl. 242, č. 2147: [...] *haben wir [...] vernomen [...], das alleine der cumphthur vom Elbynge gekommen sei von Costenz zu euwirn gnaden und habe mit sich gebracht des herren Romischen koniges brief uf die vorlengerungen des fredes bis obir ein jar etc. des abeschrift wir wol haben vornomen*.

311 SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 386–387, který sice počítá Jindřicha Holta mezi řádové vyslance, ale nedatovanou plnou moc vydanou v ASP I, s. 304, č. 247 vztahuje na rozdíl od starší literatury na jiný sjezd.

312 CEV, s. 404, č. 765; SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 387.

313 BGDO II, s. 471–473, č. 247–248.

pro svého spojence – anglického krále. Z textu listu však přímo nevyplývá, že by si římský král přál vyslat se svým pověřením do Anglie rovněž Jindřicha Holta.³¹⁴

Podporovatelé, sympatizanti a právní experti

Úspěch jakéhokoliv poselstva, to řádové nevyjímaje, byl přímo odvislý od schopnosti získat přízeň a podporu lidí, kteří mohli usměrnit nebo ovlivnit rozhodování nejdůležitějších osob či institucí v prusko-polském sporu, tedy papeže, koncilu a římského krále. Osoby, o jejichž přízeň řád usiloval, však netvořily v žádném případě homogenní skupinu. Různil se okruh lidí a úřední aparát kolem papeže, koncilu a římského krále i jejich důvody, proč podpořit zájmy Řádu německých rytířů.

Jan-Erik Beuttel poukazuje na skupinu podporovatelů a příznivců řádu, kteří zastávali určitou pozici v rámci papežského dvora (*curia Romana*), a proto se s nimi muselo počítat při úkolech svěřených řádovému prokurátorovi. Především šlo o kardinály-protektory, konsistoriální advokáty a prokurátory a ostatní členy kurie pocházející nejen z říšského území.³¹⁵

Z papežského rozhodnutí měl každý duchovní řád v rámci kardinálského kolegia svého protektora. Němečtí rytíři nebyli výjimkou, i když v tomto případě se jednalo o určitou zvláštnost s ohledem na podvojnou roli velmistra jako představitele rytířského duchovního řádu a současně zeměpána v Prusích.³¹⁶ Velmistr mohl mít určitý vliv na výběr kandidáta, ale papež ne vždy jeho požadavky vyslyšel. Kardinál-protektor byl důležitým spojujícím článkem mezi papežem a kardinály na jedné straně a generálním prokurátorem na straně druhé. Jeho prvořadým úkolem bylo uvést a představit nového řádového zástupce při jeho první audienci na papežském dvoře. Středobodem činnosti kardinála-protektora byla podpora řádového prokurátora v jeho pracovních povinnostech. Přímluvě kardinála se přikládala důležitost obzvláště tehdy, pokud se jednalo o papežova oblíbence a důvěrníka. Jako poradce v konkrétním sporu nebo jako informátor, který se

314 Tak se domníval Hans Koeppen, viz tamtéž, s. 380, č. 192, pozn. 11. List krále Zikmunda komturem Jindřichu Holtovi viz GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2739 (RI XI, č. 3218a) a velmistřovi Michalovi Kuchmeisterovi viz GStA-PK Berlin, XX. HA, OBA, Nr. 2740 (RI XI, č. 3218). Zboží mělo být dopraveno bez prodlení a placení cla z Prus do Herefordu (v Anglii na řece Wye), více viz REITEMEIER, A.: *Außenpolitik*, s. 303–304, pozn. 783; více viz Týž: *England, Preußen und Polen nach der Schlacht von Tannenberg 1410. Anteilnahme, Kritik, Vermittlungstätigkeit*. ZH 63, 1998, s. 17–42.

315 BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 346–417. SCHUCHARD, Ch.: *Die Deutschen*, s. 25 rozlišuje římskou kurii v užším – papež, jeho okolí, kardinálové, domácí, bezpečnostní a reprezentativní personál a správa (komora, kancelář, Rota, penitenciárie) – a širším smyslu – familiáři kardinálů, prokurátoři, obchodníci, dodavatelé zboží apod. (tito byli označováni jako *curiales*, *cortesani* nebo *curiam sequentes*).

316 BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 349, kde se hovoří dokonce o „Mischform aus ‚National- und Ordensprotektorat.“

účastnil tajných zasedání konsistoře nebo porad u papeže, byl kardinál-protektor pro řádového zástupce nepostradatelný. O velkém významu kardinála-protektora pro Řád svědčí bezradnost prokurátorů po jeho náhlém úmrtí nebo jen dočasné nepřítomností u kurie.³¹⁷

V době kostnického koncilu byla ovšem praktická důležitost této funkce omezena na dobu, kdy podle koncilu vládli v církvi nesporní papežové: papež Jan XXIII. do svého procesu a sesazení 31. května 1415 a Martin V. od svého zvolení 11. listopadu 1417. V mezidobí řád sice měl formálně svého kardinála-protektora, který však pobýval mimo Kostnici a navíc byl vězněn.

Řeč je o kardinálovi kostela s. Angeli Petra Stephaneschi, který přijal kardinálský klobouk z rukou římského papeže Innocence VII. v roce 1405,³¹⁸ ale později přestoupil na stranu pisánského koncilu. Kardinálem-protektorem byl jmenován roku 1412. S Janem XXIII., jehož byl rozhodným stoupencem, pak přicestoval do Kostnice. Ještě před tím se snažil ovlivnit papežovo rozhodnutí ohledně kandidáta na uprázdněné biskupství v Tartu, avšak marně.³¹⁹ V polovině července 1414 poslal z Boloně do Malborku gratulaci nově zvolenému velmistroti, kterému sliboval nasadit všechny své síly pro dobro řádu.³²⁰ Osud mu však neumožnil přetavit jeho sliby v čin. Po útěku Jana XXIII. z Kostnice, při kterém kardinál sehrál důležitou roli,³²¹ následoval papeže do Laufenburgu a odtamtud odešel do Itálie. Kvůli svému přestupu k papeži Benediktu XIII. byl uvězněn na Andělském hradě, kde koncem října 1417 zemřel.³²² Až do své smrti byl kardinál formálně stále protektorem řádu, byť pro něj ve skutečnosti nemohl nic vykonat.³²³

Záhy po zvolení Martina V. byl protektorem řádu zvolen pisánský arcibiskup kardinál Alamanno Adimari, avšak 17. února 1418 byl vyslán jako papežský legát do Aragonu a Navarry s úkolem ukončit vládu antipapeže Benedikta XIII. Prokurátor Wormditt jeho odjezdu velmi litoval, neboť v jeho očích byl kardinál velmi

317 Tamtéž, s. 354–356.

318 BGDO II, s. 129, č. 61, pozn. 33. Základní údaje k němu viz *The Cardinals of the Holy Roman Church*: <http://www2.fiu.edu/~mirandas/bios1405.htm#Stefaneschi> [cit. 2017-02-14].

319 K tomu viz BGDO II, s. 160–161, č. 77; s. 165–166, č. 78. Podle prokurátora Wormditta prý byl kardinál *betrubt bis in den tot*, že nedokázal vyhovět vůli velmistra (Tamtéž, s. 166), ačkoliv to nebyla přímo jeho vina. Velmistr jako obvykle dlouho otálel s vysláním odpovídajících instrukcí v této věci. Biskupem se stal nakonec papežský komorník Děřich Reseler.

320 Tamtéž, s. 214–215, č. 104.

321 PETER, Hermann Georg: *Die Informationen Papst Johans XXIII. und dessen Flucht von Konstanz bis Schaffhausen*. Freiburg i. Br. 1926, s. 174–175.

322 BGDO II, s. 466, č. 243, pozn. 1; ACC IV, s. 174.

323 Viz list Gerharda Stolpmanna z 6. září 1417, který byl zvolen kapitulou v Kwidzyni (něm. Marienwerder) na biskupa pomezanského, BGDO II, s. 418, č. 213. Autor listu žádá řádového prokurátora, aby s podporou kardinála-protektora zajistil, *ne aliquid contra electionem meam legitime factam apud sanctissimum dominum nostrum papam vel alias attemptetur*. Volba nového papeže proběhla však až 11. listopadu.

vzdělaný a výřečný muž.³²⁴ Papež sice našel na dobu jeho nepřítomnosti náhradu v osobě kardinála Lucida z Comite (*de Comitibus* nebo *Conti*), ale podle slov prokurátora se dočasný zástupce „pisánskému“ (*von Pyse*) kardinálovi nevyrovnal ve vzdělání ani řečnickém umění. Oběma kardinálům podle obyčeje předal Petr Wormditt dary. První z nich ještě před odjezdem obdržel 100 zlatých a plášť z hranostajových kožešin. Z téhož materiálu byl zhotoven plášť pro jeho zástupce, který navíc obdržel stříbrný pohár a 70 zlatých.³²⁵ O nějakém aktivním vystupování kardinála de Comite ve prospěch řádových záležitostí však prameny mlčí.³²⁶

Daleko větší a praktičtější roli v hájení řádových zájmů sehráli konsistoriální advokáti, jejichž úkolem bylo poskytovat svému klientovi, ať už jako žalobci nebo obžalovanému, odborné poradenství a obhajobu před soudem.³²⁷ V relacích prokurátora Wormditta se setkáváme s trojicí koncilních advokátů,³²⁸ kteří v Kostnici zároveň sloužili řádové delegaci. Byli to Ardicino della Porta z Novary, Justin z Juvenatia (it. Giustino de Planca de Giovinazzio)³²⁹ a Antonio z Monte.³³⁰

První z této trojice – doktor obojího práva, který své juristické schopnosti prokázal právě na kostnickém koncilu, kde kromě řádu zastupoval rovněž burgundské

324 Kromě titulu doktora obojího práva, který získal na univerzitě ve Florencii, měl kontakt s představitelem tamějšího humanismu Leonardem Bruni.

325 K oběma kardinálům viz základní údaje na <http://www2.fiu.edu/~mirandas/bios1411.htm#Adimari> [cit. 2017-02-14] a <http://www2.fiu.edu/~mirandas/bios1411.htm#Conti> [cit. 2017-02-14]. Dále viz list prokurátora Wormditta velmistrovi z 13. března 1418, BGDO II, s. 466-467, č. 243: *der zum protector des Ordens bestellte Kardinal von Pyse sei vom Papst nach Aragonien in legacione entsandt worden, was für den Orden recht ungünstig sei; went de wyle her hie was, ging es wol in unsern sachen; her ist eyn grosser gelarter herre und kan wol reten, und nu in syner abwesunge geen unsere sache, als sie mogen. Weisungsgemäß habe er ihn erunge ausgerichtet und zwar 100 Gulden von seiner eigenen czerunge und eyne lass[itzen] kursen. Bis zu dessen Rückkehr habe der Papst den Kardinal de Comitibus als stellvertretenden Protektor des Ordens bestimmt; und der ist der herren bobstes geboren frunt. Sunder her ist nicht glich in kunst dem erenan[ten] herren cardinal von Pyse. Auch diesem habe er als erunge einen silbernen Becher (kop) und eine lass[itzen] kursen im Gesamtwert von 70 Gulden übergeben. Und dem wil ich deste bas ernamen, unsere sache czu dem bobste czu werben, went her in wol vormag und es ouch gerne thut.*

326 Pomineme-li případ papežského protonotáře Hermanna Dwerga, který chtěl ovlivnit Martina V. ohledně jeho kandidatury na říšské arcibiskupství, tamtéž, s. 486, č. 255.

327 Bulou *Decens et necessarium* z roku 1340 stanovil papež Benedikt XII. kompetence konsistoriálních advokátů v římské kúrii. Podleháli papežskému vicekancléři. Jejich počet byl zpočátku omezen na sedm osob, ale později byl za Sixta IV. zvýšen na dvanáct, viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 358-372.

328 Prokurátor pomíjí ve svých zprávách jednoho koncilního advokáta jménem Dominik z Pontu (*Dominicus de Ponte*), který na jeho objednávku napsal právní dobrozdání s incipitem *Ne quibusdam figmentis* (*Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 251-265, č. 10). Chybnoou identifikaci autora editorem opravil BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 237, pozn. 222, který na základě přípisku v jednom rukopise (*Venet*) poukazuje na jeho benátský původ. Na plenárním zasedání koncilu 20. února 1417 vystupoval Dominik z Pontu spolu s Ardicinem della Porta, viz Hardt IV, sl. 1094.

329 V řádových zprávách vystupuje jako *Justinus de Juvenacio*. Podobně jako Ardicino della Porta zastával více kuriálních úřadů, viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 361, pozn. 55.

330 Jan-Erik Beuttel pochybuje o jeho zařazení mezi konsistoriální advokáty, viz tamtéž.

a rakouské vévody – byl zřejmě nejvýznamnější. Brzy po zvolení Martina V. získal další posty v římské kurii a jeho kariéra vyvrcholila, když byl v roce 1426 jmenován kardinálem-jáhнем. Rovněž mezi konsistoriálními advokáty zaujímal přední postavení.³³¹ Ardicinových schopností si povšimli také na dvoře římského krále, který jej 18. dubna 1418 jmenoval svým familiárem a advokátem.³³²

Práce advokátů a zejména Ardicina si velmi vážil také prokurátor Wormditt, ačkoliv ve svých relacích jim nevěnuje příliš mnoho detailů. Na konci roku 1415 byl Wormditt varován dvěma nejmenovanými advokáty, že polsko-litevská delegace plánuje na koncilu akci proti řádu.³³³ Najmutí advokáti přednesli podle Petra Wormditta na polsko-litevskou žalobu tak kvalitní repliky, že to bylo řádu ke cti. Prokurátor měl zřejmě na mysli plenární zasedání koncilu z 24. února 1416, kde advokát Ardicino přednesl krátkou úvodní řeč (*unam brevem collationem introductivam*) a advokát Jindřich z Pira a varmijský kanovník Kašpar Schuwenpflug představili odpovědi na žalobní články.³³⁴

Za svou práci, jež zahrnovala zejména vypracovávání odborných posudků, odpovědí, žalob apod., advokátům příslušela peněžní odměna. V době mezi červnem 1416 a červencem 1417 obdržela zmiňovaná trojice od řádového prokurátora 100 (Ardicino della Porta), resp. po 20 zlatých (Justin z Juvenatia a Antonio z Monte).³³⁵ Nejvyšší částka byla za vypracování odpovědi na *conclusiones* krakovského rektora Pavla Włodkowice. Spis se v rukopisech dochoval anonymně, ale zřejmě není třeba pochybovat o tom, že autorem repliky je advokát Ardicino della Porta.³³⁶

331 1. prosince 1417 byl jmenován papežem Martinem V. *advocatus pauperum*. Tato funkce byla spojena s některými privilegii a pravomocemi, které jejího držitele nadřazovaly ostatním advokátům. Jak vyplývá z jedné supliky z roku 1433, *pauperum advocatus inter alios advocatos consistoriales primum locum obtineat*, citováno podle tamtéž, s. 360, pozn. 54.

332 Viz *litterae familiaritatis cum salvo conductu* HHStA Wien, Reichsregister, Bd. F, fol. 111v (RI XI, č. 3106).

333 BGDO II, s. 285, č. 136: *Ich was wol gewarnet mit 2 advocaten, ap sie [polsko-litevská delegace – PB] von uns icht gesagt hetten, das wirs hetten mocht vorantworten*. Editor řádových relací se domníval, že to byli Justin z Juvenatia a Antonio z Monte.

334 Viz list prokurátora velmistřovi z 24. nebo 25. února 1416, tamtéž, s. 309, č. 150; Hardt IV, sl. 614–618. Podle Jakuba Cerretaniho den před tím, tedy 23. února, četl veřejně (*in publica congregatione*) zdůvodnění řádového stanoviska advokát Justin z Juvenatia, viz ACC II, s. 275. Srov. NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 176 a BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 168–169, pozn. 144, který v této souvislosti necituje edici Hardta, a proto nezná informaci o veřejném čtení řádových odpovědí Jindřichem z Pira a Kašparem Schuwenpflugem.

335 BGDO II, s. 412, č. 209B. Ardicino della Porta sice není na rozdíl od dalších dvou advokátů explicitně uveden (*Item uners ordens advocato czu vorentwerten der Polan conclusiones 100 gulden*), přesto z kontextu vyplývá, že šlo nepochybně o něj.

336 Traktát s incipitem *Quia sunt nonnulli* (známý také jako *Plures materie et scripta de pugna regis Polonie et Cruciferorum*) vydal BELCH, Stanislaus F. (ed.): *Paulus Wladimiri and his Doctrine Concerning International Law and Politics*. Vol. II, London – The Hague – Paris 1965, s. 1186–1201 a *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 231–247, č. 9. Jistotu o autorství ve starší literatuře (např. NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 215) a u editorů tohoto traktátu zpochybnil BOECKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 235,

Podle řádového prokurátora nebyli zmiňovaní advokáti s vyplacenou mzdou spokojeni. Když se totiž srovnávali s advokáty, kteří pracovali pro polsko-litevskou delegaci, viděli velké rozdíly v ohodnocení jejich a své práce. Nejvíc si zřejmě stěžoval Ardicino della Porta, jehož práce pro řád podle něj stála kolem tisíce zlatých. Avšak kromě zmiňovaných 100 zlatých, dalších 40 zlatých na zakoupení zimního kožichu a koně a dalších 50 zlatých (*ducaten*), které prokurátor Wormditt musel vyplatit ze svých vlastních diet, více nedostal. Naproti tomu advokáti pracující pro polskou delegaci byli kromě peněz obdarováni sobolími kožešinami, klobouky, mošnami, botami a krásnými koňmi. Petr Wormditt před velmistrem hájil oprávněnost advokátových požadavků s odkazem na Ardicinovu intelektuální převahu nad soupeři.³³⁷

Rovněž mezi auditory Roty měl řád své příznivce. Jeden z nich, Jakub z Campla (*de Camplo*), měl dokonce v květnu 1418 prohlásit, že je odhodlán hájit odvolání příznivého výroku v kauze poznaňského biskupa před celým světem. Podobně asi smýšlel jeho kolega Jan z Thomaris z Boloně, kterému prokurátor Wormditt rád svěřoval řádové záležitosti.³³⁸

Petr Wormditt si po zveřejnění *conclusiones* Pavla Włodkowice dobře uvědomoval, že k úspěšnému odepření žalobních článků krakovského učence nestačí spoléhat na podporu některých osob z úřednického aparátu římské kurie. Bylo

---

pozn. 212, ačkoliv zcela nevyloučil možnost, že by spis skutečně mohl pocházet od advokáta Ardicina. K tomuto jako k nejpravděpodobnějšímu řešení se rovněž přiklání BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 370–371, pozn. 90. Rovněž svědectví řádového prokurátora se zdá být celkem přesvědčivé, ačkoliv neuvádí jméno advokáta. V polovině května 1418 napsal velmistrovovi (BGDO II, s. 508, č. 262), že před rokem zaplatil jednomu (nejmenovanému) advokátovi 100 zlatých za odpověď na *conclusiones Pauli* (žalobní články Pavla Włodkowice), což odpovídá údají v jeho vyučování z července 1417, viz pozn. 335. Ardicino della Porta nebyl jediným juristou, který vypracoval polemickou odpověď na *conclusiones* Pavla Włodkowice, viz níže.

337 List prokurátora velmistrovovi z 16. května 1418, BGDO II, s. 508–509, č. 262: *Klagen des Ordensadvokaten [Ardicino della Porta], das im nicht gnug sey gescheen. – – – Her spricht alwege, her habes schaden umb tußent gulden, und der Polen advocaten die haben gehabt czobeln, futer und pelcze und schone pferde und gelt. Ich gap im vor eynem jore hundert gulden, das her die conclusiones Pauli sulde vorantworten. Im vergangen Winter habe der Advokat 40 Gulden vor ein futer under eynen mantel und ein Pferd erhalten; und gelt yo genugt im nicht. Dorober so gebe ich im alle jor von myner czerunge 50 ducaten. Anderseits habe der Advokat vaste vil und grosse erbeit gehabt, wobei er stets willig gewesen sei, und hat allwege der Polan advocat angewonnen und ist ir meister alwege gewest. Darum möge der HM ihn bedenken. Her ist gar gut und nuttze. Uff eynen tag czu noten in redlichen sachen ist her tußent gulden wert. So mag man in nicht vorgelnden. [...] wenne die gebiteger von Prussen quomen oder von dutschen landen oder von hynnen czogen, die taten im keyne ere und goben im ouch nichts. Und das vordros in. Die Polen brochten den iren hute und tasschen und schuwen.*

338 Tamtéž, s. 501, č. 260: Die Polen hätten zwar appelliert, aber er habe erreicht, daß die Sache *in der rota* geblieben und dem Auditor Johannes *de Bononia*, einem Freunde des Bischofs von Ermland und des Ordens, anbefohlen sei. *Der auditor, der nu deße sentencia hat gegeben [Jakub z Campla – PB], der sagte mir nu, ap die sache ymandes bußen der rote weren bevollen, so welde her sie vorantworten und erweren vor aller werlt.* Jakub z Campla pak díky zprostředkování Hermanna Dwerga podporoval řád i za prokurátora Jana Tiergarta, viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 413, pozn. 263.

by potřeba *wol grosser gelarter lůte*, jak psal v srpnu 1416 velmistrovi. Problém byl však v nedostatku financí, bez nichž bylo těžké získat jakýkoliv právní rozbor nebo expertizu. Polsko-litevská delegace naopak dokázala přetáhnout na svou stranu kromě většiny kardinálů a významných biskupů také mnoho učených právníků. Polské biskupy prý denně v jejich obydlích navštěvovalo osm doktorů dekretů, zatímco řád sotva dokázal uspokojivě zaplatit jen několik advokátů. Okolí může mít oprávněný dojem, neváhal napsat prokurátor velmistrovi, že se řád chce sám zničit, když v této věci nepodniká žádné kroky.³³⁹

Petr Wormditt nakonec dokázal nějakým způsobem zajistit finanční prostředky, jinak by se v rukopisech nedochovaly juristické traktáty z kostnického koncilu na obranu stanoviska Řádu německých rytířů. Jejimi autory byli bamberský kanonista a vikář Jan Urbach,³⁴⁰ biskup z Lodi Jakub Ballardi Arrigoni,³⁴¹ augsburský kanovník Rudolf z Westerstetenu,³⁴² André Dias de Escobar, biskup v Ciudad Rodrigo,³⁴³ a dominikán Jan Falkenberg.³⁴⁴

Motivace uvedených osob k podpoře řádu byla jistě profesní a finanční, avšak můžeme zcela vyloučit osobní sympatie? Dochoval se fragment listu bamberského kanonisty Jana Urbacha určeného řádovému prokurátorovi, v němž vysvětluje, proč mu posílá zatím neúplné dílo a prosí ho o zhodnocení poslaného spisu. Oslo-

339 Už v červnu 1416 vysvětloval prokurátor Wormditt velmistrovi, že chce mít odpovědi na Włodkovicovy články před návratem Zikmunda Lucemburského do Kostnice, BGDO II, s. 340, č. 164: *Nu hab ich etlichen doctoribus gelt gegeben, redliche entwert doruff zu schriben; so der koning nu widerkomen wirt, werden sie das concilium ermanen, den usspruch zu thunde, das wir doruff mit antwert gewarnet syn.* Dále viz tamtéž, s. 352, č. 171: *Es wirt hie nehst czit, das wir wedir die Polan uns weren sullen als von der funfzig artikel, die sie weder den orden vor das concilium gebrocht haben, die wir yo vorantworten müssen, so der konig ku'mpt. Und dorczu bedurfte wir wol grosser gelarter lůte.* Aber man sei so blutarm, das wir uns eynen frunt nicht mogen machen. Die Polan haben in vil grosser gelarter zugeczogen, dorczu das meiste teyl der cardinal und der grossen bisschofe. Die bisschofe von Polan haben 8 doctores mit in in iren hußern, die teglich bey in syn. Der Orden könne nicht einmal seine eigenen Advokaten zufriedenstellen, so daß es scheine, als wolle er sich selber vorteren. *Wir syn nu alhie umb das ordens gedeyen und vorteren, und so stellet ir uch czu, als ap die sache uch nicht angee.*

340 Tamtéž, s. 494–495, č. 258: [...] *ein doctor des geistlichen rechtes genant magister Jo[hannes] Vrebach hette gegeben ezlichen conclusiones, die <die> wider doctoris Pauli conclusiones weren geschriben. Und das hette her gethon von mynem gehiesse.* Ještě Erich Weise připisoval traktát s incipitem *Utrum fideles* (*Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 282–309, č. 13) doktorovi dekretů Janovi Urbachovi, autorovi procesně-právní příručky *Processus iudiciarius* a nikoli bamberskému vikáři a teologovi Janovi Auerbachovi, autorovi rozšířeného zpovědního zrcadla, tamtéž, s. 277. Hartmut Boockmann však spolehlivě prokázal, že uvedený kanonista a teolog byla jedna a táž osoba, viz BOOCKMANN, H.: *Aus den Handakten des Kanonisten Johannes Urbach (Auerbach). Die Satira des Johannes Falkenberg und andere Funde zur Geschichte des Konstanzer Konzils*. DA 28, 1972, s. 497–532; Týž: *Johannes Falkenberg*, s. 22, pozn. 12, s. 235–236.

341 Tamtéž, s. 236, pozn. 221.

342 Tamtéž, s. 237, pozn. 222a; srov. *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 380.

343 BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 237, pozn. 223.

344 Tamtéž, s. 238–256. V listu z 13. května 1418 se však prokurátor Wormditt hájí tím, že si u obviněného dominikána Falkenberga žádný traktát proti *conclusiones* Pavla Włodkowice neobjednal, BGDO II, s. 494, č. 258.

vení „milovaný příteli“ ani prosba o ocenění díla však nemusela znamenat nic víc, než jen profesionální přístup a snahu o co nejlepší vyřízení zakázky.³⁴⁵ Stejně tak právní rozbor otázky biskupa Jakuba Ballardího k otázce, zda je dovoleno využít vojenské síly pohanů k útoku na křesťany, byl zřejmě jen pracovním splněním přijaté objednávky, a nikoli biskupovým osobním zaujetím hájit stanoviska německých rytířů.³⁴⁶ Tentýž biskup totiž určitým způsobem posloužil rovněž druhé straně. Polská delegace požádala 25. ledna 1418 rakouského vévodu Arnošta Habsburského, aby uznal papežské jmenování Ballardího na biskupství v Terstu, neboť prý prokázal mnoho cti polskému králi a celému Polskému království.³⁴⁷

Sporadická podpora ze strany některých kurfiřtů a říšských biskupů vyplývala zřejmě z tradičních sympatií, jimiž se řád v říši těšil. Nezanedbatelnou roli hrály rovněž kontakty s dvořany krále Zikmunda Lucemburského. Jeho rádce (*consiliarius noster*) lubušský biskup Jan z Borsnitze se např. pokusil několikrát o roli zprostředkovatele mezi řádovým zástupcem a wrocławským biskupem.³⁴⁸ Přízeň kurfiřtů rýnského falckraběte Ludvíka III. Bavorského a braniborského markraběte Fridricha se v podstatě omezila na slovní vyjádření, které bylo navíc ovlivněno listem o ztroskotání dvoustranných rozhovorů ve Veliuoně, který velmistr rozeslal některým církevním a světským knížatům.³⁴⁹ Falckrabě měl po jeho přečtení prohlásit, že je odhodlán pro řád mnoho vykonat.³⁵⁰ Jeho aktivita se však omezila na výzvy, aby velmistr poslal do Kostnice slavnostnější delegaci než doposud.³⁵¹ Dále od něj

345 *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 277: *Honorabilis domine et amice dilecte! Premissa sic collegi, cum potui vacare. Sed quia diversis aliis impeditus, maxime quia nuper fui in Eystete et certis locis aliis, complere non potui. Misi ergo presentem cartam imperfectam ad certificandum vos, quod de commissis non sum oblitus. Que si placebunt, studebo perficere. Et super hoc vestram scribatis voluntatem.*

346 Tuto otázku řeší biskup samozřejmě jednoznačně ve prospěch řádu. Spis byl vydán v ACC IV, s. 680–708, č. 521; obsah viz *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 112–117, č. 3. Srov. BGDO II, s. 495, č. 258, pozn. 29.

347 CESDQ II, s. 105–106, č. 86: [...] *serenissimo domino nostro regi Polonie [...] ac toti regno Polonie non paucos honores attulit et afferre poterit domino annuente*. Správně na to upozornil SPRINGMANN, K.: *Polen und der Deutsche Orden*, s. 114–116, naopak NIEBOROWSKI, P.: *Der Deutsche Orden*, s. 193 zcela mylně viděl v biskupovi „freiwilliger Helfer des Ordens und erklärter Gegner der polnischen Theorien.“

348 BGDO II, s. 317, č. 155; s. 352, č. 171. Jan z Borsnitze (nebo z Borschnitze) pocházel ze Slezska a lubušským biskupem byl v letech 1397–1420; ostrřihomským arcibiskupem byl jmenován roku 1420. K jeho osobě viz KOPIEC, Jan: *Johann Borsnitz (Borschnitz) († frühestens 1420)*. In: BRHH, s. 343. Ze starší literatury viz WOHLBRÜCK, Siegmund Wilhelm: *Geschichte des ehemaligen Bisthums Lebus und des Landes dieses Namens. II. Theil*. Berlin 1829, s. 28–36, 134–137, kde však jeho role na Zikmundově dvoře není vůbec exponována.

349 Pol. Wielona. List velmistra z 1. listopadu 1416, RBDO II, s. 218–219, č. 266; ke sjezdu ve Veliuoně viz SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 385–386.

350 BGDO II, s. 376–377, č. 190: [...] *der Pfalzgraf [...] habe sich nach der Lektüre erboten, groslich czu thun vor den orden.*

351 Tamtéž, s. 293, č. 140; s. 380, č. 192.

očekával pravidelné zásilky loveckých sokolů (osm kusů ročně), v opačném případě hrozil uvalením cla na víno dovážené velmistrovovi po Rýně.³⁵²

Očekávaná přízeň dalších osob, např. kardinála Odda di Colonna, byla zřejmě jen zbožným přáním. Prokurátor Wormditt psal velmistrovovi, jaká radost zavládla v celém řádovém poselstvu v souvislosti s kardinálovým povýšením na apoštolský stolec, neboť nový papež prý byl a je velkým příznivcem německých rytířů. Nelze sice popřít, že někteří členové řádové delegace (Jan Abezier a Kašpar Schuwenpflug) sloužili kardinálovi Colonnovi, avšak na druhou stranu žádné zprávy z Kostnice před 11. listopadem 1417 kardinálovu přízeň nedokládají.³⁵³

Snad v jednom případě mohly být motivací k podpoře řádové delegace skutečné přátelské vazby a (do jisté míry) nezištná pomoc. Řádový prokurátor se v Kostnici spoléhal na svého přítele Mikuláše (*Nikolaus*) Bunzlaua, kancléře vratislavského knížectví, který byl rovněž zplnomocněncem Václava IV. a později rádcem Zikmunda Lucemburského. Wormditt a Bunzlau se poznali nejpozději na přelomu roku 1410 a 1411, kdy byl vratislavský kancléř pověřen Václavem IV. k převzetí určité finanční hotovosti od řádu pro českého krále. Setkali se v Malborku a pak ve Vratislavi, kde si řádový prokurátor před svou další cestou na jih uschoval u Mikuláše liturgické předměty, který je poté měl poslat velmistrovovi a část z nich byl dar Mikulášově manželce.³⁵⁴ Během kostnického koncilu pobýval vratislavský kancléř na dvoře krále Zikmunda, který ho pověřoval diplomatickými úkoly.³⁵⁵ Petr Wormditt tak měl v blízkosti římského krále informátora, jehož zprávy byly cenné obzvláště v době Zikmundovy diplomatické cesty po západní Evropě. Jejich spolehlivost však nebyla stoprocentní.

V jedné zprávě (14. září 1416, Calais) psal Mikuláš Bunzlau prokurátorovi do Kostnice o uzavření míru mezi francouzským a anglickým králem (ve skutečnosti k tomu došlo o něco později) a o Zikmundově záměru vyslat slavnostní poselstvo na koncil, v jehož doprovodu měl do Kostnice přijet i sám vratislavský kancléř.³⁵⁶ Záležitosti se však vyvinuly jinak. Bunzlau byl poslán s královským po-

352 Tamtéž, s. 391, č. 199.

353 List prokurátora Wormditta velmistrovovi z 11. listopadu 1417, tamtéž, s. 439–440, č. 226: *Des wir alle gefroyet syn, wendt her [papež Martin V. – PB] des ordens grosse gunner allewege gewest ist und noch ist. Und die herren bisschoff vom Brunsperge und her Caspar haben im gedynet, also das sie anders nicht wissen, denne das her dem orden eyn gutes werde thun. Ouch so hat in der herre erzbisschoff von Rige als eynen vater und wol sich mit im vormag.*

354 Viz list prokurátora Wormditta velmistrovovi z 5. ledna 1411, tamtéž, s. 122–123, č. 59: *Verschiedene kirchliche Geräte [...] habe er bei Nikolaus Bunzlau zur Übersendung an den HM deponiert und Bundczlawen husfrawen davon auch ein Präsent gemacht.*

355 V letech 1416–1418 byl opakovaně pověřován úkolem urovnávat spory ve Frísku, viz RI XI, č. 2001, č. 2586, č. 2593, č. 2594, č. 3595. 8. dubna 1420 ho Zikmund Lucemburský nazývá svým rádcem, tamtéž, č. 4101.

356 List prokurátora velmistrovovi z 9. října 1416, BGDO II, s. 367, č. 182: *Ouch so ist Nicclos Bunczlaw von Breslaw beyrn romisschen konige czu Calis. Und der hat mir gescreben am 14 tage des monden Septembris in*

věřením ke kolínskému arcibiskupovi a později prokurátorovi sdělil, že král Zikmund hodlá z Cách, kde urovnával spor mezi kolínským arcibiskupem a hrabětem Adolfem z Bergu, táhnout přímo do Lucemburku. Tam prý neměl královský dvůr strávit více než šest dní a pak se měl vydat do Kostnice.³⁵⁷ Kancléřovy prognózy opět nebyly přesné. Zikmund Lucemburský totiž z Kolína zamířil do Lutychu a teprve pak do Lucemburku, kam dorazil až 6. ledna 1417.³⁵⁸

Mikuláš Bunzlau zřejmě nemohl řádovému prokurátorovi nabídnout nic více než poskytování určitých, ne vždy spolehlivých informací o Zikmundových záměrech a pohybech jeho dvora. Přesto Petr Wormditt pociťoval vůči svému příteli vděčnost, již vyjádřil poskytnutím půjčky ve výši 1 700 zlatých, což při permanentním peněžním nedostatku řádové delegace ukazuje, že šlo o mimořádně přátelský vztah.³⁵⁹

Osoby podporující Řád německých rytířů netvořily silnou homogenní skupinu, která by během koncilu zásadním způsobem zlepšila pozici řádového poselstva v prusko-polském sporu. Vliv kardinálů-protektorů byl zásadně omezen jen na dobu trvání pontifikátu papeže Jana XXIII. a Martina V., zatímco aktivity říšských knížat nevykročily nad rámec tradičních verbálních deklarací. K nasazení právních expertů se řádové poselstvo rozhodlo až po publikaci Włodkowicových polemických konkluzí. Omezené finanční prostředky navíc znemožnily objednat větší množství juristických traktátů. Řád se mohl alespoň spolehnout na neformální kontakty na dvoře Zikmunda Lucemburského nebo v jeho blízkosti. Jednalo se však o nepříliš vlivné osoby, jejichž role spočívala většinou v předávání neoficiálních (dodejme, že někdy nespolehlivých) informací o pohybu a záměrech římského krále.

Poselstva polského krále a litevského velkoknížete

O vyslání poselstva polského krále a litevského velkoknížete se muselo uvažovat už během letní válečné kampaně roku 1414.³⁶⁰ Někdy na konci června vyslal

---

sulchen worten: hu'te an deßem tage so hebet an der frede czwischen den konigen Franckrich und Engelant, und noch czwen tagen noch der gebunge dis briffes so wirt der romissche koning sine erbare botschaft czu dem concilio senden, und mit den werde ich komen ken Constencz etc.

357 List prokurátora velmistřovi z 8. prosince 1416, tamtéž, s. 377–378, č. 191: *Niclos Bunczlaw von Bresslaw hat mir geschreiben, das in der romissche konig gesant hatte und herczoge Lodewig vom Brige ken Collen noch dem erzbischoffe von Collen und den herczogen von Gebren noch dem herczogen vom Berge, das die czu Ache czu im komen sullen. Do welde her vorsuchen, ap her sie moge vorrichten, und dornoch welle her ken Lutzenburg. Do welle her nicht me denne 6 tage syn und welle denne vorbas her.*

358 Tamtéž, s. 378, pozn. 9.

359 Wormdittův nástupce na místě řádového prokurátora, Jan Tiergart, našel v pozůstalosti (po 27. srpnu 1419) svého předchůdce dlužní úpis na tuto částku, tamtéž, s. 625, č. 324: *Item ist im schuldig gebleben Niclas Bunczlaw von Breslaw 1700 goldin, noch den her Petir, do her noch lebete, seynen schreiber gesandt hatte.*

360 K polské účasti na kostnickém koncilu, tedy nejen o královské delegaci viz ze starší literatury PIEKO-

Vladislav II. Jagello k římskému králi wrocławského kanovníka a svého notáře Jana z Młodawina (*de Mlodawin*), jenž ho měl informovat o bezvýsledných jednáních s řádovými zástupci.³⁶¹ Polský král zřejmě očekával od Zikmunda Lucemburského nějakou radu a hlavně podporu, jež však delší čas nepřicházela. Až někdy v srpnu byl polskému králi odeslán z Koblence Zikmundův list se sdělením, že římský král chce za každou cenu dosáhnout smíření mezi válčícími stranami, a proto prosí, jak už to učinil dříve, o vyslání delegace na koncil.³⁶² Se stejnou výzvou se tehdy na polského krále obrátil také rýnský falckrabě a bavorský vévoda Jan.³⁶³

Podle kronikáře Długosze se o vyslání poselstva a jeho složení rozhodlo během vyjednávání o příměří u Brodnice (počátek října 1414), které mělo být uzavřeno jednak po naléhavé domluvě papežského legáta a také kvůli blížící se zimě a epidemii šířící se mezi vojáky (zřejmě úplavice).³⁶⁴ Nelze to zcela vyloučit, ale pověřovací a zplnomocňující listina byla vydána až 9. listopadu. Na konci září (tedy ještě

SIŃSKI, Franciszek: *Goście polscy na soborze konstancyskim*. Kraków 1898 (Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie 37), jehož nepřesné interpretace a chyby korigovala POLACZKÓWNA, Helena: *Księga bracka św. Krzysztofa na Arlbergu w Tyrolu. Rękopis archiwum państwowego w Wiedniu nr. 473*. Warszawa 1931. Z novější literatury o koncilní účasti intelektuálů krakovské univerzity viz PIERADZKA, Krystyna: *Uniwersytet Krakowski w służbie państwa i wobec soborów w Konstancji i Bazylei*. In: *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1346–1764*. Tom I. Ed. Kazimierz LEPSZY. Kraków 1964, s. 91–108 a zejména Ozóg, K.: *Uczeni*, s. 266–280. K polským biskupům v Kostnici viz GRAFF, Tomasz: *Episkopat monarchii jagiellońskiej w dobie soborów powszechnych XV wieku*. Kraków 2008, s. 199–217. Z hlediska koncilariistických idejí a polského podílu na jejich promýšlení viz WÜNSCH, Thomas: *Konziliarismus und Polen. Personen, Politik und Programme aus Polen zur Verfassungsfrage der Kirche in der Zeit der mittelalterlichen Reformkonzilien*. Paderborn – München – Wien – Zürich 1998, s. 53–72. Nad úspěšností, resp. neúspěšností polsko-litevské delegace a zástupců polské církve na koncilu se pozastavil GRAFF, T.: *Sobór w Konstancji wobec monarchii polsko-litewskiej*. ZNUJ Prace Historyczne 141/2, 2014, s. 511–529.

361 O vyslání notáře viz list polského krále z 28. července 1414, Lites III², s. 224–227: *Nuper per honorabilem Johannem de Mlodawin, canonicum Wladislawiensem, aule nostre notarium dilectum et fidelem nostrum specialem et alias ante modos et dispositiones negociorum inter nos et Cruciferos de Prussia currencium pleris vicibus Vestre Serenitati luculenter declaravimus*. Neurčitě „nedávno“ (*nuper*) lze zpřesnit díky záznamu o přijetí řečeného královského notáře mezi Zikmundovy familiáře (*litterae familiaritatis*) 5. července 1414, viz HHStA Wien, Reichsregister, Bd. E, fol. 73r; RI XI, č. 996. K němu viz RADZIŃSKI, Andrzej: *Działalność i kariery archidiaconów dobrzyńskich w XIV i I poł. XV w.* Studia Plockie 21, 1993, s. 111–125, zde s. 117–118.

362 List Zikmunda Lucemburského není datovaný, ale určitě byl vydán po 28. červenci 1414 (možná ve stejné době jako list rýnského falckraběte, srov. pozn. 363), Lites III², s. 227–231, zde s. : [...] *et ab hoc libeat Vestra Fraternitas copiam secreta conclusionis per aliquem seu aliquos ex prelatibus seu baronibus Vestris, qui interfuerunt presentes ad concilium, sicut sepius rogavimus, mittendo destinare*. O tom, že požádal polského krále o poselstvo do Kostnice, se římský král zmínil velmistřovi v listě z 21. července 1414, RI XI, č. 1058.

363 List z 15. srpna 1414, CDL, s. 187–188, zde s. 188: [...] *poterit [polský král – PB] suos sufficientes procuratores atque nuncios destinare ad civitatem Constancien. in Magutin. provincia constitum [...]*. Odesílatelům listu byl rýnský falckrabě a bavorský vévoda Jan z Neumarktu (*Johannes dei gracia comes palatinus Reni et Bavarie dux*), bratr rýnského falckraběte Ludvíka III.

364 *Joannis Długossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 42: *Legacione nuncii apostolici ad frequens consilium relata, petitio et persuasio summi pontificis, quod et hiems appeteret et morbus dissenterie in regium exercitum vulgatus foret, accepta est et treuga in annos duos firmata, accepturum se rex concilii Constanciensis decisionem eique stare se rex promisit*.

v době obležení Brodnice) sice vydal král Vladislav II. Jagello svolení k zástavě a prodeji biskupských statků, aby získal prostředky na cestu a pobyt v Kostnici pro hnězdenského arcibiskupa Mikuláše Trābu, avšak tato skutečnost nemusí ještě znamenat, že arcibiskup byl už tehdy jmenován do královského poselstva.³⁶⁵ Arcibiskup mohl odcestovat do Kostnice jen na základě papežovy výzvy³⁶⁶ jako představitel polského episkopátu a polské církve (podobně jako ostatní biskupové).³⁶⁷

Kronikářovy údaje o skladbě poselstva obsahují nepřesnosti.³⁶⁸ Długosz pominul krakovského rektora Pavla Włodkowice a naopak do seznamu zahrnul wrocławského biskupa Jana Kropidla. Tato druhá chyba mohla být obsažena už v pramenech používaných Długoszem. Jeden rukopis s koncilními akty a písemnostmi, jenž vznikl současně nebo nedlouho po koncilu, obsahuje stručný historický záznam o poselstvu a jeho činnosti v Kostnici.³⁶⁹ Autorem zprávy a možná i sestavovatelem celého rukopisu byl Petr Wolfram, bakalář dekretů,³⁷⁰ jenž sice nebyl oficiálním královským delegátem, avšak pracoval pro hnězdenského arcibiskupa Trābu a měl rovněž pověření od krakovského biskupa, který se koncilu nezúčastnil.³⁷¹ Wolfram staví do čela

365 Pozoruhodný královský list z 30. září 1414 popisuje velmi obecně účel arcibiskupovy kostnické mise, jež měla trvat rozhodně déle než jeden rok, *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta. Vol. I. Acta capitulorum Gnezniensis, Poznaniensis et Vladislaviensis (1408–1530)*. Ed. Bolesław ULANOWSKI. Kraków 1894 (MMHP 13), s. 321–322, č. 1521: [...] *ipse dominus Nicolaus archiepiscopus Gnezniensis non poterit tam celeriter sibi providere de expensis, cum tamen ad tam grande iter vix unus integer annus potuit sufficere [...] ne eundo ad concilium et morando in eodem concilio, ubi dante Domino honor et commodum huius sacre corone et tocius provincie tractabitur, defectus ignominiose paciatur et ne confusionem habeat [...]*.

366 Viz list papeže Jana XXIII. z 3. března 1414, *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae. T. II. (1410–1572)*. Ed. Augustinus THEINER. Romae 1861, s. 6–7, č. 9.

367 SILNICKI, Tadeusz: *Arcybiskup Mikołaj Trąba*. Warszawa 1954, s. 96. Z povinné účasti na koncilu se biskup mohl omluvit, jen pokud k tomu získal zvláštní papežské svolení. Dokonce v době papežské sedisvakance byl krakovský biskup Vojtěch Jastrzębiec této povinnosti zproštěn jen díky usilovné přímluvě polského krále u koncilu, viz CESDQ II, s. 75, č. 61; s. 81, č. 67.

368 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 42–43: *Atque in huiusmodi concilium Constantiense in Calendis Novembris iniciandum Nicolaum Gnesnensem archiepiscopum, Ioannem Wladislaviensem, Iacobum Plocensem, Lyaszkarium electum Posnaniensem episcopos, Ianussium de Toliszkowo castellanum Calisensem, Zavissium Nigrum de Garbow milites pro suis factis procurandis et ambasciata solempni ituros designavit*. SřOV. DĄBROWSKI, J. – GAWĘDA, S.: *Rozbiór krytyczny I*, s. 155. Vysvětlení rozporuplných údajů ohledně složení delegace, které nabízí WYROZUMSKI, Jerzy: *Mikołaj Trąba a sobór w Konstancji*. In: Mikołaj Trąba. Mąż stanu i prymas Polski. Materiały z Konferencji Sandomierz 13–14 czerwca 2008 roku. Ed. Feliks KYRIK. Kraków 2009, s. 36, není přesvědčivé.

369 Rukopis se ještě na počátku 20. století nacházel ve Státní knihovně v Petrohradě. Dnes je neznámý. Jeho popis viz ACC IV, s. XCIX–C. Dále viz pozn. 76.

370 Tamtéž, s. C: [...] *d[ominus] archiepiscopus pro memoriali suo voluit, ut per me Petrum predictum licentiatum omnia acta in dicto concilio ad ordinem ponerentur [...]*.

371 Petr Wolfram z Krakova (psal se rovněž z Wolbromi, ze Lvova, † 1428), byl profesorem krakovské univerzity a krakovským arcijáhnem. Studoval právo v Praze a Padově. Na přelomu let 1408 a 1409 jel jako královský posel do Boloně k papeži Alexandru V. ve věci prusko-polského sporu. Tam také později získal (1413) titul bakaláře dekretů. V dubnu 1414 ze zúčastnil poselstva do Budína kvůli ohlášení rozhodčího výroku Zikmunda Lucemburského. Od roku 1415 působil jako profesor na právnické fakultě v Krakově. Na kostnickém koncilu pracoval jako sekretář hnězdenského arcibiskupa, pro kterého sbíral

delegace hnězdenského arcibiskupa, který je doprovázen svými suffragány (včetně włocławského biskupa), preláty, kanovníky a kleriky, a neopomene zmínit ani dva polské rytíře, Pavla Włodkowice a sebe.³⁷² Podle něj poselstvo nepřišlo do Kostnice ani tak kvůli samotnému koncilu (!?), ale aby zjistilo, zda je možné dosáhnout smíření s řádem.³⁷³ Chybné zařazení biskupa Jana Kropidla mezi královské posly je možné vysvětlit jeho aktivní činností během koncilu, kde se intenzivně domáhal svých práv na území diecézie proti nárokům řádu a také náhrady škod způsobených řádovými vojsky na biskupských statcích. Tato jeho aktivita nepochybně posilovala oprávněnost stanoviska hájeného polskou delegací.³⁷⁴

Ohledně složení poselstva je tedy třeba dát přednost zmiňovanému zplnomocnění z 9. listopadu 1414, v níž jsou uvedeny následující osoby: hnězdenský arcibiskup Mikuláš Trąba, plocký biskup Jakub z Kurdwanowa, zvolený poznaňský biskup (*electus Posnaniensis*) Ondřej Łaskarzyc,³⁷⁵ doktor dekretů a rektor krakovské univerzity Pavel Włodkowic (*Paulus Wladimiri*)³⁷⁶ a dva rytíři – kastelán kališský Jan (Janusz) z Tuliszkowa erbu Dryja a Záviš Černý (Zawisza Czarny) z Garbowa erbu Sulima.³⁷⁷ Tři z nich osobně dosvědčili uzavření brodnického příměří (arcibiskup, poznaňský elekt a kališský kastelán).³⁷⁸ Po příjezdu do Kostnice (29. ledna 1415)

---

a sepisoval koncilní akta a dekreta. Současně obdržel pověření od krakovského biskupa (viz Wolframův list krakovské kapitule z 12. července 1417, CESDQ II, s. 89, č. 75: [...] *fui, sum et esse debeo in eiusdem domini episcopi ac sue ecclesie serviciis in hac sacra synodo procurator constitutus*), který se koncilního jednání osobně nezúčastnil. V listopadu 1415 byl koncilem jmenován kolektorem tzv. svatopetrského haléře v Polsku (Rep. Ger. III, sl. 399) a v této funkci jej potvrdil papež Martin V. Z Kostnice si dovezl několik rukopisů, jež jsou dodnes uloženy v Jagellonské knihovně, dále viz ZWIERCAN, Marian: *Piotr Wolfram z Krakowa*. PSB XXVI, s. 403–406 (elektron. verzi viz *Piotr Wolfram z Krakowa*, [online] Warszawa: Narodowy Instytut Audiowizualny [přístup 18.04.2017]. Dostupnost na internetu: <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/piotr-wolfram-z-krakowa>).

372 ACC IV, s. XCIX–C: [...] *reverendissimus in Cristo pater et dominus d. Nicolaus archiepiscopus Gneznensis quondam vero regni Polonie vicecancellarius cum suis suffraganeis, Jacobo scilicet Plocensi, Johanne duce Opoliensi episcopis, Andrea Laskarii electo Posnaniensi ac ipsorum clericis nonnullis prelatibus et canonicis una cum strenuis viris dominis Johanne de Collischkow, castellano Kalisiensi, Zavissio Nigro de Garbow pro parte serenissimi principis et d. Wladislai regis Polonie nunciis solemniter expeditis [...] prefati domini cum magistro Paulo Wladimiri decretorum doctore, Petro de Wolfram, licenciato in decretis, et aliis, ut prefertur, viris notabilibus in dicta Constanciensi civitate convenerunt*.

373 Tamtéž, s. XCIX: [...] *predicti domini non tantum gracia concilii illuc protunc fuerant expediti, set etiam ad videndum de concordia, si fieri posset, cum cruciferis de Prussia [...]*.

374 Více k této činnosti biskupa Jana Kropidla viz LIEDTKE, Antoni: *Walka księcia Jana opolskiego „Kropidla“ z krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji włocławskiej*. Toruń 1932 (Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu 38).

375 Pol. Andrzej Łaskarzyc z Gosławic herbu Godziemba.

376 Pol. Paweł Włodkowic z Brudzenia herbu Dołęga.

377 CESDQ II, s. 64–67, č. 56, zde s. 64–65: [...] *reverendis in Christo patribus et dominis Nicolao archiepiscopo Gneznensi, Jacobo Plocensi episcopo, Andree electo Poznaniensi, magistro Paulo Wladimiri decretorum doctore necnon rectori alme universitatis nostre studii Cracoviensis ac strenuis militibus Johanni castellano Kalisiensi et Zavissio Nigro, nostris oratoribus et ambasiatoribus devotis fidelibus nostris sincere dilectis [...]*.

378 SDOP I, s. 108, č. 105.

bylo polské poselstvo zařazeno do *natio Germanica*,³⁷⁹ přičemž popis kronikáře Długosze, že poselstvo bylo do koncilu inkorporováno, je anachronismus.³⁸⁰

Během koncilu vyslal polský král ještě další dvě poselstva, která částečně personálně doplnila stávající počet vyslanců, ale hlavně měla řešit další důležitý úkol, který s hlavním sporem s Řádem německých rytířů souvisel jen nepřímo, přesto hrál velmi důležitou roli. Obě poselstva měla za úkol propagovat polského krále a litevského velkoknížete jako věrné syny katolické církve a Polsko-litevskou unii jako jediný politický útvar šířící křesťanskou víru vůči pohanům i schizmatikům po celé východní Evropě.

Dne 18. října 1415 delegoval polský král a litevský velkokníže na koncil kališského kastelána Jana z Tuliszkowa, podolského hejtmána Jiřího Gedygolda, Jiřího Golimina (nebo Golimunta Nadobowicze) a Mikuláše Sepieňského, kteří se měli podle doprovodného listu připojit ke stávajícímu polskému poselstvu v Kostnici.³⁸¹ Litevec Jiří Gedygold,³⁸² který užíval znak šlechtického rodu Leliwa, zastával hodnost maršála na dvoře Vitolda a před uzavřením toruňského míru (1411) hodnost kijevského vévody. Z pověření velkoknížete Vitolda byl v letech 1411–1423 starostou Podolí, v roce 1424 místodržitelem v Smoleńsku a v letech 1425–1432 vilenským palatinem.³⁸³ Druhým

379 Viz seznam přítomných na shromáždění deputovaných čtyř *nationes* ve františkánském klášteře 5. května 1415, Hardt IV, s. 160.

380 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 45: [...] *commendacione Wladisali regi et Regni sui Polonie pape Ioanni, cardinalibus et patribus concilii coram facta, fuerunt sacre sinodo, regis et Regni primum, deinde suis nominibus, incorporati*. Inkorporace byla aplikována až během basilejského koncilu.

381 List krále Vladislava II. Jagella a velkoknížete Vitolda z 18. října 1415 jmenuje jen Jiřího Gedygolda a Mikuláše Sepieňského, viz Hardt IV, sl. 548–551 a CEV, s. 331–333, č. 651: *Quamvis circa principium sacri concilii nostros ambasiatores, reverendos in Christo patres N[icolaum] archiepiscopum Gneznenzem, J[acobum] episcopum Plocensem et Andream electum Posznaniezem et ad hanc sanctissimam sinodum in spiritu sancto congregatam expeditiverimus [...] ecce nunc per novos recentesque ambasiatores nostros ... vestris ambasiatoribus applicatas et adiunctos, nos ad omnia beneplacita vestra fidelissime offerimus [...] quibus quidem nunciis et ambasiatoribus nostris exhibitoribus presencium, videlicet validis et nobilibus viris Johanne de Toloschovo, castellano Calisiensi, Georgio alias Cridigolt (sic) cappitano Podolie et Nicolao Zebimski (sic) consiliariis nostris fidelibus [...]*. Podle Długosze byl v poselstvu ještě jeden Litevec: Jiří Golimin, viz *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 63: [...] *speciales nuncios videlicet Georgium Gedigoldh, Georgium Goliminy, Nadobyewicz Lithuanos et Nicolaum Sepinski Polonum milites [...]*. Długoszovy údaje se shodují s relací vyslance vídeňské univerzity Petra z Pulkau z 7. prosince 1415, viz FIRNHABER, F.: *Petrus de Pulka*, s. 36: *Item barbarae tres notabiles proceres in tota concione concilii in ambasiata nova regis Cracoviae et fratris eius Alexandri alias Wytoldi ultra priorem ambasiatam, quam cottidie hic habuit rex [...]*. S tím se shoduje i zpráva řádového prokurátora z 15. prosince 1415, viz BGDO II, s. 284, č. 136: *Geruchet czu wissen, das der koning von Polan hat her wider gesant hern Johan Kalisky, der czur Lemburg bey im ist gewesen, und hat den hauptman us der Podolie, des hauptmans bruder von Welune, und eynen von Samayten, der ist ritter, von all der lande wegen Samayten, Littouwen und Russen [gesant]*. Podle Dětricha z Nieheimu čítal doprovod poselstva celkově asi 60 lidí, viz Hardt II, sl. 422.

382 Lit. Jurgis Gedgaudas.

383 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 352; srov. FIJALEK, Jan: *Uchrześcianienie Litwy, przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu*. Kraków 1914, s. 43, pozn. 2. U Richentalala (*Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. Buck, s. 192) vystupuje jako *Herr Gergo de Gediold, capitanius Türcorum (!)*;

poslem byl rovněž urozený Litevec, Jiří Golimin,³⁸⁴ pocházející ze Žmudi a užívající znak šlechtického rodu Dębno. V letech 1433–1434 byl hejtmanem na Žmudi.³⁸⁵ Trojici uzavírá Polák Mikuláš Sepieňský erbu Nowina, dvořan a posel velkoknížete Vitolda, v jehož kanceláři zřejmě pracoval.³⁸⁶ Pověření druhého poselstva se více týkalo politiky krále a velkoknížete vůči pravoslavným křesťanům a tureckému nebezpečí než bezprostředního sporu s řádem.³⁸⁷

Třetí poselstvo, které do Kostnice dorazilo v polovině února 1418,³⁸⁸ se tomu předchozímu podobalo v obou aspektech. S prusko-polským sporem souviselo okrajově a na koncilu zanechalo – podobně jako neofyté ze Žmudi – nezapomenutelnou stopu. V jeho čele stál kijevský metropolita Řehoř (Grigorij) Camblak, který měl podle doporučujícího listu Vladislava II. Jagella z 1. ledna 1418 jednat o způsobu sjednocení západní a východní církve.³⁸⁹ Samotný metropolita není označen jako králův vyslanec, podobně ani nikdo jiný z jeho četného doprovodu. Polský král odkazuje papeže Martina V. na již přítomné poselstvo v Kostnici, které mělo nejvyššímu pontifikovi sdělit další informace o misi pravoslavného metropolity.³⁹⁰ Kijevský metropolita rovněž dovezl nové zplnomocnění, které 8. ledna 1418 vydal král Vladislav II. Jagello pro poselstvo v Kostnici.³⁹¹

dále viz PETRAUSKAS, Rimvydas: *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – Struktūra – Valdžia*. Vilnius 2003, s. 231–232.

384 Lit. Jurgis Galminas Nadabaitis.

385 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 352; stov. FIJALEK, J.: *Uchrześcianienie*, s. 44, pozn. 1; dále viz PETRAUSKAS, R.: *Lietuvos diduomenė*, s. 230–231.

386 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 352–353; stov. FIJALEK, J.: *Uchrześcianienie*, s. 45, pozn. 1. U Richentala (*Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 192) vystupuje jako Herr Nicolaus Sopinsky, hoffmaister Türggorum (!). O jeho osobě více viz KOSMAN, Marcell: *Sepieński (Sapieński) Mikolaj h. Nowina (zm. ok. 1432)*. PSB XXXVI, s. 282–284, podle kterého byl Sepieňský dokonce vedoucím delegace v Kostnici; o jeho práci v knížecí kanceláři vyjádřil skeptický názor TÝŽ: *Kancelaria wielkiego księcia Witolda*. StŽr 14, 1969, s. 108–109. ; stov. SZYBKOWSKI, Sobiesław: *Polish Staff as a Social Group in the Chancery of Grand Duke Witold*. *Quaestiones Mediaevi Novae* 3: Foreign experts, 1998, s. 75–94.

387 Nakonec ale největší význam měla otázka christianizace Žmudi, o níž v onom říjnovém listu nepadla zmínka, stejně jako byl pominut urozený Litevec Jiří Golimin. FIJALEK, J.: *Uchrześcianienie*, s. 46, pozn. 2 se domnívá, že existoval ještě jeden (nedochovaný) královský list obsahující pověření k jednání ohledně Žmudi, z nějž čerpal Długosz.

388 NOWAK, Z. H.: *Międzynarodowe procesy*, s. 78 uvádí chybný měsíc (březen) příjezdu delegace do Kostnice. stov. H. BOOCKMANN, *Johannes Falkenberg*, s. 215–216 a PODSKALSKY, Gerhard – MERVAUD, Michel: *L'intervention de Grigorij Camblak, métropolitte de Kiev, au concile de Constance (février 1418)*. *Revue des études slaves* 70/2, 1998, s. 289–297.

389 CESDQ II, s. 98–100, č. 81, zde s. 99: [...] *virum insignem moribus et sciencia in Greco et Ruthenico lingwagis et aliis iuxta sui ritus decenciam virtutibus multipliciter peditum, Gregorium scilicet archipresulem seu metropolitum tocius Russie ac plage orientalis* [...].

390 Tamtéž, s. 100: *De cuius accessu et aliis, que apud eandem sanctitatem vestram gesturus est, oratores nostri, qui sanctitatis vestre assistunt conspectibus, quos super premissis luculencius informavimus, lacius eidem sanctitati vestre declarabunt*.

391 Tamtéž, s. 102–105, č. 84. Královskou plnou moc k zastupování v prusko-polském sporu obdrželo

Členové polsko-litevských poselstev během kostnického koncilu		
Jméno	Titul, hodnost ³⁹²	Čas a místo pobytu
Mikuláš Trąba (kol. 1358–1422)	kanovník u sv. Floriána (1403), vicekancléř Polského království (1403–1412), haličský (1410–1412) a hnězdenský arcibiskup (1412–1422) ³⁹³	leden 1415–duben/květen 1418 v Kostnici; z toho březen–květen 1416 diplomatická cesta na dvůr Zikmunda Lucemburského
Jakub z Kurdwanowa (kol. 1350–1425)	doktor dekretů (před 11. lednem 1385), krakovský a hnězdenský kanovník (před r. 1386), auditor římské Roty (1386), papežský kaplan (před r. 1390), hnězdenský děkan (kol. r. 1394), plocký biskup (1396–1425) ³⁹⁴	leden 1415–květen 1418 v Kostnici
Ondřej Łaskarzyc (kol. 1362–1426)	doktor dekretů v Padově (1405), <i>familiaris pape</i> a kaplan krále Ruprechta Falckého (1405), papežský referendář, papežský generální kolektor annát v Polsku (1409), krakovský děkan (1413), papežský protonotář, hnězdenský kantor (1413/1414), poznaňský biskup (1414–1426)	leden 1415–březen 1418 v Kostnici
Pavel Włodkovic (1370/1373–1435)	bakalář dekretů v Padově (1408), doktorská promoce v Krakově (1411/1412), krakovský kustod a kanovník	leden 1415–květen 1418 v Kostnici
Jan z Tuliszkowa erbů Dryja († 1426)	polský šlechtic, poznaňský podkomoří (1399–1403) a kališský kastelán (1403–1426)	leden–červenec 1415 v Kostnici; července–konec roku 1415 (cesta do Polska a zpět); do března 1416 v Kostnici; březen 1416–leden (?) 1417 v doprovodu Zikmunda Lucemburského; do května 1418 v Kostnici
Záviš Černý z Garbowa erbů Sulima († 12. června 1428)	polský šlechtic, starosta krušvický (od r. 1417) a spišský (od r. 1420)	leden–červenec 1415 v Kostnici; červenec 1415–leden (?) 1417 v doprovodu Zikmunda Lucemburského; do května 1418 v Kostnici

přítomné královské poselstvo v Kostnici a lenčický probošt a papežský protonotář Petr Boleste (*Petro Boleste sedis apostolice prothonotario*), srov. WRÓBEL, D.: *Elity polityczne*, s. 356, pozn. 306.

392 Uvedeny jsou ty významnější.

393 GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 28.

394 Tamtéž, s. 46.

Členové polsko-litevských poselstev během kostnického koncilu		
Jméno	Titul, hodnost	Čas a místo pobytu
Jiří Gedygold († kolem roku 1435)	maršál na dvoře Vitolda, starosta Podolí (1411–1423), smolenský místopředseda (1424), vilenský palatin (1425–1432)	od 28. listopadu 1415 v Kostnici
Jiří Golimin († po roce 1434)	žmuďský hejtman (1433–1434)	od 28. listopadu 1415 v Kostnici
Mikuláš Sepieňský erbu Nowina	dvořan velkoknížete Vitolda, sekretář a písař v knížecí kanceláři	od 28. listopadu 1415 v Kostnici
Petr Boleste	lenčický probošt a papežský protonotář	od února 1418 v Kostnici

Mikuláš Trąba

Hnězdenský arcibiskup bývá považován za nezpochybnitelného vedoucího polsko-litevské delegace v Kostnici. Na první pohled se jeho postavení jeví jako samozřejmé, neboť plyne ze zastávané funkce metropolitity hnězdenské arcidiecéze. Hlava církve v Polském království byla *per se* předurčena k vedení koncilní delegace. Tento předpoklad potvrzuje také dosavadní průběh arcibiskupovy politické a církevní kariéry, byť některé momenty naznačují, že jeho pozice na královském dvoře nebyla neotřesitelná.³⁹⁵

Mikuláš (nar. kol. r. 1358) byl synem kněze Jakuba ze Sandoměře, což však i díky papežské dispenzi z roku 1406 nepředstavovalo zásadní překážku v dosažení významných hodností v církevní správě. Před získáním biskupských svěcení byl držitelem několika kanovnických prebend mimo jiné v krakovské a hnězdenské kapitule, ale zejména byl proboštem v kolegiální kapitule sv. Floriána na krakovském předměstí. Hlavním polem jeho působení byla královská kancelář – nejdříve na pozici notáře a později (od roku 1403) vicekancléře. Na tomto místě, které s ohledem na tehdy neobsazenou funkci kancléře znamenalo faktické vedení kanceláře, vydržel do roku 1412, kdy došlo k zásadnímu zlomu jeho dosavadní kariéry.³⁹⁶

Mikuláš Trąba byl polským králem vyslán na diplomatické mise už na konci 14. století a během tzv. velké války 1409–1411 patřil jeho hlas v královské radě mezi ty významnější. Není proto divu, že Trąbův spíše rezervovaný postoj k jednáním,

395 K osobě arcibiskupa viz SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikolaj*; GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 202–212, kde však o činnosti arcibiskupa na koncilu někdy nepřesné údaje; *Mikolaj Trąba. Mąż stanu i prymas Polski. Materiały z Konferencji Sandomierz 13–14 czerwca 2008 roku*. Ed. Feliks KIRYK. Kraków 2009; stručně WÜNSCH, T.: *Konziliarismus*, s. 54.

396 SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikolaj*, s. 5–67; KRZYŻANIAKOWA, Jadwiga: *U boku króla. Początki kariery Mikolaja Trąby*. In: Mikolaj Trąba. *Mąż stanu*, s. 25–32.

na jejichž konci bylo uzavření spojenecké smlouvy mezi Zikmundem Lucemburským a Vladislavem II. Jagellem (15. března 1412 v Lubovni), ovlivnil další směřování jeho politicko-církevní dráhy.³⁹⁷

Rok 1412 byl vůbec ve znamení zásadní rošády na významných pozicích v církevní i světské správě. Vladislav II. Jagello jmenoval do funkce kancléře Polského království poznaňského biskupa Vojtěcha Jastrzębce a současně ho navrhl na biskupskou katedru v Krakově. Dosavadnímu krakovskému biskupovi Petrovi Wyzse byl určen biskupský stolec v Poznani. Mikuláš Trąba se po krátké epizodě ve funkci haličského arcibiskupa stal královským kandidátem do čela hnězdenské arcidiecéze, ačkoliv tamější kapitula by si raději přála svého rodáka Jastrzębce. Královské vůli se nicméně nedalo oponovat. Trąbovu nominaci však nelze jednoznačně interpretovat jako povýšení, neboť s ní přišel o funkci vicekancléře, což fakticky znamenalo odchod z královské kanceláře.³⁹⁸

Nový hnězdenský arcibiskup se jistě i nadále těšil důvěře polského krále, který však těmito nominacemi dal jasně najevo, že mezi své nejbližší spolupracovníky nyní řadí nového kancléře a krakovského biskupa Vojtěcha Jastrzębce, jehož vliv na politiku polského krále byl tehdy zásadní. Je celkem příznačné, že právě pro Jastrzębce usiloval Vladislav II. Jagello získat od koncilu dispensi od povinné účasti na koncilních jednáních.³⁹⁹ Pro krále byla jeho přítomnost v Polsku zřejmě důležitější než diplomatická mise v Kostnici. V této souvislosti se poněkud jinak jeví i Trąbova nominace do čela kostnické delegace. Vše bylo podřízeno zájmům polského krále, který mohl určitý čas postrádat hnězdenského arcibiskupa, avšak bez krakovského biskupa se patrně obejít nemohl.

Význačné místo v delegaci přisoudil hnězdenskému metropolitovi už kronikář Długosz. Podle něj polský král vybavil Mikuláše Trąbu zvláštními instrukcemi a četnými dary.⁴⁰⁰ K jeho činnosti na koncilu máme k dispozici pouze několik údajů. Jde však zpravidla o události, kterým soudobí pozorovatelé a veřejnost připisovali velký význam. Mezi ně jistě patřila cesta k Zikmundovi Lucemburskému

397 Postoj Mikuláše Trąby v Lubovni a jeho dopad na další kariéru arcibiskupa jsou v literatuře hodnoceny rozdílně, srov. WRÓBEL, Dariusz: *Stanowisko Mikolaja Trąby wobec pokoju toruńskiego z 1411 roku i układu z Zygmuntem Luksemburskim z 1412 roku*. In: Tamtéž, s. 55–70; BACZKOWSKI, Krzysztof: *Polityka Zygmunta Luksemburskiego wobec Polski w dwu pierwszych dekadach XV wieku a Mikolaj Trąba*. In: Tamtéž, s. 71–88.

398 SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikolaj*, s. 88–93; GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 159–163. K osobě Vojtěcha Jastrzębce viz LICHONČZAK-NUREK, Grażyna: *Wojciech herbu Jastrzębiec arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362–1436)*. Kraków 1996, zvl. s. 28–41, 63–100.

399 CESDQ II, s. 80–81, č. 67; dále viz LICHONČZAK-NUREK, G.: *Wojciech herbu Jastrzębiec*, s. 70, pozn. 34.

400 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 43–44: *Occurrerat autem Wladislaw Polonie regi in Biecz agenti Nicolaus Gnesnensis archiepiscopus et singularibus mandatis et instruccionibus, quid et quo ordine qualiaque illum et suos collegas in concilio Constanciensi agere in Ecclesie universalis et Regni Polonie rebus oporteat, acceptis, pluribus insuper donis et clenodiis in auro, argento, schubis, vestibus, equis muneratus in Constanciam processit*.

do Paříže (březen–květen 1416), kde bylo dohodnuto prodloužení brodnického příměří.⁴⁰¹ Při té příležitosti uvádí Długosz velkolepou hostinu, kterou měl arcibiskup uspořádat pro všechny členy pařížské univerzity. Její konání sice potvrzují i jiné prameny, není ale jisté, zda datum 8. března 1416 uváděné kronikářem je správné, ani zda během hostiny obdržel Mikuláš Trąba Falkenbergův pamflet *Satira*.⁴⁰² S jistotou lze pouze konstatovat, že arcibiskup nedoprovázel krále Zikmunda po celou dobu jeho diplomatické mise po západní Evropě jako delegát koncilu, jak se kdysi domníval Antoni Prochaska.⁴⁰³ Z relace toruňského komtura Jana ze Selbachu a řádového prokurátora o pařížských rozhovorech jednoznačně vyplývá, že arcibiskup odcestoval do Paříže na základě požadavku římského krále někdy na začátku března 1416.⁴⁰⁴ Nejpozději v den svátku sv. Stanislava (8. května) byl Mikuláš Trąba už zpátky v Kostnici.⁴⁰⁵

V procesu proti Falkenbergovi byl arcibiskup formálně hlavním žalobcem (počátek roku 1417), avšak do jeho průběhu – zdá se – příliš nezasahoval. Nevystoupil veřejně ani na závěrečném plenárním zasedání koncilu 22. dubna 1418, kdy jeho kolegové z delegace (zejména Pavel Włodkowic) chtěli přimět papeže a koncil, aby Falkenberg byl odsouzen jako kacíř, jinak hrozili podáním apelace k budoucímu koncilu. O několik dní později tak skutečně učinili, což arcibiskup osobně sdělil papeži Martinovi V.⁴⁰⁶

401 BGDO II, s. 312, č. 151.

402 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 67: [...] *Nicolaus Gnesnensis archiepiscopus regis et Regni Polonie famam augere satagens, convivio sumptuoso et solempni in Quadragesima instructo, omnes magistros, doctores, scholares et singula universitatis studii Parisiensis supposita (quod apud Parisienses magne admiracioni erat) ad prandium invitavit et splendide atque liberaliter pertractat. Inter prandendum autem per universitatis prefate doctores seniores erat eidem Nicolao Gnesnensi archiepiscopo libellus quidam satyram [...] per fratrem Joannem Falkenberg ordinis Predicatorum [...] conductum commentatus oblatus*. Srov. *Calendarii Cracoviensis Notae historicae ad annorum dierumque ordinem redactae*. In: *Monumenta Poloniae Historica*. *Pomniki dziejowe Polski*. Tom VI. Ed. Wilhelm BRUCHNALSKI. Kraków 1893, s. 667. Nejasnosti ohledně zveřejnění *Satiry* viz BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 263–264, pozn. 352.

403 PROCHASKA, A.: *Sobór*, s. 23–24, který nepochopil zprávu Petra z Pulkau z 1. ledna 1416, podle níž se arcibiskup vehementně zasazoval o vyslání zástupce koncilu k Zikmundovi, srov. FIRNHABER, F.: *Petrus de Pulka*, s. 40. Prochaskovu chybnou domněnku opakuje GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 205–206; srov. PIERADZKA, K.: *Dwie polskie relacje*, s. 226.

404 Viz list toruňského komtura velmistřovi z 16. května 1416, CEV, s. 339, č. 665 (srov. BGDO II, s. 320–322, č. 156): *Also ewirn gnaden ich vormals geschreiben habe, [...] das von gheise und ruffunge wegen unsirs herren des Romisschen etc. konigis der erzbischoff von Gnezen mit dem Kalisky von des koniges von Polan wegen, [...] bis her czu sinen gnaden am donrstag vor mitfaste nu neeste vorgangen* [26. března 1416] *sien komen*; a list prokurátora Wormditta z 5. března 1416, BGDO II, s. 311–313, č. 151.

405 SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikolaj*, s. 141.

406 List prokurátora Wormditta z 13. května 1418, BGDO II, s. 496, č. 258: *Man als der bobst und der romissche koning woren uffgestanden, do sprach noch der erzbischoff von Gnyze ein gar dorlich wort und sagte: pater beatissime, wir wellen yo noch bliben bey unser appellacio*. Dále viz BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 282–288 a GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 209–212.

Trąbův postoj ve Falkenbergově kauze je pro něj typický a podobné chování je u metropolitů patrné i při jiných příležitostech. Arcibiskup se nevyhýbal veřejným vystoupením, kterými by zvyšoval prestiž polské církevní hierarchie a autoritu polského krále. Současně propojoval tyto snahy s hlavními body církevní agendy, na nichž měl zájem se aktivně podílet – boj s herezí a odstranění papežského schizmatu.

Jeho postoj k Husově procesu byl proto v souladu s hlavní linií koncilních jednání a souhlasil také s konečným rozsudkem. Při jednom z veřejných slyšení 8. června 1415 jeden z polských biskupů prohlásil, že kanonické právo se vyjadřuje jednoznačně, jak se má postupovat s člověkem obviněným z kacířství.⁴⁰⁷ V den upálení Jana Husa celebroid polský arcibiskup v místní katedrále slavnostní mši.⁴⁰⁸ Stejně si počínal v den, kdy byla vyhlášena citace a žalobní články proti papeži Janovi XXIII.⁴⁰⁹ Svůj aktivní podíl na odstranění schizmatu potvrdil jako delegát *natio Germanica* v konkláve v listopadu 1417. Podle Długosze byl dokonce sám vážným kandidátem na nejvyššího pontifika, ale nakonec tuto nabídku prý odmítl. Ve skutečnosti se možnosti prosadit vlastního kandidáta vzdala celá *natio Germanica* a arcibiskup toto rozhodnutí pouze oznámil.⁴¹⁰ Vážnost v očích koncilních otců mu také získala rovněž jeho účast při papežské audienci pravoslavných křesťanů 25. února 1418, při níž Mikuláš Trąba doprovázel spolu s plockým biskupem kijevského metropolitu Řehoře Camblaka.⁴¹¹ Jistě nebude přehnané konstatovat, že v určitém smyslu se Mikuláš Trąba v rámci polské delegace specializoval na slavnostní veřejné ceremonie, což jistě zvyšovalo nejen jeho osobní prestiž, nýbrž i prestiž celého poselstva.

Vnější vyjádřením arcibiskupovy důstojné pozice na koncilu bylo přidělení předního místa v zasedacím pořádku hned za kardinály a patriarchy. Takové

407 *Petri de Mladoniowicz relatio de Magistro Johanne Hus.* In: *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých VIII.* Ed. Václav NOVOTNÝ. Praha 1932, s. 105: *Et quidam antiquus episcopus et canus de Polonia dixit: Iura sunt clara in Clemetinis et Sexto de hereticis, quomodo debeat secum fieri.* Podle některých se pod oním polským biskupem skrývá Ondřej Łaskarzyc, viz KRZYŻANIAKOWA, J.: *Andrzej Łaskarz – „patron“ polskich koncyliarystów.* In: *Ludzie, Kościół, Wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństw Europy Środkowej (średniowiecze – wczesna epoka nowożytna).* Red. Wojciech IWAŃCZAK – Stefan K. KUCZYŃSKI. Warszawa 2001, s. 272–273; KRAS, Paweł: *Husyci w piętnastowiecznej Polsce.* Lublin 1998, s. 46; podle jiných sám hnězdenský arcibiskup, viz GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 204, který ale na jiném místě (Tamtéž, s. 214) tvrdí, že to byl Ondřej Łaskarzyc (!?).

408 Tamtéž, s. 204, avšak možnost, že by arcibiskup sympatizoval s Husovými názory, je velmi nepravděpodobnou spekulací.

409 ACC II, s. 234. Podle Richentalův hnězdenský arcibiskup vedl mši i při vzdání se papežského úřadu Janem XXIII., viz *Chronik des Konstanzer Konzils.* Hg. v. Th. M. BUCK, s. 40.

410 *Joannis Długosii Annales XI.* Ed. G. WYROZUMSKI, s. 76: [...] *licet Nicolaus archiepiscopus Gnesnensis plures voces cardinalium et prelatorum in electione huiusmodi sortitus fuisset, de omnibus tamen Oddoni de Columna cardinali diacono cessit [...].* Srov. GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 206.

411 ACC II, s. 164: *Sedente d. nostro papa in pontificalibus ac cardinalibus ac ceteris more solito intravit locum ille archiepiscopus associatus archiepiscopo Gnesnensi et episcopo Plocensi in Polonia [...].* Mikuláš Trąba měl metropolitovi dokonce radit ohledně průběhu audiencie, viz GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 207–208.

zacházení příslušelo prelátům s hodností primase, o níž však metropolita marne usiloval. Jeho snaha byla motivována obavami ze ztráty předního postavení v Polsko-litevské unii, v jejichž hranicích se vedle hnězdenské ocitla též Lvovská arcidiecéze. Korunovaci Alžběty Granovské, manželky Vladislava II. Jagella, provedenou Lvovským arcibiskupem v listopadu 1417, chápal Mikuláš Trąba jako nepřipustné zasahování do svých prerogativ.⁴¹²

Arcibiskupovo působení v Kostnici bylo asi motivováno především snahou získat co největší uznání ze strany římského krále, papeže a koncilu nejen pro polského krále a polskou církevní provincii, nýbrž i pro svou osobu.⁴¹³ Viděl v tom způsob, jak nejlépe splnit jemu svěřené úkoly. Doma ovšem nebyly aktivity polské delegace přijímány s všeobecným nadšením. Po návratu do Polska se arcibiskup dokonce setkal v anonymně šířených zprávách s tvrdou kritikou své osoby a svého počínání v Kostnici. Nedá se s jistotou tvrdit, že za těmito intrikami stál krakovský biskup, avšak rozhodující byl postoj krále Vladislava II. Jagella, který těmto pomluvám nepřikládal velkou váhu. Přesto šlo o vážná obvinění, z nichž se Mikuláš Trąba očistil pouze přísahou složenou na ostatky Svatého Kříže.⁴¹⁴

Ondřej Łaskarzyc

Druhým mužem polské delegace byl bezesporu doktor dekretů a zvolený poznaňský biskup Ondřej Łaskarzyc.⁴¹⁵ Do této role ho předurčoval jeho rodinný původ,

412 *Joannis Dlugossii Annales XI.* Ed. G. WYROZUMSKI, s. 74: *Coronacionem [...] Nicolaus Gnesnensis archiepiscopus, quod ministerio archiepiscopi Leopoliensis expleta fuerit, molestius ferens, veritus, ne et sua ecclesia eiusque presules processu temporis excluderentur a primatu, concilii Constanciensis solemni privilegio et decreto primatem se Polonice ecclesie declarari obtinuit, ab eoque tempore ipse et suus quilibet succedaneus se ecclesie Gnesnensis inscribit archiepiscopum et primatem.* Vydání privilegia koncilem je nadsázkou kronikáře, viz SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikołaj*, s. 177–181; GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 207.

413 Pro úplnost dodejme, že arcibiskup zasahoval do záležitostí menšího významu, které jen volně souvisely s hlavními aktivitami poselstva: protest proti vyčlenění některých dominikánských konventů z polské řádové provincie (SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikołaj*, s. 165; dále viz TUREK, Jakub: *Podział polskiej prowincji dominikanów w czasach prowincjalatu Jana Biskupca w latach 1415–1417.* *Przegląd Historyczny* 106, 2015, s. 287–324); intervence u českého krále a pražské univerzity ve věci uvězněného a mučeného klerika Stanislava v Praze (CESDQ II, s. 81–82, č. 68–69); doporučení Petra Wolframa krakovskému biskupovi na uprázdněnou prebendu v diecézi (Tamtéž, s. 88–89, č. 74).

414 SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikołaj*, s. 183–187. Na počátku března 1419 v Jedlni během setkání krále Vladislava II. Jagella s polskými velmoži vznesl formální obvinění proti arcibiskupovi lenčický probošt Petr Boleste, který byl členem polské delegace v Kostnici v roce 1418. O nejasném pozadí obvinění viz nejnověji WRÓBEL, D.: *Elity polityczne*, s. 363–366.

415 Ze starší literatury viz FRONTCZYK, Marian: *Andrzej Łaskarz z Gostawic herbu Godziemba biskup poznański.* *Nasza Przeszłość* 30, 1969, s. 125–170. Novější poznatky k osobě biskupa viz zejména OZÓG, K.: *Udział Andrzeja Łaskarzyca w sprawach i sporach polsko-krzyżackich do soboru w Konstancji.* In: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu.* Ed. Krzysztof OZÓG – Stanisław SZCZUR. Kraków 2000, s. 159–186; DEMBIŃSKI, Paweł – GIDASZEWSKI, Tomasz – JUREK, Tomasz – KOZAK, Adam – ŁOJKO, Jerzy – ŁOJKO-WOJTYNIAK, Paulina: *Andrzej Łaskarz. Dyplomata, duchowny 1362–1426.* Kraków 2014. V literatuře se jeho jméno

církevní kariéra, univerzitní vzdělání a diplomatické aktivity ve službách polského krále.

Narodil se kolem roku 1362 a byl pokrevně spřízněn s doktorem dekretů Petrem Wyszem, který se později stal krakovským a poznaňským biskupem.⁴¹⁶ Studium kanonického práva absolvoval v Praze a Padově, kde v roce 1405 promoval na doktora dekretů (promotory byli mimo jiné Petr Wysz a František Zabarella). Církevní kariéru započal v roce 1392 ziskem probošství ve wrocławské kapitule. Několik měsíců roku 1397 plnil funkci kancléře královny Hedviky a záhy získal další kanovnickou prebendu v Płocku. Dvakrát sice kandidoval na hodnost wrocławského biskupa (1398 a 1402), avšak nezískal tehdy podporu královského dvora. Větších úspěchů dosáhl Łaskarzyc v cizině. Díky kontaktům s Matoušem z Krakova získal kanovnické místo ve Wormsu (1405) a stal se kaplanem římského krále Ruprechta Falckého. O čtyři roky později byl papežem Řehořem XII. jmenován kolektorem annát v Polsku.⁴¹⁷

S prusko-polskými záležitostmi se Ondřej Łaskarzyc poprvé setkal v roce 1392 a zlomovým momentem jeho kariéry byla účast v poselstvu polského krále k piánskému papeži Janu XXIII. v druhé polovině roku 1411. Ve slavnostní promluvě před papežem vyzvednul Łaskarzyc zásluhy polského krále (*rex christianissimus*) během christianizace Litvy a Řád německých rytířů vylíčil jako rušitele míru, proti kterému je vojenská obrana ospravedlnitelná (*legitima defensio*). Během pobytu v Římě opět navázal kontakty s kardinálem Františkem Zabarellou.⁴¹⁸

V následujících letech byl polský jurista povoláván do diplomatických poselstev jako právní expert v prusko-polském sporu. Na základě zplnomocnění krále Vladislava II. Jagella sestavil Ondřej Łaskarzyc spolu s poznaňským kanovníkem Michalem Blidou 81 žalobních článků proti řádu pro potřeby budínského procesu v létě 1412. Články hájící právní nároky Polského království byly základním kamenem argumentační výzbroje polské strany, která byla v pozdějších letech dále rozvíjena. Wrocławský probošt byl důležitou osobou rovněž v procesu vedeném Zikmundovým subarbitrem Benediktem z Makry v roce 1413. Pro jeho potřeby zhotovil několik juristických posudků týkajících se platnosti řádových privilegií a právních nároků Polského království na území údajně neprávem okupovaná německými rytíři – Pomorí, michalovská a chelminská země. Velkou diskuzi rovněž vyvolávala „státní“

---

no objevuje rovněž v podobě „Łaskarz“, která však není správná, srov. GIDASZEWSKI, T.: *Andrzej Łaskarz z Gosławoc herbu Godziemba. Pomiedzy Gosławicami, Poznaniem a Rzymem*. In: Tamtéž, s. 17, pozn. 1.

416 Łaskarzycova matka a Wyszův otec byli sourozenci.

417 Další funkce a hodnosti viz OZÓC, K.: *Udział*, s. 160–164 a GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 41–42; k rodinným vazbám viz GIDASZEWSKI, T.: *Andrzej Łaskarz*. In: DEMBIŃSKI, P. et a.: *Andrzej Łaskarz*, s. 17–23.

418 OZÓC, K.: *Udział*, s. 165–167. Ondřej Łaskarzyc se zřejmě nezúčastnil koncilu v Pise (nejsou na to pramenné doklady), kde hlavním zástupcem polského krále byl jeho bratranec Petr Wysz. S ním se však po koncilu vydal na pouť do Svaté země, viz GIDASZEWSKI, T.: *Andrzej Łaskarz*. In: DEMBIŃSKI, P. et a.: *Andrzej Łaskarz*, s. 27.

příslušnost Žmudi a průběh hranic mezi řádovým územím a Polskem, resp. Litvou. Právní argumentace, jejímž autorem byl právě Ondřej Łaskarzyc, pak na kostnickém koncilu převzal a dále rozvíjel Pavel Włodkovic ve svých vlastních spisech.⁴¹⁹

Není divu, že wrocławský probošt ještě v červenci 1413 cestoval jako královský zplnomocněnec k papeži Janu XXIII. do Sieny hájit polské stanovisko.⁴²⁰ Byl členem královského poselstva na dvoustranných rozhovorech v Grabiech na Kujavsku koncem dubna 1414, které však nepřinesly řešení sporných otázek, a také účastníkem fiaska, jímž skončilo rozhodčí řízení v Budíně v létě 1414, kde kvůli nepřítomnosti Zikmunda Lucemburského nedošlo k vyhlášení definitivního rozhodčího výroku. Ve všech případech Łaskarzyc nejen veřejně vystupoval jako prokurátor, nýbrž také sepisoval právní podklady pro polskou delegaci.⁴²¹

Na kostnický koncil nejel Ondřej Łaskarzyc jako probošt, ale jako zvolený poznaňský biskup. Cestu k této hodnosti mu otevřel skon biskupa Petra Wysze 31. května 1414. Místní kapitula vybrala ze čtyř kandidátů známého juristu, jenž se o výsledku volby dozvěděl během své diplomatické mise v Budíně. Nedlouho poté – 28. září 1414 – získal papežské potvrzení. Biskupské svěcení před cestou do Kostnice už Łaskarzyc nestihl. Přijal je teprve z rukou papeže Martina V. někdy mezi 5. prosincem 1417 a 28. březnem 1418.⁴²²

Podíváme-li se na Łaskarzycovu činnost na koncilu z určitého odstupů, s překvapením zjistíme, že záležitosti sporu mezi Polsko-litevskou unií a řádem nepatřily mezi jeho priority.⁴²³ Naopak se velmi angažoval ve dvou ze tří klíčových otázek, které měl koncil řešit – v *causa unionis* a *causa fidei*.⁴²⁴

Byl to právě biskup Ondřej Łaskarzyc, který se 6. dubna 1415 neobával (na rozdíl od kardinála Františka Zabarely) veřejně přechíst později proslavený dekret *Haec sancta* o legitimitě koncilu a jeho nadřazenosti nad papežskou vládou.⁴²⁵ Nejenom tímto veřejným vystoupením, nýbrž i praktickými kroky se zapojil do obžaloby a vynesení rozsudku nad uprchlým papežem Janem XXIII.⁴²⁶ Tyto kroky nelze

419 Ożóg, K.: *Udział*, s. 168–179; Tyż, *Uczeni*, s. 186–206.

420 Zajímavé svědectví o jeho činnosti u římské kurie podal prokurátor Wormditt, viz BGDO II, s. 177, č. 83.

421 Ożóg, K.: *Udział*, s. 179–182.

422 Tamtéž, s. 164; GIDASZEWSKI, T.: *Andrzej Łaskarz*. In: DEMBIŃSKI, P. et al.: *Andrzej Łaskarz*, s. 33.

423 O jeho aktivitách na koncilu viz KRZYŻANIAKOWA, J.: *Andrzej Łaskarz*; Ożóg, K.: *Uczeni*, s. 206–217; GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 212–215; stručně viz GIDASZEWSKI, T.: *Andrzej Łaskarz*. In: DEMBIŃSKI, P. et al.: *Andrzej Łaskarz*, s. 31–33 a WÜNSCH, T.: *Konziliarismus*, s. 55.

424 V otázce reformy (*causa reformationis*) se vyjádřil jen pro zavedení původní, přísnější řehole do klášterů benediktinského řádu. Jeho návrhy ovšem nebyly koncilem přijaty, více viz SILNICKI, Tadeusz: *Idea reformy polskich klasztorów benedyktyńskich a sobór w Konstancji*. In: Tyż: *Z dziejów kościoła w Polsce. Studia i szkice historyczne*. Warszawa 1960, s. 455–480, zvl. s. 467–480.

425 Hardt IV, s. 97–99; ACC II, s. 28: *Fuerunt pronunciate diffinitiones sequentes per electum Posnaniensem Polonum, quia cardinalis Florentinus illas noluit pronunciare*.

426 Viz např. Hardt IV, s. 100, 194–195, 237–248.

vnímat jen jako osobní příklon biskupa ke konciliárním idejím,⁴²⁷ nýbrž i jako osudový zvrat politiky reprezentované polskou delegací, která paradoxně od téhož papeže obdržela ještě v době před jeho dramatickým útekem tři příznivé buly pro polského krále a litevského velkoknížete.⁴²⁸

Se stejným zaujetím se Łaskarzyc angažoval v procesu odstranění schizmatu a volby nového a nezpochybnitelného nejvyššího pontifika. Podporoval návrh Zikmunda Lucemburského, kterému se líbil reformní návrh polského biskupa, aby kandidátem byl někdo z *natio Germanica*. Tímto postojem si však Łaskarzyc v kardinálském kolegiu příliš mnoho sympatií nezískal.⁴²⁹ V Husově procesu byl aktivním členem komise pro víru, která českého kněze ještě v předvečer jeho odsouzení marně žádala, aby odvolal zastávané kacířské nauky.⁴³⁰

Nelze samozřejmě pominout ty biskupovy aktivity, jež určitým způsobem – přímo či nepřímo – na koncilu ovlivnily průběh prusko-polského procesu. Ve službách Polského království se Ondřej Łaskarzyc vyznamenal zejména jako kazatel a žalobce řádu ve věci zadržování příjmů wrocławského proboštví.

Hned po příjezdu polské delegace do Kostnice v lednu 1415 měl tu čest pronést dvě slavnostní promluvy před papežem Janem XXIII. a králem Zikmundem Lucemburským.⁴³¹ Druhým důležitým veřejným vystoupením bylo kázání na počest příjezdu polsko-litevské delegace na koncil koncem roku 1415.⁴³² Łaskarzycova kázání však nebyla určena jen oficiálním koncilním zasedáním, nýbrž i městské veřejnosti; podle Oldřicha z Richentalu pronesl poznaňský biskup pronesl tři kázání v kostele sv. Štěpána. Jeho vystoupení však nebylo příliš důstojné, neboť podle

427 KRZYŻANIAKOWA, J.: *Andrzej Łaskarzyc*; PIERADZKA, K.: *Uniwersytet Krakowski*, s. 97. Argumenty pro konciliarizmus Ondřeje Łaskarzyce jsou celkem přesvědčivé, proto udivuje, že tuto skutečnost popírá WÜNSCH, T.: *Konziliarismus*, s. 56, pozn. 86. Podle OZÓG, K.: *Uczeni*, s. 270 se poznaňský biskup dokonce podílel na přípravě dekretu *Frequens*.

428 Papežskými bulami byla odvolána řádová privilegia týkající se Litvy a Rusi (CESDQ II, s. 67–69, č. 57), Jagello a Witold byli jmenováni generálními vikáři pro Novgorod a Pskov (Tamtéž, s. 69–71, č. 58) a polskému králi bylo dovoleno vybrat polovinu ročních příjmů (*medios fructus redditus ac provenus unius anni*) od všech církevních beneficí na jeho území (s výjimkou beneficí, jež drželi kardinálové, narbonneý arcibiskup, který byl papežským komorníkem, a johanitský řád) a použít je na obrannou válku proti Tatarům a šíření katolického náboženství (Tamtéž, s. 71–72, č. 59). Srov. BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 199–201 a NOWAK, Z. H.: *Międzynarodowe procesy*, s. 65. Po papežově útěku z Kostnice a jeho detronizaci byl ovšem účinek papežských bul zanedbatelný.

429 Za ostatní kardinály to vyjádřil kardinál Vilém Fillastre, který ho zařadil mezi zarputilé nepřátele římské kurie a kardinálského kolegia, ACC II, s. 134: *Requisiverunt autem cardinales, quod, cum de eorum statu et vita ageretur in negotio reformacionis, removerentur illi, qui notorie erant inimici Romane ecclesie et curie atque cardinalium videlicet episcopus Sarisberiensis Anglicus, electus Posnaniensis Germanus [...]*.

430 Hardt IV, sl. 431–432: [...] *die Veneris 5. Julii, in loco congregationis dominorum deputatorum, in domo fratrum minorum [...] electus Posnaniensis, dictum magistrum Johannem Huss interrogabant, an vellet abjurare articulos, quos confitetur et qui sunt in libris suis [...]*. Dále viz KRAS, P.: *Husyci*, s. 46; OZÓG, K.: *Uczeni*, s. 270–271 a GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 214.

431 Viz kap. Propaganda – Kázání.

432 Viz pozn. 916. Dále viz GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 214.

kronikáře řečník neovládal dobře německý jazyk a musel si vypomáhat vedle stojícím knězem, který byl připraven v případě nutnosti napovídat.⁴³³

Těžko říci, zda jeho kázání měla na obraz polské delegace v očích koncilní veřejnosti větší vliv než jeho úsilí získat od řádu kompenzaci za škody způsobené jeho kanovnícké prebendě v době, kdy byl proboštem wrocławské kapituly. Čeho se ten spor týkal?

Kořeny sporu sahají až k ustanovení prvního toruňského míru (1. února 1411), podle nějž nemají být majetky hnězdenské a wrocławské diecéze nacházející se na řádovém území právně ani jinak poškozovány.⁴³⁴ Precizněji se v této věci vyjádřil Zikmund Lucemburský v rozhodčím výroku z 24. srpna 1412, kde je hned v druhém bodě nařízena majetková restituce wrocławského biskupství v Pomoří, neboť majetek byl údajně řádem spravován protiprávně. Tamtéž je uvedeno 50 hřiven pruské váhy, které si nárokoval tehdejší wrocławský probošt z území spravovaného tucholským komturem za desátky, jež mu udělil wrocławský biskup. Pokuta za nesplnění těchto požadavků činila deset tisíc hřiven stříbra, které měly po třetinách připadnout papežské, resp. říšské komoře a poškozené straně.⁴³⁵ O splnění uvedeného bodu požádal poznaňský biskup římského krále 15. července 1415. Král se však zrovna loučil s koncilem a chystal se na diplomatickou misi po západní Evropě, proto už nestihl v této věci učinit zásadní rozhodnutí.⁴³⁶

Hrozbu uvedených finančních sankcí si patrně více uvědomoval generální prokurátor v Kostnici než řádové vedení v Malborku. Jinak by se Petr Wormditt opakovaně a často marně po velmistrovi nedomáhal, aby v této věci zaujal stanovisko. Někdy před koncem září 1415 podali wrocławský (Jan Kropidlo) a poznaňský biskup (Ondřej Łaskarzyc) ke koncilu žalobu na řád s tím, že požadovali zaplacení oné vysoké pokuty.⁴³⁷ Řádovému prokurátorovi se nějak podařilo pozdržet vynesení rozsudku poukazem na dvě nezbytné podmínky, které musí být nejdříve splněny: souhlas římského krále, který nebyl momentálně v Kostnici, a potřebu nového

433 *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 30: *Derselb bischoff was doctor in theoloya und kond böß tutsch, doch tett er dry predyen zu^o Sant Steffan; der waz aine der passion, und hatt allweg ainen tütschen priester neben im ston. Wenn er ain wort nit wol in tütsch mocht sprechen, so fragt er inn.*

434 SDOP I, s. 87, č. 83, § 10. Spor poznaňského biskupa stojí poněkud ve stínu sporu, který s řádem vedl jeho kolega, wrocławský biskup, srov. LIETKE, A.: *Walka księcia Jana*, zvl. s. 74–95.

435 Tamtéž, s. 96, č. 94: [...] *dominus Andreas prepositus percipere 50 marcas Prutenicales per commendatorem de Tuchel pro decimis, quas idem colligit pro ecclesia Wladislaviensi de certis villis in eosdem districtu consistentibus, eidem domino Andree per dictum dominum episcopum concessis [...].*

436 Zpráva prokurátora Wormditta z doby po 15. červenci 1415, BGDO II, s. 252, č. 121; CEV, s. 322–325, č. 641, zde s. 322–323: [...] *do stund off der bischoff von Posenow und sprach: Gnediger konig, is ist no irkand noch euwer bevelunge, das ir euwer orteil das ir habet usgesprochen czu Ungern als von dem bischove und kirchen czu Lesslaw und och von meiner wegin; also bitte ich euch gnediger konig, das ir das selbe orteil volfulgen wellet durch der gerechtikeit willen.*

437 K soudnímu dvoru koncilu viz pozn. 456. Žaloba byla zveřejněna přibitím letáku na kostelní vrata, BGDO II, s. 264, č. 125.

zplnomocnění od velmistra pro Petra Wormditta k této kauze. Prokurátor okamžitě zažádal, aby zplnomocnění přišlo co nejdříve, protože podle Wormditta by bylo lepší projednat žalobu před koncilními soudci než před králem Zikmundem.

Někdy během podzimu 1415 poslal biskup Łaskarzyc svého zplnomocněnce k tucholskému komturovi s žádostí o zaplacení neprávem zadržovaného příjmu (50 hřiven za rok) za období od 11. listopadu 1410 do nyníjška. V opačném případě hrozil další žalobou. Prokurátor doporučoval velmistrovovi tuto dlužnou částku zaplatit.⁴³⁸ Nakonec zmiňovaný biskupův posel dorazil až k velmistrovovi, který podle Łaskarzyce vedl prý jen plané řeči, z nichž nic konkrétního nevyplývalo.⁴³⁹ Proti velmistrově tvrzení, že prý tucholský komtur zaplatil oněch 50 hřiven za daný rok (údaj z jara 1416), se razantně ohradil prokurátor poznaňského biskupa.⁴⁴⁰

Problém tkvěl zřejmě v tom, že Ondřej Łaskarzyc už nebyl włocławským proboštem, a tucholský komtur byl ochoten zaplatit 50 hřiven jen někomu, kdo je zplnomocněn buď włocławským biskupem, nebo kapitulou. S takovým výkladem však poznaňský biskup nesouhlasil, neboť podle něj se právní nárok vztahuje pouze k jeho osobě, a tak opakoval žádost o zpětné zaplacení dlužné částky za posledních šest let. Prokurátor Wormditt, který o všem referoval velmistrovovi, se také snažil uvědomit řádové vedení, že hrozba vysoké pokuty je reálná. Poukázal dokonce na případ velmistrova předchůdce Jindřicha z Plavna, který marně zdržoval zaplacení odškodného podle mírové smlouvy, neboť nakonec k zaplacení stejně došlo.⁴⁴¹

Zikmundův dvořan a lubušský biskup Jan z Borsnitze se pokusil v této věci sehrát úlohu zprostředkovatele, ale jeho úsilí bylo marné. Podle něj chtěl prý římský král zabránit, aby byl řád nucen pokutu zaplatit.⁴⁴² V královu dobrou vůli však řádové poselstvo příliš nevěřilo. Koncil vydal 6. února 1417 dvě tzv. *monitoria* ve prospěch włocławského a poznaňského biskupa a řádový prokurátor tento fakt přičítal Zikmundově přítomnosti v Kostnici.⁴⁴³ Velmistrovovi nezbyvalo nic jiného

438 BGDO II, s. 269–270, č. 127.

439 Tamtéž, s. 286, č. 136.

440 Tamtéž, s. 325, č. 158.

441 List prokurátora Wormditta velmistrovovi ze 16. července 1416, tamtéž, s. 348–349, č. 169: Was das übersandte Instrument angehe, worin der Komtur von Tuchel erkläre, daß er die dem Bischof Andreas von Posen zustehenden 50 Mark bezahlen wolle, daß aber niemand *von des bisschofs und des capittels wegen von Lesslaw* da sei, *der do gewalt habe, in dovon czu quittiren*, so habe ihm Bischof Andreas erklärt, daß die 50 Mark nur *seyne persone anrurende* seien [...]; *ir* [velmistr – PB] *synt schuldig alle jor bey der busse 10000 marg lotigs silbers czu bezalen, und des habt ir nicht gethan und widersprochen. Werdet ir der buße fellig geteilt, ir vindet lute, die sie von uch nemen. Gedenket doran, wie es uwerm vorfarn ging mit dem konige von Polan mit der buße, die her ouch gar geringe wug, und musste sie doch hindenoch bezalen.* Srov. tamtéž, s. 355, č. 173.

442 Tamtéž, s. 352–353, č. 171. Tomu však odporuje informace, že král Zikmund někdy na počátku roku 1416 přislíbil Łaskarzycovi pomoc při vymáhání pokuty, viz tamtéž, s. 313, č. 151: *Der romische konig hat ims bey der buße zugesprochen.*

443 Tamtéž, s. 388, č. 197: [...] *were der romische konig nicht her komen gewest, mit recht hetten sie* [oba řečníci biskupové – PB] *es noch nicht mocht behalden.*

než podat apelaci. Argumentoval tím, že budínský rozhodčí výrok z roku 1412 byl pouze předběžný a pro definitivní výrok arbitra byla určena dvouletá lhůta. Po jejím vypršení nemělo být žádné z ustanovení rozhodčího výroku pro velmistra ani řád závazné.⁴⁴⁴

Mezitím někdy na konci léta 1417 proběhla jednání mezi prokurátorem Wormditem a Ondřejem Łaskarzcem, který nakonec netrval na vyplacení pokuty, ale překvapivě požadoval dlužnou částku za posledních devět let, tedy od sv. Martina 1409, kdy řádová vojska napadla Dobříňsko: 100 zlatých (částka odpovídala hodnotě 50 pruských hřiven) za každý rok. Řádový prokurátor si nemohl ověřit, zda je výpočet správný, ani neměl k dispozici tolik hotovosti, proto nabídl biskupovi pouze část nárokovaných peněz. Łaskarzyc však s takovým postupem nesouhlasil, a požadoval vyplatit plnou částku najednou.⁴⁴⁵

K vyplacení podle biskupových požadavků došlo někdy před polovinou ledna 1418. S velkou námahou a samozřejmě na dluh zajistil prokurátor Wormditt potřebnou částku 900 uherských zlatých. Zároveň bylo dohodnuto, že obě strany později vyrovnají případný přeplatek nebo chybějící částku. Kuriózní na celé kauze byla skutečnost, že poznaňský biskup se nevyjádřil, jak se v budoucnu zachová ohledně zmiňované vysoké pokuty. Prokurátor si byl vědom, že v pozadí stojí ještě zájmy římského krále i papežské komory, jimž by třetina peněžitého trestu uloženého řádu měla připadnout. Když Petr Wormditt odeslal velmistrovovi zprávu a kvitanci biskupa, realisticky odhadoval, že celou kauzu nelze ještě považovat za zcela uzavřenou.⁴⁴⁶ V tom s nemyšlil.

Poznaňský biskup, který opustil Kostnici někdy mezi 18. lednem a 22. dubnem 1418,⁴⁴⁷ patrně uvažoval tak, že vyplacením peněz projevil řád nikoli dobrou vůli, nýbrž svou slabost, a proto nehodlal z nároku na vyplacení pokuty rezignovat. Někdy před polovinou března 1418 byl řád kvůli jejímu nezaplacení dán do klatby.⁴⁴⁸ 2. května, v den svátku Přenesení sv. Alžběty, jedné z patronek Řádu německých rytířů, byl však tento výrok (*sentencia*) odvolán většinou hlasů římské Roty.⁴⁴⁹ Prokurátor i další členové řádové delegace byli spokojeni i navzdory apelaci proti

444 Viz list velmistra Kuchmeistera prokurátorovi Wormdittovi ze 14. července 1417, tamtéž, s. 407, č. 208, pozn. 30.

445 Tamtéž, s. 426, č. 218; s. 434, č. 224.

446 List prokurátora Wormditta z 18. ledna 1418, tamtéž, s. 451–453, č. 234.

447 Kdy se tak přesně stalo, nevíme, avšak pravděpodobně už kolem poloviny března nebyl v Kostnici, srov. tamtéž, s. 467, č. 243; s. 491, č. 258, pozn. 3; s. 556, č. 290, pozn. 2.

448 Prokurátor Wormditt k tomu potřeboval nové zplnomocnění (*procuratorium*) od velmistra, viz tamtéž, s. 467, č. 243. Na konci ledna 1418 mělo být ve Vratislavi vyhlášeno, že řád byl dán v Kostnici do klatby. Kanovník vratislavské kapituly Thomas Mas však toto vyhlášení překazil, viz tamtéž, s. 467, č. 243, pozn. 7.

449 List prokurátora Wormditta velmistrovovi z 3. května 1418, tamtéž, s. 482, č. 254: *Als gestern am tage Translacionis der heiligen frauwen sancte Elisabeth hat uns got der herre und die heilge sandt Elsebeth gehulffen, das die sentencia, die her Andr[es] bisschoff czu Poznaw wider uch und den orden gewonnen hatte, gancz widerrufen ist.*

tomuto odvolání, kterou vznesli prokurátoři poznaňského biskupa. Papežský auditor Jan de Thomariis apelaci zamítl 8. července 1418.⁴⁵⁰ Podobně dopadly i obě následující biskupovy apelace.⁴⁵¹ Prokurátor Wormditt navíc ke svému překvapení zjistil, že Łaskarzycovi zaplatil o 200 zlatých více, než bylo nutné.⁴⁵²

Celá kauza vyzněla po ukončení kostnického koncilu poněkud do ztracena. Řád pokutu očividně nezaplatil a řádový prokurátor se nedočkal vrácení přeplatku. Nakolik tento finančně-právní spor ovlivnil názor účastníků koncilu na obě strany konfliktu, se však můžeme jen dohadovat. Na jedné straně se nároky poznaňského biskupa opíraly o ustanovení budínského rozhodčího výroku z roku 1412, na druhou stranu protahování procesu a trvání na pokutě i po zaplacení dlužné částky mohlo být vnímáno jako projev chamtivosti biskupa Ondřeje Łaskarzyce, resp. celé polské delegace.

Jakub z Kurdwanowa

Jakub z Kurdwanowa erbu Syrokomla, který bývá někdy chybně označován jako Jakub z Korzkwi, pocházel z malopolského rytířského rodu. Právnícká studia začal v Praze, ale dokončil je v Itálii. Titul doktora dekretů získal někdy před 11. lednem 1385. V téže době už působil na papežském dvoře, kde patřil mezi věrné služebníky Urbana VI. Jako první Polák byl 23. února 1386 jmenován auditorem římské Roty (v úřadu setrval do roku 1396). Většinou vyřizoval záležitosti beneficí v pražské a hnězdenské diecézi. V Římě si nechal pořídit právnícké rukopisy, které pak předal do vlastnictví plocké kapituly. Než se stal plockým biskupem (1396–1425), byl držitelem několika kanovnických prebend v Polsku. Biskupské svěcení získal nejspíš v Krakově až v roce 1397 (po souhlase krále Vladislava II. Jagella a královny Hedviky s jeho nominací), kam pravděpodobně osobně přivezl papežskou bulu, již byla založena teologická fakulta.⁴⁵³

Plocký biskup do jisté míry podporoval reformní snahy v církvi, proto za sebe i plockou kapitulou vyslal pověřené zástupce na pisánský koncil. Pro pisánskou obedienci se však vyslovil až po několikaměsíčním zvažování. Do Kostnice už jel

450 List prokurátora Wormditta z 22. července 1418, tamtéž, s. 516, č. 269, pozn. 3.

451 Tamtéž, s. 516, č. 269; s. 563–564, č. 292.

452 Petr Wormditt neváhal své překvapení sdělit poznaňskému biskupovi, viz jeho list z doby kolem 3. listopadu 1418, tamtéž, s. 556–558, č. 290.

453 K jeho kariéře před kostnickým koncilem viz ZYGMER, Leszek: *Początki kariery kościelnej Jakuba z Kurdwanowa herbu Syrokomla*. In: *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytniej. Studia nad pochodzeniem i funkcjonowaniem elity kościelnej*. Red. Andrzej RADZIWIŃSKI. Toruń 2000, s. 197–214. Dále viz nevydanou disertaci Týž: *Jakub z Kurdwanowa herbu Syrokomla, biskup Plocki (1396–1425). Działalność kościelna, polityczna i gospodarcza*. Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Toruń 1999 (rukopis).

osobně jako člen královského poselstva. Doprovázelo ho dvaadvacet jezdců a byl ubytován v domě pozdějšího kronikáře Richentala.⁴⁵⁴

Na rozdíl od staršího bádání je v poslední době stále více vyzdvihována Jakubova účast na koncilu, ač je nutno rovněž přiznat, že stále stojí poněkud ve stínu slavnějších členů polského poselstva, jako např. Ondřeje Łaskarzyce nebo Pavla Włodkowice.⁴⁵⁵ Příčinou tohoto hodnocení může ale také být nerovnoměrné dochování pramenů, neboť jeho vliv v koncilních rozhodovacích strukturách nebyl vůbec okrajový.

Velkého ocenění svých kompetencí se plocký biskup dočkal, když byl 3. května 1415 za *natio Germanica* jmenován mezi čtyři soudce (*iudices deputati* nebo *quattuor iudices*), kteří měli rozhodovat soudní spory, avšak s výjimkou *causae maiores*. Vedle něj v soudu zasedali saliburský biskup Robert Hallum a biskupové z Lavaur (sz od Toulouse) Jan Belli a z Pistoie (sz od Florencie) Matouš Diamanti.⁴⁵⁶ K tomuto tribunálu se obrátil se svou stížností włocławský biskup Jan Kropidło a není pochyb, že biskup Jakub „správně“ informoval ostatní své kolegy soudce o zločinech, které řád napáchal na statcích włocławského biskupství.⁴⁵⁷

Biskup se kromě toho účastnil všech důležitých veřejných vystoupení polské delegace, např. představení žmudského poselstva na koncilu 4. prosince 1415 a uvedení ortodoxního patriarchy Řehoře Camblaka při papežské audienci 25. února 1418.⁴⁵⁸ Největší nasazení ve věci prusko-polského sporu projevil Jakub z Kurdwanowa v červenci 1417 na zasedání *natio Gallicana*, kde na účastníky naléhal, aby urychleně projednali návrh komise pro víru ohledně kauzy Falkenbergovy *Satiry*, která by měla být co nejdříve veřejně odsouzena na plenárním zasedání koncilu.⁴⁵⁹

Plocký biskup a dekretalista byl polské delegaci v Kostnici prospěšný trojím způsobem: svým právníckým vzděláním, kontakty s římskou kurií a praktickými zkušenostmi ze sousedského soužití s řádem. Kromě řady biskupských statků le-

454 Viz pozn. 597. L. Zygnier se mylně domnívá, že biskup Jakub z Kurdwanowa a Jan Kropidło bydleli spolu v jednom domě, srov. tamtéž, s. 159.

455 K jeho účasti na koncilu viz tamtéž, s. 151–162 a GRAFF, T.: *Episkopat monarchii*, s. 215–217.

456 Hardt IV, s. 172: *Item dicta sancta synodus constituit et deputat in iudices seu commissarios ad audiendum omnes causas, ad dictam sanctam synodum per appellationis querelam deductas et devolutas, seu deducendas et devolvendas, reverendissimos patres Matthaum episcopum Pistoriensem nationis Italicae, Johannem episcopum Vaurensem nationis Gallicanae, Jacobum episcopum Plocensem, nationis Germanicae, et Robertum episcopum Sarisburiensem nationis Anglicanae: Quibus dat potestatem in praedictis citandi, in curia et extra curiam, et alia faciendi, quae ad dictas causas pertinent et pertinebunt, usque ad sententiam definitivam exclusive.* Před tento soudní dvůr měli být předvoláni i ti, kdo nedovoleně opustili Kostnici, ale jeho působení bylo očividně omezené, viz BRANDMÜLLER, W.: *Das Konzil I*, s. 403.

457 ZYGNIER, L.: *Jakub z Kurdwanowa*, s. 158–159.

458 ACC II, s. 164; ZYGNIER, L.: *Jakub z Kurdwanowa*, s. 159–160.

459 ACC IV, s. 357: *Et illud idem dixit reverendus in Christo pater d. Jacobus episcopus Plocensis et quod perversum dogma per ipsum magistrum Johannem Valkenberch dogmatisatum quam citius in publica sessione condemnetur;* ZYGNIER, L.: *Jakub z Kurdwanowa*, s. 159–160.

žela totiž téměř polovina farností plocké diecéze na řádovém území, a proto byl biskup často nucen řešit s vedením řádu spory týkající se správy diecéze, např. placení desátku. Také proto udržoval Jakub z Kurdwanowa s řádem korektní vztahy. V srpnu 1409 dokonce odmítl pomoci mazovskému vévodovi v připravované válce proti německým rytířům a totéž nařídil svým poddaným. Průběh i výsledky tzv. velké války nicméně biskupův postoj vůči řádu radikálně změnily. Skutečnost, že později jednoznačně podporoval politiku polského krále vůči německým rytířům, lze však vysvětlit spíše pragmatickými než ideovými důvody. Vojenská moc a prestiž řádu byla grunvaldskou porážkou zásadně otřesena, a tak se biskup už více nemusel obávat mocného souseda. Navíc byl polský král jediným garantem, který mohl na řádu vymoci finanční odškodnění za ztráty způsobené na majetku plockého biskupství.⁴⁶⁰

Biskup Jakub z Kurdwanowa si získal věhlas muže učeného a obdařeného výmluvností.⁴⁶¹ Na biskupovy praktické znalosti o prusko-polském sporu ukazuje záznam jeho svědectví před papežským nunciem a referendářem Antoniem Zenem z roku 1422. Jeho odpovědi jsou velmi stručné a omezují se na vlastní autopsii, která byla rovněž omezená, neboť, jak biskup sám řekl, pobýval častěji v Itálii než v Polsku.⁴⁶² V souvislosti s jeho účastí na kostnickém koncilu zaujme jeho odpověď na otázku č. 31, zda polská knížata někdy uznávala nadvládu římsko-německých císařů. Plocký biskup odkázal na staré kroniky, z nichž vyplývá, že Polské království bylo a je vyjmuté z říšské jurisdikce. Tato skutečnost prý není všeobecně známá jen v Polsku, ale nedávno ji potvrdil rovněž Zikmund Lucemburský, který měl v Kostnici prohlásit, že království polské a uherské není podřízeno říši.⁴⁶³

460 Tamtéž, s. 191–196.

461 Později z něj Jan Długosz učinil velkého vlastence a učence, který měl 2. června 1410, tedy ještě před rozhodující bitvou, přednést v polštině povzbuzující promluvu k vojsku ospravedlňující válku proti řádu, viz *Joannis Dlugossii Annales X–XI*. Ed. M. PLEZIA, s. 65: [...] *Iacobus autem Plocensis episcopus velut loci diocesanus missa solenni officio celebrata sermonem eciam in vulgari Polonico apud universum exercitum ad edes sacras in frequentissimo numero congregatum habuit multaque de bello iusto et iniusto, cum esset vir rare literature habens donum sermonis, disserens multiplici et evidenti racione bellum regium contra Cruciferos [sic! – PB] assumptum iustissimum fore deduxit et omnium audiencium militum pectora miro persuasionis modo in defensionem regni et patrie ad dimicandum quoque viriliter contra hostes animavit*. Srov. EHRlich, L.: *Paweł Włodkowiec*, s. 52–53, který považuje tuto promluvu za historickou skutečnost.

462 *Lites ac res gestae*. Ed. S. JÓZWIAK – A. SZWEDA – S. SZYBROWSKI, s. 408: *Aliud dixit se nescire ex eo, quia dictus testis magis conversatus est in partibus Italie, quam in Regno Polonie*.

463 Tamtéž, s. 405: [...] *Regnum Polonie non subest imperio. Et hoc scit, quia legit cronicas, in quibus continetur, quod Regnum Polonie est exemptum a iurisdictione imperii. Hoc etiam dixit se audivisse a moderno rege Romanorum in Constancia, qui dixit, quod Regnum Polonie et Hungarie est exemptum ab imperio [...]*.

Pavel Włodkowic

Pavel Włodkowic (Paweł Włodkowic z Brudzenia, lat. *Paulus Wladimiri*, † 1435), často a v různých souvislostech zmiňovaný dekretalista a v době kostnického koncilu rektor krakovské univerzity, se v dřívějším bádání těšil velkému zájmu, který byl způsoben jednak dochováním velkého množství jeho polemických traktátů, jednak jejich zdánlivě moderním obsahem. Dnes badatelé tato ahistorická hodnocení většinou opouštějí. Nicméně i strážlivější pohled na jeho působení v Kostnici, o který se níže pokusím, přináší zajímavá zjištění.

V mládí Pavel Włodkowic studoval v Praze, kde se spřátelil s Ondřejem Łaskarzcym, a jeho učitelem *in artibus* byl Mařík Rvačka, s nímž pak spolupracoval v Kostnici. Mistrovskou promoci Włodkowic absolvoval v roce 1393. Ve studiích pokračoval v Padově v době, kdy tam působil významný učenec a pozdější kardinál František Zabarella. Doktorem dekretů se Pavel Włodkowic stal až v Krakově roku 1412.

V době italských studií navázal Pavel Włodkowic kontakty s přednášejícími profesory (jako např. zmíněným Františkem Zabarellou) i se studenty, z nichž se pak někteří se stali významnými dekretalisty a jeho spolupracovníky v soudních procesech proti řádu a při psaní polemických traktátů. Platilo to zejména v římském procesu po roce 1420, kdy se Pavel Włodkowic stal vůdčí postavou polské delegace, která podala apelaci k římské kurii proti vratislavskému rozhodčímu výroku Zikmunda Lucemburského. Během kostnického koncilu Włodkowic využíval přátelské vazby ze studentských let mnohem méně. V úvahu připadají pouze čtyři jména: doktoři obojího práva Petr z Ancarana a Raphael Fulgosio (*de Fulgosiis*) z Piacenzy, kteří byli straníky papeže Jana XXIII., Šimon z Terama a dekretalista Kašpar z Perugie (*Gaspar de Perugia*). První z nich však odjel záhy po papežově útěku z Kostnice do Boloně, kde 13. května 1416 zemřel. Raphael Fulgosio se stal 12. listopadu 1414 jedním ze čtyř koncilních advokátů, ale o jakékoli spolupráci s Włodkowicem nebo polskou delegací chybějí zprávy. Pouze poslední dva se výrazněji zapojili do prusko-polského sporu.⁴⁶⁴

Pavel Włodkowic chtěl v Kostnici vystupovat v podvojně roli – jako pověřený člen královské delegace⁴⁶⁵ i jako nezávislý učenec předkládající své juristické úva-

---

464 FIJALEK, Johannes: *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV. Fasciculus I. Poloni apud Italos litteris studentes et laurea donati inde a Paulo Wladimiri usque ad Johannem Lasocki collecti et illustrati*. Cracoviae 1900, s. 10–15, který ale pomíjí Šimona z Terama. Dále viz kap. Podporovatelé, sympatizanti a právní experti.

465 Na závěr svého reformního spisku ohledně placení annát z provízi za církevní beneficia (*Tractatus de annatis camerae apostolicae solvendis*) píše o sobě takto, viz *Starodawne prawa V*. Ed. M. BOBRZYŃSKI, s. 304: *Sicque rector protunc universitatis studii Cracoviensis existens et ad generale concilium Constantiense per serenissimum principem dominum Wladislaum regem Poloniae cum aliis dominis pro ambasiatore missus, eundo per viam scripsi*.

hy k posouzení koncilu, o jehož nestrannosti by nemělo být pochyb.⁴⁶⁶ Množství a rozsah spisů, které krakovský kanonista po sobě zanechal z doby konání koncilu, je skutečně úctyhodný. Lze je rozdělit do dvou skupin: na žalobní články a polemické juristické traktáty. To mimochodem odpovídá Włodkowicovu pojetí, podle kterého by proces proti řádu měl být veden dvoukolejně – jako soudní proces (*processus iudicialis*), při kterém se vyslychají svědci a ověřuje skutková podstata sporu, a proces doktrinální (*processus doctrinalis*), při němž se z obecných principů a zásad odvozuje, zda daná instituce nebo jev má právo na existenci.

Připsání autorství jednotlivých, často anonymně dochovaných textů Pavlu Włodkowicovi a jejich chronologické seřazení je někdy sporné.⁴⁶⁷ Zřejmě již na jaře 1415 sepsal spolu s Ondřejem Łaskarzcem žalobní články *Articuli accusationis contra Cruciferos*, v nichž byly formulovány teritoriální požadavky polské strany a řád byl obviněn z porušování toruňského míru (1411) a budínského rozhodčího výroku (1412). Zda se Włodkowic podílel také na žalobních člancích předložených v souvislosti ze žmudšskou delegací na přelomu let 1415 a 1416 (*Proposicio Polonorum a Proposicio Samagitarum*), není jisté. Podle Krzysztofa Ožóga byli Włodkowic a Ondřej Łaskarzcyc spoluautory polské odpovědi na řádovou repliku k žalobním článkům.⁴⁶⁸

V téže době pracoval Pavel Włodkowic na větším traktátu, který se dochoval s incipitem *Ad aperiendam*, jak vyplývá z jeho listu z 22. ledna 1416 polskému králi a královské radě. V dopise je rovněž zmíněno 156 žalobních článků (*Articuli contra Cruciferos*) obsahujících těžké zločiny řádu proti lidskému i božskému právu. V první polovině roku 1416 sepsal další obšírný traktát s incipitem *Sevientibus olim Pruthenis*, známý také jako *Tractatus de potestate pape et imperatoris respectu infidelium*. Z něho pak učinil výtah v podobě konkluzí (*52 conclusiones*) s incipitem *Opinio Ostiensis*, které byly předloženy koncilu. Proti těmto konkluzím si nechala řádová delegace vypracovat vlastní právní expertizy. Pavel Włodkowic odpověděl na expertizu Jana Urbacha, v níž rozpoznal podobnost s tezemi Jana Falkenberga. Při psaní traktátu *Quoniam error*, který byl dopsán pravděpodobně až na konci roku 1417, spolupracoval s pražským teologem Maříkem Rvačkou.⁴⁶⁹

466 V úvodu ke svým *52 conclusiones* nepopírá, že je pověřeným delegátem polského krále, ale juristický traktát předkládá především jako doktor, *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 132: *Et, ut penitus cesset de me sinistra suspicio, licet revera sum computatus inter dominos meos pro ambasiatore serenissimi principis et domini mei, regis Polonie etc., non tamen tamquam ambasiator hoc facio, sed tamquam doctor, non intendens aliquem errorem pertinaciter asserere, sed me correctioni huius sacri concilii in omnibus humiliter subicio.*

467 Více k jednotlivým spisům viz Příloha: Soupis textů.

468 Ožóg, K.: *Učení*, s. 211.

469 Mařík Rvačka získal mistrovský titul na pražské artistické fakultě v roce 1387. Mezi lety 1400 a 1402 byl v Římě jmenován vizitátorem Řádu křížovníků s červeným srdcem (cyriaci) a v této funkci pobýval určitý čas v Polsku, kde rovněž přednášel na krakovské univerzitě. Mařík Rvačka zřejmě navázal kontakty s polskými učiteli právě v této době, či dokonce ještě během studií na pražské univerzitě. K jeho působení na kostnickém koncilu viz KADLEC, Jaroslav: *Mistr Mařík Rvačka na koncilu kostnickém.*

Ve Włodkowicových rozsáhlých traktátech je (oproti určité tradici kanonického práva) v zásadě obhajována teze o právu nevěřících (*infideles*) na svou vlastní vládu a majetek (*dominia, possessiones, iurisdictiones, principatus*). Tím mělo být prokázáno, že řád zabral pohanské území nelegálně. Proto Włodkowic rovněž zpochybňuje papežská a císařská privilegia, na jejichž základě řád legitimizoval svou vládu v Prusích. Podle Włodkowice získal řád území protiprávně, a proto by mělo být vráceno.

Pro Stanisława Belcha a Ludwiga Ehrlicha byl Pavel Włodkowic prvním středověkým hlasatelem práv národů na sebeurčení.⁴⁷⁰ Tuto interpretaci správně odmítl Hartmut Boockmann jako anachronickou.⁴⁷¹ Záměrem polského učenice nebylo vytvořit vědeckou teorii o spravedlivém soužití národů, nýbrž teoreticky podpořit politiku polského krále a království. Proto ve svých spisech využíval argumentaci, s níž se setkal během jednání se subarbitrem Benediktem z Makry a jejímž autorem byl Ondřej Łaskarzyc.⁴⁷² Teze o spravedlivé válce převzal ze spisů slavného krakovského kanonisty Stanislava ze Skarbimierze. V traktátu o papežské a císařské vládě (*Sevientiibus olim Pruthenis*) své závěry téměř úplně opřel o glosu Františka Zabarelly k dekretáliím Innocence IV.⁴⁷³ Velkou zásluhou Pavla Włodkowice bylo, že z těchto různých zdrojů vystavěl „encyklopedický arzenál“ (Hartmut Boockmann) nejen proti vývodům řádu, nýbrž proti jeho vládě v Prusích a Livonsku vůbec.⁴⁷⁴

Dva listy z Kostnice z přelomu let 1415 a 1416 určené polskému králi a královské radě odhalují Włodkowicovu sebedůvěru, že jeho spisy budou mít na koncil-

In: Husitství - reformace - renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela. Sv. 1. Uspoř. Jaroslav PÁNEK – Miloslav POLÍVKA – Noemi REJCHRTOVÁ. Praha 1994, s. 381–390 (na s. 387–390 viz jeho sblížení s polskou delegací); PETR, Stanislav: *Dva nové texty M. Mařika Rvačky z jeho působení na koncilu v Kostnici*. *Studia historica Brunensia* 62/1, 2015, s. 201–225; a zejména SOUKUP, Pavel: *Die Böhmischen Konzilsteilnehmer zwischen Häresiebekämpfung und Kirchenreform. Die Konstanzer Predigten von Mauritius Rvačka, Stephan von Pálec und Mathäus von Königsaal*. In: *Das Konstanzer Konzil als Europäisches Ereignis*, s. 187–217 a TÝŽ: *Poznámky ke kazatelskému dílu mistrů Mařika Rvačky a Štěpána z Pálce*. In: *Česko-polské kazatelské vztahy ve středověku*. Ed. Krzysztof BRACHA – Martin NODL. Praha 2016, s. 43–61, který vyzdvihuje Rvačkovu významnou kazatelskou činnost. Mařik Rvačka náležel totiž mezi nejčastější kazatele (9 kázání) z celé *natio Germanica*, viz SOUKUP, P.: *Die Böhmischen Konzilsteilnehmer*, s. 187, pozn. 60.

470 Přehled bádání o názorech Pavla Włodkowice viz BELCH, S. F.: *Paulus Vladimiri I*, s. 26–41.

471 BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 229–234. Pavel Włodkowic přiznával papeži právo trestat ty pohany, kteří nežijí podle přirozeného práva, do něhož započítával ovšem i monoteismus. Na jedné straně tvrdil, že se pohany nesmí nutit se zbraní v ruce ke křesťanské víře, ale pohané nesmí na druhou stranu bránit pokojnému šíření křesťanské zvěsti a misii. Jinak mají být přinuceni (!). Pohané mají podle Włodkowice právo na majetek a vlastní vládu, pokud se vůči křesťanům chovají pokojně a mírumilovně, viz § 3 z *conclusiones* (*Die Staatsschriften*). Hg. v. E. WEISE, s. 137: *Non debent principes christiani Iudeos et alios infideles expellere de suis dominis aut eos spoliare, iusta causa non extante*. Klíčová otázka by se pak týkala toho, které příčiny (*iusta causa*) by ospravedlňovaly zabránění území a majetku pohanům. Osvobození Svaté země od pohanů nebo území kacířů nebo schizmatiků a jejich předání do křesťanských rukou uznává Pavel Włodkowic za legitimní, viz tamtéž, s. 138–139.

472 OZÓC, K.: *Udział*.

473 AGOSTI, Giorgio: *Bezpośrednie źródło „Tractatus de potestate papae respectu infidelium“*. *RH* 12, 1936, s. 300–317.

474 BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 230.

ní veřejnost velký vliv.⁴⁷⁵ Polský jurista reálně počítá s možností, že panství řádu v Prusích a Livonsku bude zrušeno, a proto radí polskému králi, aby se na takovou eventualitu připravil. Až se němečtí rytíři seznámí s jeho argumenty, budou muset uznat, že nadále nemají nárok na legální vládu nad pruským územím. Na opuštěné území si budou činit nárok nejen říšská knížata, ale i papež a římský král. Proto autor listu upozorňuje, že podle přirozeného práva má nárok na opuštěné území ten, kdo je obsadí jako první.⁴⁷⁶

Włodkowicovým záměrem bylo prokázat, že řád jako nebezpečná sekta a strašná hereze musí být bezpodmínečně rozvázán a zrušen, jak o tom píše ve svém druhém listu.⁴⁷⁷ Nešlo tedy jen o přesunutí německých rytířů z Prus na jiné území, ale o zrušení řádu jako takového. Ne náhodou se v jeho spisech objevují narážky na osud templářů. Otázkou zůstává, nakolik bylo prosazení těchto extrémních názorů do každodenní politiky vůbec reálné. Byly názory krakovského rektora přijímány vždy se stoprocentní vážností?

Již samotný fakt, že z velkého množství Włodkowicových spisů byl zveřejněn pouze jeden či dva (!), nutí k zamýšlení. Pomineme-li žalobní články *Articuli accusationis* z jara 1415, které však na další jednání neměly větší vliv a navíc je Włodkowicovo autorství pouhou domněnkou, pak jedinými jeho spisy, které byly na koncilu zveřejněny, bylo 52 *conclusiones* na plenárním zasedání, zatímco širší verze téhož spisu (*Sevientibus olim Pruthenis*) byla snad předložena jen v *natio Germanica*.⁴⁷⁸

475 Jedná se o list z 5. prosince 1415 a 22. ledna 1416, viz WIESIOŁOWSKI, Jacek: *Prace i projekty Pawła Włodkowica – Konstancja, zima 1415 i 1416 roku*. RH 35, 1969, s. 118–122.

476 Tamtéž, s. 121–122: *Postquam domino dirigente illa crux nigra, qua ipsam terram occupat, eicietur et per bonam sententiam diffinitivam declarabitur non esse Crux Christi sed Crux dampnati latronis, quod fiet sicut ego spero in deum firmissime, qui est nostra liberatio. Et circa hoc bene advertatis, quia postquam materia mea circa quam fuit mea occupatio, veniet in publicum et videbunt dicti inimici, quod non poterunt optinere istas omnes terras, quas tanto tempore occupabunt sicut de iure non possunt, de quo vos certifico. Conabuntur ad possessionem ipsarum admittere aliquos principes de Almania, amicos suos etc. de quo dominum meum archiepiscopum Gnesnensem dudum avisavi. Item sciatis, quod fortasse ecclesia Romana vendicabit sibi terram Prussie tamquam vaccantem, ex quo nulli ius debetur ad eam. Item poterit forte etiam rex Romanorum eam sibi vendicare tamquam ad ipsam (sic! PB) devolutam. Sed hoc sciatis, quod quicumque favebunt plus terrigenae et civitates et quicumque intrabit prius possessionem, ille habebit, quia rerum dominia vacancia de iure gencium et naturali occupati ceduntur.*

477 Věří, že právě k tomu napomůžou jeho spisy, viz tamtéž, s. 120: *[...] contra fidem catholicam et per consequens evidens constat istam sectam esse crudelissimam heresim et ideo necessario extirpandam. Pro cuius heresis exterminacione efficaci [...] feci CLVI articulos et plures adhuc intendo facere [...].*

478 Pouze spis 52 *conclusiones* je datován, viz *Die Staatsschriften*. Hg. v. E. WEISE, s. 132: *Paulus Wladimiri, decretorum doctor et magister in artibus, custos et canonicus ecclesie Cracoviensis. Sabbati, 6 Iulii, dominus Paulus Voladimiri, doctor retrospectus, in convocacione publica dedit hanc cedulam una cum conclusionibus, de quibus fit mencio, in uno sexterno; s. 148: Datum Constancie, omnibus quatuor nacionibus, generale concilium facientibus, scilicet Italice, Gallice, Germanice et Anglice, per me, magistrum Paulum Wladimiri, decretorum doctorem, custodem et canonicum ecclesie Cracoviensis necnon rectorem pro presenti alme universitatis studii Cracoviensis, ad effectum quod in hac materia per hoc sacrum generale concilium dubia declarentur et errata salubriter reformentur. Et si quempiam premissas conclusiones delectat videre, poterit cum allegacionibus lacius declaratas in tractatu supradicto et tradito Germanice nacioni a. D. 1415, die 5 mensis Iulii.* Chybnou dataci

Došlo k tomu krátce před 28. červnem 1416, o čemž z Kostnice velmistřovi referoval řádový prokurátor. Zveřejnění Włodkowicových *conclusiones* přimělo Petra Wormditta k tomu, aby najal právníky k sepsání odpovědi na předložené teze.⁴⁷⁹ Dochované řádové traktáty se skutečně odvolávají pouze na tyto *conclusiones* a nezmínují žádný jiný Włodkowicův spis.

Włodkowicova korespondence z Kostnice odhaluje vztahy mezi kostnickým poselstvem a krakovským dvorem, resp. mezi polským juristou a polským králem v poněkud novém světle. Můžeme jen litovat, že se nedochovaly odpovědi (pokud existovaly) na jeho dva listy. Potom by bylo příznačné, že polský král a krakovský dvůr na Włodkowicovy návrhy mlčí.

V prvním dopisu z 8. prosince 1415 Włodkowic píše, jak dobře koncil přijal žmuďské poselstvo na koncilu, které sice již samo o sobě prokazuje polskému králi velkou čest, avšak autor listu zároveň radí, jak dál postupovat, aby nepřátelé (Włodkowic řádové poselstvo často označuje pouze jako *inimici*) nemohli polskou stranu z ničeho obvinít nebo napadat. Włodkowic žádá, aby se co nejrychleji začalo s christianizací Žmudi, k níž králi doporučil mistry a doktory krakovské univerzity, a aby byli na Žmudi vyhledáni lidé (nebo jejich potomci), jímž řád neprávem zabral majetek, a vyslání do Kostnice domáhat se jeho navrácení. Dále navrhuje jmenovat prokurátora, který by jménem všech Žmuďanů požádal o restituci neprávem zabaveného majetku. Stejně tak polskému králi a litevskému velkoknížeti doporučuje, aby opatřili lidi z Livonska, kteří by se nebáli svědčit proti řádu. Autor listu počítá se zrušením řádu, proto doporučuje, aby byl polský král připraven zabrat opuštěné území. Více mu ale radit nepřisluší, neboť král je obklopen moudrými rádci.⁴⁸⁰

V druhém dopise autor zevrubně osvětluje obsah spisu *Ad aperiendam* (jeho první nedochovanou redakci) a zmiňuje 156 žalobních článků, které měly usvědčit řád z kacířství. Pavel Włodkowic sebevědomě prohlašuje, že argumenty používané protivníky stačí k tomu, aby byla řádem okupovaná území nejen získána zpět, nýbrž aby byl řád dokonce úplně zrušen.⁴⁸¹ O těchto Włodkowicových spisech

---

opravil BOOCKMANN, H.: *Johannes Falkenberg*, s. 225–226. Zda delší spis *Sevientibus olim Pruthenis* byl skutečně předložen na zasedání *natio Germanica*, a zda byl diskutován jeho obsah, nelze potvrdit žádným jiným prameným svědectvím. Řádový prokurátor psal vždy jen o *conclusiones*.

479 BGDO II, s. 338–340, č. 164: *Ouch so habt ir wol vornomen von den funfzig conclusionibus oder artikel, die die Polan dem concilio haben vorgegeben. Und haben in icliche nacio eyne copia gegeben und wellen, das dis heilge concilium in eynen usspruch dorober thu. In den artikelen meynen sie czu bewisen, das unser noch sant Joh[annis] orden die heiden nicht twingen sullen noch mogen zu der toufe etc. Die artikel alle geen uff des ordens gruntliche vorderpmuss etc. Nu hab ich etlichen doctoribus gelt gegeben, redliche entwert doruff zu schriben; so der koning nu widerkomen wirt, werden sie das concilium ermanen, den usspruch zu thunde, das wir doruff mit antwert gewarnet syn.*

480 WIESIOŁOWSKI, J.: *Prace i projekty*, s. 122: *Plus me circa hoc non extendo, quia habetis prudentissimum consilium.*

481 Jinými slovy chce Pavel Włodkowic bojovat zbraněmi protivníků, viz tamtéž, s. 118: *Immo eorum*

i dalších záležitostech měli krále informovat doktoři a mistři krakovské univerzity. Pavel Włodkowic krom toho žádá o svědky zločinů, které řád spáchal na Litvě, Žmudi, Dobříňsku, Mazovsku a jinde.⁴⁸²

Oba listy vzbuzují dojem, že Pavel Włodkowic zde vystupuje pouze svým jménem, nikoli jménem celého kostnického poselstva. Navíc to vypadá, že jeho postup nebyl konzultován s ostatními členy delegace. Není jisté, zda se vůbec v Krakově Włodkowicovými návrhy zabývali, každopádně jim dvůr nepřikládal velkou vážnost, což vyplývá ze skutečnosti, že spisy, které Włodkowic v dopisech uvádí, zřejmě nebyly během koncilních jednání vůbec využity.

Nevíme přesně, co stálo za vlašným zájmem o Włodkowicovy právnícké výklady. Je možné, že král a královská rada považovali jeho snahu obvinít řád přímo z kacířství za příliš radikální, a proto neslučitelnou s reálnou diplomacií. Polská delegace nicméně neváhala zažalovat u komise pro víru Jana Falkenberga a jeho *Satiru*. Odsoudit hanopis na polského krále jako kacířský znamenalo současně zpochybnit dobrou pověst Řádu německých rytířů. Avšak bezprostředně obvinít řád z hereze bylo zřejmě příliš radikální a takový krok nesliboval přinést požadovaný výsledek. Naproti tomu nepřímé osočení řádu prostřednictvím žaloby na Falkenbergovu *Satiru*, jejíž skandální obsah byl na první pohled zřejmý, mohlo lépe zapůsobit na koncilní veřejnost a ovlivnit její obraz obou stran sporu.

Nelze se proto divit, že se Pavel Włodkowic velmi aktivně zapojil do procesu proti Falkenbergovi. Spolu s některými členy delegace se mezi 30. dubnem a 9. červencem 1417 zúčastnil několika zasedání *natio Gallicana*, která posuzovala návrh komise pro víru ohledně odsouzení *Satiry*.⁴⁸³ Na posledním plenárním zasedání koncilu 22. dubna 1418 se polské poselstvo zoufale pokusilo odsoudit Falkenbergův spis. Po odsouzení mše nečekaně vystoupil Kašpar z Perugie, který jménem polské delegace zažádal odsoudit *Satiru* jako kacířský spis. Vystoupení italského dekretalisty vyvolalo mezi účastníky slavnostního zasedání chaotickou diskuzi a zmatek. Pavel Włodkowic chtěl dokončit čtení petice přerušené, které Kašpar přerušil, ale papež Martin V. mu přikázal, aby mlčel, a přitom prohlásil, že bude zachovávat pouze takové koncilní dekry, které byly přijaty svorně a jednotně (*conciliariter*). Pavel Włodkowic chtěl jménem polské delegace přesto pokračovat ve čtení petice, avšak po několika slovech mu papež pod hrozbou exkomunikace v tom zabránil. Na to polský jurista prohlásil, že jménem polského krále a polské

---

armis propriis volumus eos vincere domino suffragante. Namque defensiones ille atque fundamenta quibus inniuntur contra nos et utuntur in iudicio, nobis sufficiunt non solum ad nostrarum terrarum recuperationem, sed etiam ad finalem exterminationem.

482 Tamtéž, s. 120: *De quibus articulis et aliis concernentibus ista negocia doctores et magistri universitatis Cracoviensis S[erenitatem] V[estram] et vestrum concilium si E[minentissima] S[erenitas] V[estra] placuerit latius et clarius informabunt. Testes autem erunt necessarii ad probandos dictos articulos, qui scirent quidquid mali fecerunt Cruciferi in terra Litwanie, Samagitarum, Dobrinensis, Mazovie, Cuyawie, Bidgostiensi, Naklensi.*

483 ACC IV, s. 356–363.

delegace bude podána apelace k příštímu koncilu, a požádal notáře koncilu, aby polská petice byla zařazena do notářského zápisu.⁴⁸⁴

Dne 1. května 1418 Pavel Włodkowic apelaci k budoucímu koncilu skutečně sepsal.⁴⁸⁵ Na 10. května svolal Martin V. konsistoř, na níž byla pozvána polská delegace. Společně s ní si Pavel Włodkowic vyslechl papežský zákaz podávat apelace k budoucímu koncilu, neboť se to protíví papežské autoritě a moci, a dlouhý projev hnězdenského arcibiskupa, který hájil polské stanovisko.

Pavel Włodkowic se mohl cítit poněkud nedoceněn jako dekretalista a intelektuál, když jeho návrh řešení sporu nebyl polským králem a královskou radou přijímán bezvýhradně. Z obsahu jednoho z posledních Włodkowicových listů (březen 1432), který byl adresován krakovskému biskupovi Zbyhněvovi Oleśnickému, vyplývá, že rozdílné názory na řešení prusko-polského konfliktu byly trvalého rázu. Polský jurista trval na soudním procesu, který by na základě spravedlnosti (*via iusticie*) rozhodl spor jednou provždy. Naproti tomu politici byli nakloněni každodenní diplomacii, při níž se války střídaly s příměřími a mírovými smlouvami.⁴⁸⁶

Přesto všechno měla zkušenost kostnického koncilu na další Włodkowicovu kariéru pozitivní vliv. Pavel Włodkowic se stal hlavním odborníkem a právním poradcem polské delegace při vratislavském výroku Zikmunda Lucemburského a následné apelaci k papeži.⁴⁸⁷

Dva polští rytíři – Jan z Tuliszkowa a Záviš Černý z Garbowa

Jan z Tuliszkowa erbu Dryja († 1426) pocházel z velkopolské šlechty a během svého života zastával dvě veřejné funkce – byl poznaňským podkomořím (1399–1403)

484 Hardt IV, sl. 1551–1554: *Et paucis verbis per eum [Pavel Włodkowic – PB] lectis et dictis, praefatus dominus papa per organum dicti Augustini de Pisis, advocati consistorii praelibati, mandavit sub poena excommunicationis, ne plus loquatur. Paulus vero Ladamira audiens hujusmodi mandatum, protestatus fuit de gravamine, et appellando de hujusmodi silentio et denegatione audientiae: Asserens, per eum appellationem interponendam nomine eorum, regi Poloniae, et ducis ac ambassiatorum collegarum suorum, prosequi velle coram futuro concilio generali. Petens ab omnibus sedis apostolicae et concilii Constantiensis notariis unum vel plura, instrumentum seu instrumenta publica.*

485 KDKK II, s. 432–440, č. 581.

486 GÓRSKI, Karol: „Ostatnie słowo“ Pawła Włodkowica o zakonie krzyżackim z roku 1432. ZH 29, 1964, s. 151–170; KRZYWIAK, Lech: „Via concordiae“ czy „via iustitiae“ – jeszcze w sprawie „ostatniego słowa“ Pawła Włodkowica o Zakonie krzyżackim. In: Cracovia – Polonia – Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej. Red. Waldemar BUKOWSKI – Krzysztof OZÓG – Franciszek SIKORA – Stanisław SZCZUR. Kraków 1995, s. 323–327.

487 Kromě toho si Pavel Włodkowic během koncilu pojistil kanovníckou prebendu v poznaňské kapitule, která se uvolnila nominací Ondřeje Łaskarzyce na biskupský stolec, viz Rep. Ger. III, sl. 398: *Paulus Wladimiri de nob. gen. decr. doct. mag. in art.: prov. vigore gr. Joh. XXIII. d. d. 5 ian. 15 super can. et preb. eccl. Poznan. vac. per prom. Andree ad eccl. Poznan., n. o. can. et preb. ac custod. eccl. Cracov., can. et preb. eccl. Wladisl.*

a kališským kastelánem (1403–1426). Při pohledu na jeho aktivity před kostnickým koncilem se vtírá pochybnost, zda před rokem 1414 Jan z Tuliszkowa skutečně patřil mezi přední diplomaty polského krále. Do poselstva směřujícího k velmistrovi do Malborku jej Vladislav II. Jagello jmenoval pouze jednou, v srpnu 1407.⁴⁸⁸ Jinak na něj můžeme narazit jako na jedno z mnoha jmen účastníků mírových rozhovorů v Raciążku (1404) a vyjednávačů podmínek prvního toruňského míru (1411).⁴⁸⁹ Jan z Tuliszkowa nebyl členem známého polského poselstva, které na počátku srpna 1409 představilo velmistrovi oficiální postoj Polského království vůči povstání na Žmudi a politice velkoknížete Vitolda, jak je v části literatury chybně uváděno.⁴⁹⁰ V bojích tzv. velké války asi nebyl s ohledem na svůj vysoký věk příliš činný,⁴⁹¹ přesto mu Vladislav II. Jagello po grunvaldském triumfu svěřil do správy Gdaňsk – jedno z řádových měst a hradů, které polský král obsadil.⁴⁹²

Ve srovnání s ním byl Záviš Černý z Garbowa erbu Sulima, který pocházel ze středně zámožné šlechty ze Sandoměřska, spíše typickým rytířem hledajícím dobrodružství v cizích zemích.⁴⁹³ V době vyslání delegace do Kostnice měl za sebou už několik let služby na dvorech středoevropských panovníků. Nejstarší zprávy (1397) o jeho rytířských aktivitách pocházejí příznačně z území mimo Polské království, neboť sloužil moravskému markraběti Prokopovi, který bojoval s ostatními členy lucemburské dynastie a olomouckým biskupem.⁴⁹⁴ Po uvěznění markraběte Proko-

488 Spolu s hnězdenským arcibiskupem Mikulášem Kurowským měl pogratulovat novému velmistrovi Oldřichovi z Jungingenu ke zvolení do čela řádu, viz SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 328 a WRÓBEL, D.: *Elity polityczne*, s. 175. Podle RADOCH, Marek: *Elbłaskie rozmowy wielkiego mistrza Ulryka von Jungingen z posłami króla Władysława Jagielly w czerwcu 1409 roku*. In: *Od Traktatu Kaliskiego do Pokoju Oliwskiego*, s. 75–93 Jan z Tuliszkowa byl královským poslem k velmistrovi ještě v dubnu 1404, v roku 1405 a v červnu 1409. Přesvědčivé protiarargumenty snesl JÓZWIAK, Sławomir – SZWEDA, Adam: *Przed „wielką wojną“*. *Polsko-krzyżacka rozgrywka dyplomatyczna w czerwcu-sierpniu 1409 roku*. RH 73, 2007, s. 139–164.

489 SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 369, 376–377.

490 Důvodem je zmatený zápis v Długoszově kronice, který o složení poselstva psal dvakrát a pokaždé jinak, viz WRÓBEL, D.: *Elity polityczne*, s. 203, pozn. 325; srov. SZWEDA, A.: *Organizacja*, s. 330.

491 Není vyloučeno, že Jan z Tuliszkowa byl součástí poselstva, v jehož čele stál hnězdenský arcibiskup Mikuláš Kurowski a které mělo navázat rozhovory s velmistrem po napadnutí Dobřínska řádovými vojsky v druhé polovině srpna 1409, viz WRÓBEL, D.: *Elity polityczne*, s. 214.

492 POLACZKÓWNA, H.: *Księga*, s. 39–41; ŚWIEŻAWSKI, Aleksander: *Janusz (Jan) z Tuliszkowa h. Dryja*. PSB X, s. 585–586; PIWOWARCZYK, Dariusz: *Dyplomaci pierwszych Jagiellonów (1385–1454): Milites spectabiles*. *Společnostvo Polskí středniowiecznej* 10, 2004, s. 166–168; TÝZ: *Poczet rycerzy polskich XIV i XV wieku*. Warszawa 2008, s. 74–87; WRÓBEL, D.: *Elity polityczne*, s. 519. K rodinným vazbám kališského kastelána viz SZYBKOWSKI, Sobiesław: *Koligacja Tuliszkowskich z Koniecpolskimi. Z badań nad związkami polskiej elity późnośredniowiecznej*. In: *Komturzy, rajcy, żupani. Studia z dziejów średniowiecza* 11, 2005. Red. Błażej ŚLIWIŃSKI. Malbork 2005, s. 394–412; k předání Gdaňska Janovi z Tuliszkowa viz JÓZWIAK, S. – KWIATKOWSKI, K. et al.: *Wojna Polski*, s. 513–514, pozn. 1452.

493 Nejnovější bádání a spolehlivé údaje k osobě Záviše Černého viz MOŻEJKO, Beata – SZYBKOWSKI, Sobiesław – ŚLIWIŃSKI, Błażej: *Zawisza Czarny z Garbowa herbu Sulima*. Gdaňsk 2003; srov. SROKA, Stanisław A.: *Polacy na Węgrzech za panowania Zygmunta Luksemburskiego 1387–1437*. Kraków 2001, s. 138–140 a PIWOWARCZYK, D.: *Poczet rycerzy*, s. 118–145.

494 V jedné z listin opata vídeňského benediktinského kláštera Panny Marie od Skotů Jindřicha

pa v roce 1403 vystupoval na straně krále Zikmunda Lucemburského a přimlouval se za osvobození zajatců (zřejmě markrabětových stoupenců). Nelze vyloučit, že se Záviš spolu se svým bratrem zúčastnil bosenské výpravy ve vojsku uherského krále v roce 1408. Ačkoliv jeho kariéra začínala na cizích dvorech, v době vypuknutí tzv. velké války (1409) se jako mnoho jiných polských rytířů vrátil do služeb krále Vladislava II. Jagella. Po účasti v grunvaldské bitvě a první fázi obléhání malborského hradu byl Záviš vyslán do Uher, aby zamezil vpádu Zikmundových vojsk – uherský král byl tehdy spojencem Řádu německých rytířů. Jeho mise skončila neúspěchem a ke smíření obou panovníků a uzavření spojenectví došlo až v Lubovni 15. března 1412. Záviš byl svědkem rozhovorů o spojenectví a také se zúčastnil rytířských slavností, které pak následovaly v Budíně. Od té doby byly časté mise mezi krakovským a budínským dvorem prakticky výlučně v jeho režii. Na jaře 1414 byl Záviš pravděpodobně na Moravě, kde verboval žoldnéře do polského vojska na chystanou válku s řádem.⁴⁹⁵

Jan z Tuliszkowa a Záviš Černý z Garbowa byli jedinými světskými členy královského poselstva. Jejich nominaci zřejmě nelze vysvětlit jejich dosavadními zkušenostmi v diplomatických službách Polského království, které ostatně nebyly nijak velké. Vladislav II. Jagello přesto choval k oběma rytířům velkou důvěru a chtěl využít jednu z jejich předností – oba měli blízko ke dvoru, resp. byli přímo dvořany Zikmunda Lucemburského, který v rozhodování prusko-polského sporu patřil mezi klíčové osobnosti.

V jedné ze Zikmundových listin (25. srpna 1413) vystupuje Záviš Černý jako *strenuus vir nobilis Zawisa niger aule nostre maiestatis miles*.⁴⁹⁶ Nejstarší doklad, že kališský kastelán Jan z Tuliszkowa patřil mezi rádce římského krále, pochází až z května 1418. Nelze však vyloučit, že byl na Zikmundův dvůr přijat už dříve.⁴⁹⁷

O jejich příjezdu do Kostnice máme detailnější zprávy jen v Závišově případě, který byl podle Richentalovy kroniky spolu se svým doprovodem čítajícím 24 jezdců

z 4. března 1399 je markraběti Prokopovi a jeho přívržencům pohroženo interdiktem a exkomunikací za napadání a rabování statků olomouckého biskupství a kapituly, viz CDM XII, s. 455–464, č. 524. Mezi četnými stoupenci markraběte Prokopa se nachází rovněž jakýsi *Swarcz de Wissch* (Tamtéž, s. 459, č. 524), kterého MOŽEJKO, B.: *Zawisza Czarny*, s. 53 jednoznačně identifikuje jako Záviše Černého z Garbowa. Srov. JURK, Jiří: *Straniční markraběte Prokopa kolem roku 1399 a otázka jejich kontinuity do husitské revoluce. K 600. výročí upálení M. Jana Husa*. Olomoucký archivní sborník 13, 2015, s. 30–31, který polského rytíře, stejně jako ostatní méně významné šlechtice, neevduje.

495 MOŽEJKO, B.: *Zawisza Czarny*, s. 49–69.

496 ZsO IV, č. 1003, s. 235.

497 V listině z 12. května 1418 se Zikmund Lucemburský zavazuje vrátit kališskému kastelánovi dluh 2 000 uherských zlatých, viz HHStA Wien, Reichsregister, Bd. F, fol. 114r: [...] *nobili Johanni de Tulisskow castellano Kalisiensi consiliario nostro fidelis dilecto* [...] (RI XI, č. 3170). O pět dní později mu římský král přidělil roční plat ve výši 600 uherských zlatých, viz HHStA Wien, Reichsregister, Bd. F, fol. 118v (RI XI, č. 3226). Už v roce 1410 obdržel Jan z Tuliszkowa 2 000 dukátů od florentských kupců prostřednictvím Philippa Scolariho, předního dvořana a vojévudce ve službách uherského krále, viz NOWAK, Z. H.: *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411*. Toruń 1964, s. 115–116, pozn. 177.

ců ubytován v domě zámožného měšťana Konráda Ruhena na ulici Svatého Pavla (dnes Hussengasse) naproti městské studny.⁴⁹⁸ Podle soupisu městské daně to muselo být blízko dodnes existující brány Schmetztor, k níž vede ulice Hussengasse.⁴⁹⁹ Zda měl Závíš už tehdy u sebe svého osobního sekretáře, krušvického kanovníka, o němž se Richental později zmiňuje, nelze potvrdit.⁵⁰⁰

Oba polští rytíři se nedlouho po svém příjezdu na koncil zapojili do nejrůznějších iniciativ. Dne 4. května 1415 byli přítomni u rozhovorů mezi Zikmundem Lucemburským a rakouským vévodou Fridrichem Habsburským a o pět dní později svědky diskuze o odvolání tří současných papežů. Nejznámější diplomatickou aktivitou obou rytířů, které se bádání věnuje, bylo jejich připojení se k protestu české šlechty proti porušení Zikmundova glejtu vydaného Janu Husovi. V pozadí tohoto činu nehledejme polsko-českou vzájemnost nebo solidaritu s vězněným knězem (a už vůbec ne sympatie k Husovi), ale spíše snahu, jak spolu s českými šlechtici, kteří byli mimochodem většinou Zikmundovými dvořany, ochránit čest římského krále.⁵⁰¹

V prusko-polském sporu rozhodně nebyli oba polští šlechtici pouze pasivními hráči, jak by se mohlo zdát z jejich poněkud nevýrazné účasti na známých rozhovorech 14. července 1415.⁵⁰² V literatuře zůstalo dosud nepovšimnuto, že v únoru a březnu 1415 se Jan z Tuliszkowa a Závíš Černý spolu s dalšími polskými rytíři aktivně zapojili do plakátové kampaně na obranu autority a cti polského krále a litevského velkoknížete.⁵⁰³ Oba vládcí byli podle polských rytířů řádem nespraved-

498 *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 31: *Es kam och mit inn herr Säwisch, des künigs diener und bott von Bolan. Der zoch in Conrat Ruhen huß an Sant Pauls gassen glich vor dem brun[n]en mit xxxiiij pfarden.*

499 *Die Steuerbücher der Stadt Konstanz. Teil I: 1418–1460*. Bearb. vom Stadtarchiv Konstanz. Konstanz 1958 (Konstanzer Geschichts- und Rechtsquellen 9), s. 9.

500 Jde o nedatovaný list krále Vladislava II. Jagella papeži Martinu V., viz CEV, s. 1067, č. 40: [...] *honorabili Petro canonico Crusuicensi secretario dicti Zauissy Nigri* [...].

501 MOŽEJKO, B.: *Zawisza Czarny*, s. 71–73.

502 Srov. tamtéž, s. 73–74.

503 Jejich jména se dochovala ve vídeňském rukopise obsahujícím opisy oněch plakátů přibitých na vrata kostnických kostelů, viz Deutschordens-Zentralarchiv Wien, Hs. Nr. 142, pag. 145–152: Hans Kaliski (resp. Kalischky von Tholitzkaw, Johannes Kalyschky von Tholysskow), Swarcz Wentisch von Garbow (resp. Swarzer Czawisch von Garbow), Thomke Kalske (resp. Tomke Kalisky), Stentzel von Wynar (resp. Stentzlaw von Wynar). Poslední dva jmenovaní byli polskými rytíři, kteří neměli pověření od polského krále: Tomasz Kalski erbů Poraj, sloužil jako rytíř ve vojsku Zikmunda Lucemburského (bitva u Nikopole roku 1396), v tzv. velké válce na polské straně a v závěru života byl wiślickým kastelánem (zemř. 1438), více viz WYROZUMSKI, Jerzy: *Kalski Tomasz h. Poraj*. PSB XI, s. 501 (elektron. verze viz *Kalski h. Poraj Tomasz*, [online] Warszawa: Narodowy Instytut Audiowizualny [citováno 3. května 2017]. Dostupný na internetu: <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/tomasz-kalski>); poněkud záhadnou postavu jménem *Stentzel von Wynar* lze asi identifikovat se Stanislavem Obermutem, který pocházel z okolí Kališe, byl kališským podčeším a zdědil mimo jiné Winiary (proto „von Wynar“), více viz SZWEDA, Adam: *Wielkopolscy gwaranci pokoju brzeskiego 1435 roku*. RH 67, 2001, s. 205; ze skutečnosti, že se jeho jméno v některých heraldických rukopisech vyskytuje u erbů třech černých trubek, někteří

livě obviňováni z nekřesťanských a nelidských zločinů, jichž se mělo jejich vojsko dopustit na křesťanech. Tak jako chránili čest a autoritu římského krále v případě porušení jeho glejtu vydaného Janu Husovi, podobně se zachovali v situaci hano-bení křesťanských vládců Vladislava II. Jagella a Vitolda.

Když král Zikmund Lucemburský červenci 1415 opustil dějiště koncilu a vydal se na diplomatickou cestu po západní Evropě, vyrazili na cestu také oba polští rytíři. Závaš Černý z Garbova se připojil k doprovodu královského dvora a Jan z Tuliszkowa, jenž zřejmě plnil roli spojky mezi Kostnicí, Krakovem a putujícím dvorem římského krále, zamířil do Krakova. Už na začátku září jej vidíme po boku Vladislava II. Jagella, kterému referoval o jednáních na koncilu. Po návratu do Kostnice předal králi Zikmundovi listinu polského krále a litevského velkoknížete potvrzující spojeneckou smlouvu z roku 1412 a od římského krále přijal reverz téže listiny (*litterae reversales*).⁵⁰⁴

Mezitím se Závaš Černý přesouval spolu se Zikmundovým dvorem přes Basilej, Solothurn, Arberg, Ženevu, Valence, Narbonne až do Perpignanu (19. září 1415), kde podle kronikáře Jana Długosze porazil v turnaji jistého tehdy slavného aragonského rytíře jménem Jan.⁵⁰⁵ Z jihu Francie zamířil dvůr římského krále do Paříže, kam dorazil 1. března 1416. V Paříži Závaš mimo jiné očekával polské poselstvo z Kostnice.

Mezitím Jan z Tuliszkowa, který se vrátil do Polska, odcestoval na konci roku 1415 spolu s Jiřím Gedygoldem a Mikulášem Sepieńským jako člen žmuďského poselstva do Kostnice. Kališský kastelán pak patrně zůstal v Kostnici po celou dobu pobytu žmuďské delegace, která město opustila 1. března 1416. Teprve poté se vydal spolu s hnězdenským arcibiskupem na cestu k římskému králi do Paří-

---

vyvozuji, že náležel mezi familiáře hnězdenského arcibiskupa Mikuláše Tráby, srov. PIEKOSIŃSKI, F.: *Goście*, s. 154 a CLEMMENSEN, Steen: *Donauschinger Wappenbuch, edited and reconstructed by S. C. from Karlsruhe, Badische Landesbibliothek Hs. Don. 496*, 2012, č. 449, s. 83 (dostupné z <http://www.armorial.dk/german/Donauschingen.pdf> [citováno 3. května 2017]). K samotné plakátové kampani viz kap. Šíření pomluv a letáková kampaň.

504 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 56: *Rege autem agente in Dobrestani Iamussius de Tholiszkowo Calisiensis castelanus ex concilio Constanciensi venit et regi singulis, que apud Constanciam per suos collegas et ipsum acta sunt, ex ordine relatis a rege primum, deinde et Withavdo Alexandro Lithuaniam ex Dobrestani procedens de servandis inter regem Wladislaum et Alexandrum Withavdum ab una et Sigismundum Romanorum et Hungarie regem dudum confectis federibus corporale iusiurandum exegit. Et in Constanciam reversus Sigismundo rege Romanorum de consumacione federum certificato et federis literas sibi regis et ducis nomine tradidit et suas reversales iuramento pari exacto accepit.*

505 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 75: [...] *et inter alios Zawischium Nigrum de Garbow, militem Polonum, qui apud Parpinianum militem insignem de Aragonia Ioannem in certamine singulari rege utroque inspectante vicerat, fatigavit.* Richentalova kronika v jedné ze svých verzí rovněž uvádí jmenovitě dva německé rytíře, kteří se jinak nepřemožitelnému polskému rytíři postavili v souboji, avšak s ohledem na komplikovanou genezi kostnické kroniky nelze vyloučit, že se jedná o pozdější interpolaci, viz *Ulrich Richental*. Bearb. v. O. FEGER, s. 177: *Es kam och mit inen her Swartz Safftins, ain kostlicher ritte und der best sticher, der im concilio was; doch fand er Schwaben, Mollen Truchsäßen von Diessenhoven und juncker Jörgen von End, fry, die im gung not tatten.*

že.⁵⁰⁶ Není vyloučeno, že po prodloužení brodnického příměří⁵⁰⁷ navštívila dvojice polských rytířů Anglii.⁵⁰⁸ Zda pak zůstali po celou dobu spolu na Zikmundově dvoře až do návratu římského krále do Kostnice v lednu 1417, není vůbec jisté, protože např. hnězdenský arcibiskup se do dějiště koncilu vrátil už v květnu 1416.

O aktivitách Jana a Závěše se dozvídáme až v souvislosti s činností říšského dvorského soudu po návratu Zikmunda Lucemburského do Kostnice na konci ledna 1417. Polští rytíři podali žalobu na dva šlechtice z Württemberska a středních Frank: Junga Fritze z Westerstetenu⁵⁰⁹ a Erkingera z rodiny maršálů z Oberndorfu (Erkinger Marschalk von Oberndorf).⁵¹⁰ Vedení procesu dostal na starost pravděpodobně městský posel z Ulmu Jindřich Metzger, který podle zvyklostí třikrát předvolal jmenované šlechtice před dvorský soud – na 21. března, 18. dubna a 20. května 1417. Pozvání šlechtici se k soudu zřejmě nedostavili, protože minimálně nad jedním z nich (Jung Fritz z Westerstetenu) byl vyhlášen říšský acht, byť se příslušná listina nedochovala.⁵¹¹

506 List prokurátora Wormditta velmistřovi z 5. března 1416, BGDO II, s. 312, č. 151: *Ouch so hat der erzbischoff von Gneßen und der Kalisko gestern ir pferde von hynnen lassen fu'ren, das sie hat'te oder morne czu schiffe den Ryn nyder werden faren czum herren koninge [...]*. Tento list neznala Hanna Polaczkówna, podle níž Jan z Tuliszkowa opustil Kostnici dříve a vyrazil k Zikmundovu dvoru, jenž se v polovině února 1416 nacházel v savojském hrabství. Při slavnostním povýšení hrabství na knížectví mělo prý rovněž dojít k přijetí Jana z Tuliszkowa do Řádu savojského řetězu (it. Ordine del Collare, něm. Halsband-Orden). Pobyt polského rytíře u Zikmunda v Savojsku není však doložen žádným pramenem a navíc je v rozporu se svědectvím řádového prokurátora. Interpretace Polaczkówny je založena pouze na analýze výzdoby Janova znaku v erbovní knize bratrstva sv. Kryštofa na Arlbergu, u nějž byl vyobrazen emblém určitého řádu, viz HHStA Wien, Handschrift Weiss 242 (dříve č. 473), fol. 63v. H. Polaczkówna jej ale s jistotou ztotožňuje právě s emblémem Řádu savojského řetězu. Její interpretace příslušných emblémů vzbuzují vážné pochybnosti i v jiných případech. Na fol. 62r citovaného rukopisu je vyobrazen znak polského rytíře Ondřeje Balického, dvořana Zikmunda Lucemburského, a u něj dva pávi, kteří jsou otočení k sobě a spojení ocasy. Tento emblém chybně interpretovala H. Polaczkówna jako znak Dračího řádu, viz POLACZKÓWNA, H.: *Księga*, s. 22–34. Přes tyto vážné pochybnosti jsou její interpretace v bádání akceptovány, srov. PIWOWARCZYK, D.: *Poczet rycerzy*, s. 80–82.

507 O podílu obou rytířů na prodloužení příměří napsal král Zikmund braniborskému markraběti Fridrichovi v jednom svém listu z Calais, viz Mon. Zoll. VIII, č. 541, s. 402–403 (20. dubna 1416), srov. RI XI, č. 1955 (28. dubna 1416).

508 Srov. *Chronicles of London*. Ed. Charles Lathbrige KINGSFORD. Oxford 1905, s. 124: *Allso twey lordys that been counceillors with the kyng of polayne*. Za upozornění na tento pramen děkuji dr. Lenu Scalesovi. MOŽEJKO, B.: *Zawisza Czarny*, s. 75–76 návštěvu Anglie přímo připouští.

509 Jedná se o Westersteten mezi Ulmem a Geislingen.

510 Jedná se o Oberndorf am Lech, kde maršálský úřad drželi ministeriálové augsburského biskupa.

511 *Achtbuch der Könige Sigmund und Fridrich III. Einführung, Edition und Register*. Hg. v. Friedrich BATTENBERG. Köln – Wien 1986, s. 35: *Herr Johann Calisie und Swartz Sebisch von Garbow, ritter citacio contra Jung Fritz Westersteten, Erkinger Marschalk von Oberndorf. H. Metziger fecit executionem. Et fuit primus terminus post Letare, secundus post Quasimodogeniti, tercius post Pentecostem. Aht erteilt; tamtéž, s. 45: Jung-fritz von Westersteten von wegen Johan Calisie und her Sebisch [von Garbow]*. Obecně k právnímu institutu říšského achtu viz BATTENBERG, Fridrich: *Reichsacht und Anleite im Spätmittelalter. Ein Beitrag zur Geschichte der höchsten königlichen Gerichtsbarkeit im Alten Reich, besonders im 14. und 15. Jahrhundert*. Köln – Wien 1986.

Co bylo předmětem žaloby, se přímo ze zápisů v tzv. „Achtbuchu“ nedozvíme, ale jméno jednoho z obžalovaných naznačuje, že se kauza mohla nějak dotýkat prusko-polského sporu. Někteří příslušníci rodiny von Westerstetten sloužili velmistroví německých rytířů, byli členy řádu nebo se nechali najímat jako žoldněři.⁵¹² Hypoteticky se lze domnívat, že příčinou žaloby mohlo být hanobení polského krále a litevského velkoknížete, avšak prameny o tom mlčí. V každém případě je tato záležitost, kterou bádání dosud opomíjelo, důkazem, že citaci k říšskému dvorskému soudu mohli podávat i lidé z mimoříšského území. V případě polských rytířů mohla nikoli nepodstatnou roli sehrát skutečnost, že oba dva byli dvořany římského krále.

Kromě toho se Jan z Tuliszkowa a Závíš Černý z Garbowa v rámci polské delegace formálně angažovali v ostatních záležitostech prusko-polského sporu, jako bylo prodloužení příměří roku 1417 a nové pověření od polského krále v roce 1418. Nebáli se však ani vykročit za hranici obvyklého jednání. Na veřejné konsistoři 9. května 1418, na níž se rozhodovalo o osudu polské apelace k budoucímu koncilu, vystoupili oba rytíři z řady a ústy jednoho polského kněze prý směle prohlásili, že svoji apelaci budou hájit slovy i činy. Podle očitého svědka, jímž byl řádový prokurátor Petr Wormditt, to bylo něco neslýchaného, co se v přítomnosti papeže a kardinálů dosud nestalo.⁵¹³

Ostatní události však ukazují, že se oba polští šlechtici těšili všeobecné vážnosti. Král Zikmund Lucemburský je jmenoval mezi *custodes conclavi*, tedy světské strážce pořádku při volbě nového papeže.⁵¹⁴ Závíš a jiní polští rytíři byli také v slavnostním průvodu, který až do Schaffhausenu doprovázel papeže Martina V. opouštějícího dějiště koncilu.⁵¹⁵ Poté se cesty obou šlechticů rozdělily – Závíš Černý z Garbowa se připojil ke dvoru Zikmunda Lucemburského a Jan z Tuliszkowa odcestoval se zbytkem polské delegace domů.⁵¹⁶

512 EKDAHL, Sven: *Das Soldbuch des Deutschen Ordens 1410/1411. Teil II: Indices mit personengeschichtlichen Kommentaren*. Köln – Weimar – Wien 2010, s. 353–354. Jistý augsburský kanovník Rudolf z Westerstetenu patřil mezi experty, které řádová delegace najala k napsání dobrozdání proti Włodkowicovi. Nepodařilo se mi však zjistit, zda mezi kanovníkem a zde zmiňovanou šlechtickou rodinou von Westerstetten existoval příbuzenský vztah.

513 BGDO II, s. 495–496, č. 258: *Dornoch liessen sagen die rittere her Calisco und Sevizc der Swarcze durch eynen Polanschen pfaffen, wie das sie irer appellacion welden adheren und sie beschirmen mit hande und myt munde, das ein ungehort ding was und ny me gescheen ist in consistorio publico in kegenwertikeit des herren bobstes und der cardinal, vor den man sulche sache nicht plecht vorgeben. Und yo sie me entworten, yo me sie beschemet worden, also das sie uff die zit grosse schande geleden haben und unser orden grosse ere dovon hatte*. Onoho polského kněze, který tlumočil stížnost polských šlechticů, ztotožnil FIJALEK, J. X.: *Dwaj dominikanie*, s. 63 s Petrem Bolestou, apoštolským protonotářem a proboštem kolegiátní kapituly v Lenčici (pol. Łęczycza).

514 Hardt IV, sl. 1471–1472; POLACZKÓWNA, H.: *Księga*, s. 42.

515 *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 133–134: *Und och rittend mit im [s papežem – PB] des künigs von Boland diener: herr Sawisch, herr Stentzla und vil Bolander. Die warend sonder uff geklait und mit strufffedern*.

516 *Joannis Dlugossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 85; dále viz MOŽEJKO, B.: *Zawisza Czarny*, s. 78–79.

Nevíme, kdy přesně během konání koncilu navštívili někteří polští rytíři hospic bratrstva sv. Kryštofa v průsmyku Arlberg v tyrolských Alpách.⁵¹⁷ Členy bratrstva se stávali příslušníci urozených vrstev z celé Evropy, kteří finančně podporovali fungování hospice. V této souvislosti vznikly erbovní knihy zapsaných šlechticů, mezi nimiž se ocitli i dva členové polské koncilní delegace, kteří se zavázali poskytovat na provoz hospice půl zlatého ročně.⁵¹⁸

Podporovatelé, sympatizanti a právní experti

Podobně jako řádové poselstvo, které usilovalo získat podporu mezi kardinály a najímalo si učené juristy k vypracování právních expertiz či polemik, postupovala i polsko-litevská delegace.

Poláci však na rozdíl od řádu neměli během koncilu mezi kardinály svého protektora. Tím se stal až v roce 1419 kardinál Branda z Castiglione (kol. 1360–1443),⁵¹⁹ jehož osudy před tímto datem však rovněž stojí za pozornost. Pocházel z urozené milánské rodiny a v roce 1389 promoval na univerzitě v Pavii *in utroque iure*. O tři roky později vystupuje v pramenech jako papežský kaplan a auditor Roty. Papež Bonifác IX. jej pověřoval prvními diplomatickými úkoly a mimo jiné jej roku 1403 jmenoval papežským kolektorem v Uhrách. Na prosbu krále Zikmunda Lucemburského byl roku 1410 vyslán do Uher jako *reformatore in spiritualibus*. O rok později obdržel dodatečně úkol zprostředkovat mír mezi řádem a Polsko-litevskou unií. 6. června téhož roku byl papežem Janem XXIII. jmenován kardinálem, přičemž mu jeho pověření bylo nejen potvrzeno, ale i rozšířeno o plnou moc udělovat benefícia. Rovněž oblast jeho legace byla rozšířena o Německo a Lombardii. Kromě severní Itálie se v letech 1410–1414 nejvíce angažoval v Uhrách a ve střední Evropě. Na dvoře uherského a římského krále sloužil jako zprostředkovatel diplomatických jednání mezi Benátkami a polským králem.

Do Kostnice dorazil kardinál Branda spolu s dvorem papeže Jana XXIII. Záhy byl spolu s kardinály Challantem, Rinaldem Brancacciem a Zabarellou jmenován

517 Přehledné dějiny hospicu i bratrstva viz BÜCHNER, Robert: *St. Christoph am Arlberg. Die Geschichte von Hospiz und Tavernen, Kapelle und Bruderschaft, von Brücken, Wegen und Straßen, Säubern, Wirten und anderen Menschen an einem Alpenpass (Ende des 14. bis Mitte des 17. Jahrhunderts)*. Wien – Köln – Weimar 2005.

518 HHStA Wien, Handschrift Weiss 242 (dříve č. 473), fol. 63v: *Janus von Tolyskow gybt alle jar ein halben gulden der weill er lebt czu dem Gotes haus czu Arlperk*; fol. 64r: *Zaviska Swarcz von Garbo gebit alle iar eynen halben goldin of das Gotes haus und dor czu czu Arlperk noch seynem noch seynym tode drey*; srov. POLACZKÓWNA, H.: *Księga*, s. 39–51.

519 Následující základní údaje k osobě kardinála jsem čerpal z knihy STUDDT, Birgit: *Papst Martin V. (1417–1431) und die Kirchenreform in Deutschland*. Köln – Weimar – Wien 2004, s. 479–620, zvl. s. 479–482; srov. DRABINA, Jan: *Kontakty papiestwa z Polską 1378–1417 w latach wielkiej schizmy zachodniej*. Kraków 1993, s. 90; TYŻ: *Papiestwo – Polska w latach 1384–1434*. Kraków 2003, s. 167–175.

do komise, která měla na koncilu regulovat diplomatický provoz mezi různými poselstvy. Po papežově útěku z Kostnice (20./21. března 1415) jej následoval spolu s ostatními kardinály až do Schaffhausenu, odkud se ale vrátil se záměrem zprostředkovat jednání mezi papežem a koncilem. Toto úsilí bylo marné. Během koncilu navazoval neformální kontakty s propagátory reformy, kteří mu později usnadnili vykonávat povinnosti papežského legáta v říši. Nenáležel sice mezi volitele kardinála Collony na apoštolský stolec, ale brzy po jeho zvolení se stal jedním z nejbližších spolupracovníků Martina V. a v jeho doprovodu se vrátil do Itálie.

Podle Jana Drabiny prokazoval kardinál Branda polské delegaci během koncilu mnoho přízně, ačkoliv pro to chybí bezprostřední pramenné doklady.⁵²⁰ Přesto se na základě jeho dosavadní diplomatické činnosti – přispěl ke svolání sjezdu římského a polského panovníka do Lubovně v březnu 1412, byl přítomen jednání v Budíně na jaře 1414 a v červenci téhož roku jednal se zástupci Polska a řádu před papežem v Boloni⁵²¹ – a také vzhledem k pozdějšímu rozhodnutí Vladislava II. Jagella jmenovat jej protektorem polských záležitostí můžeme se domnívat, že tomu tak skutečně bylo.

Ještě větší význam pro polské poselstvo mělo zapojení právních expertů. Těžko bychom však v pramenech hledali oněch osm doktorů, kteří prý denně pobývali v přítomnosti polských biskupů.⁵²² Ve skutečnosti lze jmenovat pouze dva italské právníky, kteří s Poláky během procesu proti řádu výrazněji spolupracovali.

Šimon z Terama (*Simon de Lellis de Teramo*; † 1458)⁵²³ studoval římské a kanonické právo v Padově, kde roku 1410 obdržel doktorát *in utroque iure*. Spolu s Ondřejem Łaskarzcem a Pavlem Włodkowicem náležel mezi žáky Františka Zabarely. V Padově mohl italského juristu potkat také Petr Wolfram. Zřejmě díky přímluvě svého mistra, tehdy už kardinála Zabarely, se Šimon z Terama stal v roce 1414 advokátem papežské konsistoře. Přijal nižší svěcení, které mu umožnilo usilovat o několik církevních beneficíí.

O jeho přijetí do služeb polského krále máme dochováno jedinečné svědectví v podobě listu krále Vladislava II. Jagella hnězdenskému arcibiskupovi, datovaného v dochovaném opisu do roku 1414. Z jeho textu vyplývá, že polské poselstvo v čele s arcibiskupem Trąbou si po příjezdu do Kostnice najalo italského právníka *in defensorem, factorem, directorem ac advocatum causarum* a požádalo polského krále o schválení tohoto rozhodnutí. Vladislav II. Jagello na základě doporučení svého

520 Tamtéž, s. 170.

521 BGDO II, s. 212–213, č. 103.

522 Tamtéž, s. 352, č. 171: *Die bisschofe von Polan haben 8 doctores mit in in iren hußern, die teglich bey in syn.*

523 BRANDMÜLLER, Walter: *Simon de Lellis de Teramo. Ein Konsistorialadvokat auf den Konzilien von Konstanz und Basel*. AHC 12, 1980, s. 229–268; OŽÓC, Krzysztof: *Szymon z Teramo adwokat polski w Stolicy Apostolskiej i na soborach w Konstancji i Bazylei*. Nasza Przeszłość 78, 1992, s. 169–185; DRABINA, J.: *Papiestwo – Polska*, s. 175–177.

poselstva i jiných neměl vůči této nominaci žádných námitek.⁵²⁴ Jistě nepochybně, když za iniciátory povolání italského juristy do polských služeb označíme jeho přátele z dob studií Ondřeje Łaskarzyce a Pavla Włodkowice.

Šimon z Terama úzce spolupracoval s kardinály Janem Gersonem a Petrem d'Ailly v kauze proti tezím Jana Petita o přípustnosti zabití vládce-tyrana. Ve stejném duchu italský právník vystupoval proti Falkenbergově *Satiře*, v níž byli všichni křesťanští vládci vyzýváni k zavraždění polského krále a jeho poddaných. Na zasedání *natio Gallicana* v červenci 1417 Šimon děkoval, že bylo přijato usnesení ohledně doporučení komise pro víru, ačkoliv upozornil, že někteří členové hájili stanovisko proti jejímu usnesení.⁵²⁵ V lednu 1418 se v domě kardinála Antonia ze Challant zúčastnil schvalování formulace odsuzující Falkenbergovy teze, než budou předloženy papeži.⁵²⁶ Na posledním plenárním zasedání koncilu 22. dubna 1418, kdy se někteří členové *natio Gallicana* a *Hispanica* vyjádřili, že na zasedání jejich *natio* nebyla Falkenbergova *Satira* jednohlasně odsouzena jako kacířská, vystoupil Šimon z Terama s formální námitkou, že řečníci nemají pověření od svých *nationes*, a proto mohou mluvit pouze za sebe jako soukromé osoby.⁵²⁷ Tato poslední intervence ve prospěch polské delegace však papeže ani koncil nepřiměla k vyhlášení výroku odsuzujícího *Satiru* a jejího autora. Na přípravě polské apelace předané později papeži se advokát konsistoře už zřejmě nijak nepodílel.

Druhým italským právníkem, který spolupracoval s polskou delegací už v Kostnici, byl Kašpar z Perugie, jenž právnícká studia absolvoval rovněž v Padově.⁵²⁸ S prusko-polským sporem se mohl setkat už v roce 1410, kdy ho papež Jan XXIII. jmenoval svým poslem (*nuntius*) *ad Ungariae ac Poloniae, Prussiae et nonnullas alias*

524 Na základě jednoho opisu z petrohradské státní knihovny vydal Antoni Prochaska, viz CEV, s. 282, č. 576: [...] *Ex serie litterarum vestrarum* [arcibiskupa – PB] *collegimus, quomodo in adventu vestro Canstanciam* [...] *ad locum concilii generalis, venerabilem virum dominum Symonem de Theramo, utriusque iuris doctorem, advocatum consistorii apostolici, virum magne industrie et in utroque iure peritissimum, multis virtutum et probitatum fulcitum meritis, [...] de cuius fidei constancia, diligencia, legalitate, prudencia nos sufficienter informastis, inquirentes eciam a nobis, an contenti essemus de ipsius suscepcione. Sed ex quo de sufficiencia, fide, constancia, diligencia et promptitudine ipsius per vos et ceteros nobis multipliciter recomendatus extitit ipsumque valentissimum et strenuum ad defensionem causarum nostrarum comperimus, exnunc ipsum in nostrum advocatum nostrorumque negociorum directorem, factorem et sindicum accepimus et acceptamus [...] eandem assumptionem vestram, per quam ipsum nomine nostro in advocatum recepistis, aprobantes et efficaciter roborantes. Datum in Kal. (sic) etc. Anno domini M^oCCCC^o quarto decimo [...].* Dátace listu vzbuzuje určité pochybnosti. Podle editora byl list vydán v dubnu 1414 v Kališi, což bylo v literatuře akceptováno, avšak pokud byl hnězdenský arcibiskup už v Kostnici, pak je nutno datací emendovat do konce roku 1414 nebo začátku roku příštího, srov. OžÓG, K.: *Szymon z Teramo*, s. 171 a DRABINA, J.: *Papiestwo – Polska*, s. 175.

525 ACC IV, s. 360: [...] *d. Symon de Theramo proposuit regraciando de conclusione habita et recepta in dicta nacione super dicta cedula et subiunxit, quod aliqui dederunt quasdam cedulas contra conclusionem predictam.*

526 Tamtéž, s. 431–432; OžÓG, K.: *Szymon z Teramo*, s. 174–175.

527 Hardt IV, sl. 1551–1552.

528 DRABINA, J.: *Papiestwo – Polska*, s. 177–178.

mundi partes.⁵²⁹ Příznačně byl jako jeden ze dvou představitelů *natio Italica* zvolen do květnové (1415) komise, která pod vedením kardinála Františka Zabarely měla řešit prusko-polský spor.⁵³⁰ Zda už tehdy sympatizoval s polskými stanovisky, nelze s jistotou potvrdit. Jako mluvčí polského poselstva vystoupil na posledním plenárním zasedání koncilu 22. dubna 1418 se suplikou, aby papež a koncil odsoudili *Satiru* Jana Falkenberga jako kacířskou, jinak podá polská delegace apelaci k budoucímu koncilu.⁵³¹

Obecně je možno konstatovat, že spolupráce polské delegace s italskými právníky a pomoc kardinála-protektora se staly samozřejmostí teprve během kostnického koncilu. Intenzivnější spolupráce se rozvinula až v následujících letech během římského procesu (apelace od vratislavského výroku Zikmunda Lucemburského z ledna 1420) a během basilejského koncilu.⁵³²

Dary od poselstva

Úspěch či neúspěch poselstva byl neodmyslitelně spjat s finančními prostředky, které byly určeny na dary pro papeže, římského krále, kardinály, biskupy a juristy k udržení jejich přízně.⁵³³ Podle Petra Wormditta a dalších, kteří posílali velmistrovi zprávy z Kostnice, byli zástupci polského krále na rozdíl od řádové delegace v tomto úsilí daleko úspěšnější.

Každé polsko-litevské poselstvo, které dorazilo do Kostnice, přivezlo s sebou mnoho darů, jimiž chtěli ovlivnit klíčové osobnosti koncilu ve svůj prospěch.⁵³⁴ V případě žmuďského poselstva, které na přelomu roku 1415/1416 přivezlo do Kostnice dostatek kožešinových oděvů a „ruských“ čepic (*Russcher hute*), může-

529 Týž: *Kontakty papiestwa*, s. 49.

530 ACC II, s. 242.

531 Hardt IV, sl. 1555–1556.

532 Stov. Ožóg, K.: *Szymon z Teramo* a DRABINA, J.: *Papiestwo – Polska*, s. 167–182.

533 K novějším teoretickým úvahám o darech a obdarování z antropologické a sociologické perspektivy viz tematické číslo časopisu *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* NF 63, 2015 a v něm zejména dvě studie: ALTHOFF, Gerd – STOLLBERG-RILINGER, Barbara: *Die Sprache der Gaben. Zu Logik und Semantik des Gabentauschs im vormodernen Europa*, s. 1–22 a WINKLER, Martina: *Die Macht der Gaben – ein Kommentar*, s. 99–108. Dále viz příkladnou studii HIRSCHBIEGEL, Jan: *Étrennes. Untersuchungen zum höfischen Geschenkerkehr im spätmittelalterlichen Frankreich der Zeit König Karls VI. (1380–1422)*. München 2003, který dávání a přijímání darů na francouzském a burgundském dvoře kolem roku 1400 chápe jako sociální subsystém dvorské společnosti.

534 Nevíme přesně kdy, zda po cestě do Kostnice nebo až v Kostnici, darovalo polsko-litevské poselstvo rakouskému vévodovi a tyrolskému hraběti Fridrichu IV. Habsburskému jménem polského krále určité lovecké předměty, viz pozn. 636. Řížský arcibiskup psal v listu velmistrovi z 15. února 1415 obecně o četných a bohatých darech polského poselstva, BGDO II, s. 227–228, č. 114: *Reiche polnische Geschenke an den Papst, den römischen König, die Kardinäle und viele Fürsten, das sie vaste von in geho'ret werden und ir sache etwas von in gelimpfet werde.*

me dokonce identifikovat konkrétní předměty.⁵³⁵ V jednom svém listu Zikmund Lucemburský poděkoval polskému králi za darované kožešiny, které se mu v chladných listopadových dnech roku 1417 obzvlášť hodily.⁵³⁶

Žádné kožešiny ani peněžní dary však nevyvolaly v Kostnici takové pozdvižení jako zubr ulovený speciálně pro římského krále v litevských lesích. O jeho předání králi dne 9. února 1417 se nezmiňuje pouze řádový prokurátor Wormditt,⁵³⁷ Oldřich z Richentalu věnuje tomuto speciálnímu daru ve své kronice celou kapitolu.⁵³⁸

Identifikace zvířete sice není zcela jednoznačná, avšak s ohledem na Richentalův popis a na termín *wesant* (Wisent) z Wormdittova listu šlo nejpravděpodobněji o zubra.⁵³⁹ Richental připodobňuje exotické zvíře k černému volovi s větší hlavou, silnějším krkem a mohutnější hrudí. Na čele mělo zvíře dva krátké špičaté rohy vzdálené od sebe jednu stopu a vzadu krátký ocas.⁵⁴⁰

Král Vladislav II. Jagello původně nechal v litevských lesích ulovit tři kusy tohoto zvířete a živé je pak transportovat do Krakova. Jelikož se zjistilo, že zubři nejsou schopni další cesty, byli v Krakově zabiti.⁵⁴¹ Dva z nich byli naporcovaní a nasolení ve sledových sudech dovezeni polským biskupům do Kostnice. Třetímu, největšímu z nich, byly odstraněny vnitřnosti a vše ostatní bylo nasoleno a okořeněno. Při transportu byl takto vykuchaný zubr pověšen za končetiny.⁵⁴²

535 Tamtéž, s. 290, č. 139: Die *sendeboten herczoge Witouts*, von denen er kürzlich berichtet habe, seien noch in Konstanz und warteten auf den römischen König, und bringen aber schuwboben und Russcher hute gnuch myt in unde begoben aber all die werlt.

536 Viz závěr Zikmundova listu z 11. listopadu 1417 oznamující hlavně volbu papeže Martina V., *Aus der Kanzlei Kaiser Sigismunds*. Hg. v. J. CARO, s. 162, č. 61: *Multiplicata vero et fraterne nunc renovata exenia more solito pro parte vestre fraternitatis eo placibiliora nobis provenere, quo temporis asperitatem imminentis hyemalis naturali virtute calefactiva procul repellunt, graciaram proinde vestre fraternitati exsolventes uberes acciones.*

537 Viz jeho list velmistrovi z 9. února 1417, BGDO II, s. 390, č. 197: *Ouch wisset, das der konig von Polan hat eynen wesant gesant her dem romisschen konige, und der ist gestren hergebracht* [8. února – PB], *und hat im und andren fursten und herren vil pelcze, schuben etc gesant.*

538 *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 84–85, který přivezení zubra do Kostnice datuje o den později, tj. 9. února (*uff zinstag vor Valentini*), než prokurátor Wormditt.

539 Nelze zcela vyloučit ještě druhou možnost. Na základě Richentalova přirovnání exotického zvířete k volovi (*Ochse*) odvodil Otto Feger (*Ulrich Richental*. Bearb. v. O. FEGER, s. 219, pozn. 2), že se jednalo o dnes vymřelý druh skotu, tzv. pratura (*Auerochse*), který v pozdním středověku obýval ještě východní Evropu. Nejdéle přežil v Polsku (poslední kus uhynul roku 1627).

540 Někomu připomínal buvola žijícího v Itálii, viz tamtéž: *Und was ainem püffel nit unglich, die in wälschen landen sind.*

541 *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 84: *Uff zinstag vor Valentini, do kam unßerm herren dem künig ein groß tier. Das was gefangen in Litöwer land, und sandt im das der künig von Poland, der hatt iro drü lebend bestellet in Littower land. Und do man sy bracht biß gen Krakow, do wurdent so von banden und von wildi also blöd, daz man sy von Krakro gen Costentz lebendig nit mocht bringen.*

542 *Ulrich Richental*. Bearb. v. O. FEGER, s. 219: *Do das tier kam, do lag es rugglingen uff dem karren und hat die bain über sich gestreckt.*

Transport zvířat na tak velkou vzdálenost nebyl vůbec levný. Zřejmě od převozníka těchto zvířat se Oldřich z Richentalu dozvěděl, že jejich převoz z Litvy do Kostnice stál kolem 400 uherských zlatých. Zikmund Lucemburský si překvapivě tento mimořádný dar neponechal, nýbrž přikázal, aby jej po Rýně poslali jako dar anglickému králi Jindřichovi V. Při vynášení zebra z města nechal římský král před zvířetem troubit, aby si jej každý mohl prohlédnout.⁵⁴³

Na rozdíl od polské delegace, která na koncilu disponovala – jak se to jevílo řádovému poselstvu – neomezenými prostředky k obdarovávání vlivných osob, muselo řádové poselstvo velmistřovi vysvětlovat, že podobné nasazení by měl projevit on i delegace, jinak řád příliš příznivců nezíská, a o ty, kteří ještě stojí na jeho straně, může dokonce přijít. Sami příznivci řádu prý byli překvapeni, proč je v řádovém doprovodu tolik koní, jejichž údržba je dost nákladná, zatímco na získávání přátel a spojenců nemá řádové poselstvo dost prostředků.⁵⁴⁴ Na počátku koncilu mělo řádové poselstvo více příznivců jen díky tomu, že přijelo do Kostnice dříve než polská delegace. Nedlouho po příjezdu zástupců Polsko-litevské unie se tento poměr rychle obrátil v neprospěch řádu. Řízký arcibiskup realisticky vysvětloval velmistřovi, že záležitosti jsou na koncilu vyřizovány nikoliv podle práva a spravedlnosti, nýbrž na základě darů a úplatků pro vlivné lidi.⁵⁴⁵

Před očekávaným konkláve na podzim 1417 poslala řádová delegace do Malborku požadavek na konkrétní dary pro papeže a kardinály. V žádosti se uvádějí kůže lasiček, hermelín nebo sobolí kožešiny a stříbrné předměty v hodnotě jednoho tisíce zlatých.⁵⁴⁶ Není známo, zda tyto předměty nakonec do Kostnice dorazily.

543 *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 85: *Und do das kam, do macht er es bas mit bulfer, und sandet es dem künig von Engelenad den Rin ab. Und als man es fu'rt ufhin von Costentz, do hieß er im vor brusunen, daz es menglich [säch].*

544 Viz list prokurátora Wormditta velmistřovi z 4. ledna 1416, BGDO II, s. 290, č. 139: *Uns vordencken vil lute, des ordens gunner, das man also unnucze czerunge alhie thunt von des ordens wegen myt vil pferden, die doch nyrne czu nutcze syn, und das wir uns nicht eynen frunt czu unser sachen machen, sunder myt unser hertikeit diesulben frunde, die wir haben, die vorliese wir. Sie sagen, werlich wur man mag also vil geldes nicht hergeschicken, es wirt alles vorzeret.*

545 Viz dva listy arcibiskupa Wallenrode velmistřovi z 15. února 1415 (Tamtéž, s. 227–228, č. 114), resp. z 4. března 1415, tamtéž, s. 229, č. 115: *Nachdem die Ordensgesandten, da sie lange vor den Polen angekommen seien, diesen zunächst mit einem kleinen viele Gönner abgezogen und dem orden gemachet hätten, erwürben die Polen jetzt druch ihre hohen Aufwendungen großen beistan. [...] Trotzdem müsse der HM wissen, das groß und klein und yderman des ordens gerne genu'ße, wef[nn] die werlde leider also ist gestalt, das gleich und reht sundir gift und gabe und groß fru'ntsch[aft] wenig fortganges mag haben.*

546 Tamtéž, s. 416, č. 211: *Um den zukünftigen Papst gutwillig in des ordens gescheften zu machen, müßten er und einige Kardinäle eine erunge erhalten an ruwer ware als lassitzen, hermelen adder czoblen adir su't an silberwercke von tusundt ducaten.*

Ubytování a finanční náklady poselstev

Již jsme ukázali, že sestava řádového poselstva i ostatních poselstev se měnila docela často, a proto se nabízí otázka, jak efektivně probíhala vzájemná spolupráce mezi jejími jednotlivými členy. Prameny umožňují určitý vhled do této oblasti. Už samotný způsob ubytování naznačuje, že delegace netvořila kompaktní celek. Řádový prokurátor Wormditt řešil ubytování už během své cesty z Itálie do Kostnice. Domníval se, že kvůli nedostatku místa v Kostnici bude poselstvo ubytováno v řádovém domě na nedalekém ostrově Mainau, jen nevěděl, zda ubytovací kapacita bude stačit pro celou delegaci, či jen pro německého mistra a jeho doprovod. Prokurátor nebyl dostatečně informován, neboť mainauská komenda disponovala ještě jedním řádovým domem přímo v Kostnici.⁵⁴⁷

Nevíme, zda se nakonec někdo z řádové delegace skutečně vylodil na ostrově Mainau. Situace se zřejmě vyvinula jinak, než prokurátor Wormditt předpokládal. Německý mistr Egloffstein se ubytoval v domě zámožného kostnického měšťana Oldřicha Hartzera na ulici *Uff den Platten* (dnes Wessenbergstraße).⁵⁴⁸ Toruňský komtur Jan ze Selbachu se sice ve svých listech zmínil, že sdílí příbytek s varmij-skými kanovníky (Janem Abezierem a Kašparem Schuwenpflugem), avšak místo ubytování neuvedl.⁵⁴⁹ Podobně nelze blíže určit místo ubytování pro řádového prokurátora a řížského arcibiskupa; můžeme jen předpokládat, že s ohledem na jejich význam a postavení s největší pravděpodobností nebydleli společně.

Dislokace poselstva v Kostnici však nebyla tou hlavní překážkou efektivní spolupráce. Větší problém představovaly nejasně vymezené kompetence jednotlivých členů delegace, což vedlo k rivalitě a neshodám. Na druhou stranu byli všichni zavázáni splnit v Kostnici konkrétní úkol – obhájit stanovisko řádu a velmistra, byť postoje řížského arcibiskupa byly v tomto smyslu velmi nejednoznačné. Prokurátor Petr Wormditt si v poselstvu nárokoval roli hlavního mluvčího a možná i vedoucího, jak to zřetelně vyplývá z jeho relací posílaných do Malborku. Požadoval

547 V listu odeslaném z Boloně 8. května 1414 prosí Petr Wormditt velmistra, aby předal příslušné instrukce alsaskému zemskému komturevi Markvartovi z Königsegg, který byl současně šéfem řádové komendy na ostrově Mainau, viz BGDO II, s. 200, č. 94. Pokud by německý mistr do Kostnice nepříjel, měl ostrov Mainau sloužit pruské delegaci, o jejíž zásobování se měl postarat dotyčný zemský komtur, viz tamtéž, s. 209, č. 101. Podle SCHRECKENSTEIN, K. H. Roth von: *Die Insel Mainau*, s. 67–70 se prý zemský komtur Königsegg potýkal s finančními problémy komendy, avšak podle později nalezeného ročního vyúčtování z roku 1414 nebyla dotyčná komenda zadlužená, srov. MÜLLER, K. O.: *Das Finanzwesen*, s. 89–104. Poslední monografie o komendě Mainau (FEGER, OTTO: *Die Deutsch-Ordens-Kommende Mainau. Anfänge und Frühzeit*. Lindau – Konstanz 1958) chronologicky nepřekračuje polovinu 14. století.

548 Viz pozn. 175. Rukopisné verze Richentalovy kroniky lokalizují místo pobytu odlišně, nemusí se však vzájemně vylučovat, viz *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 29: [...] *zugent in U^olrich Hartzers huß und zu^o dem Beren a Ulrich Rìchental*. Bearb. v. O. FEGER, s. 169: [...] *zugent in Ulrich Hartzers huß, uff den Blatten gelegen*. Posledně uvedenou verzi (kostnický rukopis) potvrzuje soupis městské daně z roku 1418, srov. *Die Steuerbücher der Stadt Konstanz I*, s. 11.

549 BGDO II, s. 282, č. 134; s. 292, č. 140.

pro sebe postavení přinejmenším rovnocenné pozici řížského arcibiskupa nebo toruňského komtura. Jan ze Selbachu se zřejmě nezdráhal jednat nezávisle na prokurátorovi i ostatních a spolupracoval jen se svými spolubydlíci. Komtur totiž posílal zprávy velmistřovi ve stejné době a navíc i o stejných záležitostech jako Petr Wormditt, aniž by tyto relace na sebe vzájemně odkazovaly.⁵⁵⁰ Komtur dokonce velmistra Kűchmeistera na začátku roku 1416 požádal o další finanční prostředky se zdůvodněním, že se po návratu krále Zikmunda do Kostnice budou právě na něho jako na vedoucího (!) delegace (*houbtman der von Pruwsen*) obracet jakési zástupy pánů, rytířů a služebníků (*herren, rittern und knechten*).⁵⁵¹

Další třetí plochou a příčinou nedorozumění byl jednak nedostatek financí, jednak přehnané požadavky některých členů poselstva. Je známo, že finanční náklady arcibiskupa Jana z Wallenrode nebyly vůbec malé a od počátku byly příčinou sporu mezi ním a velmistřem. Hned po arcibiskupově příjezdu do Kostnice (4. prosince 1414), kam dorazil s deseti nebo jedenácti vozy,⁵⁵² se za něj prokurátor zaručil v půjčce 540 zlatých, kterou však arcibiskup ani po roce nesplatil.⁵⁵³ V říjnu 1415 a pak v únoru a červnu 1416 bylo Janovi z Wallenrode vyplaceno po 1 000 zlatých (jednou snad dokonce 1 200 zlatých).⁵⁵⁴ Před 9. říjnem 1416 došlo k dohodě, že prelátův týdenní plat bude snížen ze 150 na 80, resp. 100 zlatých.⁵⁵⁵ Na oplátku Wallenrode snížil ve svém doprovodu počet koní, které v Kostnici vydržoval, ze šedesáti (!) na deset kusů.⁵⁵⁶ Z vyúčtování z července 1417 vyplývá, že arcibiskupovi bylo mezi 20. zářím 1416 a 27. červnem 1417 vyplaceno 3 200 zlatých, dalších 600 zlatých na nájem a navíc diety ve výši 900 zlatých, které měly být vyplaceny do konce srpna 1417.⁵⁵⁷ Z půjčky od německého mistra Dětricha z Wittershausenu (2 000 zlatých) obdržel Wallenrode 450 zlatých.⁵⁵⁸ V témže roce přikázal velmistř alsaskému zemskému komturovi vyplatit arcibiskupovi 500 zlatých.⁵⁵⁹ Poslední peníze – 2 200 zlatých – obdržel 1. května 1418.⁵⁶⁰ Při vědomí neúplnosti údajů

550 Srovnej např. listy prokurátora a toruňského komtura tamtéž, s. 302–311, č. 145; č. 146–147; č. 149 a č. 150.

551 Tamtéž, s. 292–293, č. 140.

552 ACC II, s. 189: *Die martis quarta mensis Decembris ingressi sunt Constanciam d. archiepiscopus Rigensis cum aliis dominis de Prusia cum decem sive undecim curribus et pulcerrimo apparatu.*

553 BGDO II, s. 270, č. 127.

554 Prokurátor Wormditt tvrdil, že 1 200 zlatých arcibiskup obdržel, když odcestoval do Prus, což ovšem příliš nesouhlasí s jinými údaji, srov. tamtéž, s. 334, č. 162, pozn. 12.

555 Tamtéž, s. 366, č. 182, pozn. 8. Nižší částka měla platit jen do příchodu řádového poselstva. Pak byla skutečně zvýšena na 100 zlatých týdně.

556 BGDO II, s. 334, č. 162; s. 335, č. 163.

557 Tamtéž, s. 411, č. 209B.

558 Tamtéž, s. 453, č. 234.

559 Tamtéž, s. 421, č. 216; s. 432–433, č. 223.

560 JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 134.

můžeme stanovit pouze nejnižší celkovou částku na vydržování arcibiskupa a jeho dvora na kostnickém koncilu, která činila 11 250 zlatých.⁵⁶¹

Není zřejmé, jakým způsobem (a zda vůbec) arcibiskup dostával v Kostnici před 20. zářím 1416 týdenní plat 150 zlatých. Jisté je, že během své diplomatické mise v Narbonne, Perpignanu, Avignonu a Paříži (tedy od 23. srpna 1415 do února 1416) nedostával od řádu žádné diety, na což si v květnu 1418 stěžoval.⁵⁶² To znamená, že před odjezdem z Kostnice musel dostávat určitou částku jako ostatní členové řádového poselstva. Celkové náklady byly jistě o něco vyšší, přičemž Jan z Wallenrode nebyl zcela odkázán jen na výplatu řádových diet, jak by se mohlo na první pohled zdát. Stále mu totiž příslušela roční renta 4 000 zlatých z pronájmu arcibiskupských statků a z doby koncilu dokonce pochází jedno svědectví o jejím vyplacení.⁵⁶³ Petr Wormditt po svých zkušenostech neváhal arcibiskupa nazvat „pozíračem země“ (*lantvorczerer*).⁵⁶⁴

Spory kolem honoráře pro řížského arcibiskupa za jeho diplomatické služby nás přivádějí k otázce financování celé řádové delegace na koncilu.⁵⁶⁵ Základ tvořil roční plat (*jorgelt*) pro řádového stálého zástupce (prokurátora) při římské kúrii pocházející přímo z velmistrovny komory, jehož výše se pohybovala mezi 1 000 až 1 200 zlatými. Sloužil nejen na pokrytí prokurátorových výdajů, ale i na ty spojené s projednáváním záležitostí, což samozřejmě nestačilo, jak je patrné z neustále se opakujících stížností na nedostatek peněz.

Vedle ročního platu příslušely prokurátorovi určité dávky, které mu měly vyplácet některé řádové provincie přímo podřízené velmistrově komoře v Malborku.⁵⁶⁶ Z bozeňské provincie příslušelo prokurátorovi 300 zlatých (od roku 1412), není však zřejmé, zda mu byla během kostnického koncilu tato částka skutečně poskytnuta.⁵⁶⁷

Zemský komtur alsasko-burgundské provincie, která se později skrze zástavu (1386) stala součástí velmistrovny komory, byl zřejmě právě během kostnického koncilu poprvé velmistrem požádán, aby příslušnou daň neodváděl jeho komoře, nýbrž řádovému poselstvu v Kostnici. Důvodem byla geografická blízkost této bailie k dějišti koncilu, čímž odpadal problém s doručením finanční hotovosti

561 Bernhart Jähmig (Tamtéž, s. 135, pozn. 352) provedl srovnání nákladů na diety jiných členů poselstva, z něhož vyplývá, že Jan Abezier a Kašpar Schuwenpflug dohromady spotřebovali 4 500 až 4 600 rýnských a 100 uherských zlatých, přičemž 2/3 případly prvnímú z nich.

562 BGDO II, s. 507, č. 262.

563 List livonského mistra z 10. prosince 1415, viz tamtéž, s. 283, č. 135: *Want uns macht daran is zcu wiŝsen ume des geldes willen, daz wir unserm heren erczbisschoffe von Rige uz dem lande von syme stifte senden sollen, ob daz nu' unfelig uff der zee were.*

564 Jeho list z 3. listopadu 1418, tamtéž, s. 560, č. 291.

565 K tomu viz stručně SARNOWSKY, Jürgen: *Die Wirtschaftsführung des Deutschen Ordens in Preußen (1382–1454)*. Köln – Weimar – Wien 1993, s. 382–382, viz tabulku č. 118 na s. 681, kde jsou náklady na řádová poselstva vysílaná na koncily.

566 BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 499–513.

567 Srov. tamtéž, s. 501.

na velkou vzdálenost. Zemský komtur Markvart z Königseggů sice oponoval, že si není vědom povinnosti odvádět určitou sumu do velmistrovny komory a že jeho bailie je navíc hodně zadlužená,⁵⁶⁸ přesto po domluvě třech komturů (balžského, gdaňského a gniewského) zřejmě souhlasil s vyplacením 2 000 zlatých pro poselstvo.⁵⁶⁹ O několik měsíců později se však ukázalo, že komtur je schopen vyplatit maximálně 600 zlatých. Velmistr ovšem trval na svém a po ostře formulovaných listech na komturovi nakonec vymohl 1 000 zlatých.⁵⁷⁰

Petr Wormditt si u velmistra také stěžoval na řádovou bailii v Rakousích, která mu nevyplácela příslušné diety. V tomto případě ovšem nešlo o peníze z příjmů provincie, nýbrž o depozit z doby velmistra Jindřicha z Plavna ve výši 1 000 zlatých. Zemský komtur Jan z Lenzu hodlal z této částky vyplácet pouze těm, kteří se mohli prokázat velmistrovým listem nebo kvitancí, jak vyplývá z jeho listu prokurátorovi z 21. května 1414.⁵⁷¹

Řádové provincie v říši a Livonsku zřejmě nemusely odvádět dávky na prokurátorovy potřeby.⁵⁷² Přesto německý mistr a řádový zplnomocněnec Konrád z Egloffsteinu, poskytl kostnické delegaci poměrně vysokou částku 8 000 zlatých. Nebyla to však žádná obligátní dávka pro velmistra, nýbrž regulérní půjčka. Německý mistr požádal řádové vedení o umožnění dlužné částky ve stanoveném termínu (22. února 1416), neboť hotovost byla získána zástavou některých významných řádových komend (Mergentheim, Mainz, Frankfurt atd.). Šest řádových hodnostářů se zavázalo, že pokud dluh nebude v řádném termínu urovnán, budou jej vymáhat ležením ve městě Špýru. Opakující se výzvy v prokurátorových listech velmistrovovi ukazují, že zaplatit dlužnou částku byl opravdu problém.⁵⁷³

lhned po vyrovnání dluhu velmistr Konrád z Egloffsteinu opět požádal o půjčku ve výši 6 000 zlatých.⁵⁷⁴ V té době (podzim roku 1416) byl ale německý mistr vážně nemocný a prokurátor Wormditt se důvodně obával, že pokud zemře, nebude jeho nástupce vůči požadavkům velmistra a řádového poselstva tak vstřícný.⁵⁷⁵ A nemýlil se. Nový německý mistr Děřich z Wittershausenu odmítl nově

568 List zemského komtura z 3. března 1417 cituje BGDO II, s. 388, č. 197, pozn. 16.

569 Tuto skutečnost uvádí pouze gniewský komtur Jan ze Selbachu v listu z 24. září 1417, tamtéž, s. 422, č. 217. Sám zemský komtur se o takové nabídce ve svém listu z 23. prosince 1417 nezmiňuje, i když o tom bylo jednáno s uvedenými komtury, tamtéž, s. 422, pozn. 5.

570 Listy velmistra z 19. listopadu a 8. prosince 1417 zemskému komturovi a jeho příslib z 23. prosince 1417 vyplatit oněch 1 000 zlatých jsou uvedeny tamtéž, s. 433, č. 223, pozn. 4. Více viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 507–509.

571 BGDO II, s. 203–204, č. 97; dále viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 511–513.

572 Tamtéž, s. 513–522.

573 List prokurátora z 25. října 1415, BGDO II, s. 271–272, č. 128.

574 BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 518–519.

575 List Egloffsteina z 28. září 1416, BGDO II, s. 362, č. 179; list prokurátora Wormditta z 3. října 1416, tamtéž, s. 363–364, č. 181.

požadovanou částku 6 000 zlatých řádu poskytnout.⁵⁷⁶ Teprve po několika měsících se dvěma komturům z Gniewu a Balgy podařilo od německého mistra získat půjčku 2 000 zlatých. Když o tom 1. srpna 1417 psali velmistroví, připojili poznámku, že uvedená částka vystačí na pokrytí čtyřtýdenních výdajů.⁵⁷⁷ Uvedená suma byla skutečně vyčerpána někdy před polovinou listopadu.⁵⁷⁸ První z komturů měl dokonce uvedenou částku rozdělit mezi členy kostnického řádového poselstva.⁵⁷⁹ Nevíme, podle jakého klíče tak učinil, ale na prokurátora Wormditta podle jeho vlastních slov prý už nic nezbylo.⁵⁸⁰

Stížnosti na nedostatek finančních prostředků byly zřejmě oprávněné, jak vyplývá z jediného dochovaného vyučování řádového prokurátora z doby konání kostnického koncilu. Můžeme si z něj učinit také docela přesnou představu nejen o výši, nýbrž i o struktuře výdajů poselstva. Vyúčtování se dochovalo jako příloha k listu, který Petr Wormditt poslal z Kostnice 29. července 1417.⁵⁸¹ Zahrnuje období od 29. června 1416 do konce července 1417. Celkové příjmy prokurátora a poselstva za toto období činily 12 243, zatímco výdaje 13 816 zlatých, což je ve výsledku deficit přes 1 500 zlatých. Výdajové položky jsou rozděleny na výlohy určené pro prokurátora a samotné poselstvo na jedné straně a na výlohy pro posly⁵⁸² nebo juristy, kteří psali traktáty a dobrozdání na obranu řádových stanovisek na straně druhé.⁵⁸³

Při převodu hotovosti na velkou vzdálenost byl řád zpočátku odkázan na spolehlivé posly, avšak tento způsob byl zdoluhavý a rovněž značně riskantní.⁵⁸⁴ Mezitím se díky italským bankovním domům a rozvoji finančních vztahů římské kurie (zvláště během avingnonského období) v jižní a západní Evropě rozšířil bezhoto-

576 Jeho list z 26. března 1417, tamtéž, s. 397–398, č. 203.

577 Jejich list viz tamtéž, s. 413–415, č. 210, zde s. 414.

578 List gniewského komtura z 14. listopadu 1417, tamtéž, s. 440–442, č. 227.

579 List gniewského komtura z 24. září 1417, tamtéž, s. 422–423, č. 217, pozn. 4.

580 Srov. jeho listy z 18. ledna 1418, tamtéž, s. 453, č. 234, pozn. 30; z 8. února 1418, tamtéž, s. 457, č. 237, pozn. 6.

581 List prokurátora Wormditta, tamtéž, s. 408–409, č. 209A; vyúčtování jako příloha, tamtéž, s. 410–413, č. 209B.

582 Mezi částkami určenými poslům do Prus byly značné rozdíly. Co bylo jejich příčinou, však nevíme, tamtéž, s. 412, č. 209B: *Item Hugo czerunge ken Prussen 24 gulden. [...] Item Friedrich czerunge ken Prussen 16 gulden. [...] Item Peter Wargel czerunge ken Prussen mit 2 pferden und 1 knechte 24 gulden. [...] Item Martino dem boten ken Prussen 8 gulden.*

583 Tamtéž, s. 412–413: *Item unsers ordens advocato czu vorentwerten der Polan conclusiones 100 gulden. Item Justino [Justin z Juvenatia – PB] dem advocato 20 gulden. Item Antonio de Monte dem advocato 20 gulden.*

584 O bezhotovostním styku mezi Malborkem a generálním prokurátorem viz MILITZER, Klaus: *Geldüberweisungen des Deutschen Ordens an die Kurie*. In: *Der Hansische Sonderweg? Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Hanse*. Hg. v. Stuart JENKS – Michael NORTH. Köln e. a. 1993, s. 31–48, na jehož sporné teze, zejména o financování prokurátora z peněz místních řádových komend, upozornil BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 527–540.

vostní styk skrze směnky (*Wechselbriefe*). Řád německých rytířů využil skutečnost, že se flanderské město Bruggy stalo nejdůležitějším překladištěm zboží a peněz na sever od Alp. Právě tam působily vedle sebe jak faktorie italských bankovních domů, tak kupci z pruských hansovních měst, kteří přiváželi a prodávali své zboží (nejčastěji dřevo, obilí, vosk a kůže).

Řádové vedení obchodníkům (nejčastěji šlo o toruňské měšťany) předávalo takovou částku, kterou kupci za své zboží předpokládali utřít na trhu v Bruggách. Poté co italský bankéř obdržel od určitého pruského obchodníka hotovost, posílal do své centrály u římské kurie pokyn, aby vyplatila daný obnos příjemci směnky. Kapacita pruských kupců byla omezená, proto měl bezhotovostní styk své limity. S rozvojem mezinárodního obchodu ve vlastní režii se uvnitř řádu vyprofilovaly dva úřady správců nebo šafářů (*Großschäffer*) v Malborku a Královci. Tyto pozice zastávali řádoví bratři, kteří měli v Bruggách své stálé zástupce pocházející z měšťanského prostředí (nejčastěji z Toruně) zodpovědné za výměnu zboží. Dnes bychom je označili za obchodní zástupce (v pramenech se používal termín *Lieger*) a v Bruggách plnili podobnou funkci jako faktoři italských bank. Finanční transfer zpravidla probíhal následovně. Velmistř vydal pokyn hlavnímu řádovému pokladníkovi (*Treßler*), aby vyplatil hotovost jednomu ze správců, který následně vydal směnku pro svého zástupce ve Flandrech. V prostředí Hansy se používala specifická varianta směnky, tzv. *Überkauf*, jejíž koupí obchodník získával právo na výběr určité sumy peněz na jiném místě. S takto koupenými penězi od řádových správců získal obchodní zástupce (*Lieger*) od pověření italské banky v Bruggách (v první polovině 15. století nejpravděpodobněji od velké florentské firmy Alberti a Medici) směnku pro příslušné sídlo římské kurie. Italský bankéř hotovost směnil na místní měnu (tj. vlámské groše, *flämische Groot*) v poměru k florentským zlatým nebo benátským dukátům a předal zprávu své centrále u papežského dvora, která do osmi týdnů vyplatila příjemci příslušnou sumu. Směnárník mohl na celé operaci vydělat „jen“ díky pohybu směnného kurzu, lichva byla zapovězena.⁵⁸⁵

Nastíněný systém bezhotovostních převodů fungoval celkem spolehlivě, dokud řád disponoval dostatečnými finančními prostředky a u italských bankéřů se těšil pověsti důvěryhodného partnera. Generální prokurátoři mohli u bank dokonce počítat s financováním na úvěr. Po grunvaldské bitvě (15. července 1410) se však likvidita řádových financí dostala do vážné krize a duchovní korporace nestačila včas plnit své závazky vůči věřitelům. Nejen zhoršení velmistřovy solvence, ale také pokles vlastního obchodování na úkor pruských stavů, které v obchodních aktivitách řádu vždy spatřovaly nežádoucí konkurenci, ohrožovaly dosud relativně bezproblémové finanční transfery přes Bruggy.⁵⁸⁶

585 Tamtéž, s. 529–531.

586 Tamtéž, s. 532–533.

Problémy při finančních operacích se zřetelně projeví za úřadování Petra Wormditta a v době kostnického koncilu. Situaci navíc zhoršovala nespolehlivost jednoho z obchodních zástupců (*Lieger*) malborského správce ve Flandrech, na něhož si řádový prokurátor opakovaně stěžoval. Gdaňský měšťan Hermann von der Beke otálel poslat směnku na oněch 8 000 zlatých půjčených od německého místra Konráda z Egloffsteinu, kterému hrozilo povinné ležení ve městě Špýru.⁵⁸⁷ Petr Wormditt si vedení řádu stěžoval, že obchodní zástupce na jeho dopisy neodpovídá, a žádal, aby vedení Hermannovi von der Beke částku zaslalo a důrazně vysvětlilo, že finanční operace musí být provedena bez zbytečného prodlení.⁵⁸⁸ Prokurátor zřejmě příliš nepočítal se zlepšením situace, proto doporučoval, aby se převod realizoval přes služebníka královeckého správce Hanuše z Gesike. Někteří norimberští kupci totiž údajně před prokurátorem prohlásili, že mu raději půjčí tisíc zlatých přes Hanuše z Gesike než sto zlatých prostřednictvím Hermanna von der Beke.⁵⁸⁹ Jinou reálnou alternativou vůči Bruggám byla Vratislav, jejíž obchodní aktivity sahaly od Velkého Novgorodu přes Flandry až do Benátek. Zprostředkovatelem peněžních operací byl tehdejší kancléř vratislavského knížectví Mikuláš (*Nikolaus*) Bunzlau.⁵⁹⁰ Tuto možnost velmistřovi doporučoval sám Petr Wormditt, i když je třeba zmínit, že se nacházel ve velké finanční tísní (polovina srpna 1414 v Boloni) a neodpustil si vůči svému představenému pár ironických poznámek. Kdyby prý dokázal žít ze slov, stačily by mu velmistřovy dopisy. Ve skutečnosti totiž od chvíle, kdy byl v Římě o všechno oloupen, nedostal z Prus ani feník. Jen Bůh mu zůstal jako jediná útěcha...⁵⁹¹

587 List prokurátora Wormditta velmistřovi z 1. února 1416, BGDO II, s. 298, č. 143: Aus der von Hugo dem HM überbrachten Abschrift des Briefes, den [Hermann von der Beke], der Lieger des [Marienburger] Großschäffers [in Brügge], an den DM geschrieben habe, gehe klar hervor, daß der Lieger hinsichtlich der Bezahlung der 8 000 Gulden noch gar nichts veranlaßt habe. Wenn die Zahlung *nu uff sant Peters tag* nicht erfolgt sei, könne der DM nicht nach Konstanz kommen, sondern müsse in Speyer Einlager mit allen Konsequenzen halten.

588 List prokurátora Wormditta velmistřovi z 5. června 1416, tamtéž, s. 333, č. 162: Was die vom HM angeordnete Aushändigung von 1 000 Gulden an den Erzbischof von Riga angehe, so habe zwar der Großschäffer [von Marienburg] in einem Brief, *der ist zu Letare gegeben*, den Überkauf von 4 000 Gulden nach Flandern mitgeteilt, aber der Lieger in Brügge habe ihm davon *nykein wort* geschrieben. Er habe schon oft darauf hingewiesen, *das her sich an myn schriben nicht enkeret. Dorumb were das sicherste, so man gelt overschickte, das man dem leger ernstlichen dobye schrebe, das her das gelt ane sumen obirkoufte; so bedurfte wir des betelns und des lyhens nicht.*

589 Tamtéž, s. 338, č. 164.

590 Tamtéž, s. 136, č. 67; BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 534, pozn. 221.

591 Jeho list z 16. srpna 1414, BGDO II, s. 219, č. 107: *Mochte ich von worten leben, so weren die brieffe gar gut, die ir mir [...] schribet*; tatsächlich aber habe er seit seiner Beraubung in Rom keinen Pfennig erhalten, obwohl schon zu Martini vergangenen Jahres die 1 000 Gulden seiner *czerunge* fällig gewesen seien. Der Landkomtur von Österreich, an den ihn der HM verweise, habe lediglich Briefe [...] gesandt. Wenn dem HM wirklich daran liegen würde, ihn aus seinen Schulden zu befreien, möge er den Marienburger Großschäffer [Ludolf Palsad] beauftragen, daß er Geldmittel *czu Bresslaw oberkoufte oder czu Flandern. Got sey myn trost, ich habe sust nymandes.*

Jestliže pramenné informace o dislokaci řádového poselstva v Kostnici jsou ve srovnání s údaji o finančních operacích poměrně skoupé, v případě polsko-litevského poselstva je situace naprosto opačná. Díky Richentalově kronice, jejíž autor byl v intenzivním kontaktu s polskou delegací (zejména s biskupy), jsme o místech jejich ubytování informováni celkem podrobně. Finanční zajištění poselstva se naopak dá určit pouze rámcově.

V úterý 29. ledna 1415 se ke kostnickým hradbám blížil početný zástup, jehož součástí nebyli jen oficiální vyslanci polského krále, nýbrž i ostatní polští biskupové se svým doprovodem. Podle deníku písaře papežské a koncilní kanceláře Jakuba (Giacomo) Cerretaniho poselstvo před hradbami přijala zvláštní delegace složená z papežské a královské familiarity. Její součástí bylo sedmdesát lukostřelců a dvanáct slavnostně oděných jezdců. Koňská pokrývka (čabraka) tří zvířat byla ozdobena heraldickými znaky říše a Polského království. Společný slavnostní vjezd do města vzbudil značnou pozornost veřejnosti.⁵⁹²

To potvrzuje kronikář Oldřich z Richentalu, který si ve svém líčení příjezdu polské delegace, do jejíhož čela stává hnězdenského arcibiskupa, všiml zejména velkého počtu jezdců (600) a vozů (12). Arcibiskupa mělo doprovázet pět polských biskupů (jména neuvádí).⁵⁹³ Ze zástupu laiků upozornil jmenovitě na rytíře Závěše Černého. Richental celkem přesně rozpoznal, s jakým pověřením vyslanci do Kostnice přicestovali: duchovní kvůli koncilu samotnému, někteří duchovní a laici rovněž z pověření polského krále. Byl si přitom vědom, že se oba důvody vůbec nemusejí vylučovat.⁵⁹⁴

Z kronikářových pečlivých záznamů o místech ubytování jednotlivých biskupů (laickou část poselstva v tomto bodě pomějí) vyplývá, že členové polsko-litevského poselstva bydleli relativně blízko sebe v centru města nedaleko kostnické katedrály

592 ACC II, s. 210: *Die martis XXIX. mensis eiusdem [leden – PB] oratores solempnes regis Polonie, quorum nomina inferius describuntur, quibus obviaverunt pro parte d. nostri pape d. episcopus Morinensis cameram apostolicam regens, aliqui ex eiusdem d. nostri pape familia, et pro parte d. regis Romanorum duces, comites et barones sui omnesque familie dominorum cardinalium, precedentibus eosdem septuaginta equis cum septuaginta balistis sive stambechinis ac duodecim aliis familiaribus equestribus duodecim equos pulcerrimos, quorum tres erant coperti de syndone cum armis imperii preeminentibus armis regis Polonie adextrantibus, Constanciam in apparatu pulcerrimo et equitatu plurimo ingressi sunt d. archiepiscopus Gneznensis, d. episcopus Plocensis, d. episcopus Poznaniensis, duo milites et unus doctor.*

593 Tento údaj vzbuzuje určité pochybnosti, protože na jiném místě Richental uvádí, že s arcibiskupem přicestovalo šest biskupů (*Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 30): biskup plocký, lubušský, poznaňský, vratislavský, opolský (sic) a krakovský. K tomuto zmatenému výčtu je nutno dodat, že pod opolským biskupem se skrývá ve skutečnosti wloclawský biskup Jan Kropidlo, který pocházel z rodu opolských Piastovců, a že krakovský biskup byl z účasti na koncilu omluven. S jistotou lze pouze v arcibiskupově doprovodu potvrdit přítomnost biskupa plockého a poznaňského.

594 *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 35: *Es zoch och in mit großer gezierd der ertzbischoff Gnesnensis uss dem küngrich von Boland, und mit im fünf bischoff von Boland, von ir selbs wegen, und och in bottschaft künig Laudislaß von Boland, und mit inn herr Säwitz, und suß groß mächtig herren uss Bolan usser Boland. Die gaislichen von des concilium wegen, und och gaislich und weltlich von des künigs wegen. [...] Und koment wol mit vñ pfärden und xij wägen.*

na ulici Hussenstraße (kdysi *St. Paulgasse*), která pokračuje jako Wessenbergstraße, do níž od východu ústí Salmannswailergasse. Hussenstraße a Wessenbergstraße směřující od brány Schnetztor ke katedrále tvořily jednu z hlavních kostnických ulic.

Arcibiskup našel místo v domě kostnického purkmistra Jindřicha z Ulmu⁵⁹⁵ a plocký biskup Jakub z Kurdwanowa pobýval v domě U Zlatého brakyře (*Zum guldin bracken* nebo *bräcklin*),⁵⁹⁶ který vlastnil samotný kronikář Richental.⁵⁹⁷ Oba preláti patrně bydleli po celou dobu koncilu na stejném místě, zatímco poznaňský elekt se musel stěhovat. Nejdříve byl ubytován v domě na ulici Salmannswailergasse (kdysi *Ainlassgassen*, *Amelungsgasse* nebo *Sammlungsgasse*), později přesídlil do „Černého dvora,“ kde pak sdílel prostory s jedním kanovníkem a falckrabětem Ludvíkem III. Bavorským, protektorem koncilu v době Zikmundovy nepřítomnosti.⁵⁹⁸

Jako místo pobytu kyjevského metropolitů Řehoře Camblaka, který do Kostnice se svým doprovodem dorazil v polovině února 1418, Richental uvádí dva měšťanské domy (šlo zřejmě o početnou delegaci), které se nyní nacházejí na ulici Hussenstrasse č. p. 4 (*zu dem Laythund*) a 6 (*zu der Sunnen*). Jeden z domů patřil kostnickému měšťanovi Oldřichu Imholtzovi.⁵⁹⁹

595 Tamtéž, s. 35: [...] *zoch der ertzbischoff in Hainrich von Ulms hus, an burggraff Hanßen statt* [...]. Lokalizace domu není známá. Jisté je, že v něm před arcibiskupem bydlel norimberský purkrabí Jan III. (Tamtéž, s. 34: *Och zoch in burggraff Hans von Nüumberg in des Ulmers hus mit cxx pfärden und mit im zwen grafen an Sant Pauls gassen*). Určitě to nebyl dům *Zum guldin Schwert*, kde podle Richentalu bydlel Robert Hallum, biskup ze Salisbury. Tento dům získal Jindřich z Ulmu až po kostnickém koncilu (viz MARMOR, J.: *Geschichtliche Topographie*, s. 268–269). Purkmistr Jindřich z Ulmu byl v roce 1418 pasován Zikmundem Lucemburským na rytíře (*Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 118).

596 Brakyř nebo honič je určitý druh loveckého psa (něm. Bracke).

597 Tamtéž, s. 30: *Jacobus Blocensis episcopus, der zoch in daz huß vor Sant Steffan uff den Blatten, daz man nempt zum Guldin braken, mit xxij pfärden*; tamtéž, s. 35: [...] *die andern bischoff ainer zu dem Guldin bräcklin in U^otrich Richtentalis huß* [...]; srov. tamtéž, s. 3: *wann ich burger und sesshaft ze Costentz was, zu dem Guldin bracken*. Kronikář lokalizuje svůj dům poblíž kostela sv. Štěpána u ulice *uff den Blatten* (nebo *Auf den Platten* či *Plattengasse*). Dnes je to ulice Wessenbergstrasse. Celá dřevěná zástavba západní strany ulice, mezi nimi i řečený dům, podlehly požáru 21. července 1547 (MARMOR, J.: *Geschichtliche Topographie*, s. 275). Dnes stojí na jeho místě dům č. 29.

598 Tamtéž, s. 30: *Andreas episcopus Boßnamensis, der zoch in daz huß zu der Rähgrub an Ainlassgassen mit xvij pfärden und mit so vil lüten. Und zoch darnach daruß in der Swartzen hoff, als man zu den Schotten ga^t neben des Linden hof und ains korherren hof. Darinne do was herr Jörg von Fridingen thu^mherr; und by im was och hertzog Ludwig von Payern von Haidelberg*. Dům s názvem Rebgrub stále stojí na adrese Salmannswailergasse č. 11. Poprvé je zmiňován k roku 1388. Byl postaven vedle dvoru, který od 13. století drželi cisterciáci ze Salem, dále viz SABROW, Martin R.: *Der Stadthof des Zisterzienserklosters Salem in Konstanz von seiner Gründung bis in das 15. Jahrhundert*. Schriften des Vereins für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung 94, 1976, s. 93–124. Lindenhof, vedle něhož mělo být nové ubytování poznaňského biskupa, je dnes na Gerichtsgasse 11, ulici, která vede od domu směrem k Schottenkloster za hradbami.

599 *Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 33: [...] *zoch in U^otrich Imholtz huß [zu der Sunnen] am obern mark[t], genant zu dem Laythund, mit acht bischoffen sins gelobens, wol mit lxxx pfärden*; tamtéž, s. 177: [...] *zugend in daz huß, daz da heißt zu der Sunnen, daz do zema^tl was U^otrich Imholtz*.

Na tomto místě je nutno zmínit také ubytování biskupa Jana Kropidla, který sice nebyl královským poslem, ale tím, jak neústupně hájil proti řádu zájmy svého biskupství, velmi napomáhal polským vyslancům. Kronikář Richental se podle vlastního svědectví s biskupem osobně setkal; nelze vyloučit, že vícekrát. Věděl o jeho knížecím původu a ochutnal pivo, které biskup s sebou přivezl, ale jako místo jeho pobytu uvedl dvě odlišné adresy: dům u starých městských lázní na ulici Salmannsweilergasse nebo zahradu Hanse Hutera.⁶⁰⁰ Tuto nepřesnost je možné vysvětlit až trojím způsobem. Buď je to chybný údaj spojený s problematickým dochováním kroniky, nebo nepřímá indicie o změně biskupova pobytu během koncilu, anebo šlo o totéž místo, které je pokaždé jen odlišně lokalizováno.

Finanční náklady polsko-litevského poselstva se nedají s ohledem na nedostatek pramenů sledovat tak podrobně jako v případě řádové delegace. Zdá se, že někteří vyslanci museli nést finanční zátěž sami, jiní peníze dostali nebo si je vypůjčili od polského krále. Obě možnosti musel využít hnězdenský arcibiskup Mikuláš Trąba, který si vypůjčil značné sumy peněz nejen od soukromých osob, nýbrž i od krále Vladislava II. Jagella a velkoknížete Vitolda.⁶⁰¹ Kromě toho dal do zástavy některé biskupské vesnice a statky, což metropolitní kapitula schválila na svém zasedání 21. října 1414.⁶⁰²

Kvůli půjčce 200 hřiven pražských grošů od rytíře Konráda Fraeneberga byly zastaveny arcibiskupské hrady Łowicz a Uniejów.⁶⁰³ Mezi věřiteli byli také někteří faráři z arcidiecéze, kteří ještě v roce 1419 měli v zástavní držbě některé mensální vesnice.⁶⁰⁴ 100 hřiven uvedených v kapitulních aktech jako půjčka od jistého rychtáře určitě nebylo konečnou částkou. O výši zadlužení na pokrytí nákladů kostnické mise si na základě dochovaných pramenů můžeme učinit jen přibližnou představu, avšak je příznačné, že věřitelé se kapitule o své dluhy hlásili ještě v 60. letech 15. století.⁶⁰⁵ Naopak rytíř Záviš Černý z Garbowa obdržel v Bieczy v listopadu 1414, tedy ještě před cestou do Kostnice, od Vladislava II. Jagella zápis 800 hřiven na královském majetku.⁶⁰⁶

600 Tamtéž, s. 30: *Der bischoff Vradlaniensis [Włocławek] hieß Johannes, und der was ain hertzog von geburt, der zoch mit xviii pfarden in das hus, daz an der alten badstuben an Ainlaßgassen lag. Der selbig brach[t] mit im ain vass mit bier; des biers trank ich U^rbrich Richental ze Costentz; tamtéž, s. 35: [...] Und fu^rt ain bischoff Opilensis [sic!] ain vass mit bir mit im. Der lag vor dem tor, in Hansen Hutters garten.*

601 Po arcibiskupově smrti (4. prosince 1422) Jagello nekompromisně vymohl na hnězdenské kapitule zaplacení dluhu, viz SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikolaj*, s. 98–99.

602 *Acta capitulorum I.* Ed. B. ULANOWSKI, s. 321, č. 1520.

603 Tamtéž, s. 322, č. 1522.

604 Tamtéž, s. 327–328, č. 1549–1550.

605 Tamtéž, s. 448–449, č. 1960; s. 455, č. 1979. Srov. SILNICKI, T.: *Arcybiskup Mikolaj*, s. 97–98.

606 MOZEJKO, B.: *Zawisza Czarny*, s. 69–70.

Komunikace mezi poselstvy a rozhodovacími centry

O písemných zprávách posílaných řádovým poselstvem z Kostnice do Malborku si lze učinit daleko lepší a přesnější představu, než o těch, které zasílala polská delegace do Krakova. Příčina této disproporce může být dvojitá: 1) existence stálého řádového zástupce u římské kurie, který byl členem oficiálního poselstva v Kostnici a tím se *de facto* stal hlavním (i když ne jediným!) zpravodajem o jeho činnosti, a 2) dochování jeho zpráv (nezřídka jako originálů) v řádovém archivu.⁶⁰⁷ Oba tyto aspekty u polské delegace nenacházíme.

Relace prokurátorů byly v první řadě služebními hlášeními, tj. vztahujícími se bezprostředně k jejich činnosti coby řádových zástupců, a proto obecné informace, jež bylo možné v Římě a u papežského dvora získat, jsou v těchto relacích referovány jen výběrově. Důvodem byla skutečnost, že řádové vedení nebylo zcela odkázáno na svého prokurátora jako na jediný zdroj informací o dění ve zbytku Evropy. Ty mu totiž mohla zprostředkovat četná knížata a šlechta z celé Evropy, kteří až do poloviny 15. století navštěvovali Prusy v rámci tzv. *rejz*,⁶⁰⁸ či kupci z hansovních měst, kteří obchodovali od Livonska po Pyrenejský polostrov. Obecné informace se ve zprávách prokurátora vyskytovaly zejména tehdy, pokud podle jeho úsudku mohly mít pro řádové vedení určitou relevanci.⁶⁰⁹ Funkce prokurátorů jako zprostředkovatelů informací byla tedy v zásadě dvojitá: na jedné straně sdělovali vedení, jak se mají řádové záležitosti u kurie (příležitostně připojovali obecné zprávy rozdílné důležitosti), na druhé straně sami prokurátoři získávali zprávy o politické situaci v Prusích a Livonsku, které aktualizovaly a rozšiřovaly jejich vlastní vědomosti a nebo jimi cíleně informovali určité kruhy zejména u papežského dvora.⁶¹⁰

Ačkoliv prokurátor Wormditt nebyl v Kostnici mezi řádovými vyslanci jediným zpravodajem, který by referoval o průběhu jednání, jeho relace jsou přesto nejpočetnější. Rovněž z celkového počtu zpráv, které prokurátor odeslal do Prus

607 Edici zpráv řádových prokurátorů viz pozn. 73. Přehledně o komunikaci v rámci rozvětvené řádové infrastruktury viz dvě studie: BOECKMANN, Hartmut: *Der Deutsche Orden in der Kommunikation zwischen Nord und Süd*. In: *Kommunikation und Mobilität im Mittelalter. Begegnungen zwischen dem Süden und der Mitte Europas (11.–14. Jahrhundert)*. Hg. v. Siegfried de RACHEWILTZ – Josef REIDMANN. Sigmaringen 1995, s. 179–189 a Týž, *Die Briefe des Deutschordenshochmeisters*. In: *Kommunikationspraxis und Korrespondenzwesen im Mittelalter und in der Renaissance*. Hg. v. Heinz-Dieter HEIMANN in Verbindung mit Ivan HLAVÁČEK. Paderborn – München – Wien – Zürich 1998, s. 103–111.

608 Od počátku 14. století do doby kolem kostnického koncilu (1414–1418) jezdili dobrovolně a na své náklady (na rozdíl od naverbovaných žoldněrů) urození (panovníci až po nižší šlechtu) a patriciát téměř z celé Evropy do Prus, aby tam v řádovém vojsku bojovali proti pohanským Litevcům a naplnili tak ideál křesťanského rytíře bojujícího s pohany (*infideles*), viz PARAVICINI, Werner: *Die Preussenreisen des europäischen Adels. Teil 1–2*. Sigmaringen 1989–1995.

609 Nakonec prokurátorovy zprávy byly žádoucí nejen pro velmistra a řádové hodnostáře, ale i polské biskupy, více viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 182–191.

610 Tamtéž, s. 190.

za dobu svého úřadování, tj. v letech 1403–1419, jsou kostnické relace nejhodnější. Nepočítáme-li deperdita, pak ze všech 136 písemností pochází z doby koncilu 77 (57%) zpráv! Nejintenzivnějším zpravodajským obdobím byl rok 1416, kdy z Kostnice odešlo nejméně 33 prokurátorových zpráv, z nichž 4 jsou jen zmíněny (deperdita).⁶¹¹ Ostatní členové delegace referovali velmistru Kūchmeisterovi o svých aktivitách daleko méně a spíš příležitostně, přesto jsou jejich relace důležité nejen jako další zdroj informací, ale také proto, že odhalují vnitřní vztahy mezi jednotlivými řádovými vyslanci.⁶¹² Způsob, jakým byly zprávy různých řádových představitelů koncipovány, ukazuje, že zejména jejich obsah nebyl mezi delegáty nijak diskutován, ani sjednocován.⁶¹³ Jen naprosto výjimečně sestavilo celé řádové poselstvo společnou zprávu pro velmistra, jak se to stalo např. v srpnu 1417.⁶¹⁴

Formulář zpráv, které byly nejčastěji psány německy⁶¹⁵ a jen v případě korespondence mezi učenými a duchovenstvem latinsky, odpovídal běžným regulím pozdněstředověké epistolografie. Určitou zvláštností bylo šifrování, které se podle literatury mezi prokurátory ovšem vyskytlo jen (?) u Petra Wormditta,⁶¹⁶ a které v zásadě spočívalo v prostém přehazování pořadí písmen a slabik s doplněním ji-

611 BGDO II, s. 45. BOOCKMANN, H.: *Die Briefe*, s. 106 považuje naopak za nejintenzivnější v tomto smyslu rok 1418, z něhož se dochovalo 31 zpráv a o 10 jsou zmínky (deperdita), avšak autor započítal i období po květnu 1418, tedy po skončení koncilu.

612 Vedle prokurátora byl nejčastějším zpravodajem jednoznačně toruňský a gniewský komtur Jan ze Selbachu (BGDO II, s. 281–283, č. 134; s. 292–294, č. 140; s. 304–305, č. 146; s. 305–306, č. 147; s. 306–307, č. 148; s. 307–308, č. 149; s. 320–322, č. 156; s. 413–415, č. 210; s. 422–423, č. 217; s. 427–428, č. 219; s. 440–442, č. 227; s. 448–449, č. 232; s. 449–450, č. 233; podle H. Koeppena zprávy č. 134, 146, 147, 149 a 156 byly napsány jednou písařskou rukou; k tomu viz jednu nedochovanou zprávu, tamtéž, s. 296, č. 143), se kterým by mohl konkurovat snad jen kanovník varmijské kapituly a jurista Kašpar Schuwenpflug (s. 394–397, č. 202; s. 462–465, č. 241; s. 487–488, č. 256; s. 497–500, č. 259; s. 509–510, č. 263). Ostatní vyslanci jako zpravodajové se vyskytují jen ojediněle: řížský arcibiskup Jan z Wallenrode (BGDO II, s. 227–228, č. 114; s. 228–230, č. 115; s. 393–394, č. 201; s. 465–466, č. 242; BERNHARD, Beß: *Johannes Falkenberg OP und der preussisch-polnische Streit vor dem Konstanzer Konzil*. Zeitschrift für Kirchengeschichte 16, 1896, s. 448–449); komtur balžský a toruňský Oldřich Zenger (BGDO II, s. 413–415, č. 210; s. 480–481, č. 253), kanovník varmijské kapituly a jurista Jan Abezier (Tamtéž, s. 277–278, č. 131) a dzierzgoňský komtur Fridrich z Weldenu (Tamtéž, s. 230–231, č. 116; k tomu viz zmínky o zprávách, které se nedochovaly, tamtéž, s. 224, č. 111; s. 234, č. 117; s. 250, č. 120).

613 Viz pozn. 550.

614 BGDO II, s. 415–417, č. 211.

615 Jednalo se o zvláštní úřední jazyk, který se kvůli rozmanitému původu řádových bratrů postupně vyvinul a byl používán v řádové kanceláři v Prusích (základ spočíval na středoněmeckém idiomu), na rozdíl od livonské řádové větve, v jejíž úřední řeči dominovaly vestfálské prvky. Rozdílly byly natolik zásadní a zažité, že když velmistr Kūchmeister obdržel od prokurátora list určený livonskému zemskému komturovi a stylizovaný nezvykle střední dolní němčinou, se domníval, že se jedná o podvrh, viz tamtéž, s. 541–542; č. 280; dále viz BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 191–192.

616 Tamtéž, s. 195. Je otázka, jestli do této kategorie spadají rovněž listy Kašpara Schuwenpfluga, které podepisoval jen svým křesťanským jménem psaným pozpátku (*Rapsac*), viz např. BGDO II, s. 394, č. 202; s. 487, č. 256. V listech velmistra bylo šifrování používáno velmi ojediněle, tamtéž, s. 41. Více viz u KOEPPEN, Hans: *Die Anfänge der Verwendung von Chiffren im diplomatischen Schriftwechsel des Deutschen Ordens*. In: Preußenland und Deutscher Orden. Festschrift K. Forstreuter zum 60. Geburtstag.

ných konsonantů na začátku nebo konci slov. Často se jednalo o tituly nebo jména významných osob, jejichž identita měla být zřejmě skryta. Např. pod *kmehcšsimork kegino^okk* se skrýval římský král (*romisschem ko^enige*),⁶¹⁷ pod *knigkok knovk knregnuk* uherský král (*konig von Ungern*)⁶¹⁸ a pod *kgailterswitk* jméno litevského knížete Švidrigella (*Swittergail*).⁶¹⁹ Není jasné, zda tento velmi snadno odhalitelný způsob šifrování byl vůbec účinný a dokázal skrýt citlivý obsah před nepovolanými očima. Je např. zřejmé, že informaci o nepřátelském postoji římského krále vůči řádu mohl každý čtenář rozluštit i bez speciálního dešifrovacího klíče.⁶²⁰

Posílání zpráv mezi Kostnicí a Malborkem zajišťovalo několik osob k tomu přímo určených, ale také ti, kteří do města u Bodamského jezera cestovali z jiných důvodů. K příležitostným poslům patřil kněz Jindřich z Livonska, kterého do Kostnice vyslala říšská kapitula, nebo toruňský kněz Jakub Rymer.⁶²¹ K první skupině patřili poslové (*Briefbote*) známí jen křestním jménem jako Hugo, Fridrich a Martin, jež dostávali za svou pravidelnou službu plat,⁶²² nebo posel Petr Wargel, který byl navíc pověřován určitými diplomatickými úkoly. Za jednu cestu z Kostnice do Prus posel od řádového prokurátora obdržel zpravidla 8 zlatých. Ve vyúčtování z července 1417 je uvedeno, že posel Hugo obdržel 24 zlatých, což skutečně odpovídá třem cestám, které kurýr podle dochovaných zpráv vykonal v červnu, září a prosinci roku 1416.⁶²³

Delegace a jednotliví poslové pro svou cestu do Kostnice zřejmě volili vždy ze dvou možných tras, které využívali prokurátoři mířící z Malborku do Itálie. První vedla přes Toruň do Slezska, odtamtud do Čech a přes Bavorsko k Bodamskému jezeru. Častější však asi byla druhá varianta, při níž cestující opustil řádové území v Chojnicích (něm. Konitz), vydal se směrem k Nové marce a dále pokračoval přes Lipsko a Norimberk.⁶²⁴ Kromě cesty po pevnině využívali někteří delegáti vodní

Göttingen 1958 (Ostdeutsche Beiträge a. d. Göttinger Arbeitskreis IX), s. 173–191 a BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 194–195.

617 List Wormditta velmistřovi z 9. února 1417, tamtéž, s. 390, č. 197.

618 List Wormditta velmistřovi z 18. ledna 1418, tamtéž, s. 452, č. 234.

619 List velmistra Kűchmeistera prokurátorovi Wormdittovi z 18. září 1418, tamtéž, s. 547, č. 285.

620 List prokurátora Wormditta z 9. února 1417, tamtéž, s. 390, č. 197: *Ich sehe nicht anders, denn das her [Zikmund Lucemburský] des sbobstes[s] sfrunts sists ksnedrok knebredrovk suchet*. Bez šifry: *Ich sehe nicht anders, denn das her [Zikmund Lucemburský – PB] des bobste[s] frunt ist ordens vorderben suchet*. KOEPPEN, H.: *Peter von Wormditt*, s. 22 mluví přímo o naivním šifrování.

621 Tamtéž, s. 291–292, č. 139; s. 314, č. 152 (das danach neu ausgefertigte Prokuratorium führe der Überbringer dieses Schreibens, der Priester Herr Heinrich, den daz capittel zcu Rige hot gewonnen, zcum concilium zcu zcehen, nebst anderen Schriftstücken mit sich); s. 327, č. 159; s. 330, č. 160; s. 333, č. 162.

622 Hugo (v pramenech vystupuje také jako Huk, Huwg nebo Hu'go) sloužil jako posel v letech 1415–1418, zatímco posel Fridrich v letech 1418–1419. Martin se v prokurátorových zprávách objevuje od roku 1417, viz tamtéž příslušná místa podle rejstříku.

623 Tamtéž, s. 412, č. 209B, pozn. 20.

624 BEUTTEL, J.-E.: *Der Generalprokurator*, s. 125–126.

trasu, která vedla po Rýně směrem do Brugg a odtamtud lodí po moři do Prus. Tuto zpáteční trasu návratu delegace navrhoval velmistr na počátku roku 1415 v domnění, že koncilní jednání brzy skončí. Řížský arcibiskup však pro zachování velkého počtu koní (tehdy jich měl 60!) preferoval cestu po pevnině.⁶²⁵

Díky časovým údajům o doručení příslušné zprávy můžeme celkem precizně určit dobu cesty Kostnicí a Malborkem. Na cestu jedním směrem stačil zpravidla jeden měsíc, avšak v naléhavých záležitostech dokázal posel překonat tuto vzdálenost za 14 dnů. Pro srovnání cesta z Itálie do Malborku trvala za běžných okolností čtyři až šest týdnů. Důležité z hlediska dostupnosti peněz bylo spojení s městem Bruggy. Poslové dokázali urazit tuto vzdálenost za 18 dní.⁶²⁶ V případě naléhavých a neodkladných zpráv připisoval odesílatel za adresu zpravidla slova *ane sumen* nebo *an alles sumen* (bez zdržení, bezodkladně), avšak řádový prokurátor na rozdíl od livonského zemského mistra Sigfrida Landera ze Spanheimu tuto možnost využíval velmi zřídka.⁶²⁷ U naléhavých zpráv byly od chvíle, kdy se list dostal na řádové území, na dorsální stranu připisovány časové údaje o doručení a odeslání z jednotlivých řádových komend.⁶²⁸

V této souvislosti je třeba zdůraznit, že posílání zpráv a cestování poslů se zásadně lišilo na řádovém území a mimo něj. V prvním případě měl posel v určených řádových domech k dispozici odpočatého koně⁶²⁹ nebo mohlo dojít rovněž k vystřídání samotného posla. Tato vymoženost však přestávala platit po opuštění řádového území, a to i v případě, že posel na své trase míjel řádové domy či majetky. Mohl sice požádat o nového koně, ale neměl na něj samozřejmý nárok.

625 Viz list dzierzgoňského komtura velmistřovi z 9. března 1415, BGDO II, s. 231, č. 116: Was die Weisung des HMs angehe, den Rückweg nicht *obir land*, sondern *czu wasser* zu nehmen, so wolle der Erzbischof *mit nichte uff das wasser* und seine Pferde nicht zurücklassen. Wenn die Sache des Ordens beendet sei, wolle sich jedoch die Ordensgesandtschaft *den Ryn abe und uff das wasser schicken*. Komtur Fridrich z Weldenu pak skutečně zvolil nazpátek cestu po řece a moři, viz *Johann von Posilge*. Hg. v. E. STREHLKE, s. 357–358.

626 BGDO II, s. 213–214, č. 103, pozn. 7. Dále viz tamtéž, s. 473, č. 249, pozn. 1 (z Kostnice do Malborku za 14 dnů); s. 531–532, č. 274 (cesta z Kostnice do Brugg).

627 Máme jen dva doklady, viz tamtéž, s. 194–198, č. 92–93; dále viz tamtéž, s. 42.

628 Viz např. list balžského komtura Oldřicha Zengera odeslaný velmistřovi 29. dubna 1418 z Frankfurtu nad Odrou. Ve středu odpoledne 4. května na svátek Nanebevstoupení Páně dorazil list do komendy v Człuchowě (něm. Schlochau). Ještě téhož dne večer byl list doručen do řádové komendy ve 13 km vzdálených Chojnicích (něm. Konitz). V pátek 6. května byl list doručen do komendy v Gniewu, která je vzdálená od Chojnic něco přes 90 km a nachází se nedaleko Malborku (kolem 40 km), viz tamtéž, s. 481, č. 253: *gegeben czu Slochow am abende Ascensionis domini* [Mai 4] *hora septima noch mittage und ouch uff die czeit dohen gekomen*. – *Gekomen [sic!] und gegeben von der Chonitz am obende Ascensionis domini hora 8^a post meridiem*. – *Gekomen und gegeben von der Mewe am nehsten freitage noch Ascensionis domini* [Mai 6] *in der vierden stunden noch mittage*. Takových originálních listů s časovými údaji se v řádovém archivu dochovalo kolem 1500, viz BOECKMANN, H.: *Die Briefe*, s. 104–105.

629 V Prusích byla kvůli tomu dokonce vyšlechtěna zvláštní koňská rasa, která se označovala jako *Schweike*, nebo také *Briefschweike*. Cena takového koně se pohybovala kolem pěti až tří a půl hřivny, což byla pětina nebo desetina ceny válečného koně, viz tamtéž, s. 105.

Pokud se jednalo o řádové bailie přímo podřízené Malborku (např. zemský komtur v Etsch nebo božeňský komtur), mohl velmistr žádat o nového koně pro svého posla jen pod podmínkou odškodnění příslušné komendy.⁶³⁰

Zprávy doručené do Malborku putovaly nejdříve k úpravě do velmistroy kanceláře. Svědčí o tom označené odstavce, heslovité odkazy na okraji a stručné resumé na dorsální straně písemností. Vedle toho se dochovaly samostatné výtahy došlých zpráv. Vše zřejmě mělo sloužit velmistřovi nebo příslušnému referentovi ke snadnější orientaci v textu. Marginální poznámky se často omezovaly pouze na upozornění *nota! legas* nebo ukazující prst. Zda velmistr mohl – za předpokladu, že uměl psát – některé poznámky připsat vlastnoručně, nelze s jistotou prokázat. Některé marginální poznámky jako *daz beste tut* nebo *fiat!* ale dokazují, že velmistr nějakým způsobem instruoval koncipování odpovědí⁶³¹ určených jednotlivým členům kostnické delegace. Nežřídka byl jeden velmistřův list totožného znění odeslán současně třem členům řádového poselstva.⁶³²

O způsobu komunikace mezi polským poselstvem a krakovským dvorem nemáme k dispozici tolik pramenných svědectví jako v případě komunikace řádového poselstva a Malborku, přesto některé souvislosti svědčí o čilé korespondenci, která započala záhy po odjezdu vyslanců polského krále k dějišti koncilu.

V protikladu k Długoszovým údajům můžeme předpokládat,⁶³³ že cesta polské delegace vedla přes české země a Rakousy. Vyplývá to nepřímou z jednoho listu Vladislava II. Jagella z 20. února 1415 určeného rakouskému vévodovi a tyrolskému hraběti Fridrichu IV. Habsburskému (1382–1439), se kterým se královské poselstvo na neznámém místě nejspíš setkalo.⁶³⁴ V úvodu listu se polský král zmiňuje o rytíři Závašovi Černém, který jej informoval o vévodově lovecké zálibě.⁶³⁵ Polský král mu proto prostřednictvím svého (jinak neznámého) posla Dobeslava

630 BOECKMANN, H.: *Der Deutsche Orden in der Kommunikation*, s. 186.

631 BGDO II, s. 36–37.

632 Např. list velmistra z 2. října 1416 určený řížskému arcibiskupovi, řádovému prokurátorovi a zvolenému varmijskému biskupovi (Jan Abezier), viz BGDO II, s. 363, č. 180.

633 Podle nich měli vyslanci cestovat přes Míšeň, kde prý byli vlněně přijati markrabětem, a Sasko. Do Kostnice měli pak dorazit 27. listopadu 1414 a 4. prosince předložit pověřovací listiny, viz *Joannis Długossii Annales XI*. Ed. G. WYROZUMSKI, s. 45: *Ambasciatores autem regii in concilium Constanciense destinati, per Misznam et Saxoniam iter faciendo, a marchionibus Misznensibus benigne excepti et singulis necessariis in Misznensi marchionatu procurati vicesima septima Novembris in frequenti et splendido apparatu Constanciam ingressi sunt. Quibus maxime cardinalium et prelatorum caterve adventum eorum excipientes non sine animorum alacritate occurrebant, admirantibus et commendantibus cunctis illorum numerum et apparatus. In die autem sancte Barbare [4. prosince] congregacionem ingressi, commendacione Wladislai regis et Regni sui Polonie pape Ioanni, cardinalibus et patribus concilii coram facta, fuerunt sacre sinodo, regis et Regni primum, deinde suis nominibus, incorporati*. Srov. DĄBROWSKI, J. – GAWĘDA, S.: *Rozbiór krytyczny*, s. 156–157.

634 Originál listu je dochován v tyrolském zemském archivu, odkud jej vydal HALECKI, Oskar: *Zawisza Czarny a towy książęce na Litwie i w Tyrolu*. Miesięcznik Heraldyczny 12, 1933, s. 186–189, zvl. s. 189; srov. MOŹEJKO, B.: *Zawisza Czarny*, s. 70–71.

635 HALECKI, O.: *Zawisza*, s. 189: *Referente nobis strenuo Zawissio Nigro de Garbow, milite nostro dilecto*,

(*Dobeslaum famulum nostrum fidelem*) poslal dary vhodné k lovu.⁶³⁶ Následně mu doporučil, aby podpořil kostnické poselstvo v jeho snahách o dosažení církevní jednoty,⁶³⁷ a obsah listu je pak uzavřen výzvou, aby se Zikmundem Lucemburským uzavřel stejné spojenectví, jaké roku 1412 s římským králem uzavřel Vladislav II. Jagello.⁶³⁸

Během pobytu poselstva v Kostnici pak zřejmě probíhala standardní komunikace s královským dvorem v Krakově, ačkoliv na základě torzovitých pramenných údajů nelze přesně určit její intenzitu. V této souvislosti je třeba uvést dvě jména. Z přelomu let 1415 a 1416 se dochovaly dva dopisy Pavla Włodkowice pro polského krále a jeho dvůr. Můžeme důvodně předpokládat, že podobných listů bylo z Kostnice odesláno více.⁶³⁹ Polský jurista nejenom informuje krále o polských záležitostech na koncilu, ale zejména mu vysvětluje obsah svých odborných textů o právní argumentaci proti řádu, přičemž krále odkazuje na mistry a doktory krakovské univerzity, kteří mu lépe vysvětlí složitou právníckou materii. Krom toho

---

pro re certa recepimus, quod vestra sinceritas circa venaciones et aucupaciones iocundas deducciones temporum plerumque solita est exercere [...].

636 Zda poté byly v listu vyjmenované lovecké předměty skutečně předány vévodovi, který měl do Kostnice dorazit 26. února 1415 (*Chronik des Konstanzer Konzils*. Hg. v. Th. M. BUCK, s. 34, pozn. 226), nelze kvůli nedostatku pramenů potvrdit s jistotou, avšak z pohledu hmotné kultury stojí za to zde uvedené předměty zmínit. Jednalo se o křesadlo v tobolce (*unam perulam [...] parvam lythwanicam una cum ignili et aliis attinenciis ad excussionem ignis spectantibus*), klobouk (*cum una mitra seu pileo*), dva páry rukavic, na zimu a léto (*duobus paribus cyrothecarum, uno hyemali et alio estivali*) a dva litevské (?) nože (*uno [...] pari cultellorum lythwanicorum*), viz HALECKI, O.: *Zawisza*, s. 189.

637 Tamtéž: [...] *petimus vestram sinceritatem, quatinus ambasiatoribus nostris, quos ad Constanciam ad sacrum concilium per sanctissimum patrem dominum nostrum papam nobis intimatum direximus, in dominiis vestris et aliis, ubi necesse fuerit, ad perficiendum sacratissimam et diu desideratam unionem benivolam velit exhibere voluntatem et eos in omnibus factis habere specialiter recomissos.*

638 Není zde prostor na rozvíjení širších politických souvislostí spojených s touto výzvou, stačí jen připomenout, že téhož roku bylo uzavřeno polsko-rakouské spojenectví (23. února 1412), které už před tím bylo stvrzeno sňatkem Jagellovy neteře kněžny Cymbarky (dcery mazovského vévody Zemovíta IV. a Alexandry Olgerdovny) s Arnoštem Habsburským. Jeho účelem bylo primárně vyvinutí nátlaku na Zikmunda Lucemburského, aby změnil nepřátelskou politiku vůči oběma spojencům, dále viz JASIŃSKI, Kazimierz: *Przymierze polsko-austriackie w 1412 r. ze szczególnym uwzględnieniem małżeństwa Cymbarki księżniczki mazowieckiej z Ernstem żelaznym księciem austriackim*. In: *Prace z dziejów państwa i zakonu krzyżackiego*. Pod red. Antoniego CZACHAROWSKIEGO. Toruń 1984 (*Ordines militares II*), s. 127–145. Tento krok přinesl ovoce polské straně už téhož roku (viz uzavření spojenecké smlouvy mezi Zikmundem a Vladislavem II. Jagellem 15. března 1412 v Lubovni), naopak napětí zejména vůči Fridrichu Habsburskému, zastánci a podporovateli papeže Jana XXIII. během concilu, vyvrcholilo vyhlášením říšského achtu nad vévodou v roce 1415, k tomu více viz KOLLER, Heinrich: *Kaiser Siegmunds Kampf gegen Herzog Friedrich IV. von Österreich*. In: *Studia Luxemburgensia*. Festschrift Heinz Stoob zum 70. Geburtstag. Hg. v. Friedrich Bernhard FAHLBUSCH und Peter JOHANEK. Warendorf 1989, s. 313–352; BAUM, Wilhelm: *Die Habsburger in den Vorlanden 1386–1486. Krise und Höhepunkt der habsburgischen Machtstellung in Schwaben am Ausgang des Mittelalters*. Wien – Köln – Weimar 1993, s. 109–143.

639 List z 8. prosince 1415 viz WIESIOŁOWSKI, J.: *Prace i projekty*, s. 120–122, č. II; list z 22. ledna 1416 viz tamtéž, s. 118–120, č. I, zde s. 118: *scripsi aliquociens V[est]re S[er]enitati] de factis negociorum vestrorum atque Regni vestri Polonie [...].*

se Włodkowic ve svých listech nezdráhal doporučovat králi a jeho radě další kroky, které by měli učinit.

Druhým informátorem, jehož zprávy se dochovaly, byl bakalář dekretů Petr Wolfram, který sloužil hnězdenskému arcibiskupovi jako sekretář mající na starosti sepisování koncilních akt pro potřeby polské delegace. Jeho zprávy z Kostnice byly však povětšinou určeny krakovskému biskupovi Vojtěchu Jastrzębcovi (v menší míře krakovské kapitule). Vzhledem k jeho úzké spolupráci s polským králem lze předpokládat, že tyto informace byly zprostředkovávány královské radě. Obsahem dochovaných listů jsou většinou osobní záležitosti týkající se uvolnění prebendy v krakovské kapitule a teprve dva listy z počátku roku 1418 informují o papežových a koncilních reformních snahách.⁶⁴⁰ Petr Wolfram byl také poslem mezi Kostnicí a Krakovem, jak se dozvídáme z listu krakovské univerzity pro kostnický koncil z 12. srpna 1416. Koncilu měl předat nejen písemné sdělení univerzity, ale rovněž ústně informovat o záměrech polského krále.⁶⁴¹ Wolfram tak na vlastní kůži mohl zažít nástrahy, jež číhaly na posly s důležitými písemnostmi. V jednom svém listu (pravděpodobně) krakovskému biskupovi z 28. ledna 1418 uvádí, že dopis z počátku měsíce byl zachycen lidmi římského krále. Naštěstí prý list neobsahoval žádné důvěrné informace, které by kompromitovaly odesílatele nebo adresáta.⁶⁴²

S jak náročným úkolem se musela poselstva při předávání zpráv vypořádávat, lze ukázat na situaci, kdy Zikmund Lucemburský 18. července 1415 opustil Kostnici kvůli diplomatické misi po západní Evropě. Od této chvíle už se nejednalo jen o komunikaci mezi Malborkem, resp. Krakovem a Kostnicí, nýbrž i mezi Zikmundovým dvorem, který neustále měnil místo pobytu. Jediným oficiálním zástupcem řádu na dvoře římského krále byl tehdy řížský arcibiskup Jan z Wallenrode, kterého koncil vyslal k Zikmundovi 23. srpna 1415.⁶⁴³ Ve druhé polovině tohoto roku posílal řádovým zástupcům do Kostnice zprávy o polských stížnostech římskému králi na to, že řád porušuje brodnické příměří. Velmistra o této záležitosti infor-

640 Viz listy z 12. července 1417 (CESDQ II, s. 89, č. 75); z roku 1417 (Tamtéž, s. 90–92, č. 76); z roku 1418 (Tamtéž, s. 97–98, č. 80); z 26. ledna 1418 (Tamtéž, s. 107, č. 87). Lze předpokládat, že rovněž list hnězdenského arcibiskupa z 11. července 1417 byl stylizován Petrem Wolframem (Tamtéž, s. 88–89, č. 74).

641 *Codex diplomaticus universitatis studii generalis Cracoviensis continet privilegia et documenta, quae res gestas academiae eiusque beneficia illustrant. Pars Prima 1365–1440.* Cracoviae 1870, s. 110–113, č. 58, zde s. 111: *Quae cum quanta, qualive devotione per ipsum dominum Regem susceptae fuere, testis idoneus lator ipsarum et praesentium, vir circumspexus dominus Petrus de Wolfram Licentiatius in Decretis, Cantor ecclesiae Sanctae Mariae Wislicensis, ac praedictae nostrae Universitatis membrum notabile, vestras pariter Paternitates clarius informabit.*

642 CESDQ II, s. 107, č. 87: *Plura paternitati vestre scripseram in principio mensis presentis, que ut audio cum latore earum (sic) fuerant Constanciam reducta et per regem Romanorum lecta. Et quia non nisi vera et honesta scripseram, non curavi ymo contentus sum, quod sunt lecta.*

643 JÄHNIG, B.: *Johann von Wallenrode*, s. 92.

movali toruňský komtur Jan ze Selbachu⁶⁴⁴ i řádový prokurátor v prosinci 1415.⁶⁴⁵ Jinak ale o místě pobytu krále Zikmunda a jeho dalších aktivitách neměl prokurátor Wormditt k dispozici moc spolehlivých informací. Na konci roku 1415 se odkazuje na nedochovaný list arcibiskupa Jana z Wallenrode určený přímo velmistřovi, v němž měly být obsaženy další podrobnosti.⁶⁴⁶

Velmistr Kűchmeister oslovil v druhé polovině ledna 1416 současně řížského arcibiskupa, toruňského komtura a řádového prokurátora, aby jménem řádu předložili římskému králi, který ovšem nebyl tehdy v Kostnici přítomen, některé požadavky. Arcibiskup do Kostnice dorazil až v únoru a už koncem téhož měsíce vyrazil na cestu do Prus. K této misi měl pověření od římského krále, a tudíž (!?) obsah jeho poselství nebyl řádovému prokurátorovi znám.⁶⁴⁷ Zda se v arcibiskupově doprovodu nacházel také řádový posel Petr Wargel, který před 5. březnem rovněž odcestoval do Prus a vezl z Kostnice zprávy toruňského komtura Selbacha a prokurátora Wordmitta z konce února, nebo cestoval zvlášť, nelze prameny doložit. Napjatý vztah mezi arcibiskupem Wallenrodem a zbytkem řádového poselstva není dostatečným argumentem pro to, abychom takovou eventualitu museli zcela vyloučit.

Ve stejné době mířila zmíněná trojice řádových delegátů z Kostnice do Paříže, odkud zprávy o jednáních posílal přímo velmistřovi toruňský komtur Jan ze Selbachu.⁶⁴⁸ Do Kostnice se vrátili pouze zemský komtur Markvart z Königsegggu a kanovník Kašpar Schuwenpflug, kteří přivezli Zikmundovy listiny o prodloužení příměří.⁶⁴⁹ Zprávu z Paříže dovezl do Malborku posel Mathias Prusse a později byl velmistr osobně informován toruňským komturem. Nelze jednoznačně rozhodnout, zda Jan ze Selbachu jel do Malborku přímo z Paříže, nebo přes Kostnici, avšak jistě se vydal na cestu někdy před 28. květnem 1416.⁶⁵⁰ Opisy Zikmundových listin ohledně příměří byly velmistřovi z neznámých důvodů odeslány až v červenci 1416.⁶⁵¹ Jan ze Selbachu zůstal v Prusích, kde převzal vedení komendy v Gniewu (něm. Mewe), až do začátku roku 1417, potom opět odcestoval do Kostnice.⁶⁵²

I přes časté vysílání posílů oběma směry se stávalo, že účastníci nebyli dostatečně informováni o skutečnostech, které spolu souvisely. O vyslání elbinského komtura

644 Jeho list z 3. prosince 1415, BGDO II, s. 281, č. 134.

645 Jeho list z 15. prosince 1415, tamtéž, s. 285, č. 136.

646 List prokurátora Wormditta z 15. prosince 1415, tamtéž, s. 287, č. 137: Von dem römischen König sei nur bekannt, *das her noch aldo in tedingen steet*; Näheres wolle er nicht ausführen, da er glaube, daß der Erzbischof von Riga dem HM *die ganzce worheit dovon* schreiben werde.

647 List prokurátora Wormditta z 24. nebo 25. února 1416, tamtéž, s. 310, č. 150: *Ouch so kompt herre erzbischoff von Rige in botschaft czu uch. Der botschaft ich nicht weis.*

648 Tamtéž, s. 320–322, č. 156.

649 28. května 1416 o tom píše prokurátor Wormditt, tamtéž, s. 330, č. 160.

650 Tamtéž, s. 330, č. 160.

651 Tamtéž, s. 348, č. 169.

652 Tamtéž, s. 324, č. 157, pozn. 11.

a velkého špitálního Jindřicha Holta do Míšeňska asi na přelomu února a března 1418, kde verboval žoldnéře pro případný konflikt s polským králem,⁶⁵³ se řádový prokurátor Petr Wormditt dozvěděl mimochodem od jistého kanovníka revalské kapituly (dnes Tallinn), který dorazil do Kostnice v jiné záležitosti. Tato informace byla pro prokurátora velmi důležitá, protože mezitím bylo díky úsilí papeže a římského krále o rok prodlouženo brodnické příměří, což činilo verbování řádových žoldnéřů v Míšeňsku zbytečným. Jindřich Holt však o prodloužení příměří nevěděl. Petr Wormditt proto neprodleně vyslal posla s dopisem zemskému komturovi v Durynsku, který měl jakýmkoliv způsobem předat list elbinskému komturovi, o jehož místě pobytu neměl prokurátor tušení. Wormditt předpokládal, že tuto informaci nemusí mít ani durynský zemský komtur, proto ho požádal, aby na své náklady (které prokurátor slíbil později pokrýt) vyslal svého posla s úkolem vyhledat řečeného komtura. Prokurátorovo velké úsilí vynaložené na nalezení komtura souviselo s vědomím, že prodlužované verbování způsobí řádu zbytečné škody.⁶⁵⁴

Nedá se jednoznačně zhodnotit, která strana měla propracovanější systém předávání informací či lépe využívala dostupné komunikační kanály. Stálý řádový zástupce u římské kurie jistě zaručoval pravidelné a spolehlivé komunikační spojení s Malborkem. V případě krakovského dvora je neúplný obraz o probíhající komunikaci způsoben torzovitým dochováním příslušných pramenů.

653 Viz list Jindřicha Holta velmistřovi z 13. března 1418 ohledně jednání s míšeňskými markrabaty Fridrichem a Vilémem, RHD I/1, s. 168, č. 2694.

654 List prokurátora Wormditta komturovi Jindřichu Holtovi z 12. května 1418 nebo krátce předtím, BGDO II, s. 471, č. 247: [Petr Wormditt – PB] teilt unter Bezugnahme auf den mündlichen Bericht eines Revaler Domherren, *wie das ir umb volkes willen syn gereten in Misnen, das czu bestellen ken Prussen czu ryten uff den czukumpftigen krieg etc, nunmehr mit, das der herre bobst und der herre romische koning czwischen dem koning von Polan etc und dem orden den frede von sant Margreten tage bis ober ein jor hab vorlengt. Der Zuzug von Söldnern nach Preußen sei daher nicht mehr notwendig. Und habt ir nicht anders czu schaffen, so mogt ir schonen uwer czerunge und ryten ken Prussen.* List prokurátora Wormditta durynskému komturovi z 12. dubna 1418, tamtéž, s. 472, č. 248. Pokud se neukončí verbování, píše Wormditt, *pak komt lichte unser orden zu großen kosten unde schaden. Ouch rucht deßen brifczegir zu fordern, daz her moge balde komen an den ergenanten komptur von Elwyng, adir nehemet den brieff von im. Ist der komptur von Elwinge vorgeschrieben czu ver von uch, zo zendit ym den brieff by ewern diener.* Podobně referoval prokurátor Wormditt velmistřovi v listu z 15. dubna 1418, srov. tamtéž, s. 474, č. 249.